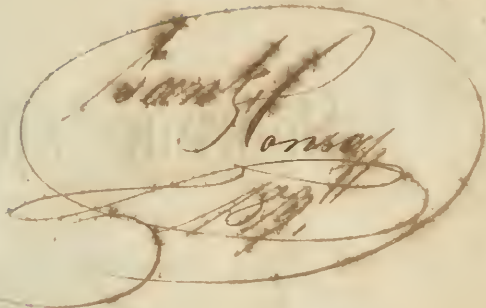

Sebrané spisy

BOŽENY NĚMCOVÉ.

Díl IV.

V LITOMYŠLI a PRAZE.
Tiskem a nákladem Antonína Augusty.
1862.

Pohorská vesnice.

Povídka

ze života lidu venkovského.

Motto: Was ist all' die eigensüchtige Verfeinerung der Gefühle gegen einen einzigen Gedankenfunken in eine fremde Seele geworfen? — Das ist mehr werth, als alle noch so sinnreich schwelgerischen Betrachtungen.

Berthold Auerbach.

Sešit I. a II.

V LITOMYŠLI a PRAZE.

Tiskem a nákladem Antonína Augusty.

1862.

LIBRARY
JAN 9 1970
UNIVERSITY OF TORONTO

I.

Nedaleko bavorských hranic, v Šumavě, ohrazena skoro kol kolem černým lesem, leží vesnice pohorská. Na jmenu nezáleží, ať se jmenuje tak nebo tak. — Je dosti veliká, má kostelík i školu; statky a chalupy jsou jen ze dřeva, ale vyjmouc několik, čistě spořádány. Štíty a okenice mají malované, na okenicích růže a srdéčka červená i žlutá, a na štítech mezi divnými ozdobami ptáčky a kvítky. U každého stavení ovocní sad, před okny několik záhonků na květiny a zeleninu, a okolo celého hospodářstvíčka proutěný plot. U samé vesnice je zámek a dvůr panský, při něm pěkná zahrada, jejíž ohrada se stýká s ohradou vesnických sadů. Okolo dědiny prostírají se panská i selská pole a luka, jež protéká široký potok, vina se zelenými břehy z lesa ven do rozsáhlejší krajiny, kamž se vesničanům otvírá výhlídka mezi dvěma vrchy, které jako pilíře u brány, z obou stran stojí. Mezi nimi v dáli je viděti špice věže, městečka to v sousedním Bavorsku již ležícího. — Od jedné strany přirozené té brány táhne se vysoký rovný hřbet hory jedlovím porostlé, z druhé strany kupí se hora nad horu, až k špici vysokého Osera. — Z jara, kdy se pole a

luhy zelenají, les i háj se rozvijí, bývá radost okolo dědiny; v zimě pak kdy mrzne až se země svítí, kdy ledový vítr s chumelicí se střídá, milo je v teplounkých světničkách. Stavení, ochráněná hradbou ze dříví, z mechu a suchého listí, zimních to zásob, neprověje ledový vichr.

Bylo to na štědrý večer, za soumraku již, kdy přijížděly k vesnici saně, v nichž seděli dva mužští. Jeden z nich byl v šatu drotarském. — Napřed seděl vozka a práskal bejkovcem, až se to daleko rozléhalo. Jak se práskot po vesnici ozval, nechávali lidé práci státi, sběhnuvše se k oknům a před dvéře, podívat se, kdo to jede; chlapci a za nimi psi vyběhli na náves, provázejíce saně na kus cesty. Staří ale šli zase po svých, povídajíce si mezi sebou: „Pan hrabě jedú dym z Prahy!"

V nejposlednější chalupě, u samé zámecké zahrady postavené, ukázaly se také u okna dvě dívčí hlavy, když saně okolo oken se kmitly. — Kolem hnědého čela jedné hlavy přiléhal bílý vínek, sněhobílé klenuté čelo druhého děvčete obtočeno bylo světlokaštanovými pletenci.

„To je bratr!" zvolala tato radostně, pohlédnouc na povoz.

„Hale, podivte se, v saních sedil drotar," pravila ta ve vínku.

„Proč se diviš? bratr ho někde na cestě trefil, a vzal ho s sebou, aby měl Miča víc hostů. — To víš, že drotarům přeje," řekla ta bělounká v panských šatech, berouc přes se teplou odívku a na hlavu aksamitovou kukli.

„E ba právě,“ ozvala se u krbu stojící bába, cosi zavařujíc, „pan hrabě mají každého člověka rádi, ať si to drotar, ať si to sedlák, žebrák, i kdokoli. — Však se mají po kom vrhnút, vždyť milostpaní hraběnka učiněná dobrota; kdo pak to slýchal, tolika drotarům dávat stravu každú neděli, každé hody, šatiti jich, i prací po celý rok je zaopatřovať.“

„I nemluvte o tom,“ přetrhla jí slečna řeč, „kdyby nebylo drotara, neměla bych bratra; za dobré sluší se odměnit dobrým.“

„I což je to platno, slečinko moje, mnohý člověk dost dobrého hudělá, a nemá za to hani „pozdrav pánbůh;“ nehumí si každý dobrodiní pamatovať. Tak je to, děvečko moje. No, ha nynčko si vezmu kožich, ha půjdu se slečinkú; muším se podívat k Manky,*) kterak se jí calty podařily. Chutě, Dorla, dones eště krákorek**) na oheň, než se oděju!“

To řkouc obrátila se bába ku vnučce, a hrnek k ohni přistrčila.

„Pote, slečinko, se mnú, něco vám hukážu,“ pokývla Dorla slečně, vzala koš zpod lavice a obě vyšly ze dveří. — Rychle přeběhly dvorek, Dorla odhodila petlici při dveřích u chlíva, vedouc slečnu za sebou. Několik bílých králíků plaše utíkalo do svých skrýší, Plavka i Lysinka obrátily hlavy ke dveřím, kdo to přichází. Slečna je pohladila, Dorla

---

*) Marii.
**) Malé borové šišky k pálení.

ale pohodila koš na hromadu suchého listí, jež v koutě k stlaní uchystané leželo, vstoupla na stoličku, sáhla na přidělané ve zdi prkénko, na němž dížky a jiné nářadí leželo, a sundala hrnéček, v němž byla kvetoucí haluz višňová.

„I ta je krásná, kdo ti ji dal?“ zvolala slečna.

„Sama som ji vypěstovala. Na svatú Barboru huřízne si dívčí — když je huž tak velké jako já — višnovú neb křešňovú větvičku, dá do vody na teplé místo — nejlépe do chlíva — tu nejtepleji, — ob den dává čerstvú vodu ha na vánoce vykvete.“

„A k čemu to děláte?“

„Ty větvičky nesú si děvčata na půlnoční za šněrovačků, ha který chlapec ji chapne, za toho muší jít.“

„A jak kdyby ji uchopil, za kterého by neměla vůli jít?“

„Vůli nevůli, to jí hani Pánbůh nepomůže,“ pokrčilo děvče ramenem, usmálo se, postavilo hrnček na prkénko, a skočivši se stoličky, sbíralo rychle krákorky.

„A k čemu si to děláte zbytečných starostí a strachů?“

„Všechny moje vrstovnice pěstují si prútky, proč by já se stranila? — Bába říká, co má člověka potrefiť, že ho potrefí, kdyby se rukoma, nohoma zpíral,“ pravila Dorla, zavírajíc za sebou chlív.

„Ale zejtra mi povíš, kdo tobě větvičku vzal?“ ptala se slečna, těsněji odívku kolem těla vinouc.

„Toť víte, slečinko, že vám všecičko povím,“ přisvědčila Dorla.

V tom se bába vyhrnula ze dveří, v dlouhém po kolena kožichu, potáhnutém hnědým suknem, v zadu otevřeném. Bába zachovávala přísloví: Do sv. Ducha nespúštěj se kožicha, a po sv. Duchu přidrž se kožichu. Na hlavě měla plenu, na prsou — pod šněrovačkou malou podušku, krk holý. Sukni černou jen jedinou, modrou zástěru, červené punčochy a střevíce s okovanými špalíčky. Okolo těla široký kožený pás, vyšívaný hedvábím a zlatými nitěmi, jako staré bulky*) nosívaly. Pod zástěrou bylo vidět veliký kapsář, v němž bylo bůh ví čeho.

„No, dívčí, dej pozor na oheň, já záhy se vrátím," napomenula vnučku, pak vyšly se slečnou ze vrátek, a vklouznuvše malými dvířkami do panské ohrady, pospíchali zahradní cestkou přímo k zámku.

Zatím dojel mladý hrabě po delší cestě do zámeckého dvoru, a když kočí práskl bičem, vybíhala čeleď ze všech koutů hospodářských stavení. Nejprvnější ale ze všech byl šafář Miča, bývalý drotar, věrný to sluha pána svého.

„No, Mičo, vedu ti hosta!" pravil s usmáním hrabě, ukazuje na drotara mladého, který byl sice ze saní vylezl, ale ostýchavě stát zůstal, nevěda co se mu bude dále kázat.

Miča bystře na hocha se podíval, pak ale plácna ho na plece, radostně zvolal:

„Jánko! Bodaj ťa Parom metal, kdě sisa tu vzal!"

---

*) Od slova bul (byl) přezdivá se v okoli Domažlickém sedlákům buláci a selkám bulky

„Milostpánko vezú mňa až z Prahy,“ odpověděl mladý junák, a celá tvář se mu ozářila radostí.

„Vyť se znáte, jak vidím?“ — otázal se hrabě.

„Jakože bychom sa neznali, veť je to mojej matery krstný syn,“ odpověděl Miča, pleta si vždy svoji materskou řeč s češtinou.

„Tak! Nuž to mne dvojnásob těší, že jsem ho přivezl. Vezmi si ho tedy s sebou, a dobře mi ho chovej. Až bude po chvíli, povím ti, jak jsme se našli.“

Po těch slovech obrátil se hrabě k bráně, která vedla do zámku, a odkudž mu právě slečna s babou vstříc přicházely. „Hanuši! Jelenko!“ znělo ze dvou úst, a bába třetí přidala svým silným hlasem: „Pěkně vítáme z cesty, milostpane!“

„Děkuju, bábo. Jak se vám tu všem vedlo?“ vlídně oslovil hrabě starou ženu, když byl Jelenku k sobě přivinul.

„Inu, když Pánbůh zdraví dá, vždy jednostejně. — Ha tam v té Praze co dělají?“

„Každý dělá, co dělat musí, jen že si jeden při tom vejská, druhý stejská,“ usmál se hrabě.

„Jako tu,“ přikývla si bába. — „Já tam nikdáž nebula, hale můj nebožtíček — Pánbůh mu dej věčnú slávu — ten vždy říkal: V Praze blaze kdo má peníze. Mnoho rozprávěl o té Praze, kterak tam pěkně, ha jaké jsú tam veselé kostely. To on všecko vědíl, jak to co je. — Hale já držím výklady, ha milostpán pospíchají k panímámě. — No, mají se hezky, já jdu k Manky, podívat se, jak se jí calty podařily.“ A neohlédnuvši se více po

mladém panstvu, kteří způsob její už znali, dlouhými kroky kráčela přes dvůr, k ratajně, vedle níž bylo obydlí Mičovo, jejího zetě.

Potkala se s Mankou, dcerou svojí, v síni; tato nesla hrst žitných klasů.

„Pote, mámo, pote, vítám vás, však som huž myslila, co nejdete,“ přivítala tato matku.

„Inu, volali mne k Sýkorovům, dítě jim drhne kášel: je haž zateklé, tam jsom je obvázala zelnými lupeny. Pak jsom trocha ty večeře chystala, to mne zdržílo. Slečna byly hu nás, přišly jsme nynčko zároveň s panem hrabětem nahorů.“

„Jsú huž dyma?“

„Což nevíš, vždyť ti přivezl hosta?“

„Já bula na ponebí, chystala som pro chasu trochu jablek ha ořechů, nic nevím co se vdole dílo. — Pojďme do sence tedy.“

„No, kterak calty, podařily se?“

„Jako malované, no však vám je hukážu.“

S těmi slovy pustila bábu napřed do sednice. — Hned u dveří visela kropenička; bába pozdravivši sáhla do kropeničky, stříkla vodou svěcenou do rohu, kde stůl stál, a u něho na lavici v rohu, na almárce starodávního díla soška Panny Marie, přežehnala se, přitom se v tu stranu pokloníc. To byl tak způsob starých lidí, ale ze všech bába nejvíc na to dbala, a kde našla suchou kropeničku, hned řekla: „Jaci jste to lidé, hani krapet vody svěcené, haby mohl dát člověk poctu Bohu ha domu.“

Mičo s Janem byli již v sednici, v níž bylo všecko udrhnuto jak křída, i podlaha pískem posy-

paná byla bílá. Okolo lože čisté záclony; obrázky a všecky ty hrnéčky, džbánky a talíře, co dílem na stěně visely, dílem na sudni (poličce) zastrčeny byly, leskly se jak krystal. Sednice byla vybílena, strop složený z trámů smrkových leskl se jako polirovaný. — Na krbu praskalo jedlové peručí, a rudá zář ohně osvětlovala celou svátečně vyozdobenou sednici. Když bába vešla, potřásl jí Miča rukou, k ženě ale představuje jí Jana pravil:

„Pozri že, koho nám to milostpán z Prahy dovezol! To je z našej děd́iny z Korálovic mojí něbohy*) matery krstný syn!“

„Nu, co škodí. Pozdrav tě Pánbůh, chlapče. — Je ti zima, vet. — Sedni hyn na lajc ha ohří se. Vždyť ta zima dnes haž praští,“ pravila Manka, položíc klasy na stůl.

„Eh nie je mi zima, veď jsom mal húňu,“ odpověděl mladý drotar, přisedaje k loži na nízkou stoličku.

„I cože zima, veď smo na zimu privyknuty; u nás v horách tuhší zima než stadě,“ pravil Miča.

Bába byla zatím plenu i kožich odložila, a šla se dívat na malého vnoučka, který spal vedle lože ve visuté kolébce.

„Pánbůh ho požehnej, jakoby mu lícata namaloval,“ vovídala si, a z polehounku jím zakolíbala. „Ha kde máte Honzíka?“

---

*) Nebožky.

„Bůh zná, celý den to běhá vně," odpověděla matka, a ukázavši na chléb a sůl, který byla zatím na stůl položila, pobízela, by si ukrojily.

„No, sústo do húst, habyste se nehurazili, to víte, že se postívám od svitu do mraku," řekla bába krájíc si malé sousto chleba. I Jano jen domovskému právu zadost učinil, řka, že se i on postí.

„No, syn můj, povez že mi, povez, kterak sa má tvoja máť, brat, sestra, zdráva-li všecka naša rodina?" zeptal se Miča, sedaje proti Janovi na lavici.

„Všeci zdrávi, len matera moja zumrela," vzdychl si chlapec, a nádech smutku zatemnil jasnou jeho, krásnou tvář.

„Tvoja máť?" divil se Miča. „Taká statočná žena. A čože ju bolo?"

„Ochorela; ludia vravili, že je horúca choroba; něznám, bola či něbola."

„A kedy že zumrela?"

„V séčných mesiacech*) bou rok."

„Ha tatíka nemáš?" ptala se bába útrpně.

„Takuo drobnuo chlapčisko jsom bou, keď ma takto zumreu," odpověděl chlapec, ukazuje rukou nevysoko od země.

„No, skřivánek eště menší, ha Pánbůh ho přece opatří; co stvoří, to nehumoří," řekla bába.

„A brat, čo robí?" ptal se zase Miča.

„Oženil sa; vzal si Ulišu Janšikovu."

„Kterého že Janšího?"

„Čo má prezvisko Papuča."

---

*) Séčné měsice jsou leden a únor, velký a malý sečen.

„Ej že čo, toho! — veť to horenosná rodina, bohatá?“ divil se Miča.

„Ej ver bohatá. Uliša dohnala bratrovi krdél*) ouci, kravu, a ešče dostal dve sto zlatých peniazi a trávu.“**)

„A je robotná?“

„Hej, porjadná to žena, a robotná ako mrávka,“***) přisvědčil Jano s důrazem uctivosti.

„Veru sa divím, že mu ju Janšíkouci dali. — Veť sa vždy horenesly nad našú rodinu, len to preto, že majú mnoho statku, a naša rodina len chudé salaše a kopanice.“

„Ej, nechceli najprú ani počúť; keď prišou brat do Janšíkouců, bola bitka: nič to preto, Uliša němala vuolu za jinšiho jiť, a tak sa na ostatok preca shovárali.“

„Eh, Imrik je pekný chlap! — A zná sa rúbať. Hej vytlúkl ten néraz Hlinčianům a Zahoriancům. S témi bou na veky boj!“ pověděl Miča, a oko zalesklo se mu při zpomínce na blahé doby junáctví.

„Hej,“ řekl na to Jano zcela mírně, „bou ten už petrazí zatvoren, preto že sa s Hlinčiany do krve rúbau. — Teraz sa nésmí rúbať, žena mu nědá.“

„Dobře má,“ ozvala se Manka, přecházející ze sednice do komory a z komory do sednice, přičemž ale řeč poslouchala, neboť komora vedle se-

*) Hromada, roj.
**) Kus louky.
***) Mravenec.

dnice byla. „Dobře má, že brání; já teky hani nevím, k čemu tuten způsob, haby se chlapi rvali pro každý capart!“

„Ej no, už ti já poviem tak, žena moja sladká, pre pletky sa biť, chlapu něpristane, ale keď ma kto pohaní, tomu statočně vybijem.“

„Nuž ti chlapi maji jinú kreu, z horka nakvašenú. Z porady do svády!“ ozvala se bába, lámajíc přes koleno peručí a přikládajíc na oheň. — Miča se usmál, a obrátiv se k Janovi, ptal se dále: „A kde ti sestra Ilena?“

„Slúží u bratové,“ odpověděl chlapec. „Aj já som slúžiu doma, dokjal máť žila, ale keď zumrela a brat sa oženiu, išou som zkusiť sveta.“

„Doma sedia nič nězkusíš, svetom chodia sa vybrúsíš; dobre si urobiu. A kdě že ste sa zišli s naším milostpánem?“ zeptal se Miča.

„Chodiu som po Praze po ulicách; keď som chodiu, prišou som do jedneho hrdého domu, kričím „dratúvať,“ nikto ma nevolá. Idu hore na schody, otvorím tichúnko dvére, ale nikto tam; zatvorím a kričajúcí „dratúvať,“ idu ke druhým dverím. Ty boly zatvoreny. Idu zase k pervým dverím a pruosto do izby; tu ti ani škračka.*) — Všadě pekně krásně, a na stuole mnoho popísaných kartíček a stríbrných peniazí. Akoby ma volakto pošopnuou: „Čakaj Janko stadě, dokjal něpride pán; mohou by volajaký na nič hodný človek prijíť a ty peniaze vziať.“

---

*) Ani živé duše. Přísl

„To bulo múdře myšleno,“ přisvědčila bába polohlasitě.

„I vyšou som pred dverí a čakau, a tak asi za pou hodiny prišli ten milostpán, čo ma sem dovezli, a s ním i kočiš. „Čuo tu robíš?“ zpytúvali sa a strmo ma do tvári pozreli. „Eh čuo tu robím,“ reku, „nič tu němuožem robiť, držím postriešku, kym pán nědojde; bo si izbu nězatvoriu,“ reku. — Tu ti pán zrazu skočili ke dverím, roztvorili a hned ti pozreli na stuol, a keď viděli, že všetko ležia ako ležalo, uchopili ma za ruku a vedli do izby. Misiu som jim všetko rozprávať, jak som prišou do domu, zpytúvali sa, ako sa volám, skadě som, a keď som jim všetko vyrozprávau, vravili ma, bysom jel s nimi do huor, že ma dajú robotu na celučičký rok. „Pojedem, keď ma vezmú,“ reku, „přečo by som nejeu, veť som chlap slobodný, ako to ftáča v povetrí, muožem jícť aj na kraj sveta, a keď sa mi lúbiť němbude, muožem jicť preč.“

„Šak sa ti ver budě lúbit, milostpán jsú dobrý pán, ani mu páru ně to v stolici, a paní hraběnka aj slečna — daj ty mi Bože — to je milota, že němuože byť vaetšia!“ povídal Miča s zářícím okem, a Manka i bába přisvědčily jednohlasně.

V tom volal čeledín šafáře ven, a Jano zůstal s ženami sám.

„Neboj se, chlapče, že ti zde bude zle, budeš hu nás, jako dyma. Šak se tě milostpan jistě bude ptát, chceš-li na řemeslo jiné, nebo hu nás pracovat, oni se každého ptají, ha budeš-li chtít jen dratovat, můžeš chodit v okolí. Každú neděli sejdú

se drotaři, co v okolí drotujú, ha to jich bývá deset i více na oběd. Majú tu pro sebe komoru, kde nocujú. V neděli ha svátek se převlečú do čistého oděvu, ha jdú na mši. To se ti naši chlapci na ně dívajú!“

„Ale sa já němuožem preodiť, keď němám len toto hábí,“ řekl chlapec, ukazuje na svůj drotarský oděv.

„I, o tuto se nestarej, v komoře visí odění dost, na velké, na malé, milostpán to dal hušít, ha to on má největší radost, když se mu to pěkně hustrojí. I milostpaní i slečinka se dívají v kostele vždy na tu stranu, kde chlapci stojí; ono jim to hale teky pěkně sluší. Kolikráte jsme si o tom povídaly, kterak jsme se děvčata divily ha smály, když Miča poprvé v svém kroji do kostela přišel,“ řekla Manka a v práci se pozastavila.

„Smály jste se mu, ha přece se ti zalíbil, víc než který z domácích chlapců,“ prohodila bába.

„Když povídali, že zachránil milostpánu život, teky jsem ho chtíla dobře znát. Ohlížela som se po ňom, haž se mi zalíbil.“

„Ha ty jemu!“ bába na to.

„Ha já jemu, mělo to být,“ svědčila Manka. „Kterak by mi kdy bulo na mysl přišlo, že roste pro mne muž v Trenčanské, — Bůh ví kde to haž je — že bych kdy šla za pracizého člověka, ha nynčko myslím, že bych hani jiného ráda mít nemohla, ha kdyby Miča chtíl, šla bych s ním kraj světa.“

„Šak on nepůjde, má tu všecko tak, kterak to dyma míval,“ řekla bába, postavivši na stůl mísu oblatků a mísu medu.

„Ej veru to u vás tak, ako v Korálovicích,“ divil se Jano.

„Vet, divíš se,“ usmála se Manka. „No, hu nás se nepečú oblatky, hu nás rozpičky*) s medem ha makem polité, hale šak si to mnoho neodevzdá, ha zelí, hrách, vařené ovoce máme teky, jako hu vás.“

„Hale tuto prostření na stole, pod hubrusem klasy nastlané ha na každém rohu stola bochník chleba, tuto je váš mrav, hu nás se to nedělá,“ ozvala se bába.

„Hej to u nás se tak pokryje, a zuostane pokryto ces celé sviatky; preto se tak robí, aby po celý rok bolo požehnání v gazdoustvu,“**) řekl Jano.

„Ešče něco dělá Miča, co se hu nás nedělá. Haž se čeláď sejde, rozpoltí Miča oblatky, každému po půlce namaže medem, ha to musí každý stoje sjíst. Pak omočí dva prsty pravé ruky do medu, hudělá každému na čelo kříž, řka: „Pánbůh ti dej šťastného štědrého večera, štěstí, zdraví, boží požehnání po celý rok!“ Potom tepřiva si sedne každý ke stolu,“ vypravovala Manka.

„I u nás gazdovia domácích tak prežehnávajú. Kemu ten kríž najskuor oschně, ten vraj (prý) do roka zumre.“

---

*) Dolky.

**) Hospodářství.

Slečna Helena, čili jak ji hrabě jmenoval, Jelenka, nebyla hraběnčina, byla dcera po zemřelé její sestře; hraběnka ale přijmula ji zcela za svou, a Hanuš miloval ji co svoji sestru. Byl již čtyřiadvacet roků stár, když matka děvčátko desítileté z ústavu, kde kolik let již bylo, k sobě vzala. Jsouc ustavičně pod dohledem přísných učitelkyň, před nimiž ani poskočit, ani očima víc než třeba blýsknout nesměla, by kárána a trestána nebyla, nemohlo děvče z počátku volné svobodě ani uvyknout. Vždy byla jako zastrašena, ostýchavá, a často churavěla. V tom čase změnily se některé okolnosti v rodině hraběcí, které poutaly hraběnku i syna k hlavnímu městu; svobodna jsouc, udělala synu po vůli, a odjela s ním, s Jelenkou a několika starými služebníky do rodinného zámku v pohorské vesnici, kde dříve zřídka kdy bývali. Tam začali žít zcela dle své vůle.

Hraběnka chodivši s Jelenkou na procházky, začasté stavila se ve vesnických staveních, promluvila s hospodyněmi, pustila se do řeči s lidmi v poli pracujícími a každému uměla říci milé slovíčko. Začasté chodila i na luka, kde vesnické děti hrály, a přimlouvala se u nich, aby vzaly Jelenku mezi sebe a učily ji hrát. Děti sklopivše oči, styděly se, ale přece byla mezi nimi, která osmělila se, slečinku za ruku vzala a do kola uvedla. Někdy pozvala hraběnka děvčata do panské zahrady na hrátky, a Jelenka je častovala vším dobrým. — Když odešly, vypravovala matce a Hanušovi, jaké hry hrály, zpívala písně, kterým ji byly nau-

čily, a vezmouc Hanuše za ruku, učila ho tancovat národní kolečko. — A při tom jí bledé líčko zahořelo, velké modré oči svítily dětinskou radostí a neobávajíc se již přísné dozorkyně, která jí hlasitý smích co nepřislušný zakazovala, smála se do vůle, Hanuš dováděl a smál se s ní, a hraběnka na ty dvě děti, jak i Hanuše mnohdy nazývala, s radostí se dívala.

Ve volném vzduchu, na výsluní lásky a šetrnosti roztála ledová pokrývka, která srdce děvčete tížila, a jako fialka na jaře, kdy sníh sejde, lístky a poupátka na teplém slunku rozvíjí, podobně rozvíjely se před okem hraběnčiným všechny dobré vlastnosti milého děvčete. Dobrota, nevinná veselá mysl, skromnost a slušný mrav, to se na ní každému zalíbit muselo, k čemuž i ušlechtilý zevnějšek přispíval, zvlášť kdy Jelenka do panenských let dorůstala.

Mezi vesnickými dětmi bylo děvče, ku kterému měla Jelenka nejvíc důvěry, a které se stalo nejmilejší její družkou, ba jedinou. Byla to Dorla, vnučka vesnické báby. Bába byla vlastně ve vsi první autoritou, ona byla rádkyní, důvěrnicí; byla lékařem, a v rodinných záležitostech mnohdy místo soudce zastávala. Bez báby nejen že se křtiny neskončily, ale ani svatby, a nikdo neskonal, aby bába při něm byla nestála. Bábino slovo platilo jako zákon. — Jakkoli se zdála být mrzuta a bručiva, nemohlo přece být dobrosrdečnější osoby a při chorých trpělivější, a všecky děti měly ji rády. Bába měla již šedesáte let, byla prostřední výšky, silného

porjadná gazdina,*) šak ju čo najskuor pridu pytať,"**) mínil Miča.

„Nedbám; dívčí je mlado, je mi jí potřeba, zastesklo by se mně i Jozovi, kdyby ji dyma nebulo. Hani nemám, komu by ji dopříla."

„Ej no — o tuto sa děuče samo postará," usmál se Miča potutelně, jakoby již věděl o hodném ženichu.

Ještě si lecos přátelé povídali, Manka uchystala večeři, bába se byla mezi tím oblékla zase do kožichu, přála všem šťastný štědrý večer, zvala, by přišli hejtú (na návštěvu), a vyšla s Mankou ze dveří. Miča šel za nimi a v sednici zůstal Jano s Honzíkem, který se tak hlasitě zabavoval, že se malý Ondrík probouzel.

„Čušaj!" kázal Jano a rozhoupna kolébku, lahodným hlasem začal pozpěvovat dítěti ukolébavku, kterou ho byla matka naučila, když musíval sestřičku svoji kolíbávat.

„Huli, beli, usni — prijdú za tebú sny,
Oj sničky do hlavičky, od tvojej matičky —"

„I to není tak!" ozval se Honzík.
„A jakože, zazpěvaj?"
A hoch začal:

„Huli beli spiže — vari mamka sliže,
Až ona uvari, Ondříška zobudí,"

*) Hospodyně.

**) Prosit, pytač, tlampač, námluvčí.

pak doložil, tak že dobře, a táta že tak to zpívá, a táta do dveří vcházející musel mu to dosvědčit. — Ale písně neuspaly chlapce, až přišla matka, a z kolébky ho vzala. Mica pak odvedl si krstného syna k ostatním krajanům, kteří se již na sviatky do zámku scházeli.

II.

Hrabě Březenský byl zvláštní člověk, i nebylo divu, že si získal pověst podivína, neboť měl mnohé zvláštnosti, jakých jiní jeho stavu neměli a ježto za nepříslušné považovali; ba mnozí se domnívali, že má hrabě o kolečko víc. Nikdy se neřídil podle panující mody, vždy nacházel na ní čeho k vytýkání, buď nevkus buď nepohodlí, a strojil se tak, jak se mu líbilo, a když se mnohdy lidé v Praze za ním ohlíželi, říkajíce: „To jistě nějaký cizinec, ale hezky mu ten šat sluší“ — usmál se právě tak, jako když jiní mu vytýkali, že dělá blázna. — Na venku si ale lidé jeho oděvu již nevšímali, a kdyby byl kabát na rub nosil, byliby myslili, že to tak musí být.

Když přijel do zámku, dal vše nově zříditi, ale ke všemu povolal domácích řemeslníků z okolí. Matka schvalujíc sice dobrý jeho úmysl, mínila předce, že se na některé umělejší práce bude muset vzíti řemeslník z hlavního města a nábytek že se bude muset z ciziny dát přivézt. — „Jen o ztrpení, drahá matko, tě prosím, a vše bude jak si to přeješ ty, i já,“ říkal hrabě. „Pravda, že nemají

venkovští řemeslníci toho vybroušeného vkusu, té umělosti, již mohou mít ti, kteří mají příležitost, dívati se na krásné, umělecké práce a výkresy, kteří se vyučili ve školách názornému umění; ale zajisté najdeš u nich krasocit, ostrovtip, pilnost, jako všude jinde: jen jim podejme možnost k zdokonalování-se. Jsou tu umělecky vzdělaní řemeslníci, ale stěžují si, že nemohou umění svého upotřebit, poněvadž jim takových prací nikdo nezaplatí. — Zpomeň si matko, jaké ohromné sumy nebožtík otec vydal za nábytek a jiné věci pro dům, jež z ciziny přivážet si dával. Ty ses tomu sama protivovala; a konečně nebývali jste tím ani spokojeni. — Jaký blahobyt mohl by se rozšířiti takovými výdělky mezi domácím řemeslnictvem, jakého zdokonalování-se mohlo by se jim poskytnouti, a o jak mnoho peněz méně bychom my vydali!“ Proti takovým a podobným důvodům hraběnka ničehož nenamítala, a vždy nechala konečně na vůli synově.

Hrabě všude do dílen řemeslníků sám přihlížel, dával mistrům nejen výkresy, ale vše i vykládal, jak co býti má a jak si to přeje, nešetřil peněz ani času, až se práce odvedla, kterak ji míti chtěl. Největší však radost mu způsobovalo, když cizí hosté se ptávali, odkud si dal přivézti čistě i důkladně pracovaný nábytek, odkud umělecky vyřezávané rámce u obrazů a zrcadel, krásné lustry, odkud byli malíři, odkud řemeslník jenž překrásně skládal mosaikové podlahy, odkud čalouníci, zámečníci; každý na Paříž, Mnichov, Vídeň hádal, a uvěřiti nechtěl, když hrabě tvrdil, že to vše jsou vý-

robky domácích řemeslníků a umělců; jak mile však se přesvědčili, že tomu tak, již našli chyby tu i tam, a zůstali na svém, že cizinské práce přece jen jinší oko dělají, a námitky hraběte proti takovému mínění měli za pouhé podivinství.

Když poznal hrabě šikovného řemeslníka, který ale pro nedůstatek peněz, jichž do díla potřeboval, zmoci se nemohl, půjčil mu peníze, aby měl „volné ruce," a tím stal se zakladatelem štěstí nejedné rodiny. On sám cvičil se v soustružnictví, pro nepředvídané okolnosti, které by se mu nahodit mohly, jak sám říkal, když se tomu kdo divil, a jsa na cestách, což bývalo každý rok, mnohdy kus země procestoval s vakem na zádech, jako cestující tovaryš.

Ne menší zřetel obracel hrabě i na polní hospodářství, jež by rád byl co nejvíce zdokonalil, a proto vše, co se v tomto odvětví nového vynalézalo, neopomíjel zkoušeti, a shledal-li za užitečné, hned to zaváděl. — Myslil, že si budou i sedláci zavedených novot všímati, a dle nich se říditi; rád by to byl viděl, ale starý správec mu říkal: „Sedlák nedá se tak snadno poučit, to je člověk tvrdé šije, na toho jen palice."

„Tím prostředkem, příteli," pravil hrabě, klepaje starému služebníku na rameno, „se nikdy ani poučení ani polepšení nedocílilo. Ponecháme to tedy času, ten nejlépe jich náhledy změní, dokonce když příklad náš budou míti před očima."

Správec netroufal si pánu odmlouvat, ale ačtě byl člověk, který nikomu bezprávně ublížit si nedovolil, měl přece na sedláky zvláštní zálusk, mysle

že je každý šelma od kosti, a že na ně musí jen hromem. — Kterak pak se divil, slyše pana hraběte se sedláky tak laskavě rozprávět, jako s ním samým, vida ho sedět u rychtářů v sadě se starým Borem, aneb navštěvovat jich hromady. — Nemohly se mu ani v hlavě srovnati ty novoty v zámku, a v duchu soudil, že ten pan hrabě přece trochu přemrštěn, a paní že je tuze dobrá, že mu všecko promíjí.

A však i lidé si z počátku jednání své vrchnosti všelijak vykládali; někteří nedůvěřivci říkali: „E to není nadarmo, že si nás nadchází, něco v tom bude — mějme se na pozoru.“ A většina sedláků byla vždy hotova, podobným hlasům víru dáti. — Když se ale starý Bor k tomu hodil, tu je hned okřikl: „Nedýmejte, když nemůžete kovat; nemuší být pán jako pán!“ A vždy dával za příklad císaře Josefa. On znal ho osobně z vojenských let a mluvíval o něm s nadšením. Ve vsi pak nezapomněli ještě, jak císař, když byl v Šumavě, se sedláky laskavě mluvil, jako opravdivý otec. V sousední vsi ukazovali si posud stavení, kamž byl tenkráte císař, odděliv se od svých průvodčích vešel, a selku, která právě chléb do pece sázela, o kousek chleba a mléka prosil. — Ta, majíc ho za pocestného tovaryše, pobídla jej, by jí pomohl dříve chléb do pece vsadit, že mu pak dá mléka i chleba. Císař jí ochotně pomohl, a přitom divil se, že mají tak velmi černý chléb. — „Eh kterak nemá být černý, páni vezmú běl pro sebe, ha sedláku zůstane holá otruba.“ — Císař řekl, prcč se nehlásí dále u samého císaře, když se jim křivda děje. — „I co pak je to platno,

to máte všecko jedno pásmo; páni nám berú chléb, císař nám hale vzíl i děti. Tu se to pro všeliký capart bíje, ha my habychom nastavili hlav." — V tom přišla družina císařova do statku — a selka poznala svůj blud. — Klekla na kolena, prosila za odpuštění, císař ale velikomyslný nejen že jí odpustil, ale obdaroval ji a seznámiv se s jejími okolnostmi i syna z vojny jí pustil.

„To bul taký pán, který vědíl, že stojí poddanými."

„Když stojí pán poddanými, stojí poddaní pánem — to nezapomeň dodat, Srne," okřikl jednou Bor chalupníka, který býval obyčejně původcem narážek na vrchnost. Přezdívali mu ve vsi Sršán, protože byl hlava nepokojná, a jak pánů tak zákonů poslušen býti nechtěl. Věděli o něm, že je podloudník, mnozí tvrdili i to, že je pytlák a ačtě ta dvě řemesla prý za ruce se vodí, přece bylo poslední za horší považováno, ba každý se bál o tom mluvit, a proto se Srnovic rodinou nemívali důvěrných spolků.

Než ale nejdivnější bylo vesničanům to, když po roce svého příjezdu do zámku hrabě navrátiv se z cesty po Bavorsku, drotara s sebou si přivedl a na zámku co šafáře usadil, na místě zemřelého šafáře. — Pan správec ani nevěděl, máli tomu věřit, a sedláci sestrkovali hlavy a divně o tom soudili. — „Drotara! ty milý Bože, jaký to lid, odkud? kde je ta drotarská zem?" povídali a rozmýšleli mezi sebou; ani Bor ani bába nevěděli z počátku, kterak to vlastně je, až kdy Miča v národním svém

kroji poprvé do kostela přišel, tu viděli že je čistý chlapec, že se vyrovná kterémukoli vesnickému, viděli, že se modlí zároveň s nimi, slyšeli ho zpívat v kostele i v hospodě, děvčata usoudily že umí tancovat, chlapci že je veselý druh, a konečně všickni vesničané nahlídli, že je drotar člověk jako oni, vyrostlý v horách jako oni, a že si v řeči a způsobech mnoho neodevzdávají. Ale při tom všem nebylo to ani chlapcům ani starým vhod, když jim bábinu dceru Manku odloudil, a velice to mámy ženichů bábě za nepříslušné pokládaly, že dala děvče drotaru, kdyby i hodnému, přece cizímu člověku. — Jak již povědíno, kázal hrabě Mičovi i sednici zřídit, pro jeho krajany, kteří v okolí pracujíce v neděli a svátek leckdes povalovat se museli, dal i šaty ušit dle jich kroje, by se měli do čeho převléci; on měl z těch statných šuhajů radost, rád s nimi rozmlouval, a když se Miča zmínil, že dva z nich, co do zámku chodívali, raději řemeslu by se učili, na své útraty dal je učit.

Paní hraběnka byla paní mírné, ušlechtilé povahy. Byla zkušená i v trpkostech života, a lehký nádech smutku byl vždy na její bledé, pěkné tváři rozprostřen. Její veškerá blaženost i pýcha byl její zkaceřovaný Hanuš! Co bylo jeho radostí, těšilo i ji, co on za dobré uznal, i ona schválila. — Když známí a přátelé její libůstky jeho kárali co přemrštěnosti, ona se jen usmála. — Ona ale jediná znala jeho šlechetné, jeho dobré srdce; vždyť ona je spolu s dokonalým učitelem zušlechťovala.

„I naši o tom loni povídali, hale nevšimli jsme si, komu nejdřív huschnul.“

V tom vešla do sednice služka, nesouc na míse horké slýžky.

„Scedíla jsom ti hospodyně ty púčky, či kterak tomu říkají,“ oznamovala, postavivši mísu na lavici.

„Ej púčky!“ usmál se chlapec. „U nás, keď sa púčky na stuol donesú, strehú děuky, aby temu, který je najmladší u stuola, pervú ližicu púčků uchytily.“

„Ha proč to dělají?“ zvědavě ptala se služka.

„Nuž, která ju vraj ulapí, ta sa ešče ten rok vydá.“

„A je to pravda?“

„Božiť sa něchcem, či je pravda — děuky tak vravia,“ pokrčil ramenoma Jano.

„Zkusíme to. Hu našho stola je nejmladší malý Honzík; počkej, já mu dnes chapnu první lžíci púčků: huvidíme, vdám-li se,“ zasmála se stará služka.

„No, mušela bys ty bystrejší být, habys temu první púček vzíla, ten jich pět požře, než ty nač pomyslíš,“ povídala bába.

„Šak huž jde buřič, raděj mu huklidím pastvu z cesty,“ řekla šafářka, obrátíc se s misou ode dveří, kudy vcházel Miča se svým malým synkem. Klučík měl na hlavě tatíkovu beranici, kratičké oplecko a bílé vlněné nohavičky, krk i prsa měl nahé, ruce zimou zkřehlé, a tlusté tváře jakoby mu oplácal.

„Tu ho máte pluhavce, bol tam — odpustce — mezi kravami,“ uváděl ho tatík bábě.

Bába chtěla ho litovat, že je zimou zkřehlý, chlapec ale vesele nohavičky zdvihaje, ukazoval bábě, že má nové krbce (šněrované střevíce, opanky.)

„I na mútě kuši, to je krása!“ spráskla bába ruce. „Jen si je nezamaž, habys je měl pěkny, haž přijdeš k bábě na koledu. Huž jsom huchystala jablka ha ořechy, budeš-li humět pěkně zpívať.“

„Šak já budu humět, máma mne nahučí,“ řekl Honzík, sedl na zem, a rukávem si utíral sníh s krbců, aby byly pěkné.

„I jdižiž, neposedo, huž tě hučím celý týhoden „Koleda Štěpáne“ — ha nehumíš nic,“ řekla máma, jdouc ze dveří; táta ale ukazuje na Jana, pravil: „Pozri, tu nám došel nový braček, podaj mu ruku.“

Chlapec upřeně se na Jana dívaje nepopošel, až kdy ho Jano k sobě přitáhl tu teprv mu ruku podal, a když se ho ptal, kdo mu krbce ušil, tu rozvázal hned, že táta, a že má ještě jedny, a že má taky kazajku, kterou mu Dorla vyšila.

„To je moje vnučka, po nejstarší dceři,“ vysvětlovala bába. „Matka i otec humřili jí v několika dnech, tenkráte, když ta zlá nemoc panovala. Ono humí to dívčí pěkně vyšívat, trochu ji nahučila Manka, trochu slečinka; tak pěkně vyšije chlapcům kazajku, že by ji hani krejčíř tak nevyšil. Nu šak ji poznáš.“

„Eh, Dorla je bystruo, peknuo děuče, bude to

těla. Na vzdor vráskům v tváři a šedivým vlasům bylo černé oko bystré, jako nějaké mladice. Do práce byla jako kat. — Žít, mlátit, zároveň s chlapy, a celý den sedět u stavu a tkát, bylo jí hračkou, a když šla křtiny strojit, vždy si ještě s kmotrami zatancovala, a nebylo pamětníka bábiny choroby. Bábina chalupa, v sousedství panské zahrady, byla nejspořádanější z celé vsi, jak by ji vysoustroval, a u vnitř panovala taková čistota, že byl po vsi jeden hlas, k bábě že může každou chvíli třebas císař pán hejtu přijít. To hraběnka také pozorovala, líbilo se jí to a ráda se u báby zastavila. Jednou se ji zeptala, proč u ní vždy pěkně uklizeno, podlaha umyta, zásep i dvorek vymeteny, a proč to u jiných mimo neděli nenajde?

„To je tím, milostivá paní, že já nemám velkého hospodářství. Kde to je, tu člověk celý rok jako v kolovratě, ha při takové práci nemůže se vždy zachovat bíle. Kdyby hu mne přicházelo tolik čeledi do sence, jako to jinde bývá, jedva bych stihnula mejt na neděli, ha kdybych měla velkú dědinu,*) potřebovala bych mnoho mrvy, ha nemohla mít dvorek zametený. Naši sedláci říkají: „Mrva na dvoře, zlato na poli,“ — ha proto rozhazujú slámu ha suchý list po dvoře, haby se hodně mrvy nadělalo. Chce-li hospodář vézt hodně zez pole, muší vozit i na pole, ha kolmaha**) mrvy nad

*) Dědina — velké dědičné pole; jednoduše pole se nazývají pouhé kousky.

**) Trakař nebo kolečko.

potřebu, není na škodu chlebu, dokonce na naši horskú zem. Já mám kúsek pole, kúsek lúky, ha na to mám dvě kravičky; víc nepotřebuju. Tu hrubú práci, s které nejsme, pomůžú sedláci spravit, ostatně pospravíme s děvčenci samy, ha ešče zbyde chvíle k jinšímu dílu. Ha ten můj chlapec velkých capartů nenadělá, celý den není dyma."

„A kde chodí?" ptala se hraběnka.

„Ráno jde na mši, pak do školy, ha po škole vyjde si do pole, nebo do lesa, s húslemi, ha to si tam chuďas hude," řekla stará a vzdychla si, neboť jediný syn její, Józa, byl slepý.

„A necháte ho samotného?" divila se hraběnka.

„Pročbychom nenechali, ten zná cesty celého okolí, i do města trefí, haniž by se o kámen hudeřil. Ha tomu nikdo nehublíží."

Bábě se Jelenka velmi líbila, jen to ji mrzelo, že je bledá. „Co pak je do toho," říkala, „dívčí má kvíst jako růže." Nemajíc v obyčeji čeho tajit, řekla to také paní hraběnce, sotva že se s ní několikrát byla sešla.

Hraběnka se usmála, řkouc: „Já doufám, že i Jelence líčko se zrumění, jen až bude nějaký čas zde na zdravém povětří."

„To hano," mínila bába, „hale mohli byste přece, milostivá paní, dát ji přeměřit, vždyť je to jako stín proti Dorle, kdo ví, nemá-li hubytě. — Ešče jste to nezkúšeli, hani ste ji neobětovali?"

„Co tím myslíš, já neznám takové léčení."

„Nu, milostivé paní to mohu povědít, protože

jsú milostivá paní mladší než já, jinak bych to říci nemohla.“

Když bába hraběnce vypověděla, kterak by slečnu léčila, seznala v tom hraběnka sice mnoho pověry, ale základ dobrý; i pozvala si bábu do zámku, a že jí Jelenku svěří. — Bába řekla, že přijde, až půjde měsíc dolů. V určitou dobu se tedy do zámku dostavila, ale to si z počátku vymínila, že jí musí slečinka dána být na starost s úplnou důvěrou, sice že by to všecko nic platno nebylo. — Nejdřív přeměřila slečnu na dél i na šíř nití režnou, neslíněnou, na bílou sobotu před slunce východem předenou; shledavši ale, že úbytí nemá, povídala, že to bude přece jen nějaký jed v těle, a že ona jí ho s pomocí boží vyžene. Na druhý den před slunce východem si pro slečinku přišla, a zavedla ji as čtvrt hodiny od vesnice k lesu, k „dobré vodě.“ — Pod vysokým starým smrkem vyprýšťoval se silný pramen čisté dobré vody, padaje do tůňky, schválně k tomu cíli vyzděné. To byla ta zázračná „dobrá voda.“ — Na smrku pod stříškou, již tam bába dala, visel starý obrázek Panny Marie, ozdoben pentlemi a kvítím, jež na rámec připíchnuty byly, dárky to lidí vodou uzdravených. Bor byl nejstarší občan vesnický, bylo mu sto a tři roky, a pamatoval co chlapec, že se chodíval s matkou k dobré vodě modlit, a že tam tentýž obrázek visel, a mnoho lidí že se tam uzdravilo. Tak se dědila víra v zázračnou moc vody s pokolení na pokolení, a bába jí všechny jedy z těla vyháněla. — Když Jelenku k té studánce dovedla, klekla s

ní nejdřív pod obrázek a pomodlily se hlasitě devětkrát Otčenáš a devětkrát Zdrávas. Když pak slunce vyšlo, bába Jelenku svlékla, přežehnala, a po odříkání slov:

„Já bába po Bohu,
Pomohu co mohu,
Ha to co nemohu,
Zanechám Bohu,"

do studánky pohroužila. Děvče zsinalo, zajíkalo se, ale bába nedbala, řkouc: „Odporné, milá holubičko, odporné, hale zdravé." Po lázni cestou se modlíc, pospíchala s ní k zámku.

Hraběnka sotva se jich dočkati mohla, když ale Jelenka s bábou se vrátila čerstva jako poupě v ranní rose, a po lázni si libovala, tu ji opustilo vše obávání. Po devět dní chodila bába s děvčetem k studánce, devátý den pak, když se vrátily, šly do kostela, bába dala sloužit mši ke cti a chvále sv. Rocha, patrona to proti neduhům tělesným, a Jelenka musela na oltář obětovat dvě vejce. Tím se léčení skončilo a bába předpověděla, že bude Jelenka záhy zdráva jak ryba, a červena jak kalina. — Když ale hraběnka za její dobrou poradu odsloužit se jí chtěla, odmítla každý dar, řkouc: „Co pak tuto — Pánubohu děkujme, kdyby On nepomohel, málo by já mohla," na opětné donucování paníno přímo řekla, že se za takové léčení platit nesmí jinak než se „zaplať Panbůh." — Hraběnka srdečně poděkovala, jak si to bába přála, a tato odešla spokojena ze zámku. Hraběnka dala vystavět u studánky kapličku, do ní dala krásný obraz

Panny Marie, nedaleko pak studánky zřídily se lázně pro Jelenku. — Pověst o tom roznesla se po okolí jako voda po trubách, ale čím dále od pramene, tím byl tok její kalnější; nemoc i uzdravení hraběcí dcery měnilo se v každých ústech, a processí poutníků přicházelo každou neděli k zázračné „dobré vodě."

Opravdu se Jelenka co den stávala růžovější, svěžejší. Nejsouc zvykla časně z rána venku se procházet, jak to hrabě vždy dělával, nemohla matce dosti se napovídat, jak krásně je v poli, kdy milliony rosných krůpějí na pažitu se třpytí, skřivánek prozpěvuje v povětří se třepetá; nemohla ani pověděti, jak milo jí, kdy pod stromem s bábou se modlívala, a konečně vynachválit tu příjemnost po lázni. — Hraběnka vidouc dobrý účinek prostého léčení, k němuž že přivolila první den skoro výčitky si činila, pokračovala v něm i dále, ačkoliv se již nedělo v ranní hodinu a s těmi zbožnými ceremoniemi, jakýchž bába užívala. Nic méně Jelenka každý den před slunce východem ze svého pokojíku se vykradla do zahrady, kde se již Hanuš se zahradníkem procházel. I chodili pak spolu, od květiny ku květině, od stromu ke stromu; při tom učil hrabě Jelenku botanice, upozorňoval ji na krásy přírody, a před okem děvčete jevil se v každé malé chudobce obraz všemohoucnosti božské. — Jindy vypravoval jí o divech a hrůzách přírody, vypravoval jí o svých cestách po zemi i moři, a ona ho poslouchala, sotva dychajíc, a jak umlkl, desaterých otázek měla přihotově.

„A což vás tomu neučili v ústavu?“ hrabě, divě se mnohdy otázkám jejím, ptal se.

„Ach,“ přiznávalo se děvče zkroušeně, „kdyby mi to byli tak vyprávěli, jako ty, Hanuši, jistě bych si byla všecko pamatovala; ale já jim nerozuměla, a hned se mi to z hlavy vykouřilo.“

Hrabě znaje povrchní to vyučování, v duchu vyznání jejímu přisvědčil, a milerád jí vše vysvětlil, co rozum její s to byl pochopit. Někdy šli až na konec zahrady, a když z některého sadu zazněla píseň trávničky, zastavil hrabě krok, naslouchaje zpěvu. On byl milovník hudby a zpěvu, a proto dojímaly ho ty prosté, krásné písně národu více, než umělé arie divadelních zpěvkyň, a vždy říkal později známým, kteří se bláznili, kdy se nějaké slavičí hrdélko v hudebním světě vyskytlo: „Jděte ven, naslouchejte, kdy vesnická děvčata v polích a zahradách pracují, kdy v lese při hrabání jedny na tom, druhé na onom konci zpívají, provozujíce nejrozkošnější zpěvní hry, naslouchejte v zimě u oken stavení, kde se drží přástvy, a uslyšíte těch nejrozmanitějších, žertovných i něžných melodií, vážných ballad, i velebných chórů, uslyšíte hlasy slavičí, hlasy mocné, čisté jako zvony, že vám srdce zaplesá, a té zábavy můžete užit velmi často a velmi snadno.“ Známí ovšem na jeho řeč nedbali; hrabě však zůstal na svém. Rád poslouchal i vesnického houslistu a skladatele, slepého Józu, kdy pod večer v sadě neb u lesa na oblíbeném sedátku svém seděl a hraje básnil. — Hra jeho byla čista, dojemna, plna poetických myšlenek, tak že mnohdy s melodií spolu i

píseň se zrodila. On byl slepý od útlého mládí, a sám hrát se naučil na kolikero nástrojů; nejmilejší byly mu ale varhany, jež v kostele hrával, a pak housle. Stávalo se ale, když se dávala zpívaná mše, že musel veškeré své umělosti upotřebit, — tu hrát na varhany, tu sólo na housle, a zas na klarinet pískat, zpívat bas i tenor. — On byl učitelovou pravou rukou, a hrabě když na kruchtu vešel, nemohl se vynadivit jeho obratnosti a jemnému sluchu. — Učitel ani nezpozoroval, když hudebníci notu pominuli, jakoby jí nebylo, Józu bylo ale každé v okamžení slyšet: „Housle — co děláte, — prim, — vynechaly cis, — bas ať dá pozor — diskant hlasitěji — bubny piano. — Takt, držte takt, chlapci!“ — Tak napomínal Józa, vypomáhal, a při každém neladném zvuku trhl sebou, jakoby ho bodnul.

Učitel nebyl již mladý, ani učený, ale z oněch, již povinnosti stavu svého svědomitě a s láskou vykonávají; rodiče ho měli rádi a děti též ho milovaly, ačkoliv jim v ničemž nepovoloval. Rády chodily do školy, a nebylo ve vesnici chlapce, aby neuměl číst, psát i počítat, ani děvčete, aby alespoň prvnějšího neznalo, neboť toho učitel nemohl na matkách vymoci, aby mu děvčata po celý rok pravidelně do školy posýlaly; měly pro ně vždy práce, a myslily, že je to až dost, kdy budou umět číst. — Učitel byl vdovec, a jediná jeho dcera vdala se první léta, když vrchnost na panství přijela do města; kostelní hudba a pěstování květin bylo mimo školu jeho zaměstnáním. Větší potěšení nemohl mu připravit, než když mu někdo semeno neznámé je-

mu květiny dal aneb půjčil novou mši, do které se musel s velkým namáháním vpravit. Na faru také chodíval každodenně, pan farář byl ale stařičký pán, velký milovník starých kněh, zvlášť latinských, na něž poslední groš by byl vydal. Nikdo nesměl mu však pro jakou přijít; když učitel jej navštívil, musíval mu obyčejně předčítat. On měl ve svém pokojíku celé stohy kněh, a která mu při ruce ležela, tu učiteli podal. — Někdy se stalo, že po kolik dní jedna a ta sama kniha to byla, ale pan farář měl již velmi krátkou pamět, nezpozoroval to — a učitel bál se říci mu to, aby ho neurazil, a tak trpělivě čítal vždy, co pan farář mu podal. Každých čtrnácte dní dostával pan farář z města politické noviny, jež s tamnějším kaplanem a několika měšťany do spolku držel. Na něho, jako přespolního přišla řada naposled, za to si je ale mohl podržet — což také činil. Když noviny přišly, předčítal učitel politiku, což ho více zajímalo. — Po přečtení se noviny schovaly. V komoře leželo jich jako dříví. — Po kolik let říkal pan farář, že půjde na odpočinek, ale když mělo k tomu přijít, zdálo se mu, že by nemohl ani jinde žít než na faře, kde žil co pastýř plných třicet let mezi svými ovečkami a knihami.

Vesničané byli mu již přivykli; ačkoliv hrabě pozoroval, že při jeho kázaní, které pro slabou pamět z listu čítat musel, každou neděli většina posluchačů usnula, a menšina neposlouchala, ačtě nemohli vynachválit kazatele v Hajku u sv. Anny, patera Augustina, na jehož kázaní obyčejně v úterní,

sv. Anny to den, kdo se jen uprázdnit mohl, pospíchal, ačtě Bor vždy říkal: „To je jinší kazatel, ten humí svědomí rozebrat; při tom se duše potěší!“ — přece nechtěli se od svého starého faráře odloučit. — Než první rok, když vrchnost na panství přijela, Pánbůh pana faráře k sobě povolal, a na faru dostal se dle všeobecného přání pater Augustin. — Když držel nový pan farář poprvé zpívanou, a hlas jeho jako zvon po kostele zazněl, nemohl se Józa zdržet, by nepošeptal panu učiteli: „To je hlas! to je hlas!“ a přitom si zatleskl do dlaní, což vždy dělal, když měl velkou radost. Nový pan farář byl velký milovník včelařství i štěpařství, což se s květinami a hudbou, zamilovaným to zaměstnáním pana učitele, mnohem lépe srovnávalo, než probírání se v starých foliantech. — V zimě obíral se pan farář v prázdných hodinách jinou prací. Maloval obrázky a lepil z papíru rozličné maličkosti, skřinky, košíčky a p., což pak o zkouškách dětem dával. — Hrabě i hraběnka si pana faráře velice vážili; býval v zámku častým hostem, také pan učitel chodil do zámku, ale největší jeho rozkoš byla, procházet se po zahradě. Hrabě držel si šikovného zahradníka, a mnoho peněz vynakládal na květiny, v nichž matka velikého zalíbení měla. — Učitel viděl i přiučil se v zámku každý den něčemu novému, co se květinářství týkalo. — On sám učil Jelenku psát a počítat, učil ji na piano, a Jelenka měla svého učitele velmi ráda, také hrabě i hraběnka mu přáli, jako každý kdo dobrosrdečnost jeho poznal; jediné hluboké

jeho poklony a přílišnou ostýchavost byliby mu rádi odpustili. Ale to si nemohl dlouho odvyknout a vždy ho var polil, když hraběnka do řeči s ním se pustila. „Vrchnost je přece jen vrchnost — a hraběnka není selka," říkával. — Také Józu Jelenka začasté do zámku si přivedla; jaký to byl proň div a jaká radost, když poprvé slyšel zvuk piana. — Jaký to byl rozdíl, — učitelův starý klavír — a to krásné piano! — Prosil o dovolení, aby směl se naň i uvnitř podívat, což mu hraběnka, útrpně se usmívajíc jeho slovům, dovolila. — Otevřel si víko, a začal ohmatávat každou strunu, každou klapku, každý kolík, velmi jemně, ale zevrubně; bylo patrno, že cit v prstech vynahrazuje mu zrak. — Pomocí hmatu mohl jediné si utvořiti obraz předmětu, jehož nikdy oči jeho nespatřily.

Jednou hraběnka s učitelem o něm mluvila a divila se mu, a on, kterýž ho od maličkosti znal, pravil: „Józa, milostivá paní, je věru znamenitý hoch. — Již co malého chlapce, neboť oslepl ve čtvrtém roku, maje neštovice, přiváděly mi ho děti do školy, jen ze žertu; chlapec ale celé hodiny vyseděl ve škole, bavě se posloucháním, a za krátký čas uměl každé slovo, jež jsem mu předpověděl, lépe přeslabikovat, než chlapci, kteří rok do školy chodili. Raději ale poslouchával hudbu; pro tu jevil tak jemný sluch, že jsa malý chlapec okřikoval starší hudebníky, když falešně hráli. — Povyrůstaje učil se hrát na klavír a na housle, sám a sám; tak dlouho zkoušel píseň, kterou v hlavě nosil, až ji trefil; vytrvalost a trpělivost má při tom neunavnou,

neustane až vyvede co si předevzal. — Podobně naučil se i ostatním nástrojům i na varhany hrát, kdyby jeho nebylo, nevím, milostivá paní moje, co bych si mnohdy na kruchtě s ostatní čeládkou počal. — On i pěkné písně skládá, ale musil by člověk u něho sedět, — a to nepozorován od něho — a hned je psát, kdy je zpívá neb hraje; od něho je dostat nemožno. — Mnohdy mu chasa říká, když slyší píseň novou: „Józo, zazpívej nám tu písničku ještě jednou, abychom se jí naučili;“ — mnohdy já mu říkám, aby mi ještě jednou některou pěknou svoji fantasii zahrál, ale to zavrtí hlavou a říká: „Co to na mně chcete, jakoby se to dalo, —“ a opravdu, když mně i chtěl po vůli udělat, nebyla to již ta píseň, kterou dříve hrál. — „Ony ty myšlénky,“ říká, „proletují mou duší, jako ptáčkové zpívající hájem, nikdo jich nevolá, nikdo jich nedrží. — Počkejte, snad mi zase někdy ty samé hlasy zaznějí, — pak je chytnu do klece, a dám vám je.“ — Když večer hrává doma neb v letě u lesa, zastavují se lidé, poslouchajíce ho v udivení, pak si povídají: „Pánbůh ho má rád, toho chlapce, že mu dal takový dar umění.“ A proto také netroufá si ani ten nejrozpustilejší chlapec Józovi v čem ublížit, každý má před ním úctu, že je miláček boží, proto jim také ani nápadné není, že nemluví obyčejným jich nářečím, ale jako kniha.“

„Mně ale bylo nápadné, že nemluví nářečím zde obyčejným, aniž hlasem zpěvavým, jako druzí.“

„Prvnímu naučil se z kněh, druhému sám nevím kterak se odnaučil.“

„Snad mu v tom cestu ukázal jemný sluch hudební. Ale řekl jste, z kněh že se naučil vybranější mluvě; jak to mám rozumět? Snad jen posloucháním.“

„Ano, milostpaní moje. Dokud dcera moje mladší bývala, čítávali jsme večer, buď ona, buď Petr, a Józa poslouchával. I našel v tom takové zalíbení, že později si knihy vypůjčoval, kde mohl; i do města si pro ně chodí. — Pak poprosí některého chlapce, zajde s ním do pole, v zimě pozve ho k sobě, a musí mu předčítat. — Také kdy něco psát chce, vezme chlapce, o kterém mu povědomo, že hezky psát umí, a diktuje sám. On sám zná pravidla mluvnice, jako otčenáš, chodí vždy ještě do školy jako žák, a sedí v té lavici, co sedával před šestnácti lety; mnohdy se stalo, že mne zastal. Jemu neujde ve škole ani hlesnutí, a také ho nezklamou chlapci, neboť zná každého po hlase.“

„Ale pane učiteli,“ zeptala se Jelenka, také poslouchajíc, „nevidí Józa, pra-pranic?“

„Zajisté ne, slečinko.“

„Jak může tedy vědět, jak je kdo hezký, jak vyhlíží ta neb ona květina, když nevidí?“

„Květiny, stromy zná dílem po hmatu, dílem dle vůně, ostatně dá si vše zevrubně vypověditi. Bezpochyby že vše před jeho vnitřním zrakem krásněji se mu vidí, než to v skutku je. S kým známý, tomu ohmatá obličej i ruku, a mnohého pak pozná, jak ho za ruku vezme, aniž by se mu ozvat musel.“

„Ano, ano!“ zvolala Jelenka. „Tuty dni hrály jsme u báby na cukabábu, a on s námi. Podařilo se mu, chytit mne za ruku. Já se nechtěla ozvat, ale on hned věděl, že to já jsem.“

„To není těžko,“ usmál se dvorně pan učitel, „takové jemné, hebounké a malé ručince nenajde páru v naší vesnici. Tížejí mu rozeznat vesnickou mládež, a přece pozná po hlasu každého, i po hlavě, když se mu pod ruku dostane.“

„Józa je dobrý, já ho mám ráda,“ řekla Jelenka.

„Dobrý člověk, vděčný, a ke komu cítí náklonnost, čí hlas ho dojímá mile, k tomu je i upřímný, neboť se domnívá, že člověk líbezného hlasu dobrý bývá, a naopak člověk hlasu štěkavého, chraplavého, kňouravého že kryje ošklivé vlastnosti v sobě. Některý hlas se mu tak protiví, že kdyby se neodstranil, do křečí by upadl; ale bába již zná jeho povahu, a všecko odstraňuje, co by ho pobouřilo. — Józa je miláček její.“

„Vždyť je ubohý!“ řekla hraběnka.

Jelenka si často Józu do zámku přivedla, a když držela hrátky s děvčaty, hrával jim k tanci. On vrchnosti své oddán byl celým srdcem, a Jelenka byla mu angelem. Když za čas jednou odjela s hraběnkou do hlavního města, aneb s Hanušem několik týdnů cestovala, stýskalo se všem, ale Józa býval nejsmutnější, než nezmínil se nikomu.

Ačkoli se vesničanům z počátku přistěhovánise vrchnosti nehrubě líbilo, a raději by s panem správcem byli hospodařili, jehož znali skrz na skrz, přece při takovém laskavém s nimi obcování ne-

mohlo jinak být, než že od své nedůvěřčivosti a svéhlavosti, jež dobrým záměrům hraběte překážely, upouštěli, nahlížejíce, že pána, protože pán, není třeba nenávidět, dobrý pán že za otce. Ale šlo to zponenáhla a to ještě přičiněním ženských.

Když o štědrý večer hrabě s Janem z Prahy přijel, bylo výše pěti let, co na panství již přebýval, a ještě nebylo vše jak by si byl přál; pohorská vesnice nebyla prosta ani zlolajců, kteří proti vrchnosti sočili, ani zpozdilců, kteří jich slovům věřili, nerozumějice vlastnímu dobru.

III.

Kdoby byl šel asi o hodinu později, když bába ze zámku domu se vrátila, po vesnici, byl by viděl okna u každého statku i chalupy ozářená, a za každým oknem v čistě vybílené sednici přikrytý stůl, na stole pak štědrou večeři.

I v zámku byla okna ozářena, a kdoby ze selské sednice do hraběcí jídelny byl vešel, zajisté by si byl pomyslil: „Tam dole dost dobře, ale zde ještě lépe!“ — Na podlaze prostřeny jsou drahé koberce, u oken a podél zdi na stolcích a podstavcích rozestavené rozličné květiny domácí i cizopásmé, mezi nimi v plném květu rozkošné děti jara — hyacinty, konvalinky, fialky a jiné, jež pospíšil bedlivý zahradník ze spánku probudit, by krásou a vonným dechem veselé svátky zdobit pomohly. — Po stěnách visí obrazy, díla to umělecká, a veliká zrcadla, v nichž se odráží množství světel hořících v lustru a čtyřech parohatých svícnech, jež postaveny ve čtyřech úhlech jídelny. U prostřed stojí stůl, pokryt damaškovým ubrusem, a na něm v nádobách ze stříbra, porcelanu i krystalu jídel nejrozmanitějších, kyselých i sladkých, studených i te-

plých, lahůdek, pečiva, vína, vše coby srdce ráčilo, a to vše rozestaveno tak chutně, že již pouhý pohled smyslům lahodil. — Hrách se zelím, kaši s medem, hnětinky, božíhodová jídla sedláků — těch tam ale přece nebylo! — Okolo stolu na pružných seslích s opěradly seděla společnost, hovíc si pohodlně při štědré večeři. Společnost ta záležela z hraběnky, hraběte a Jelenky, pana faráře, městského lékaře, který často do zámku zván býval, učitele, správce, písaře a panského zahradníka, pak starého plukovníka na odpočinutí a barona nemajetného, cizích to hostů. Poslední dva jezdívali ze zámku do zámku, zvali se tu i tam, celý rok nejsouce doma. Správec říkával jim „pocestní kavalíři.“

Starý plukovník býval často u hraběte; zvlášť o honbách, jichž byl veliký milovník. Dobrý pohár vína, k tomu dýmka tabáku silného, a karty byly mimo lov jeho jedinou rozkoší. Jinak byl člověk k vystání, a veselý společník. — Pan baron byl poprvé u hraběte hostem; byltě on pravý opak starého plukovníka. Ten znal lesy, maštale a vína svých hostitelů: onen byl příliš choulostivý, aby po lesích těkal, na koni se proháněl: on byl rozmazlené dítko salonů, raději si hovil v měkkých lenoškách a nemiloval tabáku ani nemírného pití vína, ale lahůdky vybrané, k nimž připíjel vzácná vína, jak to labužníci milují. — Karty hrával jen ze zdvořilosti s některými paníčkami, u nichž rád trpěn a chován byl, i vzdor své nehezké figuře; neboť měl ten dar, který není každému dán: umět mluvit celý den o ničem. Také pátrával rád, někdy co posla-

nec paniček, nejvíce však z vlastního pudu po záležitostech, které každému oku vidny být neměly. Jako zvěda, vraceje se z táboru nepřátelského, kde v rouchu přítele zradu dýchal, plesá, kdy se mu záměr povedl, tak asi plesával baron, kdy se mu podobná výprava povedla. On vůbec velmi vysoko sebe cenil, a na řadu svých předků byl baron velice hrdý, oni byli jeho jedinou chloubou.

Když nebylo hostů v zámku, kuchařka neměla mnoho práce vymýšlením jídel, jak ale host u tabule seděl, ráda ho hraběnka štědře i vzácně uctila. Pro mlsné labužníky, jako pan baron, nebyla však přece hraběcí kuchyň zřízena, proto se jeho návštěvě hraběnka divila. Hrabě přijeda domů, a slyše o ní, řekl s úsměvem k matce: „Zajisté že některou bohyni na vysokém olympu zvědavost trápí, co s námi zbloudilými se děje; vyslala ho tedy co posla okřídleného, by jistou zprávu o nás donesl.“

Hraběnka se usmála, davši synovi za pravdu, neboť znala barona a cesty jeho. — Také se ve svém mínění nemýlili, baron vyšel na zvědy a pátral po všem, by hodně kořisti ze zámku odnesl. — A však ustrnul nad tím, co viděl a slyšel. — Libůstky mít, kavalíru přislušelo, ale stavu jeho důstojné; hrabě ale, zdálo se panu baronu, že se příliš k vůli nim zahazuje.

„Kde jste polovali, pane plukovníku?“ ptal se hrabě u tabule.

„U hraběte Arnošta. Výborné u něho lovy. Rád jsem přítomen.“

„Když jsem cestoval po Slovensku, navštívil jsem ho též. Má krásné lesy; musel jsem s ním také na lov; náruživý to lovec. Drží si četnou loveckou družinu. Má i mnoho junošů, a všickni místo livraje nosí národní svůj kroj."

„To však jen v domácnosti?" míni baron.

„Nikoli, on ve Vídni se svým služebnictvem takto vystrojeným veřejně vyjíždí, a dělá furore," řekl hrabě.

„Proč ne?" ozval se plukovník. „Jsou to hoši pěkní, jako hory, jeden jak druhý výše šesti střevíců — takovou družinou může se chlubit."

„Toť asi malebně vyhlíží," prohodila hraběnka.

„Nejen že malebněji vyhlížejí, ale oni se i volněji a slušněji pohybují, než v nevkusném fraku," řekl hrabě.

„Že jste, hrabě, velikým protivníkem fraku, o tom jeden hlas," ušklíbl se baron.

„Pan baron vida na dvoře drotary, myslil, že i Vy, hrabě, nový kroj pro své služebníky jste si vymyslil; ale já ho poučil, kdo ti lidé jsou, a že jich jen z passí tu chováte a šatíte."

„Dovolte, pane plukovníku, bych poučení vaše opravil. Řekl jste, že jen z libůstky pocestných těch přechovávám; musím tedy doložit, že nikoliv z libůstky, ale s libostí vykonávám tím povinnost pohostinství, jakéž nezanedbá ani nejchudší chalupník v kterékoli obci, když pocestný, nejsoucí s to, aby v hospodě si zaplatil, na dvéře jeho zaklepá. Dá mu lože, sdělí s ním večeři, a my přidáváme k tomu i čistý oděv, jejž drotar, vzdálen od své

otčiny a řemeslem se zabývaje, při němž nemožno čistoty šetřit, celý rok a po roce zase šetřit si musí. Zásluha však o tuto jejich pohovu patří mé matce."

„Srdce naše potěšit, mysl občerstvit, dovede jen útlá ruka ženina," prohodil lékař.

„Zajisté," uklonil se plukovník, „odpusťte mému mínění, nevěděl jsem, že vám tolik na těch drotařích záleženo."

„Kdyby jednoho z nich nebylo, dávno by již matka moje syna svého oplakávala," řekl na to hrabě, a když baron žádal o vysvětlení, jak se to stalo, a i plukovník žádost baronovu opakoval, dokládaje, že sám o tom neví, jal se hrabě vypravovati.

„Jak známo, cestuju časem rád pěšky. Má-li cizina rozum zbystřit, jak naši sedláci říkají, myslím, že se nesmí cestující na svět jen z kočáru dívat. Jedenkrát — bylo to první rok, když jsme sem přijeli — sešel jsem se na cestě z Řezna sem, na noclehu v hospůdce vesnické s drotarem. Spali jsme na slámě, a ráno zároveň z hospody vyšli. Ačkoliv tvář jeho mírná, upřímná příčinu k podezření mi nezavdávala, přece přicházeje k lesu, zavolal jsem k sobě psa, jenž mne někdy na cestách provázíval, ruku jsem položil na kohoutek pistole v záňádří, a v druhé pevně držel jsem sukovitou hůl. Měl jsem sice již tenkráte zkušenosti i přesvědčení, že pod ošumělým kloboukem tak moudrá hlava bývá jako pod pěkným, a pod sprostou halenou že srdce často bije tak šlechetné, mnohdy šlechetnější, než pod drahým suknem a hedbávím: přece nemohl jsem zbaviti se podezřivosti, vida se

v hlubokém lese samotna s neznámým drotarem. Já si nikdy těch lidí více nevšímal, než co na potkání jsem je vídal bídně světem se potloukat v ošumělém, zamaštěném šatě, ne mnoho lepší než cikány opovržené. Slýchal jsem zpozdilé matky děti jimi strašit, od lidí podkládat jim rozličné neplechy, ba i zlodějství a vraždu, ačkoliv důkazův žádných neměli. Vzpomínky ty nedaly vzniknouti důvěře. Drotar vypravoval mi cestou, kde všude chodil po Německu, a těšil se do Čech, kde prý je přece jen nejlíp. Považoval mě za řemeslníka, a ptal se, kde jsem chodil a kam jdu. Já ale v své slepé nedůvěře, nepověděl mu zcela pravdu, hodlaje se od něho v nejbližším městečku odtrhnout. Přišli jsme k polednímu do hospody v malé dědině. V sednici seděli tři muži, hlasitý hovor vedouce v německém nářečí tamnějšího okolí. Když jsme tam vešli, umlkli, bystře si nás, dokonce mne, prohlížejíce. — Drotar dal si nalít pálenky, vytáhl z tašky kus chleba a začal obědvat. Já měl v pocestní láhvi ještě víno, a hospodská přinesla na moji žádost co v domě bylo, černý chléb, sýr a vejce. Pobídl jsem drotara, aby se mnou obědval, což on bez upejpání přijal. Muži se mne očí nespustili, a po chvíli zeptali se, kam jdeme. Řekl jsem, co třeba. Po obědě, nemaje u sebe drobnějších peněz, platil jsem stříbrným tolarem. Drotar s podivem na tolar hleděl, bylo mu divno, že já co tovaryš tolik peněz mám, po prosbě nechodím, a pansky si vedu. Ve strachu, aby se na ten peníz neulakomil, řekl jsem, že to můj poslední, ale že se nestarám, v Čechách

že najdu výdělku dost. — Když jsme z hospody vyšli, zdvihli se ti tři, a že jdou s námi stejnou cestou, pravili. Na moji otázku, řekli mi, že chodí po koupi obilí, což se mi zdálo pravdě podobné. — Mně se ti chlapi také nelíbili, ale byl jsem přece rád, že jdou s námi, neboť nám bylo jít dlouho ještě lesem, než bychom do městečka dorazili, kde jsem mínil se odtrhnouti od nich i drotara. Dni se už krátily, počasí bylo nejasné, ještě jsme konce lesa nedošli, slunce se sklánělo. Jeden z mužů šel mi po jednom boku, po druhém držel se pes Bello a drotar. Druzí dva zůstávali pozadu. — Tu najednou dostanu ze zadu do hlavy ránu, že jsem zavrávoral, a v samém okamžení Bello na jednoho ze zadních mužů skočil, a na druhého drotar. Já měl tolik přítomnosti ducha, že jsem k stromu skočil, oň se opřel, a pistoli z náprsí vytrhl. Drže ji v pravé ruce, levou jsem holí se bránil proti dvěma; Bello mi statečně pomáhal a drotar zápasil s třetím. Doráželi na nás noži, a já vida, že bychom se jim jinak neubránili, střelil jsem, a jeden z mých protivníků klesl. V té samé chvíli i drotar porazil svého protivníka, a třetí vida to, dal se na outěk. — Drotar měl proraženu hlavu železným prstenem, jejž Bavoři rádi nosí a jichž při pranicích používají; já krvácel z několika ran, a Bello též byl popíchán. — Nezbývalo nic jiného, než bojiště opustit, a co síly stačí k městečku pospíšit. — Lotry nechali jsme tam ležet, majíce je za mrtvé. — A však sotva že jsem z lesa ven se vyvlekl, přepadla mě mdloba, padl jsem. Drotar nemoha mě vzkří-

sit, vzal mě na záda, a nedbaje na vlastní slabotu, vlékl dále. Na štěstí přijížděli od městečka vozy; na jeho křik vozkové přišli, naložili nás, a do města odvezli, kde nás v hospodě složili. Ovšem že se hned po zločincích pátralo, že byl drotar vyslýchán, ale o tom všem, ani o jeho pečlivosti a starosti o mne nedověděl jsem se, až třetí den, když mě silná horečka popustila a já paměti nabyl. Drotar seděl se zavázanou hlavou u mé postele, Bello vedle něho; oba skákali radostí, když jsem začal mluvit. Nejprvnější drotarova práce byla, že mi snesl na postel papíry, tobolku, hodinky i vak, co vše pod svým dohledem měl, žádaje, abych se přesvědčil, zdali mi nic neschází. Pak vytáhl svůj sáček, vysypal přede mne as za pět tolarů stříbrných peněz. Co mám s nimi dělat? ptám se ho, a on mi na to, abych si je vzal, že mi je půjčí, že nebudu mít beztoho dost peněz, abych v hospodě zaplatil. — Čtyry, pět tolarů je málo peněz pro našince, ale kdo na zlaté po krejcařích střádá, kdo se za boháče považuje, když má dvě, tři sta, tomu je to již kapitalem. A drotar dal mi svoje po mnoho neděl střádané jmění, aniž věděl kdo jsem, a jestli mu je kdy oplatím."

„S praktického stanoviště nazvalo by se to bláznovstvím," ozval se plukovník.

„Připouštím, mně ale pravilo srdce, že jednání jeho jest šlechetné, a když jsem ruku mu podávaje děkoval, a on mi řekl: „Ej, či by hodne bolo, aby brat bratu nepomohl!" tu jsem se cítil před tím

sprostým člověkem se všeckou svojí vzdělaností a věděním zahanbena.

„Dovolte, pane hrabě," vskočil mu do řeči baron, „to byl z vaší strany přemrštěný útlocit."

„Cítil jsem se zahanbena," hrabě pokračoval, jakoby neslyšel byl baronovu námitku, „a svědomí mně vytýkalo, že jsem se prohřešil proti tomu člověku, maje ho za špatného, i zločinu schopného, z pouhého předsudku, jehož prostá mysl ale hlouběji, než moje, pojala učení křesťanské lásky, jež káže, že jsme všickni bratřími. Než abych přišel ku konci své příhody. Ti tři chlapi, co nás, vlastně mne oloupit ne-li zabít chtěli, byli pověstní zlodějové; my nezabili žádného, jen omráčen byl jeden, a druhý od střelné rány schromen; nepídil jsem se více po nich; Miča, tak se jmenuje můj ochránce, je mým šafářem; velice se divil, když jsem mu konečně řekl, kdo jsem."

„Dlouho mu nechtělo do hlavy, že by „gróf" mohl pěšky s vakem na zádech cestovati," usmála se hraběnka.

„A odkud přivezl jsi dnes toho drotara Hanuši?" Jelenka se zeptala, neboť byla málo mohla s bratrem před jídlem promluviti.

Na tu otázku vypravoval hrabě totéž, co Jano kmotru svému již pověděl.

„Zůstane zde?" ptalo se děvče.

„Nevím, jak ti odpověditi; rád bych, aby zůstal. Než ty děti hor nerady dlouho od své otčiny vzdáleny bývají, a málo který má chuť k řemeslu,

při čemž by byl poutanější na jisté místo, a zůstat musel sám a sám.“

„Tak i náš horský lid nerad se v cizině osazuje,“ řekl pan farář, „a byť se jim i dost dobře vedlo, po domovu touží, a naše horačky velmi zřídka daleko od domova se vdávají. — Ty dni libovala si bába, že Manka její s Mičou tak šťastna, a povídala, že by to byla z počátku ani neuvěřila, že by si to děvče člověka pracizího do srdce vzít mohlo.“

„Však kdyby toho nebylo, a zaměstnání při hospodářství, nebyl by Miča zůstal,“ řekl hrabě.

Hraběnka zdvihla se od stolu, večeře byla ukončena. Hosté šli do vedlejšího salonu, kde stály stolky ke hře přichystané, a každý baviti se mohl dle libosti. — Vedle salonu, v krásném pokoji stál uprostřed zelený strom, ozářen světélkami, ozdoben ovocem, květinami i pentlemi. Okolo něho ležely dary pro hosti i domácí lid, jež hraběnka po večeři rozdělila, nejvíce to práce její i Jelenčiny. Jelenka více radosti měla z darů, které pro jiné chystala, než které sama dostala; pro Dorlu jmenovitě měla schovanou krásně vyšívanou šněrovačku. Józovi chystali vzácné housle, a Jelenka viděla již radost jeho, až ráno se hřebíku sundá místo svých starých houslí nové.

Pánové sedli ke hře, paní hraběnka s nimi, jen zahradník a učitel pomáhali slečně přilepovat svíčičky do škořápek, jež měly se pouštět na vodu, přichystanou ve veliké krystalové nádobě. — V tom, co se takto bavili, zazněly táhlé zvuky pastýřské trouby pod okny.

„Starý pastýř jde po výsluhách; v zámku bývá vždy první jeho stací,“ řekl učitel.

„Jestli pak ale nezapomene Miča na koledu?“ mínila Jelenka.

„Jakpak, slečinko, by zapomněl, když ví, že se milost panu hraběti líbí.“ — A sotva že to zahradník dořekl, ozval se v předpokoji šust a šepot, starý sluha otevřel dvéře, a mezi nimi ukázala se vysoká postava Mičova a tří jeho krajanů, mezi nimiž Jano. — Přišli zazpívat vánoční koledu.

„Jen dále, Mičo, dále!“ pobízela vlídně Jelenka. — Miča vešel s uctivým pozdravením do pokoje, zůstal ale nedaleko dveří stát; chlapci vedle něho, širáky v rukou otáčejíce, a sotva si troufajíce, po pokoji se rozhlédnout. Jak mile zaslechl hrabě ve vedlejším pokoji Mičův hlas, kázal opony u dveří rozevřít, aby na ně viděl, a již o hru nedbal.

„No, spusťte, chlapci,“ kázal Miča, klepna Janovi po boku stojícímu na rameno, „zazpěváme velkomožným pánům valašskú koledu.“

Chlapci pokývli hlavami, upřeli zraky jeden do toho, druhý do onoho kouta pokoje, a spustili s veselým nápěvem:

„Hop, hop chlapci do hory,
Obuvajťe*) bačkory,
Berťe nohy na ramena,
Půjďzeme my do Betlema.
Narodil se Mesiáš,
Opravdivý Pánbůh náš.

---

*) Ťe se vyslovuje vždy velmi měkce, jako polské cie

Narodil se nám, narodiu,
A nás hriešných vyslobodiu.
Poraďme se na reči,
Jsme remeslnici všeci.
„A ty krajčír, čo mu dáš?
Sám němnoho, málo máš.“ —
„Já mu dám kusčok platienka,
Ušije sa mu perienka,
Čo sa budě prykrývati,
Vo dne v noci zahrievati.“ —
„Ej ty švec ty, čo mu dáš?
Sám němnoho, málo máš.“ —
„Já mu ušijem čerevičky
Na jeho bielé nožičky.“ —
„A ty hrnčír z doliny,
Zabruchaný od hliny,
Aj ty muožeš s námi jíti,
Muožeš hrnčok s sebú vzíti.“ —
„A ty mesiar*) bohatý.
S zamastěnýma šaty.
Aj ty muožeš s námi jíti,
Dvě klobásky s sebú vzíti“ —
„A ten kováč z doliny,
Začerněný od uhly? —
Eh ten něch len doma kuje,
Nech se s námi nehotuje,
Lebo on by velmi klepau,
Jezuska by nám ulekau.“ —
„Aj kominík sa styďzí,
Něch ho dieťa nèvidzí,
Lebo dieťa němá zubů,
Kryčelo by ‚mámo bubú!“ —
Jezusku naroděný,
Príjmi že tyto dary,
Ať se k tobě dostanem
A s tebú se radujem!“

---

*) Řezník.

Na okamžení umlknouce odhodili chlapci klobouky na zem, podepřeli ruce v bok, vpadli do skočné melodie, a tancujíce zpívali dále:

„Oj nožku za nožku,
Poskočme si trošku.
Buďzme všeci veselí,
Ako vlci v jeseni.
Vyspíme se na kameňa,
Vyležíme na koreňa
Pri těch našich ovečkách,
Pri těch našich statočkách!“*)

Vyskočili, zaveyskli, a poklonivše se, pravili, zcela vážně: „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ — Miča pak doložil: „Nech Pánbůh velmožnému pánu, i všecé jeho rodině, i všem hostům dá šťastlivé, veselé sviatky!“

Po těch slovích chtěl se Miča ze dveří vyhrnout; hrabě ale, který chvíli již v pokoji stál, a líbý souzvuk čtverohlasu, z něhož lahodný měkký hlas Jánův vynikal, byl poslouchal, vzal ho za ruku, do druhé uchopil Jana, a vedl je do salonu. Prvního představil co svého ochránce dvěma cizím hostům, druhého všem.

„Jaká to krásná tvář!“ řekla hraběnka, s líbostí na Jana pohlížejíc.

„A hlas jak slavík,“ pravil učitel faráři.

„No, zkuste, pane, jestli to tažní ptáče udržíte, snad sbor váš obohatí,“ usmál se farář.

„Takový chlapík, věřím, ten se dovede bít,“ řekl plukovník, měře si Miču od hlavy do paty.

---

*) Statok — dobytek.

„Ej veru, milostpane, něbojím sa," Miča odpověděl, rukou se rozpřáhna, jakoby se do někoho pustit chtěl; „ale keď prídú chlapy dvaja, traja, silnější ode mňa, hej už tu lepší povedít „varuj sa, než něboj sa." Keby něbou milostpán mau pistol, boli by nás se sveta snesli. — Bodaj je zlý vietor zaváu! Ale štípka prachu — kopa strachu, to nám pomohlo." — Tak Miča vždy zásluhu od sebe odmítl a zamluvil.

Hrabě vida, že se drotaři ostýchají, vedl je zpět do pokoje, kamž sluha jídlo a pití pro ně donesl. Mladíci se velmi ostýchali jísti, zvláště před slečnou, a Jano, kdykoli naň Jelenka pohlédla, vždy sklopil oči. Hrabě sedl si k Mičovi, vypravoval mu, jak se s jeho krstným synem sešel, a mimo to se ho ještě vyptával na věci, které hospodářství se týkaly.

Jelenka ale, veselá, dětinská Jelenka ptala se Jana, zdali i u nich se hrá na spouštění světýlek na vodu.

„Aj u nás spúštajú děuky kahance na vodu," odpověděl chlapec.

„A jaké jsou to kahance?"

„Urobia si kahanec z dubové kuory, dajú dnu kusčok loja, zkrútí z nití motúzek, rozžehnú a kahančoky spuštia na rieku. Keď sa obrati kahanec hore vodou, nazdá se děuka, že sa vydá na horní, keď pluje dolů vodou, že na dolní konec dědiny, keď sa od brehu něpohne, něvydá sa hiba druhý rok. Uj, to behajú děučence, smějúcí, zpěvajúcí

dolů brehom, hore brehom, a každá sa len pozerá za svojom kahancom.“

„A jak kdyby se kahanec potopil?“ dále se ptala Jelenka, kterou podobné zvyky velmi zajímaly.

„Juj, horko by plakala děuka, že misí do roka zumrić,“ ujišťoval Jano.

Jelenka ještě na všelicos se ptala, i na rodinu Janovu; hoch povídal jí, že je sirotek, staršího bratra že má ženatého, mladší sestra že mu umřela, a o rok starší že je doma u bratra.

„Kolik roků čítáš ty?“ ptal se ho hrabě, zaslechna konec jeho řeči.

„Hádám že osemnáct rokou,“ odpověděl Jano.

„A jak se jmenuje tvoje sestra?“ Jelenka se ptala.

„Ilena.“

„Skoro tak jako já,“ obrátila se slečna k Hanušovi.

„Helena, jako ty,“ vysvětlil hrabě, podívaje se na svou sestřenku s vroucí láskou.

„Je hezká tvoje sestra?“ zvědavě se ptala slečna.

„O hej pekná, ako lalija!“ odpcvěděl Jano hlasem velmi lahodným, do něhož jak by vložit chtěl všecku vroucí lásku, již pro sestru měl.

„Máť jeho prezívali „belenu“ že pekné bělé líce mala, aj děuka její pekná bude,“ mínil Miča, vstávaje se sesle, a k odchodu se hotuje. — Jano také popotáhl huňu na rameno, a shýbl se pro širák, který si byl položil na koberec vedle zeleného

stromku. Když klobouk zdvihl, teprv si stromku všiml. Byl to kvetoucí modrý bez.

„Lala, orgováň.*) A živý!“ zvolaľ hlasitě, zapomena v podivu, v jaké je společnosti.

Hrabě i učitel se zasmáli, Jelenka ale přiskočila ke stromku, ulomila kvetoucí haluzku a hochu ji podala. Poprvé Jano zrak na ni upřel, ale vše se mu začalo kmitat před očima jako v záři: bělorůžové líce, líbě se usmívající ústa, velké modré oči, bílá ručka i zelený stromek. Chtěl mluvit a nemohl, a nevěděl, jak se byl dostal ven, když mu klepl Miča na rameno, že může již dát klobouk na hlavu, že jsou na dvoře.

Baron byl jako u vidění nad tím, co viděl a slyšel. Hraběnka, dáma tak vznešená, blahorodá slečna, která schopna byla k uvedení u velkou společnost, slouti okrasou salonů, hrabě, potomek slavného rodu, — ti se baví se sprostou společností, a společnost ta je jim tak milá, jako ta nejvznešenější! — To mu bylo nepochopitelné — vidělo se mu zaslepeností! Nemohl to přes srdce přenést.

„Takovým zacházením s těmi sprostými lidmi, milý hrabě, nepřivedete to daleko; konečně budou myslit, že jste jim roven!“

„To jim milerád odpustím,“ usmál se hrabě.

„Tedy šlechtictví, slavné předky tak nízko stavíte, že by se jim sprostý drotar vyrovnal?“ rozhorlil se baron.

---

*) Bez.

„Já jsem sice špatný etymolog, ale tolik vím, že „šlechetný“ a „šlechtic,“ stejný kořen má. Bylo to nejspíš při počátku, že šlechetný člověk stal se šlechticem, a ze samých takových šlechticů že záležel výbor společnosti, šlechta.. Tak mi to vykládal můj učitel, a to byl slavný etymolog a šlechetný člověk.“

Tak odpověděl hrabě a podobným způsobem mluvilo se ještě dále, až pak tichou mocí zazněl hlahol zvonů, svolávaje věřících do chrámu Páně k radostné slavnosti narození Spasitelova. Pan farář se zdvihl i pan učitel, by šli za svojí povinností; a za nedlouho rozešla se celá společnost. Když po třetí sezváněli, ze všech statků i chalup pospíchali hospodáři, hospodyně, chlapci i děvčata do ozářeného kostela. Mladší děvčata měly za pasami zastrčené květoucí haluzky, chlapci jdouce přes stoku smočili dva prsty pravé ruky, dělajíce si na pravém líci kříž. Děvčata vstupujíce do kostela, dychtivě čekaly, který které proutek ze zápasí vytáhne, chlapci zase čekali, která setře kterému mokré líčko. Jestli ale nemilovaný chlapec haluzku si uchytil, jestli nemilá ruka setřela křížek s líce, tu mrzutost, ba i hoře a strach uhostily se v srdcích chlapce i děvčete.

Mezi mladými chlapci stáli i drotaři, a mezi těmi o sloupec opřen Jano. Ruce měl pod kloboukem složeny; chvílemi bloudily oči jeho po jednoduchém ale krásném kostele, chvílemi sklopil je na kytku, jež se mu na klobouku za šňůrou houpala. Domácí chlapci pyšnili se buď dělanými kytkami,

buď svěžími višnovými halúzkami, z drotarů neměl mimo Jana ani jeden květinu na klobouku. — Doma, ach doma, tam krášlila milovaná ruka každou neděli klobouk svěžím krásným kvítím, a v zimě kdy nebylo kvítí, ani muškátu zeleného, vzala útočiště k umění, a přece zdobilo klobouk milovaného chlapce kvítí! Cítili chlapci, cítili, že může všude dobře být, ale nad domov že není.

„Ale Jano, kde vzal on tu krasnú kytku,“ tázali se s podivem. — „Dostal ju od slečny,“ — byla odpověď — „Juj!“ — zadivili se všickni, neboť květina od děvčete podaná znamenala vždy milost, a kdyby mladík k děvčeti lásku necítil, květinu by od ní nenosil.

Jano si jich podivu nevšímal. Vedle sebe vidí státi svoje krajany, podle nich chlapce vesnické, před sebou v lavicích hospodáře v bílých šerkách, široké klobouky v ruce, černé vlasy viset až na ramena; z druhé strany sedí ženy v bílých plenách, dlouhých kožiších, takových jak jeho matka nosívala, jak všechny roby (ženy) v jeho dědině nosí. A před samým oltářem, hlava vedle hlavy, bílými vínky ozdobené, vrkoče, přes záda visící, červenými stužkami propletené, jak to děvčata v Korálovicích nosí, a každou jako tam vidí stát na svém určitém místě. — Oko jeho bloudí s jedné na druhou — zapomíná, že není v otčině, — hledá sestru Ilenu. Blánka*) její v první řadě u oltáře v pravo; ach

*) Každé děvče má v kostele již určitou dlaždici, na kterou se žádná jiná nepostaví, a ta se nazývá „blánka.“

ano, stojí tam děvče, krásné jako sivooká holubička, Jano oči s ní nespouští. — Ale děvčeti splývá okolo hlavy závoj jako mlha, Ilena mívá hlavu nezavitou, děvče oděno v hedbáv i aksamit, Ilena nosí jednoduchý kabátek s knoflíčky, děvče sedí nahoře v panské stolici, Ilena stává na své blánce u prostřed děvčat; první jako bílá růže na vysokém keříčku, druhá jako bílá lilie mezi kvítkami v zahrádce. Jano poznává svůj blud, poznává, že ta Ilena není jeho chudobná dobrá sestřice.

V tom ozve se po chrámu radostný jas: „Narodil se Kristus pán, veselme se!“ — V zbožném plesání, s vroucím díkem vrhá se lid na kolena, děkujíc Všemohoucímu, že seslal světu Vykupitele. — Také Jano hluboko hlavu sklonil, bujné vlny vlasů spadly mu přes tvář, a nikdo neviděl slze, padající na vonný bez.

IV.

Na boží hod byla venku tuhá zima, v bábině sednici ale bylo tepličko jako v lázni. Bábě se po obědě oči klížily, klímala trochu na lavici u kamen, pak si ale po tichu vlezla na pec, přikryla tvář zástěrou, a usnula dříve než by pět spočtl. Dorla byla si již poklidila, také již shodila sukni, již při práci měla, a oblékla se do sváteční červené, cele do záhybů složené, která při každém pohybu vlny okolo těla jí házela, jako když hladinu vodní větřík převívá; mělo již sněhobílé tílko s dlouhými přes loket rukávci, měla červené punčochy, střevíce s mašlí a podkůykami, měla i novou šněrovačku, co jí byla slečna ráno poslala se vzkázáním, že Jezulátko ji pro ni nadělilo.

Kdo by si pomyslil, že šněrovačka, věc tak nepatrná, příčinu zavdá k velikým převratům; ale není šněrovačka jako šněrovačka, takovou šněrovačku nemělo ještě žádné děvče, co vesnice vesnicí. — Na bílém brokátu byly vyšity kytice růžových poupat, karafiatů a u obruby kolem do kola žitné klasy. Oči člověku přecházely, když se na ně díval, a květiny na utrhnutí se zdály být, jako oprav-

dovské. Napřed byly dvě stříbrné spony. Dorlu také ta šněrovačka nesmírně těšila, a hned si ji vzala na „hrubou." — To bylo dívání, divení! — Mimo starší ženy i muže, nevěděli ostatní z kázaní ani desátého slova, ačkoli uměl pan farář krásně kázat.

„Tys krásná," děvčata vyčítaly Dorle, „žádné z nás nevyšila jsi tak pěkně šněrovačku, jako sama sobě."

„Co si to o mně myslíte, kdyby já humila tak krásně vyšívat, to by se pyšnila! Tuto šněrovačku nadělilo mi Jezulátko v zámku," řekla Dorla děvčatům, ale ony, ač každá dárek také dostaly, přece Dorle záviděly.

Chlapci také si šněrovačky Dorliny všimli; nevěděli, jestli měli dříve na očích mlhu, anebo jestli Dorla jen v té šněrovačce tak pěkná, zdála se jim, že od večera vyrostla. Postava její nebyla vysoká, ale souměrně urostlá, vlasy měla jak havran, oči tmavé, šelmovské; kdy se smála, v tvářích i bradě důlky se jí dělaly. Divili se, že ještě žádnému nenapadlo o její přízeň se ucházet, kdežto k jejím vrstevnicem chlapci již na „volání" přicházeli. — Ženy začaly si šeptat o šněrovačce, a jedna druhé se ptaly, kolik asi let Dorle, že statné děvče, že by ji věru již mohla bába vdát, a nejedna matka bylaby ráda za nevěstu ji přijala, aneb syna do bábiny chalupy přiženit volila, neboť věděly selky, že je Dorla děvče z dobrého hnízda, a znaly její obratnost v každé práci. Ale měla také svých závistnic, závidějících jí přízeň vrchnosti, umění v

pracích, ba zkrátka očí v hlavě. Přezdívaly jí „slečno“, ale jen mezi sebou, veřejně proti ní čeho říci přece si netroufaly ty zlé jazýčky, neboť Dorla vody před žádným nezkalila, a daleka byla myšlének, kterých jí pokládaly.

Ačkoli slečně celým srdcem oddána byla, přece cítila předobře převahu jejího ducha, a ta úcta nedala jí mezeru mezi ní a sebou překročiti; ani ve spánku nebylo by jí na mysl přišlo, k ní se v čemkoli rovnat. Ale bystrého jsouc vtipu, ledačemu se při slečně naučila, čeho si ostatní nevšímaly, a nechtíc ani osvojila si přece zacházením se slečnou slušnější způsob chování-se, něžnější mrav, a tím se, aniž sama věděla, od ostatních družek lišila. Ony to ale cítily, a bylo, jak již praveno bylo, nejen mezi družkami, ale i jich matkami takových, které jí to záviděly. Většina ale děvčat následovaly Dorlu, chodily k ní na přástvy, prácem se učily zase od ní, co ona od slečny se učila, když něco pěkného viděla, povídala jim o tom, a tak se vliv ducha rozšiřoval od hora dolů, aniž to kdo pozoroval.

Jak již podotknuto, krásná šněrovačka velikého pobouření způsobila, a každá chtěla mít podobnou. Hned po kostele stavila se jedna selka u báby na poradu, vlastně ale aby vyzvěděla, zdali bába by volna byla, Dorlu vdát, neboť měla dva syny na ženění. — Začala tedy o své chorobě, a když jí byla bába radu dala, začala mluvit jedno k druhému, chválit kázaní, Dorlinu šněrovačku, Dorlu, jak se jí právě řeč hodila.

„Krásné to máte dívčí!“ skončila.

„Nu pro krásu se vyspat může,“ řekla bába.

„Pomalu habyste se jí o ženicha starala.“

„Není na spěch,“ mrzutě zabručela bába.

„Ba právě, vždyť je dívčí mladé,“ přisvědčila hned selka. — „Však nebude starší než Strakoic Hanče?“

Bába chvilku přemýšlela, pak řekla: „Strakoic Hančí bude o senoseči sedmnáct, ha Dorle minulo o žatvě šestnácte roků.“

Bába znala mimo pana faráře staří vesničanů nejlépe, jmenovitě dětí, jež po třicet let, co bábou byla, zavazovala, věděla jistě, kterou dobu se které narodilo, bylo-li o vánocích, na červené vejce neb o letnicích, o masopustě neb v postě, aneb o selském posvícení, bylo-li, kdy se silo žito, pšenice, hrách či leny, či v dobu senoseči, žatvy, sklízeni otav, čili při početí draček a o přástvách. To byly hlavní doby v roku, o nějaký týden tu nešlo; beztoho kdy si chlapec odbyl rekrutirku a se oženil, a děvče kdy se vdalo, s počtem let si hlav netrápili. — „K čemu se starat o léta, když Pánbůh zdraví dává, a mysl jará,“ říkají na venku. — Starý Bor také nevěděl s jistotou udat, jak je stár, když se ho hrabě jedenkráte na léta ptal; počítali jedno k druhému, když Josef císař na trůn vstoupil, když byl odveden, a konečně spočtli, že je mu sto a tři roky. Pěkná to léta! A stařečkovi se ani nezdálo, že velmi stár; synové jeho, starci jeden sedmdesáti, druhý šedesátiletý byli mu ještě chlapci, on s nimi a vnuky zároveň na pole i z pole, a jestli míval

jaké trampoty, pomocí boží je přestál, a tudíž mu nebyl čas na světě dlouhý. — Ale od té doby napadalo mu často, že by přece již Pánbůh ho povolat měl, aby udělal místo jinému. — Syn rychtář si také po čase bábě stěžoval, že tatík od té chvíle, co mu lidé „léta počítají," začíná chřadnout, že již ani trávu kosit nemůže, ani na hrušku že už nevyleze. „Nu co se ti zdá, Boriku," řekla bába, „jsú tu leta, ha věčně živ být nemůž. Mládež má smrt za hřibetem, staří ji mají před očima." —

Šestnácte roků tedy minulo Dorle o žatvě!

„Nu máte pravdu, že nespěcháte," řekla bábě. „Ono se ovšem říká, ranného setí ha mladého ženění že ještě nikdo nelitoval; hale šlak tomu věř, lehko se oženit, hale těžko rozženit. Já těm mým chlapcům vždy to říkám. Jsú to dobří chlapci, přila by jim hodné ženy." A selka začala syny svoje do nebe vynášet.

Bába neřekla ani slova, ale když selku ze dveří vyprovodila, povídala si: „Máme sádlo, hale ne pro kočku, milá kmotra!" — Patrno, že věděla, proč selka přišla.

Nešlo ale bábě nějak z hlavy, že Dorle již šestnácte let.

„Kam se jen podíly ty léta," divila se. „Nedávno eště co to do školy chodilo! — Vdávat, s kým?" ptala se sama sebe, a v mysli přešla celou řadu vesnických mladíků, ale konečně zavrtěvši hlavou, pravila: „Nu k čemu si rozum trápit! Který jí od Boha súděný, za toho se dostane. Však děvče samo ešče na lásku hani nemyslí." — To byla vlast-

ně její největší útěcha a proto tak pokojně na peci spala.

A co Dorla? Jaké to myšlénky se jí v hlavičce rojily, když tiše u okna stála, v jedné ruce zrcádko, v druhé bílý vínek držela, ani do zrcádka se nedívala, ani bílý vínek nevázala, upřeně jen do okna hledíc? — Kdo by je mohl uhodnout? A uhodnuv, kdo by směl vyzradit dříve, nežli ona sama je vyzradí! — Upusť, ruko všetečná, neodhrnuj záclonu od lože posvátného, kde odpočívá v líbezném snu pohroužené bůže nebeské! Neukracuj ten blažený sen, vždyť uprchna se více nenavrátí. —

U stolu seděl Józa; chvílemi pohrával si na něm, jakoby u varhan seděl, chvílemi začal zpolehounka notovat sólo, jež byl v kostele ráno zpíval. Józa byl prostřední výšky, ne velmi silného těla; tvář bledá, velmi od neštovic rozrytá, čelo klenuté, hnědé vlasy nad čelem rozdělené a za uši zčesané; od čela rovnou čarou dolů táhlý nos, bílé zuby a nevelká ústa. Tvář jeho podobala se podzimní krajině, paprsky slunečními neosvětlené; když však mluviti začal, tu nabyla živosti, a jemný výraz žalu, jenž mu okolo rtů spočíval, dodával jí ráz měkkosti. Když se mluvilo, měl zvyk, hlavu skloniti k rameni, ucho v před nahnouti, snad aby lépe slyšel. Měl foremnou a velmi hebkou ruku, nepracovalť nic těžkého, leč že hudební nástroje spravoval, nebo nožíčkem nějaké maličkosti vyřezával. Chodě, a kdyby jen přes sednici byl šel, měl pravou ruku před sebou zdviženou, jako k ochraně, levou, v níž obyčejně nějaký nástroj si nesl, na prsou položenou,

hlavu pak nesl vzhůru. — Šat jeho sedlského kroje býval vždy velmi čistý, na to bába i Dorla dbaly.

Sedě u stolu, a sólo si notuje, zdál se býti velmi spokojen; chvilemi se usmíval, mna si ruce, chvilemi zase schýlil ucho ku předu, jakoby něco poslouchal. — Tu ho z blouznění vytrhl hluboký vzdech; plaše zdvihl hlavu, v okamžení ale usmál se, řka: „Tys to, Dorlo?“

„Já to,“ ozvalo se děvče, a tvář její přelítl temný ruměnec, jakoby ji při zlé myšlénce byl zastihnul.

„Ani jsem nevěděl, žes tu; co je ti, že vzdycháš?“

„Co by mně bulo, nic mi není,“ odpovědělo děvče tiše, ale Józovi neušlo pohnutí její, jež se v hlasu jevilo.

„Hm,“ zavrtěl hlavou, „jindy celý den zpíváš, a dnes jsem tě ještě ani zanotovat neslyšel.“

„To je tím, že ti od rána, co jsi nové húsle dostal, jiná muzika v hušich hraje.“

„Máš pravdu,“ řekl Józa, a dle svého obyčeje, když ho něco velmi těšilo, do rukou si tleskl; „ale kdož by se neradoval! — To je nástroj! — Jakoby v něm andělíčkové byli. Věř mně, já bych nejedl, nepil, jen hrál a zase brál! — Ti dobří naši páni! Kterak já si toho zasloužil!“

„Jako já krásnú šněrovačku. Milý Józo, skoro se děučence na mne rozhněvaly, súdily, že já pro sebe na práci více vtipu vynakládám, než když pro ně vyšívám.“

„I vždyť si na kruchtě o tvé šněrovačce i chlapci povídali.“

„Kdyby buli raději na partesy se dívali,“ vskočila mu do řeči Dorla.

„Však jsem jim to pravil; byliby dnes krásných kaněk nadělali, kdyby nebyli pan hrabě s námi hráli a slečna nebyla zpívala.“

„Myslila jsem si, že jsú pan hrabě na kruchtě, když jsom jich nevidíla hu paní ha hostů v laici sedít.“

„Jací jsou hosté v zámku?“

„Ten starý pan oficír, co rádi na honbu chodí; ten druhý ešče hu nás nebul. Sedil tam nadrchaný, jako zámecký topan.“

„Nevěděl jsem, že Dorlička také ostrý jazýček má,“ pohrozil Józa děvčeti.

„Ešče se nikdo o něj nehurazil,“ usmálo se děvče, a uvázavši si vínek, přistoupla k Józovi, by mu vlasy přihladila. — „Tos ty zpíval sólo při benediktus?“ zeptala se ho po chvíli, ale kdyby Józa nebyl slepým býval, bylby viděl, jak se při té otázce začervenala.

„Tebe, tuším, ta šněrovačka také spletla, žes nerozeznala můj hlas od Pavlova.“

„I nemaluj bez barvy, Pavel kdy spustí, všecko se otřásá, to nebul hlas jeho.“

„Však jsem mu přikázal přede mší, aby nezapomněl, že není v lesích, a nespouštěl na celou. Ať si kdo proti němu mluví nebo nemluví, to je pravda, že má hlas, jemuž není rovno daleko široko; ale takt neumí držet, a palici má tvrdou, říci si nedá, to je také pravda. Panu hraběti se také líbil.“

„Že líbil?“

„Takový hlas se musí každému líbit!“

„I což pak hlas, estli se Pavel inak panu hraběti nelíbil, to je málo,“ mínila Dorla.

„Málo?“ rozhorlil se skoro Józa. „Což si může člověk pěkný hlas na trhu koupit? To je vzácný dar, milé děvče. A není Pavel co do těla hezký chlap?“

„I pro mne nechť si hezký nebo nehezký, nehádejme se o to,“ vymlouvala Dorla.

„Jdižiž, ty máš vždy na Pavla svrchu, a on onehdy mi povídal, když ty v kostele nejsi, že je o jednoho anděla méně.“

„Myslil si, že zdvořilostí nezhřeší — vždyť se známe.“

V tom se bába na peci zbudila, a další rozmluvu přetrhla hlasitým zíváním; narovnala si ještě trochu kosti, a slézajíc s pece si libovala: „Tak jsom spala, jako snop. — Snad huž zvonili na požehnání?“

„Hnedle budou zvonit po druhé, raději půjdu,“ odpověděl Józa, oblékaje na se kamizolu.

„Přijď, chlapče, po kostele dym, budú tu naši,“ pravila bába, a když Józa přisvědčil, sundala s hlavy starý čepec, a začala se chystat do kostela, přihlazujíc si šedivé vlasy rukou. Dorla také ještě do malého zrcadla nahlédla, vlasy přihladila, pak si položila na stůl ruční šátek a modlitební knihu, vázanou v dřevěných, žlutým plechem pobitých deskách, ozdobených zelenými a červenými kameny skleněnými, jakož se obyčejně do kostela nosily.

„Tyť celá svítíš, dívčí,“ řekla bába, prohlížejíc si Dorlu.

„Vždyť máme boží hod, bábo," odpovědělo děvče vesele.

„Nu, vždyť se to sluší; hale tu šněrovačku nemělas brát, bude zasej capartů."

„I nebude, vidíli mne o hrubé, nynčko si mne huž nevšimnú."

„Však je líp," mínila bába, oblékajíc se do kožichu. Dorla nebrala přes sebe ani odívku ani kabátek, to jen přespolním děvčatům se odpustilo, pro domácí byla by to nečest bývala, zaodít se, neboť mladý má se prý i na ledě zahřáti.

Po požehnání rozběhla se drobná mládež dílem na rybníček na klouzačku, dílem na zámecký vršek, sáňkovat se s vrchu dolů, čímž se i drotaři rádi zabavovali. Starší chlapci vyprovázeli děvčata domů, hospodyně jedna u druhé na chvilku se stavily; a hospodáři rozešli se dílem k Vávrovi do hospody, dílem, kdo byl milovník čtení, k rychtářovic, kde v zimě každou neděli čítali z české historie nebo z kněh zábavných a poučných, co jim pan hrabě půjčoval. — Miča se svou rodinou, k níž i Jana počítal, ubíral se k bábině chalupě. Jano vedl malého Honzíka, uče ho klouzat na každé zmrzlé louži, Dorla šla s Józou.

„Nepůjdeš trochu s námi?" volaly na ni dívky.

„Haž podruhé!" odpověděla, „dnes muším dym!"

V tom se ozval za ní hlas: „Je dovoleno, vyprovodit vás?"

Dorla se ohlídla, ale nebyla s to odpověděti, tak se zarazila.

„Ani se neptejte a pojďte,“ řekl Józa. „Kdo je s tebou, Petře?“

„Pavel,“ ozval se zvučným hlasem druhý mladík.

„Toť jste se shodli, a kam jdete apoštolové?“ zeptal se Józa dále.

„Nynčko s vámi, potom nevíme ešče, kam se namate jít,“ odpověděl Petr, a obrátiv se k Dorle, ptal se: „Zejtra dívčí koleda, komu chystáš hnětanku?“

„Komu jsem ji vždycky dávala, ten ji dostane zas.“

„Tedy mně!“ zasmál se Józa. „To nevím ale, budeš-li s mou koledou spokojena; letos neschovával jsem jablka, co mi pan farář dával, a z nás žádný takových nemá. Myslil jsem, že letos jinému koledu chystáš.“

„Nevím, s kým by hnětanku tak ráda dělila, jako s tebú.“

„Nenech se premovat, Józo, děvčata lžú jakby tiskl,“ řekl Pavel.

„Kdyby vaše prauda mostem bula, nechtíla by přes něj chodit,“ odsekla Dorla, a jsouc právě u domácí chalupy, kamž rodina již byla vešla, otevřela vrátka, by Józu napřed pustila.

„No, sprovoď vás Bůh, chlapci!“ řekl on, vcházeje do stavení, a děvče vklouznuvši za ním, přálo chlapcům: „Mějte se rádi.“

Chlapci smekli červené, kožešinou opremované čapky, pozdravili a obrátili se cestou do vesnice.

„Vtipnú kaší krmila bába tu ješteřičku! Věru by si z toho nic nedělal, kdyby měl za ni tři léta slúžit. Taková žena obveselí statek,“ řekl Petr.

„Máme-li zůstat dobří kamarádi, Petře, tedy pamatuj, že se Dorla líbí mně,“ určitě odtušil Pavel.

„Ha proto, že se tobě líbí, nemá se líbit mně? I to by se rád na toho podíval, kdo by mi to zakázat směl!“ ozval se Petr, a zůstana stát před Pavlem, podepřel si ruce v boky, čapku pošoupnuv v komickém rozhorlení na stranu.

„Já!“ řekl Pavel s planoucím okem, a pádnou pěst položil na Petrovo rámě.

„Ty?“

„Já!“

„Hm — totě něco! — Víš, že tě má Dorla ráda?“

„Hať si vím nebo nevím, do toho tě pranic není.“

„Je mi do toho, rozumíš! Esli jste si nedali slovo, mohu se o ni hucházet rovněž tak jako ty, hanebo ten krásný drotar: pak se hukáže, ke komu má víru,“ pravil Petr zcela mírně.

„Já jsem blázen!“ zvolal Pavel uhodě se pěstí do čela.

„To máš pravdu, láska dělá z lidí blázny,“ řekl Petr a vezma Pavlovu ruku zavěsil ji do svého lokte, veda ho dále. „Já teky zkusil, po čem hoře platí, když mne zmátli šiky ha jiný mne odstrčil jako kotě od mlíka. — Tenkráte bulo mi těsno na světě, túlal jsom se po noci, ha často duši zatopil — však ty to víš. — Budú to o tři krále dvě léta, co si mě v Rmútském lese našil, na polo zmrzlého. Opil jsom se na drt, ho myslím, že jsem si chtíl smrt hudělat.“

„Halespoň když jsom tě zkřísil, chtíl si mi za to vybit.“

„Člověk si nevidí někdy na rozum, nynčko by sám sebe pral, když na to zpomenu; hale tehdáž jsom bul blázen ha myslil, že to nesnesu. Ha předce jsom z té nemoci se vykašlal! — Svět mne zase těší, děučence rád vidím, zvlášť Dorlu, proto že má cosi od ní — pro kterú by duši bul dal, hale hucházet se o ni mi nenapadlo, hani o ni hani o jinú.“

„Ty se tedy ženit nechceš?“ vyzvídal Pavel.

„Člověk se nesmí ničeho odříkat, hale mne nemá kdo nutit, bratr je rád. když nepřivedu druhú hospodyni do statku, neboť dva kohúti na dvoře, ha dvě hospodyně v komoře se nesrovnají, lásku jsom pochoval, k čemu se tedy ženit?“

„Proč si nikdy eště o tom se mnú nerozprávěl?“ předhodil mu Pavel.

„Já by to bul sám sobě rád zapříl, kterak pak jsom měl s tím se komu pochlubit? Lidé by se mně buli vysmíli, ha snad i ona.“

„Co, tys jí hani neříkl, že ji máš rád?“ divil se Pavel.

„Ne; třebas s čertem by se bul pral, hale když ona na mne promluvíla, třísl jsom se jako osikový list. — Dobře bulo, že jsom mlčil, kdyby mne bula ráda měla, nebula by se do druhého zamilovala.“

„Ha která je to?“

„Neptej se, to ví jen Pánbůh ha já, ha se mnú půjde její jméno do hrobu. — Nebul by se nikdy hani tobě, hač si můj nejmilejší kamarád,

zmíňoval, hale hať víš, že ti nebudu sokem. — Ha nynčko pojď, zapíme to, huž je to tam, co vlček sham, ha čeho nelze vrátit, raději z mysli pustit,“ řekl Petr s povzdechem, a oba chlapci vešli do hospody k Vávrovi.

Vávra nebyl vlastně svého zaměstnání šenkýř, byl sedlák jako každý jiný, hospoda byla mimotní živnost, které on sám jen v zimě si hleděl, kdy nebyla práce na poli. Letního času zastávala obsluhu jeho žena a dcera, a kdy bylo mnoho práce, hospodu zavřeli; tehdy beztoho mezi dnem nikoho nečekali, neboť byla hospoda jen pro vesnický lid, pro staré, aby se měli časem kde sejít a posilnit se sklenicí dobrého piva, jež doma mít nemohli, a chasa aby měla kde muziky držet. — Nebylo lepšího místa k tomu ke všemu, než u Vávrů; hospodyně i dcera její čistotné, obratné, přívětivé osoby, Vávra, člověk veselé mysli, hovorný, mírumilovný, svědomitý, sednice prostranná, podlaha rovná jak stůl, sklep hluboký, pivo z panského pivovaru ve městě takové, kterak je sám sládek píval, o dvojité křídě ani slechu. Kdež pak mohlo být lepší hospody! Proto se rád někdy sám pan farář, učitel, správec a druzí zámečtí obyvatelé u Vávrů zastavili. Nikdy nebylo slyšet, že by u něho celé noci karbanilo se, hodné ženy neproklínaly hospodu jeho, co síť ďábelskou, v níž muži jejich zhynuli, daremné hospodyně nenašly odbytu pro tajně odňaté obilí, neb poživu co výměnu za sladké rosoličky, tovaryši z mokré čtvrti teplého hnízdečka; nebylo slyšet, o muzice že by si chasa žbánky o lebky otloukala, a

nohy od stolic zvyvracela, jak se to dělo v městských krčmách a v bavorské hospůdce. V pohorské vesnici byli sice lidé jako všude jinde podléhající vášním a slabostem, ale Vávra podobných neřádů netrpěl, dobrá pověst šla mu nade všecken zisk. — On znal již své hosty a jich slabosti, věděl kterak s nimi zacházet, a hosté znali Vávru. Když se přihodilo, že si který opici chytl, nenalil mu víc, kdyby chtěl byl každou kapku zlatem platit. „Lepší dobrý hlas než zlatý pas" — říkal, a milý chlapík musel s opicí domů, ne-li po dobrém, tedy po zlém.

Když vešli Petr s Pavlem do hospody, našli tam dva řemeslníky z města, truhláře a zámečníka, kteří do zámku pracovali, jak to obyčej na venku, by všední den ničehož nezameškali, v neděli a ve svátek mimo město po svém vyřízení chodili; byl tam vesnický kovář a několik sedláků, mezi nimi Srna, co mu přezdívali Sršán, vlastní bratr Pavlova otce.

„Pozdrav Pánbůh!" pozdravili chlapci, smeknouce čapky s hlavy, a na hřeb je zavěšujíce.

„Dejž to Pánbůh," poděkovali hosté, nadzdvihnuvše čepice s přikrytých hlav, a hned podával každý svůj žbánek příchozím na zavdanou.

„A což vy, chlapci, do hospody ha ne mezi děvčata?" ozval se jeden sedlák.

„Odbyly nás, milý Koubo, vypadli jsme jim z rukávu," zasmál se Petr, a sedláku připil.

„Vždyť jsom vás vidíl z kostela jíť za bábinú Dorlú," obrátil se tázavě Sršán na svého bratrovce.

„Vyprovodili jsme jich haž k chalpě, dál jsme nešli, protože nás nezvali,“ odpověděl Pavel.

„Mají tam vítanějšího hosta, než jste vy,“ posměvačně řekl Srna. „Drotaři — to jsú jinakší chlapi, ti jsú v hraběcí milosti; však ona Dorla nebude hlúpější než Manka.“

„Huž si zasej hudělal novú píšťalku,“ obrátil se Vávra k Srnovi, kterého neměl pro jeho rozbrojnost velmi v lásce.

„No huslyšíte záhy, jak si o tom budú vrabci na střechách pískat, že má ten mladý drotar, co včíra přišel, službu, ha Dorla že si ho vezme.“

„Poslali vám o tom zvěst, strejko?“ ptal se úsečně Pavel, „že to tak jistíte?“

„Chytrému napověz, hlúpému dolož, mně není třeba výkladu, rozumíš, chlapče?“ odsekl Srna.

„Vždyť by to nebul žádný div, ten drotar je jak malovaný, může se děvčeti zalíbit; ha pan hrabě by měl z toho radost, kdyby se to sebralo, ha zajisté by jim do živnosti dali,“ řekl Vávra.

„Co potřebuje, kdo si Dorlu vezme bába je zazobaná dost ha dost. Na chalpě není dluhů hani vindry, všecko spořádáno, v sadě mají pěkného ovoce, kúsek pole, krávy, co pak jim třeba? Bába si vydělá hezkých par zlatých do roka, Dorla s vyšíváním ha Józa teky si vydělá par grošů za správy nástrojů. — Kdo tam sedne, dobře sedne,“ mínil kovář, a obrátě se k Petrovi doložil: „to bý pro tebe místo bulo.“

„Nejsom ešče hustálý, habych sedal, kmotře Bláho,“ odpověděl Petr.

„No ty budeš tak dlúho odkládat ha vybírat, haž zůstaneš neženat.“

„Tím snad nezhřeším.“

„Samota člověku nepřisluší, chlapče,“ dokazoval kovář.

Petr ale vida, že je Pavlovi rozprávka ta nemilá, řekl: „Načněme z jiného sudu, na tuto je dost času. — Co je nového v městě, mistři?“ obrátil se k měšťanům.

„Nic jiného, než že před včírem v noci dozorcové dva podloudníky lapili v Černém lese, a několik břemen solí dostali, co ostatní odházeli. — To se naplatí Davídek.“

„Kýho výra!“ zvolal živě Srna. „Trúpy, proč nečekali na tmavú noc — eh, ten křivonožka málo kdy šťastně převede přes hranice. Zdá se, jakoby mezi sebú Jidáše měli, který jich hudává, ha Zalesáci jsú strašpytlové, jak slyší ránu, huž zahazujú. Na mne ty síkory nevyzrajú,“ ušklíbl se Srna, přikládaje žbánek k ústům.

„Vy se také tím daremným řemeslem zabýváte?“ ptal se zámečník.

„Proč daremným?“ nevrle se uškubl Srna.

„Každý má hledět k tomu, aby přispěl k dobrobytu obecnému, aby se příjmy země zvyšovaly, ale pašováním okrádají se důchody zemské.“

„Pěkný to výklad, škoda že ho neslyšel ten přední, co skočil přes plot,“ řekl uštěpačně Srna, podávaje mistrovi žbánek s pivem. — „Já řku, mistře Horáku, zavdejte si. — Haž se s nimi sejdem, povíme jim to.“

Mistr chtěl cosi odpovědít, ale jeden ze sedláků hned na Srnu: „Když leze někdo do pekla, musíš lízt za ním?"

„Myslil jsom si to teky, když's jezdíval Barto s párem volů do Bavor, ha s dvěma páry se vracíl dym, ha tehdáž když se's dostal do skřípce. Tenkráte jsi nelál, že jsú to daremné výdělky! Netlachej tedy teď do větru. Každý si hledí zisku, ha člověk bez fortele hani s lajce nespadne."

„Ale když vás strážníci chytí, máte desateronásob větší škodu než zisk," prohodil jeden z mistrů.

„I co pak to, takové ploty dajú se přelézt, ha kde se nedá přelízt, obejde se; v lese jsme schováni jako za pecí, nám je v noci jako ve dne, ha když trhne nehoda, odhodíme, ha noha pán. Když jde o život, rozum je bystřejší."

„Kdybys ho hupotřebil na poctivú živnosť, nehutrpěl bys, co nechceš," prohodil Vávra mrzutě.

„Kdo mně může říct, že jsom nepoctivý?" hněvivě bouchl na stůl Srna.

„Nu, vždyť jsi slyšil od mistra, komu škodíš, ha já ti povím, že zloděj, pašerák ha pytlák tři vlasní bratři jsú," řekl Vávra zcela mírně.

„Ha já ti Vávro tulik povím, kdyby nebulo kupovačů, nebulo by prodavačů."

„Botkú zajíce zabiť, když se vám dá, to si neděláte svědomí, kdyby to i v samém lese bulo; od pytláka lacnú pečinku kúpíte, ha pytláka zatracujete," trpce prohodil Pavel.

„To máš tak, chlapče, každý jen béře kámen

ha křičí: humlat, hubí! hale za svoje ňádra žáden nesíhne," řekl Srna.

„Žádný nejsme prost hříchů ha chyb, to víme," řekl zase Vávra, „není si člověk vždy dost múdrý, pochybí z nevědomosti, hale když chybu pozná, má ji napravit; my si dříve teky myslili jako ty: blázen kdo si nehledí svého zisku; hale nyní nám to pan farář i pan hrabě dobře rozložili, kterak ha co. Výměna zboží ha požitku z jedné země do druhé muší být, hale nechat ve psí domácí vejrobky, je nepravé, k čemu chodit k súsedovi pro mlíko, když ti doma krávy dojí?"

„Tuto muší každý huznat, proto jsme toho nechali," řekl jeden ze sedláků.

„Styď se, stará hlavo!" řekl Srna posměšně, přitiskuje čepici Vávrovi, který vedle něho seděl, na hlavu — „šedivá jsi, ha paňátko, jedvaže se ze školy vyklúlo, strká ti slabikář do ruky, haby ses hučil, ha, ha, ha! Skákejte chlapi, jak pán káže, hopsa, třebas na vrch makovice."

„Nesápej se na medvěda, kocúre, haby tě tlapú nezadávil!" ozval se jeden.

„Ha já nedám hani sebe, hani koho jiného hurážet od tebe, sice se škaredě popadnem," hněvivě řekl Vávra, povstana s lavice. „Hat je to mladá hlava, hale rozum starý, prospívá nám všem."

„Eh příkladný pán, živé právo, my se ho budem držet, ha kdo nechce chválit, hat drží hubu, ha nehaní," jiný křičel.

„Srna chválit nebude, on přišel o výdělek."

„Bez toho výdělku ešče budu živ, dá Pánbůh; hale hani vy nebudete vždycky chválit.“

„Co chvály hodno, tomu netřeba trub,“ řekl truhlář. „Kdyby pan hrabě nic více pro nás byl neučinil, než co posud, zasluhuje naši vděčnost. — Mnohá rodina byla by v největší bídě zašla, kdyby nebylo jeho podpory, že nám práci zaopatřoval. On nám položil jistinu, ku které si nyní po částkách přikládáme, bychom měli v čas potřeby pomoc odkud vzíti. Také si jeho pomocí zřizujeme knihovnu, abychom si mněli nejen pro tělo, ale i pro ducha potravu kde brát. — Děkujeme pánu Bohu každý den, že vrchnosť tak dobrotivú máme.“

„Žádný si nemůže na ně naříkat,“ dotvrzoval Vávra. „Kterak pak to bývalo dříve, ty můj spasiteli, nebulo nikde dovolání, všecko šlo, leda nestálo; nynčko nuti se každý, když vidí, kterak se panské hospodářství zmahá, haby si svoji živnost vedle něho řídil. Ha při všem jdú nám pan hrabě k poruči, pomáhajú radú i skutkem.“

„Však vám nedá nic za darmo,“ namítl Srna.

„Člověk, který může pracovat, almužnú se snižuje, ale prací stává se neodvislým, svobodným, tomu pan hrabě dobře rozumí, proto nedává almužnu jen starým, neschopným k práci lidem a mrzákům,“ ozval se zase truhlář.

„Ha k čemu bychom potřebovali halmužnu, každý z nás tulik má co potřebuje, ha dá Pánbůh, bude ešče líp; těch několik starých čeledínů, co obec má, ti jsú na výmluvě, každý hu svého hospodáře. Co jsme dříve při hromadách propili ha

projedli, to všecko na obecném jmění přibude, k tomu nynčko z hospodářství více příjmů bude, tak se nám, dá-li Pánbůh, pomalu hezkých pár set nastřádá. — Kdyby i mělo Božím dopuštěním nějaké neštěstí nás potrefit, jsme na stavení i obilí pojištěni."

„Vy to nyní máte pořádně zřízeno všecko, každému se to líbí," řekl zámečník. „Jindy bývalo u vás po návsi nerovno, a o deštivém počasí bláta, až hrůza, nyní je pěkně rovno, ha to stromořadí okolo cest a polí až naroste bude krása, budete jako v zahradě, nemluvě ani o užitku."

„To vidíte, kterak je člověk sám proti sobě; mohli jsme si cesty spravit, dvorky vydláždit, stromy vysázet, hale žádný nezačíl, ha tak to zůstalo rok od roku. Jak pan hrabě přijeli, přišli mezi nás, ha tu hned pravili: Já by súdil, že by lépe bulo, kdybychom si ty cesty spravili, nehutýráme dobytek ha huspoříme času při jízdách. S velkú chutí jsme se do toho nehnali, hale on všude vpřed, mušeli jsme za ním. Ej pane nynčko se nám to líbí, mohli byste na slonovém voze po našich cestách jezdit, nic by se mu nestálo. — Za času císaře Josefa, dej mu Bůh věčnú radost, kvitlo hu nás štěpařství, to dostávali hospodáři, který se vykázal, že si hledíl toho, pocty, ha který měl nejlépe zřízený sad, dostal veliký zlatý peníz. Starý Borik má ho posuď, on bul výborný štěpař; huž je starý, bude mu pomalu sto deset let. — Za mladých let si toho hledíl, hale pak přišly ty nepokoje, začilo se všecko nějak zanedbávat, lidem odpadála chuť, ha pak když si toho jeden hledíl ha druhý

ne, chasa to pokrádla. — Nynčko to bude inakší; pan farář sám hučí chasu štěpařství ha včelařství, ha kteří se k tomu mají, ti dostanú stromky zdarma. Dříve měli jsme v sadech jen chabdinu, nynčko máme každý rok víc ha víc ovoce; to si hale obstarávajú ti naši chlapci sami. Děučence zase majú zahrádky, to je huči náš pan hučitel se salátem ha tak, co je potřeba do kuchně, zacházet. Je starý pán, hale máme ho všickni rádi; pan farář jsú člověk velice hučený, jen že málo mluví."

„Hale on asi pěkný peníz strží za to ovoce a za med?" zeptal se zámečník.

„Ba to že strží, však on jich potřebuje na ty děti."

„Což pak má dětí?" divili se měšťané.

„Ne vlastní, to by jste tomu dali! — Když buli ešče v Hajku hu sv. Hanny, humříla tam vdova, ha zůstali dva chlapci; bula příchozí, žebračka. V Hajku nemajú lidé sami mnoho, i vzíli si ty chlapce pan farář, ha od té doby jich dávali hučit, starali se o ně, kterak by otcem buli. Jsú to pěkní mládenečkové, hyn v Praze jsú, ve školách. — Eh takových pánů, jako jsú naši, haby pohledal, ha hřích má, kdo se jim rúhá," dokončil Vávra svůj hovor.

„Mluv si co chceš, já zůstanu na svém," hodil Srna hlavou, vstávaje od stolu.

„Počkejte, hať jdeme jedním vrzem," vstali chlapci, a davše s Bohem, vyšli všickni tři ze dveří.

„To je nějaký zlý člověk," mínili řemeslníci.

„Hani tak zlý, jako nehustupný, taká rotivá, nespokojená hlava," řekl Vávra.

„Pavel se vrhne všecek po ňom," řekl kovář. „Škoda ho je, takový pěkný chlapec! Slyšil jsom, že se túlá s ním po nocích, ha že pytlačí."

„Kdož pak ví, on se hned hudělá z komára velblúd."

„Však se to hukáže," mínil kovář.

V.

Co se v hospodě muži přeli, bavila se rodina bábina velmi dobře. — Jano patřil již jako k nim, dokonce malý Honzík ten ho měl rád jako svého tátu. Nebylo divu, Jano byl živý zpěvník; na sta písní bylo v mysli jeho uloženo, aniž sám počet jich znal, teprv když mu o ucho zavadil jednotlivý tón, tu se v něm ozval hned celý akkord, a tak chvílemi skoro ve zpěvu mluvil. Miča povídal ostatním, že býval Jano při pasení ovcí na horách více mezi dívkami, a ty že ho naučily písním a bájím; chlapci při pasení že nemyslí tolik na zpěv jako na bitky, čemuž Jano přisvědčil dodávaje ale zároveň, že i on „bojko“ (bojácný) není, a „rúbať se zná.“ — Józa si ho hned, na první potkání zamiloval, rovný k rovnému rád se hrne. Když ho poprvé mluvit slyšel, nahnul se k Mičovi, šeptaje: „Švaře, v tom zvonu bije srdce z dobré komposice.“ — Miča znaje svého švagra, domyslil se, co tím chce říci, i nakloniv se tedy k němu, odpověděl: „Eh to fain chlap!“ A v skutku, Jano byl jun sličný, a zadumčivý výraz tváře, vlastní to lidu slovenskému, činil ho tím zajímavějším; mysl jeho nábož-

ná byla schopna pojmouti vše co dobré a krásné. Srdce měl dobré, nezkažené. Skromný, až stydlivý, nebyl přece hloupě upejpavý; uctivý, zdvořilý, ne však podlízavý; smělý, zvědavý, ne však drzý, dotěrný; upřímný, ale ne snadno sdílný, útrpný pro bolesti jiných, na svoje nedbající, někdy veselý, někdy snivý, nikdy však rozpustilý — to byla povaha Janova. Jakž se neměl líbit? I v Praze dávaly mu hospodyně spíše něco vydělati než kterémukoli jinému, ne že by správněji byl pracoval, ale k vůli jeho tváři. „Krása očím pastva" říká se.

Když se stmívalo, sebrala se rodina k odchodu; Dorla s Józou šli s nimi, neboť měla Dorla přijít k slečně. Miča chtěl nést Honzíka, ale on že půjde s Janem. „Bodaj tě, ty jastrab ty!" zasmál se tatík, a uchytil Józu za ruku. Manka zaobalila si Ondrika do odívky, dali bábě dobrú noc, a vyšli ven, Dorla napřed, by otevřela vrátka.

„Otevři, děučatko, dvére javorové,
Něch si něpolámem pérko jarabové,
Pérko jarabové, prevelice drahé,
Každá perútečka za tri sto toliare,"

zpíval Jano, procházeje skrze dvéře.

„Ej věru," zasmála se Dorla, „ta svadlá kytka na tom tvém šíráku stojí za peníze; škoda že jsom nezpomněla, bula by ti dala pěknější."

„Ďakujem pekně; něchcem jinšuo péro nosiť, hiba tuto."

Dorla chtěla cosi odpovědít, ale Honzíkovi se ta jejich řeč nějak nelíbila, i žadonil Jana, aby zpíval, a Jano hned začal:

„Zpíval bych sebe, ale němám noty,
Huňa mi shorela, pes mi zjedou boty,
Huňa mi shorela, keď jsom ju němau,
Pes mi zjedou boty, keď jsom ich sedrau.“

Dorla se smála, chlapec ale žádal ještě jinou, a tak zpívajíce a žertujíce přišli k zámku.

Nevšimnuli si postavy mužské, která již od vesnice pomalu za nimi kráčela, majíc červenou čepici hluboko do čela vtisknutou. — Když zmizeli ve vratech zámeckých, zůstal stát. „Tedy přece!“ zvolal, hněvivě si dupna. „Ten hušpiněný drotar se jí líbí, ha já jsom jí špatný. — Hale netěš se, když já ji nedostanu, ty ji teky mít nebudeš!“ Tak zahroziv hlasem plným vzteku, obrátil se k vesnici.

Jelenka seděla ve svém pokoji s učitelem. Před nimi na stole hořelo v stříbrném svícnu čtvero světel, osvětlujících líbeznou tvář děvčete, šedivou hlavu učitele, shýbnutou nad krásnými výkresy rostlin, a jednoduchý sice, ale o bohatosti a nádheře svědčící pokoj. Záclony karmoisinové barvy u oken, z nichž vyhlídka byla na hory a okolí, jsou spuštěny až na podlahu, z rozličných barevných kostek složenou; blíže oken z jedné strany stojí velmi uměle dělaný psací stůl, práce to městského truhláře, z druhé strany krásné piano, vedle něho harfa, na níž hraběnka jest mistryní, Jelenka pak její nadějnou žačkou. — Příruční knihovna vybraných spisů ve stejné vkusné vazbě, divan a sesle též karmoisinovou látkou potažené, několik stolků, na nichž buď knihy, buď práce k příruči uchystány leží, je všecek nábytek prostranného pokoje, vůni květin

prodchnutého, jež v rozích pokoje ve dvou bílých mramorových vázách a v košících z proutí pletených, práce to mladého zahradníka, umístěny jsou. V klecích, břečťanem ovinutých, spějí na příčkách, schouleni v kuličku, stehlík a kanár, miláčkové to slečnini, tak ochocení, že jí z ruky i z úst zobají, při práci okolo ní poletují, a v letě i ven na strom vyletěvše, do pokoje se navracují. — Podobizny paní hraběnky a slečniny matky, dvě krajinomalby a několik sádrových poprsí mužů, o pokrok a blaho člověčenstva zasloužilých, krášlí stěny, bělavými čalouny potažené. — Skrze pleteninu žluté mříže, jež postavena byla co ohrada před mramorovým krbem, bylo vidět zář ohně, jenž rudě osvětloval podlahu, květovaný koberec, před krbem rozprostřený, a na něm natažené tělo krásného černého psa Bella, miláčka to Hanušova. Čumák podepřený má na předních natažených pracnách; chvilkami si pozdřimuje, chvilkami zase opírá moudré oči na osoby u stolu sedící. — Jedny dvéře vedou do předsíně, jedny do pokojů společných, a tajná dvířka do ložnice Jelenčiny.

Učitel velmi bedlivě v rostlináři se přebíral, Jelenka byla ale již jaksi roztržita, ačkoliv to byl předmět, který ji velice zajímal. Hraběnka milovala květiny s aesthetického stanoviska, pouze co okrasu života, tedy v rostu a v plném rozkvětu; Jelenku ale zajímalo jich vyvinování, ústroj, účinkování u všemíru, zkrátka, veškerý děj jich krátkého žití — a v této vědochtivosti se s učitelem shodovala. On také po mnohá léta již zabýval se

pěstováním květin. S největší trpělivostí čekával dvě, tři i více let než přivedl květinu do květu, ale to bylo vše. — Myslil, kdo ví jak dobře ty svoje dítky zná, a nevěděl o nich nic, než to co viděl, jak rostou a jak odkvétají. Ale co chodil do zámku k hraběcí rodině, otvíral se mu zcela jiný svět, poznával, jak málo ví proti nim, a ačkoliv ve vesnici říkaje sestárnul, přece duch jeho nezakrněl, jako mnohého, i uchopoval se každé příležitosti, kde se čemu přiučiti mohl, ať to bylo již od hraběte, zahradníka neb slečny, která ovšem více věděla a viděla než on. — Někdy chodila Jelenka s bábou, když šla sbírat koření; bába učila ji, kterak ho užívat, a Jelenka učila zase bábu, přecházejíc z bylin domácích na cizokrajné, z jednoduché kopřivy na strom chlebonosný i na strom jedonosný, a bába nemohla se vynadivit, „kde prý to dívčí všecko tak ví.“ — Učitelem jejím v těchto vědomostech byl Hanuš.

„Ale Dorla dlouho nejde,“ ozvala se Jelenka, dívajíc se na hodiny. V tom však zdvihl Bello hlavu, začal vrčet, a na dvéře kdosi zlehka zaklepal.

„To je ona!“ řekl učitel a slečna zavolala: „Vejděte!“ — Dorla vešla do pokoje.

„Skoro abych se na tebe hněvala; desetkráte přijdu já k vám dolů, než ty jednou ke mně. Vždy se necháš pobízet, jakobychom tě rádi neviděli.“ Takovou výčitkou vítala slečna příchozí.

„I to já vím, slečinko, že mne máte rádi, ha já by často přišla, hu vás je moje Praha; hale bába

říká: „Kde tě rádi vidí, tam chod zřídka, ha kde nerádi, tam nikdy,“ odpověděla Dorla.

„No dobře, že to vím, to já k vám také přestanu choditi každý den.“

„Eh, slečenko, to nesmíte tak na vlas brát,“ řeklo děvče, pohlednouc na slečnu skoro s bázní, jestli to opravdu myslí; „vždyť se to jen tak říká. — Milý Božínku, kdybychom vás slečenko jeden den nevidili, bulo by nám teskno; bába beztoho, když dlúho slečenka nejde, má strach ha říká: „Hale co se jen stalo, že slečna nejdú.“ — Ha ty Beláčku!“ obrátilo se děvče v řeči na psa, který co byla do dveří vstoupila, ustavičně okolo ní se lísal, „proč pak ty tak dlúho jsi nebul hu Dunči? huž se mu po tobě stýská.“ I hladila ho po hlavě, a pes jak mohl radost svou na jevo dával.

„Pán mu poručil, když odjížděl do Prahy, aby dobře hlídal dům, on tedy svědomitě úkol svůj vykonával, viď?“ řekla slečna, a Bello moudré oko na ni obrátě, polízal jí podanou ruku.

„Hale to jsom hlúpá,“ pleskla se Dorla na čelo. „Když jsom šla do dveří, myslila jsom: nejdřív se poděkuješ za tu krásnú šně —“

Slečna zpozorujíc, co chce Dorla povídat, položila jí ruku na ústa. „O tom ani slova, to Jezulátko dalo,“ usmála se a vedla Dorlu ke stolu, aby se posadila.

„Však já se pomodlím,“ řeklo děvče tiše, a nezpozorovala pana učitele v záři světel dříve, až teprv když přistoupla ke stolu.

„A kde pak nechalas tu pěknou šněrovačku, vždyť se jí dnes všickni lidé obdivovali?“ řekl učitel.

„Taková se nenosí jen když bubnujú, toť víte, pane hučiteli! — Oh, slečenko, nynčko chtějí všechny moje vrstovnice, haby jim takové květy na šněrovačky hušila, jako jsú na mojí. Hana Králikoic kúpí si na oblakové barvy, Káči Motloic na růžovú, Manky Horákoic na zelenú, Barči Vojtoic na šněrovačku holubové barvy,“ začala Dorla vypravovat.

„Ale na každou barvu se nehodí stejných barev květy, na růžovou nemůžeš našit růže, na zelenou ne charpy, a na modrou se nehodí stračínožky.“

„To já huž vím, slečenko, jednú jste mi to radila, ha od té doby na to dbám. — Když nemohu barvy spořádať, hned si myslím na lúku, nebo na zahradu, kterak ty kvítky tam spořádány jsú, že se jedno k druhému hodí. Někdy mi poradí Markyta, když mi hned nenapadne.“

„Vaše husopaska?“ ptala se Jelenka.

„Hano; ono se to nezdá, hale je to chytré. — Při těch husách nemyslí ty deučence na nic inšího, než na hrání, zpívání, vijú věnce, vážú kytky, ha tak jim to zůstane v hlavě.“

„Pánbůh je umělec nade všecky umělce; ale tuto se podívej, jakých krásných květin na světě, o kterých jsme my ani neslyšeli,“ řekl učitel, přišoupna knihu k Dorle.

„My tedy budeme se dívat a hledat nějaké vhodné květy na ty šněrovačky, a vás, pane učiteli, prosíme, abyste nám zatím hrál, což rád učiníte,

neníli pravda?“ prosila slečna líbezným svým způsobem. — Učitel se ochotně uklonil a hned sedl k pianu. Chvíli praeludoval, pak začal hrát národní písně, věda, že je slečna velmi ráda poslouchá. — Dívky ale shýbly hlavy na knihu, prohlížejíce si obrazy.

„Pro pána Jana, to je krásné kvítí! to by na tom sivém brokátu jen hořilo!“ šeptala Dorla.

„O ano, purpurová barva by k sivé přislušela, ale květ je velký: najdeme ještě jiné,“ odpověděla slečna, obrátivši list.

Dorla byla všecka v zapomenutí, oči se pásly na krásných barvách květů, ucho naslouchalo hudbě, a chvilemi ani nevědouc provázela melodii slovem. Tu obrátila Jelenka list a spatřivši na něm třešňovou letorost, jak by se na cosi upamatovala, obrátila se k Dorle, řkouc: „Kdo ti vzal o půlnoční haluzku třešnovou, co jsi byla vypěstila? Slíbila's, že mi to povíš.“

Dorla se začervenala, a sklopila oči šeptajíc „Pavel Srnoic.“

„Který pak to je, znám ho?“

„Zpívá na kruchtě, je bassista, dnes měl sólo, snad ho znáte, slečenko?“

„Ten? — Všimla jsem si, taký počerný, viď?“

„Jakoby mu na čele mračna sedíly.“

„Hezký chlapec; což se ti nelíbí?“ — Dorla neodpověděla. — „Hněváš se, že ti *on* vzal třešňový proutek?“ zpytovala Jelenka dále.

„Proč by se hněvala, vždyť to jen žert; Pavel rád někdy špačky rozpúští. — Když jsom šla

do kostela, stáli vně hu dveří, on ha Ondra Králikoic; jdu mimo, pozdravili, já poděkuju, Ondra chtíl halúzku vzít, hale mžik — ha Pavel měl ji v hrsti. Ondra chtíl mu ji vydrat, hale on mu prál: „Budeš litovat, esli na ni síhneš. Má je!“ — Zastrčil si ji za klobúk, ha šel na kruchtu. To on hudělal pyšnému Ondrovi naschvál, ten si o sobě myslí, že jen pro něho slunce svítí.“

„A bylabys raději bývala, kdyby ji Ondra byl dostal?“

„Bože chraň, takového páva, kdož by ho měl rád.“

„A Pavel Srnův — je hodný?“ vyzvídala Jelenka.

„Kdož pak mu do srdce může nahlídnúť,“ povídalo děvče skoro smutně; „jsú lidé, kteří ho chválí, ha zase takoví, kteří ho haní. I bába na něho brúká.“

„A co proti němu mají lidé, a proč se bábě nelíbí?“

„Bába říká, když je o něm zmínka: „To je taká nečesaná divá zvěř!“ — Huž prý v peřince bul rád svůj, nechtíl se nechat zavíjet, ha tak dlúho křičil, haž ho rozvíly. — Lidé rozprávějí, že je svévolný, že je to mladý Sršán, ha že bude teky pašerák, jako starý. — Že pytlačí, po nocích se túlá, že chodí k děučencem na volání, ha jen si z nich blázny strojí.“

„Zdá se, že z toho všeho nebude pravda, jen to, co bába říká.“

„I co pak, to by nebulo nic zlého, hale to druhé. — K čemu by se já hale trápila, hať si je

takový nebo makový, šak za něho odpovídat nebudu," pohodilo děvče hlavou.

„Jeli ti lhostejný, jako každý jiný, netřeba ti se trápit. Tomu snad nevěříš, že by se ti dostat musel proto, že ti tu halúzku uchopil; toť jen pověra."

„Dám to na Boha," řeklo děvče po chvíli; „jeli mi súděný, dostanem se, ha kdyby nás hory celého světa lúčily.

„Zazpievalo ftáča na kosodrevině,
Co komu súděné, ver ho to němine,"

v zpěvu doložilo děvče.

„Jistě dnes Jano a Miča u vás zpívali, že ti ještě slovenské písně v hlavě doznívají?" ptala se Jelenka.

„Miča i Jano, ha já jsom teky noty dodávala; Józa nám hrál. Ten se nemůže od húslí rozlúčit. Když jsú je milostpan hrabě ráno poslali, pověsila jsom je na hřeb na místo druhých; jak na hřeb sihl, hned poznal, že tu nejsú jeho, hale vzíl je delů, zahúdl, ha na mne: čí že to húsle? Já ho chtíla trochu poškádlit, hale bába hned s barvú ven. To jste měli vidít, myslily jsme, že mu od radosti myšlénky spadnú, všecek se třísl, ha k sobě jich tiskl, jakoby živy buly. — Jak z požehnání přišíl, hrál haž do šírání. Ten Jano, co ten zná písní — ha dlúhé, jako pohádky, škoda že tu není, haby nám zazpíval, šli s Józou k Mičovi."

„Tu škodu můžeme snadno napravit," řekla Jelenka, vstanouc rychle od stolu. — Ve dveřích potkala se s hrabětem. „Právě jsem chtěla k tobě,

poprosit tě, abys nám byl nápomocen; chceme improvisovat malý koncert a je nám zapotřebí více sil.“

„Dobrý to nápad,“ přisvědčil hrabě; „a jakou úlohu mně chceš dát; mám hrát, či zpívat, či oboje zastat?“

„Prozatím,“ usmála se Jelenka, „bychom si přáli, aby tu byl Józa a Jano; jsou u Miči. Slyším, že umí Jano krásně zpívat, ty se pak zúčastni jak ti bude vděk.“

Hrabě se obrátil do předpokoje, poslal sluhu pro zpěváky, a zase do pokoje vstoupil, kde Jelenka zatím byla stolek s obrazy odšoupla, harfu si chystajíc k sesli, při čemž pan učitel ochotně pomáhal.

„Jak tě rád vidím, drahá Jelenko, když k harfě sedáš,“ řekl hrabě, dívaje se s libostí na Jelenku, kterak přisedá k harfě, a útlými prsty struny přebírá. „Velmi ten nástroj miluji. V strunách jeho ozývají se rozbouřené vášně, žel i radost, zbožná modlitba i cit láskou rozchvělého srdce najdou ohlasu v nich. Forma jeho každé místnosti vyhovující, sama o sobě krásná, činí v rukou krásné paní obraz vznešený, poetický. Vždy mně připomíná —“

„Krále Davida,“ řekl učitel, an řeč hraběte, vkročením sluhy, oznamujícího, že zpěváci hned přijdou, se přetrhla.

„Ossiana na stolci královském, barda Židů, nechť platí váš obraz, pane učiteli!“ s usmáním hrabě myšlénkám učitelovým přizvučil.

Jelenka vzala několik akkordů, a obrátivši se k Dorle, ptala se: „kterou chceš zpívat?“

„Halo, slečinko, já nehumím tak pěkně zpívat, jako vy, stydím se," ostýchavě Dorla pronesla, zapálíc se po samý vínek.

„Jen ty se nestyď, vždyť jsme tě slyšeli hulákat ne jednú. Škoda, že nechceš na kruchtě zpívat, hlas jako zvon, škoda ho," řekl učitel.

„Darmo by se mně deučence smíly, ha řekly by, že chci být z jiných."

„Sestra také nahoře zpívá, vysmějou se jí též?" hrabě se ptal.

„I to je jiná, páni dělají co chtějí, ha my musíme se bedle toho držit, jak naše niva rodí. Kdož by se slečence smíl, že zpívá? Jsme rádi, to hnedkom jinak po kostele doznívá, než kdy Jindruš Blažkoic kokrhá."

Jelenka se srdečně zasmála, ale než děvčata zpívat začaly, chlapci přišli.

„Chceme si večer hudbou ukrátit, a proto jsem pro vás poslal, není vám to nemilé?" uvítal je hrabě.

„Oh, milostpane, o půlnoci mne můžete k hudbě zbudit; ale kdybych byl věděl, byl bych si vzal housle s sebou."

„Nemej starosti, housle se najdou i zde, nejedny; posaďte se jen. — Ty, Jano, znáš prý mnoho pěkných písní?" obrátil se hrabě k drotaru, ukazuje mu spolu na sesli, aby se posadil. „Rádi bychom se od tebe přiučili; zazpíváš nám?"

„Keď rozkážete, vďačně," odpověděl chlapec, uzarděn nad milostí hraběte.

„Tu zazpíváš, co jsi u nás zpíval, o zemančině dceři — já tě budu na houslích provázet," řekl

Józa, a obrátě tvář v tu stranu, odkud byl slyšel hraběte hlas, dodal: „krásná je to ballada.“

„To my raději poslouchat budeme,“ ozvala se Jelenka, chtíc harfu odstavit, ale hrabě i ostatní mimo Jana, který si sotva troufal na ni se podívat, prosili, aby zazpívala. Sáhla tedy do strun, a začala rozmilou píseň: „Červená růžičko, proč se nerozvijíš.“ — Líbezný dvojhlas děvčat zazníval až do salonu, kde se společnost bavila hráním v šachy a whistu. Hraběnka byla by ovšem raději jinou zábavu volila, ale co hostitelka musela se řídit dle libosti hostů.

Jak začala slečna zpívat, Jano s ní oči nespustil, a když zpívat přestala, hluboko si vzdychl.

„No, libí se ti ta píseň, Jano?“ ptala se Jelenka.

„Eh ver lúbi, keď ste ju pekně zpěvaly.

Malá to chvála, mnoho pěsni znať,
Ak ich něvie zpěvačka pekně zazpievať,“

dodal v zpěvném tónu.

„To je to pravé, chlapče,“ řekl učitel.

Na poručení hraběte přinesl sluha troje housle, z nichž hrabě jedny Józovi podal. — Józa vstal a začal hned housle ladit. — Hrabě sedl zase podle Jelenky, a Bello položil si hlavu na jeho kolena. Jelenka opřela hlavinku o harfu, dívajíc se na Józu, v jehož tváři hrál každý sval. Dorla kulaté rámě majíc opřené o Jelenčino sedadlo, zamyšleně se dívala na obraz hraběnčin; myšlénky však její toulaly se jinde. — Učitel sedl si zase k obrázkové knize, a Jano maje ruce na širáku na kolenou po-

loženém složené, díval se z jednoho předmětu na druhý, až utkvěl jeho zrak na obraze, visícím mu v očích. Malba, dílo to umělce, představovala okolí Bičského zámku nad Váhem. Čím déle se chlapec na obraz díval, tím větší pohnutí se v jeho tváři jevilo, oko zářilo, ústa se usmívala. — Hory v pozadí, zdálo se mu, že vůčihledě rostou, údolí že se rozstupuje šiř a šiř, že jím vane čerstvý vzduch, ratolesti stromů že se pohybují, voda že plyne, země že dýchá. Pltníci na řece zdálo se mu že veslují, valach (pastýř) stojící u pasoucího se stáda, že co nevidět zapíská na fujaru*), již v rukou drží, a bílý Dunaj že bude ovce zavracet. — Ani neslyšel Józu, ani nezpozoroval, že se hrabě i Jelenka na něho dívají, zapomínalť kde je.

„Znáš tu krajinu, Jano?“ zeptal se tu hrabě.

„To je Váh a Bičský zámok,“ odpověděl chlapec, vytrhna se ze sna a obrátě k hraběti zářící obličej.

„Věrně zajisté jest ten obraz dělán, že ho každý z vás pozná.“

„Ako ho něpoznať, veť jsom tam něraz bou, do Biče je hodina chuozi z Korálovic. Ej tam za Váhom na té šáchorině, raz jsom sa vyspal, ako na perině,“ s libostí řekl chlapec, dívaje se opět na obraz.

„To je ten zámek, co v něm ta studně, o níž jsi povídal?“ Dorla se ozvala, přistoupnouc blíže k obrazu.

---

*) píšťala pastýřská.

„Hej, ten je to," přisvědčil chlapec, a na otázku hraběte, co o studni ví, pravil dále: „V téj studni vraj má šarkan hlavu."

„Co je to šarkan?" ptala se Jelenka.

„Jakási potvora, drak," odpověděl hrabě.

„Šarkani bývají v skalinách v hore, v Biči je vraj vodní šarkan. Hlavu má v studni, a chvost vraj konec Váhu. Keď vraj bou sedum rokou stár, chceu ho kterýsi černokněžník, co vraj všecko na světě zná, vyčitovať, ale páni robili s nim parády, nechceli ho dát, že vraj je pekný. — Boli sprosťáčkové!*) Šarkan narostou, už sa mu chvost do studně němohou spratať, rostl vjac a vjac, dolů až do Váhu a dolů Váhom až k samému Dunaju. Keď bou šarkan mladý, nejedou mnoho, ale čo už narastou, vela stróví, ťažko vraj pánom ho nachovať, a keď hladný, tu sa najeduje; reve, začne chvostom házeť, šmíkať, vtedy Váh vystúpí z koryta, poberě děd iny i ludia, a mnoho škody narobí. — Vtedy vraj svítá pánom v hlave, že zle urobili, že nedali, keď ho chcel černokněžník vyčitovať."

„A proč mu ten chvost neuseknou, když tolik škody dělá?" řekl Józa s usmáním.

„Veť by ho usekli, keby ho viděli, ale ho vraj nevidí, len rybári, čo majú také oči, že vidia až na dno do more."

„Hale toho černokněžníka by si mohli pozvat, aby ho vyvedl," Dorla minila.

„Veť by si ho pozvali, keby znali, kdě bývá

*) hlupáci.

ludia vravia že v zemi bývá, ale Boh zná! Eh misí páni čakať, dokjau sám něprijde!"

„A musí šarkana dobře krmit, aby se nehněval," usmál se hrabě.

„Bodaj zkázu vzau!" přál mu Jano.

„A tu krajinu zde neznáš?" zeptala se Jelenka, ukazujíc na druhý obraz, představující romantické údolí Kolbašské, s Kriváněm a Lomnickým štítem v pozadí.

Chlapec obdivoval se těm vysokým horám a skalám, dokonce, když slyšel, že to jsou Tatry; ale kroutil hlavou, že tam nebyl.

Jelenka se ptala, jestli nechodí také po Slovensku a Uherské zemi dratovat, ale Jano jí řekl, tam že chodí jiní drotári, Rusňáci, ale Trenčinští drotári že chodí do České, po Německé, kde je „vela sveta (mnoho lidí) a vela roboty," aby si více peněz zarobili.

„A musíte chodit po světě?" ptala se dále.

„Eh, sladká moje kišasonka*), veť bychom neišli, kebychom doma vyžili, dost nám lúto za otčinou, ale keď je velmo veliká bída u nás; ani len toho ovosného chleba čo by se čověk najedou," vzdychl si chlapec.

„A co tedy jíte?"

„Zemiaky, kysló mlieko, a polievky; len na sviatky chlebík a volačo lepšiho."

„Což u vás ani žito neroste?" ptal se učitel.

„Ako by se vrabec nažrou, keby ani róž (žito)

*) slečinka, po maďarsku.

nĕnarasla! — Raste, aj róž aj žito (pšenice), ale pre bohatých gazdou, co majú vela zemĕ. Bohatý gazda má celý rok chleba, má aj krajšuo hábí, nemisí do cuziny, ale chudý kopaničar*) biedný čovek!“ A Jano začal vypravovat o bídném živobytí chudého lidu ve vysokých vrchách, kde půda již neúrodna. „Kde je počátok vody, konĕc chlieba,“ jak říkají, kterak musí otcové do svĕta, aby nĕkolik zlatých vydĕlali a ženy doma vyživit mohly; kterak i malé chlapce s sebou berou dokonce na zimu, kdy je za ‚pasáky‘ zjednat nemohou, aby se pomohli již živit.

„A neposýlají jich ani do školy?“ zeptal se učitel.

„Kerý je bohatý, posýlá dĕce do školy, keď zima nastane, od jary až do tuhé jeseni nĕchodí žiadon.“

„A ty umíš číst a psát?“ hrabĕ ptal se Jana.

„Čítať znám, aj trocha písať, hiba vjac ne. — Čože robiť, keď misí dáť čovek školu za ouce a za chlĕba. Čo by jsom aj rád se bou učiu, nĕmohou jsom; veť by Ilena za dúho ešče sa trápila, keby jsom peniazy nĕvyrobiu.“

„A proč by se trápila, vždyť jsi řekl, že slouží u bratra, že jí není zle?“ hrabĕ na to.

„Ver sa nĕmá zle, ale na jinšuo jich treba,“ řekl Jano, a po krátkém rozmyšlení vyprávĕl, že

---

*) Kopaničáři jsou ubozí horané, kteří majíce kousky svých polí na strminách, jen motykou okopávat je mohou, a mrvu na nĕ na hřbetĕ odnést si musejí.

sestra Ilena, to děvče jako lalija, pro lásku trpí. Že mohla mít sice frajerů (milých) jako panských ovec, ale že se jí žádný nelíbil, jen Pálík Lojko, ten že se jí do srdce vrezal; ale Pálík že je bohatý, a matka jeho že tomu nechce přivolit, aby si vzal Ilenu, chudé děvče.

„A kterak ty jí pomůžeš?" ptala se Jelenka.

„Už jsom jú dau petdesjat zlatých, čo jsom vyrobiu, ešče misím k temu dve sto vyrobiť, bratr jú dá — prepytujem vaši poctivú hlavu — krávu a dve ouce, pak němóže šuhajkovą mamka povédať, že Ilena chudá, vjac věna ani ta rychtárova děuka nědostane," mínil Jano.

„A bude Pálík tak dlouho čekat, než ty tolik peněz vyděláš?" řekl hrabě.

„Veť prisahal na Ileninu hlavu, že si jinšú něvezme, a čo by ho aj věšať chceli," odpověděl Jano hlasem, v němž nebylo ani té nejmenší pochybnosti.

„U vás, jako u nás, u nás jako jinde, všude je to stejné, všude lidé, kteří jeden druhého trápí, trní pod nohy si stelou," ozval se učitel.

„Ale všude ruka lásky, která je odhazuje," pravil hrabě, a temné oko jeho zplanulo.

Jelenka se nad něčím zamyslila. Ruka bloudila po strunách, a mimovolně začala hrát nápěv k písni

„Láska, Bože láska, kde ju ludia berú,
Na hore něrastie, v poli ju něsejú."

Jano i Dorla přidušeným hlasem začali k nápěvu slovem přizvukovat, což Jelenku z myšlenek probudilo.

Dohrála píseň, pak ale harfu odstavila, řkouc: „Nyní, Jano, zpívej, o zemanově dceři.“

„O smelé Barbore,“ opravil Jano; a když Józa povědomý mu nápěv předehrál, začal Jano z počátku ostýchavým, ale čím dále tím plnějším a jasnějším hlasem jednu z oněch mnohých překrásných ballad, jež se na Slovensku, nejvíce v dlouhých zimních večerech při přástvách zpívají.

„Král na vojnu verbuje,
Ženy, děuky zlučuje,
Ženy, děuky do predku,
Samých chlapcou do zadku.
Jedna matka stará bola,
Ale ona dcery mala,
Mala ona tri dcerky,
Pekné ako holúbky.
„Choď najstaršia, choď za mňa,
Choď bojovat, vedla mňa.“
„Já bojovať něpuojdem, já bojovat něbudem,
Já jsom srdce slabého, bojím se já každého.“
„Choď prostredna, choď za mňa,
Choď bojovať vedla mňa.“
„Já bojovať něpuojdem, já bojovať něbudem,
Já jsom srdce slabého, bojím se já každého.“
„Choď najmladší, choď za mňa,
Choď bojovať vedle mňa.“
Ta najmladšia Barbora
Slovíčko ju mluvila:
„Něstaraj sa mamko má,
Choď do vojny ty i já;
Já jsom srdce smelého,
Něbojím se žádného.
Kup mi koňa vranného
Novuo sedlo na něho,
Zlatú šablu ku boku,
A pár pištol do ruku!“ —

„Ej Barboro dcero má,
Znášli, že je vojna zlá?
Nědávej sa do predku
Ale raděj do zadku."
Keď jej šaty merali,
Šuhajcové plakali;
Keď na koňa sedala,
Matka pre ňu plakala;
Ona na to nědbala
Do predku sa držala,
Trikrát tábor obehla,
Tri sta Turkoů zaťala.
Zpytoval sa pan cisiár:
„Ký je to črt za husár?
To je husar obratný,
To je šuhaj prekrásný!
Keby bola panenka,
Hnedby bola ma žienka." —
„Ej, cisiaru, panna som,
Drž si slovo, tvoja som!"

Mezi zpěvem přibrala se ostatní společnost do vedlejšího pokoje, kde tiše poslouchali, aby zpěváka nevytrhli, až dokončil. Pan baron chtě nechtě musel přiřknouti těm sprostým písním poesii, a když Dorlu viděl, přiznal sám sobě, že je to selské děvče hezčí, než mnohá slečna. — Ale do největších rozpaků ho uvedla Jelenka, když mu ji uváděla co svoji spoludružku. — Taková děvčata on obyčejně štípával do tváří, poplácal jim rámě, a co nejvyšší důkaz jeho milosti musely považovat, když které řekl: „Milé dítě, ty se mi líbíš!" — Toho však nemohl u Dorly upotřebit, a jinak nevěděl, jak s takovým děvčetem mluvit, aby erbu neponížil. — Byl by se byl raději viděl deset mil za humny, než před

Jelenkou s tím selským děvčetem v salonu. — Hrabě se v duchu smál, prohlídl dobře čtveráctví Jelenčino, která nadutého barona do rozpaků přivésti chtěla, což se jí i na chvíli podařilo, jen že hraběnka svým jemným taktem hned do pravé koleje vše přivedla. —

Co se společnost v zámku hovorem a hudbou bavila, procházel se onen vysokorostlý mladý chlapec, jenž byl Dorlu a její společníky z večera následoval, na cestičce, vedoucí od vesnice k zámku. Mrzlo až země svítila, ale o něm zdálo se, že o tom neví; chvilemi se rozběhl, jakoby chtěl utéci Bůh ví kam, kazajku rozhalil i krátkou vestu rozepal, jakoby za pecí seděl, chvilemi strhl čapku s hlavy, a div že si ty husté tmavohnědé vlasy s hlavy nerval, a čelo pěstí nerozbil. Chvilemi jakby dechu popadat nemohl, a zase proud slov se mu z úst vyhrnul.

„Kterak jsú huž spólu!“ zvolal vášní třesoucím se hlasem. „Laškujú, pozpěvujú, kterakby huž v jedno buli. — Šak on to Miča dobře hujednal. Vrána vránu volá! Čert nám je tu bul dlužen, ty husmolence, i všecky!“ dodal, hodě rukou k zámku.

Ozývaly se hlasy, smích, chlapec naslouchal, ale byly to z vesnice.

„Oh co pak si myslím?“ zasmál se divoce. „Ona se dobře zabavuje! nebude dym pospíchat. Já — já by ho hudusil jako holuba!“ vztekal se zase při té myšlénce a pěstě zatínal, jakoby v nich soka svého držel. — „Ha já si myslil, že mně přeje,“ pokračoval ve své samomluvě a podepřel se o strom

u cesty ruce založiv. „Že se mnú nejraděj tancuje, sama mi řekla. O zimním trhu, když jsom chtíl na ní jarmarku, dala mi srdéčko, ha dnes o půlnoční, když jsom se jí na cestě dymů ptal: estli se na mne hněvá, že jsom jí vzíl prútek, libně se husmála, ha řekla: „Když jsi vzíl, nech si.“ — Všecko by pro ni hučinil, modré s nebe jí snísl, do pekla šel!“ pravil si hlasem tichým, ale v okamžení, jakby ho vymrštil, vztekal se zase: „Žádná, žádná ženská nestojí hani za votep sena, čert je vzíl! Hať si vezme třebas lucipera z pekla, já jí ho přiju — ha nebudu se trápit, — proč by já to dělal, za jednu deset — hať vidí ta ještěrka falešná, že není pro mne sama na světě, půjdu —“

V tom zastavil krok, zaslechl Józův hlas; vidí ho vycházet ze vrat u dvora s Dorlou.

„Ten náš Janík to je chlapík, musí ho mít člověk rád; jen aby nám tu zůstal,“ Józa povídal.

„To víš, že zůstane, kterak pak by šel, když ho chtí pan hrabě zaopatřit.“

„Dobrý večer!“ ozvalo se náhle za nimi.

„Pro pána krále, tyť křičíš, Pavle, jakoby tě na nože brali,“ řekl Józa.

„Skoro,“ mumlal do sebe Pavel, ale na hlas řekl: „Proto se mně už dvě nevěsty zradily, že prý tuze křičím, kdyby se s nimi vadil, celá dědina že by slyšila.“

„To máš pěknou pověst, těžko ti bude se oženit,“ žertoval Józa.

„Nevěř tomu, masopust je krátký, děvčata nemajú času dlúho se rozmýšlit. Že jsom hu jedny

propadl skrze koš, nemuší být hu všech. Pro jedno kvítí slunce nesvítí, však já tě má milá, atd. — Když mne nebude chtít Čechyně, půjdu za Němkyní. V bavorské hospůdce Hanna Líza je děvče jako lusk."

„A po lusku jak hrachovina," zasmál se Józa.

„Když se vdá, tak jako jiná," odsekl Pavel, a že byli u chalupy, dal dobrou noc. Józa poděkoval, vcházeje do vrátek. Dorla ani nešeptla, chtíc za ním.

„Toť haby dnes slova od tebe kupoval," zadržel ji Pavel. „Hani nedáš dobrú noc!"

„Za to ty dáváš na dluh, ha ešče vrchovatú míru! Dej ti Pánbůh dobrú noc!" vysmýkla se a vrátka zavřela.

„Hrome!" dupl Pavel, „mám si nechat pod nos frkat od děvčete — ne, — ha ne."

Obrátil se a divě letěl do vesnice; tu vrazil do Petra.

„Copak tě, chlape, čert posídl, že letíš, ha jako zmámený přes lidi klopýtáš?" oslovil ho kamarád.

„Ne jednoho, deset jich mám v sobě. Jdi mi z cesty, prosím tě," rozkřikl se Pavel.

Petr ale zavěsil se mu na kamizolu, a udělav kříž, pravil: „Tak, nynčko se nebojím hani hancikrista, ha půjdu s tebú."

„Nech mne, není mi do smíchu," odstrkoval ho Pavel. „Já by se pral, s celým peklem by se pral!"

„Musím s tebú, když budem dva, spíše vyhrajem; zboříme peklo, ha budem mít nebe na světě. Pojď jen, pojď."

„Kam mne táhneš?“ zpouzel se Pavel.

„K rychtáři pro pláště, trúby a piky, — což jsi zapomněl, že mušíme na hlídku — na nás dnes přišil pořádek!“

Pavel zůstal stát, chvíli se díval do Petrovy mírné tváře, praštil se do čela, až to zadunělo, odplivl si, a mlčky vešel do rychtářovic vrat, Petr za ním.

Když o půlnoci před bábinou chalupou dvanáctou odtroubil, a sloku „Opatrujte světlo oheň, ať není žádnému škoden“ odzpíval, podepřel se na hůl, a dlouho stál, oko opřeno maje na okénko u komory, kde jak věděl Dorla spala. Kdyby byl věděl, že děvče ještě oka nezahmouřilo, že jí líčko od slzí neoschlo, že zaslechnouc jeho hlas, z lůžka se vykradlo, a tak dlouho u okna stálo, dokud on postál, nebyl by s tak hlubokým povzdechem a trpkým citem odcházel, aniž by byl v zámku pod oknem, kde drotaři spali, na troubu spustil, jakoby mrtvé z hrobu vyvolávat měl, a místo „Chval každý duch Hospodina,“ nebyl by zazpíval:

„Povídám ti chlapče,
Nechoď k mé panence,
By tě neodnesli
V krvavé košilce.“

VI.

Je to opět v Jelenčině pokoji; hraběcí rodina je pospolu, a pan farář na návštěvě. — Jelenka vyšívá zlatem, a paní hraběnka šije košilky z domácího plátna.

Pro koho? — Vždyť služebníci mají co potřebují, ve vesnici není člověka, který by musel chodit otrhán. — Ale v městě dost chudého lidu, kteří byť i pracovali celý den, četnou rodinu dostatečně ošatit nemohou. Na panském seje se každý rok len, chudé jedno děvče je k tomu schvalně vyučeno, jak lnem zacházet, aby se co nejtenčeji přísti mohl, a ta má nad sklízením dohled, i nad přípravou k přádlu, opřádáním, nad tkaním, i bílením, až pak hotové plátno odvádí. — Jiná zase, také chudý sirotek, má pod svojí správou práce švadlenské pro celý zámek, a když pro domácnost všecko poděláno, šije se prádlo všeho druhu do zásoby, a ty zásoby, jakož i dohled nad služebnicemi i vnitřní správu domu jakož i obsluhu panínu má věrná, vrchnosti své celou duší oddaná komorná. — Také se mnoho hus ve dvoře drží, a ty má též děvče pod dohledem: musí se starat nejen o chování, ale

i o jich rozmnožování, a výtěžek peří, sedraného již, odvádí také komorné.

Lidé se divívali, kam prý ta paní hraběnka všecek ten len, i peří dává, an prý pro slečinku vinutí i peřiny dávno již asi má. Co prý s tím, plátno že se přeleží, do peří že se moly dají. — I nepřeleželo se plátno, ani se do peří moly nedaly. — Na sta lidu jak mladých tak starých našlo se do roka, kterým se nedostávalo, co paní hraběnce zbývalo. Dost bylo v okolí chudých nevěst, které do nové domácnosti ani peřinu si přinést, ani ženichu svatební košili zavdat nemohly, a s trpkou bolestí na věna bohatých nevěst se dívaly, které od všeho prádla po tolika tuctech čítaly. — Hraběnka uznávala za povinnost, dáti ze svého přebytku těm, kterým se nedostávalo toho nejpotřebnějšího, alespoň tolik, co by postačilo k zachování čistoty tělesné, a tím k občerstvení duše.

Jsou lidé, které by špinavý sedraný šat na těle tak pálil, jako skvrna na duši, a k těm i hraběnka patřila, ačkoliv neměla toho žádnou zkušenost. Lůžko její jakby růžového listí nastlal, tělo se po odpočinku každý den v lázni občerstvilo, prádlo jako květ bílé, jak pavučina tenounké, každý den se měnilo, v pokojích krásných světlo a vůně, strava dobrá, zábavy dle líbosti. Ach jak může taková paní cítit, kterak je těm chudým matkám, co v tmavých, vlhkých komorách život tráví, a tím se svými rodinami před časem obětmi smrti se stávají? Kterak může vědět, jak bývá matce chudé, když večer hrstkou slámy dětem podestýlá, a jedinou pe-

řinu do ruky béře, nevědouc má-li ji dát na to choré nejmladší, nebo na to nejstarši, zimou zkřehlé, které muselo po chlebu chodit, nebo jí popřát muži od práce zmořenému. — Neví, jak je být o jednom chatrném oděvu, o jedné košili, kterou chce-li čistou mít, v noci prát a do rána usušit musí, nezná cit radosti, s jakou chudá matka do dveří kráčí, když přináší polénko dříví na oheň, trochu černé mouky na polívku a bochníček chleba, by hladovým dětem hody připravila. „Chuďasovi tehdá Boží hod, kdy košilka tenká!“ — Nezná také pocit trpké bolesti, která do nohou olova vlévá, a na srdce valí chudé matce kámen, když vchází přes práh mezi holé čtyry kouty, děti s pláčem vstříc jí jdou: „Matko! máme hlad!“ volajíce, a ona nemá, co by jim dala. Nemá ničehož, než slze a vzdechy, vzdechy, jichž se více co báti, než pychu bohatých. — Kdo je vidí ty milliony slzí, jež v takovýchto obydlích se prolévají? Kdo si jich všímá, těch slzí, jež co žhavé jiskry na prsa matky Země padají, až útroby její v plamen se rozněcují? On, jehož vůlí v jednom okamžení tisícero tvorů umírá, tisícero k životu povstává, jehož zákonem se řídí kolotání millionů světů, jehož oko zároveň vidí na špice nebetyčných hor i na červíčka, u jeho paty po zemi se plazícího, na vrchole hájů palmových i na trávnatou step, na slzu v oku ubohého otroka, i na perlu, ukrytou v skořápce na dně mořském, na zlatý stolec i na lože dělníkovo; On, jenž sčítá prach semena bylinového i písek v moři, jenž stejně bdí nad snem dítěte u prsu matčina, jakož nad vrahem

na galeji přikovaným; jehož dopuštěním se stává, že bouře tisícileté stromy podvrací, a slabý štípek jen ohýbá, staleté budovy díla umění lidského v okamžení v nivec obrací, a chaloupku slimáka nepokazí; On, jemuž nic malé, nic velké, jehož mocnost a divotvornost se zobrazuje v jediné kapce vody, jako v celém ohromném moři; On, jenž drží osud králův i žebrákův ve své ruce, jemuž dítětem sluje Paria opovržený i kníže vznešený, obyvatel ledných hor i požehnané Arabie, divoch i vzdělanec; On, jenž pokřtil všecky svoje děti jedním jmenem, jmenem „*Člověk*," jím vespolek se zvát a za svaté je mít káže; On, jenž rozumí každé vroucí modlitbě, která vychází ze srdce Člověka: On Jediný, Otec náš, Tvůrce všehomíru, jenž od věkův byl, jest a na věky bude, Bůh Veliký, Mocný, — Bůh milosti, setře slzu s líci utýraného člověka.

Netřeba bylo hraběcí rodině školu bídy na sobě zkusit, aby uvěřili chudákovi; v srdcích jejich panovala opravdová láska k Bohu, a tudy i k bližnímu svému, náboženství jejich nebylo prázdné slovo. Oni povinnosti stavu svého svědomitě vykonávali a s radostí; proto také, že hraběnka za svoji povinnost uznávala dobrodiní udíleti, kde třeba bylo, nenapadlo jí žádat chvály a slávy; levice nikdy nevěděla, co dala pravice. — Ačtě mnozí mínili, že v zásobárnách zámku mrtvé kapitaly se hromadí, věděl pan farář nejlépe, že se jen proto hromadí, aby bylo z čeho klásti na oltář lásky, a ti, jimž se ve jmenu Boha udělovalo, dohádali se, čí to pomocná ruka; v jich vděčných srdcích zůstala ta jmena svatými.

Hrabě nechtěl, aby Jano drátovat chodil; zpozorovav, že by měl chlapec chuť i vlohy k učení, umínil si být nápomocným k chlapcovu vzdělání. Když se ho ale po koncertu o boží hod ptal, zdali by se chtěl učit něčemu jinému než drátovat, kroutil chlapec hlavou, že prý kdyby se učil, nemohl by sestře na věno vydělat.

Hrabě neříkal nic, ale když mu druhý den ráno Jelenka závitek peněz do ruky dala, s libým svým úsměvem řkouc: „Přilož i ode mne dárek k věnu, co chceš Ileně dát“ — tu ji políbil na čelo se slovy: „Ty mně vždy rozumíš.“

Po svátcích, když se drotaři do práce po okolí rozcházeli, zadržel Miča jednoho starého známého u sebe, a tomu svěřil list důležitý, vkládaje mu ho na svědomí a hlavu, aby jej donesl domů do Korálovic; doma až bude, aby k panu farářovi pozval Janova bratra, Ilenu a Pálika Lojku, a před nimi aby list panu faráři k přečtení odevzdal. Miča totiž řekl hraběti, že listy číst nezná jen pan rektor a pan farář. Pak aby zase nazpět se vrátil, že dostane cestu zaplacenou. Přikázal, co smí doma říci, co ne, dal mu na útratu, by se „pytáním“ neomeškal, a drotar se s radostí ubíral k domácím horám.

O tom Jano ale nevěděl; Jelenka chtěla ho překvapit, až by se drotar vrátil, pozváním na Ilenino „veselí.“ Na domluvu Mičovu dal si Jano říci, že v zámku zůstane.

„Len ty velmožného pána počuj, čo ti on káže,“ domlouval mu kmotr, „ver sa ti dobre zídě. Keď

sa vyučíš, muožeš naraz vela peniazy vyrobiť, muožeš aj rektorem byť.“

„Veť by jsom rád zůstau, len ale čo povie Ilena? Slúbiu jsom ju vyvandrovať vienok zelený; akože ho vyvandrujem, keď sa učiť buděm?“

„Ver ho vyvandruješ, vienok zelený, ze samého zelia, ver budeme robiť hrduo veselia,“ těšil ho Miča, až chlapec řekl, že zůstane.

Chodil tedy Jano k panu učiteli, by se utvrdil v čtení a psaní, a pan farář, upřímný přítel braběcí rodiny, sám se nabídl, že ducha jeho, v snění pohrouženého, pomalu bude probouzeti a vzdělávati.

„Jen příteli žádnou dressuru; třeba jen posvítit na cestu, naučit ho myslit, zdravý rozum povede ho pak dále po cestě pravdy. Až se rozhodne, ku kterému řemeslu neb zaměstnání by měl zalíbení, v tom směru musí se pak vzdělávat, by se stal užitečným členem člověčenstva. Já se oň nebojím, neboť srdce jeho čisté,“ řekl hrabě, s čímž pan farář také zcela souhlasil.

Jano chodil z jedné školy do druhé, a skoro hravě přicházel k vědomostem, o nichž neměl pojmu, a ne že by ho zúmyslně chtěl byl každý učit, ale vlastní zvědochtivost pobádala ho na všecko se tázat; jestli si u pana učitele trochu hlavu namáhal, u pana faráře všecek blažen poslouchával rozpravy o Bohu a světu. Pan farář poznávaje chlapcovu hlubokou nábožnost a jemný jeho cit, velice si ho zamiloval. — U Józy zpívával, ale z not se naučit nemohl a smál se, až se za boky bral, když mu učitel předzpěvoval: „Na tuto notu musíš vzít ten

zvuk, na tu zase ten, ta se jmenuje tak, ta zase tak;" to nemohl nikterak pochopit, ani si pamatovat, ale cokoliv mu Józa neb kdokoliv jiný zpívali, to si pamatoval; ale nejkrásněji zpíval svoje písně domácí. Zpomínal také často na svoji fujaru, že „keby ju mau, by pekně zapískau." — K práci byl velmi ochoten; tu byl Mičovi k ruce, a nechával se poučovat, „kterak se to robí, kterak jiné, kterak to robia doma, a kterak v České." Tu šel zase k mladému zahradníku, který ho velmi rád měl; pomáhal mu při práci, a někdy ztrávil u něho celý večer, dívaje se mu do ruky, když buď košíky pletl neb si něco kreslil. To se mu velmi líbilo; zvlášť s barvami.

„Ej keby jsom já znau malúvať," řekl jednou, a zahradník nabídl se mu, že ho bude učit kreslit.

„Ale se já to něnaučím," pochyboval chlapec.

„Budeš-li mít schopnost a pevnou vůli, naučíš."

„Buděm prosit pána Boha, by ma taky um nadešou, čo by jsom skuorej sa naučiu malúvať," řekl chlapec; ale zaraziv se ptal se zahradníka, jestli nebude „milostpánko hrešiť," že si „hrdo vede," když by se učil malovat. Na ujištění zahradníkovo, že to bude hraběti milo, a že Jano nemusí o tom ani mluvit, dokud by něco ukázat nemohl, chlapec s radostí myšlénky té se uchopil.

Jak se divila hraběcí rodina, když zahradník jednoho dne přinesl klec ze žlutého drátu velmi krásně pletenou, a dřevěný pohár, na němž vyřezán byl věnec z dubových listů, oznamuje že to Janova prace, i spolu to, že ho učí kreslit.

„Ten pohár nožíkem vyřezal, a tak rychle, že jsem se divil,“ dodal.

„V tom hochu spočívá jiskra božského umění!“ zvolala hraběnka.

„Pastýři ovec (valaši) na Slovensku obyčejně při pasení v zimě rozličné věci ze dřeva vyřezávají, a někdy velmi uměle, ale na této řezbě jsou i vkus i umění spojeny, a je to patrná poukázka na cestu, kterou by chlapec jíti měl.“

Jelenka pobídla, aby více takových věcí pracoval, čemuž hrabě také přisvědčil, řka zahradníkovi, aby ho k tomu měl, a hotovou práci aby vždy pak sám do zámku přinesl, že se mu to zaplatí; aby však pomlčel, komu ji dává.

Když pan farář na návštěvu přišel, jak z prvu povědíno, právě byla řeč o Janovi. Starý drotar se vrátil z Korálovic, přinesl list od pana faráře na pana hraběte, povídal o radosti Mičovy a Janovy rodiny od té doby, co se stala Ilena bohatší nevěstou než rychtárova dcera, vzkaz přinesl, aby Jano s Mičou přišli na veselku, že bude o „prievodu“ (sprovoda, první neděle po velkonoci), šuhajova mamka že nevěstu přijala.

„Nyní bude Jano s upokojenější myslí se učit, on si vždy ještě svědomí dělal z toho, že nechodí celý den po práci, aby se mohla sestra brzo vdát,“ řekl pan farář, načež doložil:

„Ten se bude radovat, již vidím, jak se tvář jeho všecka ozáří. — On není s to mluvit, když se nad něčím raduje; jednotlivý ryk se mu jen z úst vydeře, oči stojí v slzách.“

„Velmi hluboký, jemný cit má ten mladík, je to tichá básnická povaha, která se nehodí do hlučného trhu života," mínila hraběnka.

„Aniž já myslím, že by ho touha do něho vedla. Domov jeho světem mu je, a on s takovou nadšeností o svých horách mluví, jako o ráji."

„Moje přání bylo by to, aby se vzdělal za dokonalého hospodáře, do ráje svého se vrátil, vzdělavatelem a tím i dobrodincem svých spoluobčanů se stal, aby jim posvítil na cestu k bohatým pokladům, jež matka příroda ve svém lůně pro ně chová, co patřičné jim dědictví, jehož se zmocniti dílem váhají, dílem neznají. — Přál jsem, cestuje v tamějších krajinách, a vida jak velmi pozadu za jinými národy jsou, kdybych mohl do každé dědinky školu postavit a moudrého, vzdělaného učitele, který by úkolu svého svatého vědom si byl, a lid ten zdravý, krásný, mravný, schopný ku všemu umění k usvědomění přiváděl. Jiného u našeho lidu třeba není."

„Bůh řekl: Budiž světlo, a bylo světlo!" řekl pan farář.

„Arci že jdou jiní cestou hladši,
Těžce my a pozdě za nimi:
Tím jsme ale a náš národ mladší;
My co jiní dokázali známe;
Než to skryto přede jinými,
Co my v knize lidstva býti máme."

„Štěpaři milý, jen sázejme stromy, sázejme, a byť jsme ani květu se nedočkali, umřeme přece s tou jistou nadějí, že ty štípky zárodek krásného,

sladkého ovoce v sobě nesou!“ řekl hrabě, tiskna faráři ruku.

V tom přišel do dveří starý sluha, oznamuje, že pan správec s listinami v pokoji hraběte čeká. — Pan hrabě vstal, a omluviv se, odešel.

„Co to šijete krásného, slečno?“ ptal se pan farář, ohlédna se na pásek z červeného aksamitu, hustě zlatem a stříbrem vyšitý, na nějž Jelenka ještě sem tam barevný kamínek do zlatých květů vsazovala.

„To je náčelka, tak zvaná parta, nedělní to ozdoba hlav slovenských děvčat, jako u nás vínek. Jak se vám líbí, velebníčku?“

„Pěkná to ozdoba a práce mistrovská. — Mám hádat, komu patří?“

„Lehko hádat hadači, když ví, kdo zlatý prsten má,“ žertovala Jelenka, odplašujíc stehlíka, který skočil do pracovní škřinky, naplněné drobnými ligotkami, a kanárka, který oštipoval kytici fialek jarních, jež zahradník ráno přinesl.

„Je to dárek Janově sestře k svatbě,“ hraběnka řekla. — „Krásná to ozdoba pro dívčí čelo, zajisté; tam ještě, jak slyším, chodí všude děvčata prostovlase, hlavy kvítím, náčelkami neb jinak ozdobené, u nás se krásného toho způsobu nešetří, jak jinde pozoruji.“

„Bohužel že tomu tak, mnohdy jsem již na to lál, a kdybych moc k tomu měl, nařídil bych, žádné děvče že se nesmí ukázat se zavitou v šátku hlavou, jako žena.“

„To by nepomohlo,“ řekla braběnka; „bylo by to obmezování osobní svobody a hořkost by vzbudilo, taková reforma dá se docílit jen vzděláváním, zvlášť krasocitu; kdyby se děvčata naše učila poznávat, co je pravá krása, neviděly bychom tolik nevkusných obleků, jimiž se oko mnohdy až uráží, a myslím, že by nebylo ani tolik bídy a neštěstí mezi městským stavem, kdyby ženy nahlédly, že pravá krása záleží v jednoduchosti.“

„To jistá pravda, milostpaní, jed ten hubí náš lid velmi, nejen městský ale i selský, zvlášť u vnitř země, okolo větších měst, kde sedlák s městským lidem v ustavičné styčnosti, kde výtěžek svého hospodářství dobře prodá, a tam kde fabriky jsou. — Co průmysl víc a více rozkvetá, zmahá se i ten jed víc a více. Měšťanky a řemeslnice odloživše zlaté čepce, koupily si čepce krajkové a klobouky. — Co měšťanky zahodily, to selky zdvihly, odhodivše škrobený čepeček bílý nebo plenu. Řemeslnice chce se vyrovnat měšťance bohaté, úřednice myslí, že je stav její vyšší, že musí hodnost jeho zachovat, a výše se nést než měšťanka, a žena kapitalisty soudí: „Já si mohu za peníze koupit všecko,“ a tak se to plíží od dola až nahoru, a každá myslí, že ji musí za víc psát, když pověsí na hrdlo zlatý řetěz.“

„Ale v zdejším okolí není to takové, zde si chodí všecky selky rovno, leda jestli má některá o dvě neb tři sukně víc v truhle; a v městě není také vidět mnoho nádhery,“ řekla Jelenka.

„Klatovský kraj, nejzachovalejší co se původ-

ního rázu lidu týká, a v něm hlavně naše celé okolí. Jakoby pradědové byli neviditelných zásek nadělali, přes které nesnadno bylo cizinci přelézt. Před šedesáti lety ještě nebylo vidět ve městě klobouku, jen na hlavě císařských úřednic. Nejbohatší měšťanka šla do kostela v stříbrném čepečku, bílé sukni s kabátkem, klenoty jejich byly drobné perličky, nebo stříbrný Veneciansky řetizek, dárky to od manželů, když z obchodních cest se vrátili. — Děvčata v kanafasových neb bílých plátěných šatech, vlasy pěkně upletené, na hrdle křížek, jediný to klenot drahý, co děvče od matky dostalo, po celý život nosilo, a jestli ho opět své dceři nedala, do hrobu s sebou vzala. — Šaty ale, které do kostela měly, nesměly pro živý svět vzít k muzice. — Nábytek měly z dubového dřeva, massivní, vykládaný, dělaný na století; ale v těch dubových skříních ležely poklady příze, plátna, prádla, stříbra a peněz. Když potřeboval soused peníze, šel jen k sousedu, řka: „Bratře, potřebova bych tolik a tolik,“ a soused poslal ženu: „Jdi, Kačenko nebo Dorotko, do truhly,“ a Dorota šla, naměřila mírku vrchovatou stříbrňáků, soused vzal nečítané a šel, a když měl zase tolik, odvedl. Dceru měšťanskou nazývali „pannou,“ syna „panicem,“ otce „panem otcem,“ hospodyni „paní matkou;“ jen dceři prokuratorově říkali „slečna.“ — Císt znala každá, ale psát a počítat ne; počítaly na křížky, kolečka a půlkolečka, ale na vlas všecko vypočtly, nikdo jich neošidil. — Za dlouhých večerů čítávaly českou historii, která v žádném městském domě nechyběla, Minsterův

Kosmos, Flavia historii Židů; výkvěty to literatury skvělejších dob, aneb knihy nábožného obsahu. Děvčata a chasníci scházeli se v přástvách, kde zpívaly národní písně, a když měli úkol napředený, hráli neb tancovali — ne při pianu, to neměl ani pan prokurator — ale při houslích. V letě sedávaly řemeslnické dcery s vřetánkem neb stávkem, na němž tkaly široko daleko známé kalouny, před domy v podloubí a držely besedy. Nemuselo ale být hlučno na ulici, poněvadž prý jednou, když děvčata do kolečka seděly v podloubí, a tu najednou po ulici viděly přijíždět jakéhos pána na koni, tak se ulekly, že se v okamžení rozplašily, jakby do hejna holubů střelil; nechajíce práci stát i ležet, utekly na půdy a nepřišly dolů, až viděly s vikýřů — neboť okna do ulice nebyly, jak posud vidět leckde — že pán odjíždí. — Muži znaly česky i latinsky, ženy jen česky, leč jestli se některá slečna v řečích a umění cvičila, jako prý byla jednoho radního pána dcera, která byla nad muže vycvičena, a moudrá, že k ní lidé o radu chodili. Muži, kteří ve světě po obchodu chodili, znali i německy, z ženských ale málo která. Povídá se posud směšná anekdota z té doby. K jedné muzice — o bálech se také ještě nevědělo — přišel cizí panic; jedna z děvčat se mu velmi líbila, vzal sklenici a šel k ní, by jí připil, ptaje se: „Čí je panna dcerka?“ — „Primasova Dorotka,“ odpověděla panna. — „Umí panna německy?“ — „Tak trochu.“ — „Trinken si, Fräule.“ — „Co pán povídá?“ — „Aby panna pila.“ — „Ah, teď jsem tomu porozuměla.“

Jelenka se srdečně zasmála, a pan farář pokračoval dále: „Nezdá se, žeby si ty děvčata byly nepřály žádných radovánek, a že by je matky byly musely ustavičně hlídat, a přece bylo děvče nepoctivé tak řídký úkaz, že si na ni prstem ukazovala celá obec. Jejich záštitou byla bázeň boží, hluboký mravní cit a zaměstnání. Přidržovány od matek k domácím pracím, neměly dlouhou chvíly od rána do večera, obrazotvornost jejich nebyla zaujata čtením, nervy dráždícím, když měly chvíle k přemýšlení, viděly před sebou jen obrazy domácnosti klidné, svět báječný, aneb heroické osobnosti domácí historie, kterou ony tak dobře znaly, že co staré babičky vnukům ji vypravují, kteří lépe cizí znají, než své. Nyní je to všecko naopak. Děvče, dle nynější mody vzdělané, zná velmi mnoho, jen samo sebe nezná; ví toho náramně mnoho, jen to neví, kde leží základ pravého štěstí. Děvče nynějšího vychování, a buďsi měšťanská dcerka, buď řemeslnická, nehodí se již pro muže, který nemá hodně peněz; ono poznalo hejno potřeb, bez nichž neví, jak se obejít, ona baží po rozkoších velkého světa, a v těch jediné hledá svoje štěstí, a jestli jich užívat nemůže, cítí se nešťastnou, a mnohdy k docílení jich dopouští se nejhroznějších prostředků. Hlava jejich naplněna ostřížkami nepotřebnými, srdce prázdná buňka, z níž med trubci vyssáli. — Chtějí být královnami, ale úkol pracovnic se jim nelíbí.“

„Bohužel, je to smutná pravda,“ ozvala se hraběnka, „ale nejsou ony vinny, je to kletba hří-

chu, jehož muž se na ženě dopustil, zameziv jí cestu do chrámu Ducha svatého. Nevědomost ženy je ta Nemesis, která muže ustavičně v patách stíhá, půdu pod nohou mu podemílá, kdy se vznést chce k výši, olověné závaží na křídla mu přivěšuje, která budovy jeho boří, úrody v popel obrací. Nevědomost ženy je bič, jejž muž sám na sebe pletl! Dokud si nebude žena vědoma svého vysokého postavení a úkolu, jež Bůh jí přiřkl, polože do její ruky blaho veškeré budoucnosti: dotud muž na sypkém základě buduje. Žena musí být jeho spolupracovnicí, má-li se stavba podařit. Žena musí být povýšena na stolec panovnický vedle muže, ne aby soudila, ne aby trestala, ale co anděl smírce mezi ním a světem. Do ruky ženy dal Bůh palmu víry a pochodeň lásky, by je nesla před mužem, když kráčí do boje Ducha. — Její pata potře hlavu hada nepřítele, do její ruky vložil Bůh moc, roztříštit modlu ješitnosti, a na vysoký stánek, na nějž se ona povznesla, vyvýšit velebný obraz lásky, oné lásky, jež s kříže za nepřátele svoje prosí. Žena musí vrátit lidstvu ztracený ráj, onu drahocennou perlu; dříve však musí vědět, že spočívá na dně vlastního srdce, tam že se musí pro ni ponořit!“

„O ty světice moje!“ zvolala Jelenka, poklekla před hraběnkou a ústa na ruku její vtisknouc, políbala ji vřele.

„Kéž by každému srdci Bůh takové popřál!“ ozval se hrabě, zaslechna konec rozmluvy, a čelo svoje skloniv před matkou políbil druhou její ruku.

„Amen,“ dodal pan farář, dívaje se s hlubokou úctou na trojlist ušlechtilých duší. — —

„Hraběcí Milosti, koně jsou osedláni,“ oznamoval mladý sluha.

„My zapomněli zcela na svou procházku, Jelenko!“ řekl hrabě.

„Oh, já hned budu připravena, jen na chvilku ztrpení,“ řekla Jelenka, přejedouc si dlaní přes tvář od pohnutí ozářenou, složila svoji práci a odešla se ustrojit.

Netrvalo to ani půl čtvrt hodiny, sedali na koně, hrabě na krásného hřebce arabského, Jelenka na Andalusana, jehož srst černější byla nad aksamitovou sukni jezdkyně, po boku mu splývající. Bello s radostným štěkotem běžel kus napřed a zase přiběhl, on věděl, když pán na koně sedá, že smí s ním, ale Zefír stoje před koněm, ohonem smýkal, prosebně na pána hleděl, brzo-li mu pokyne, neboť on vždy nesmíval s pánem. Už mladý kočí uzdu Jelence do ruky dává, už štolba se zalíbením na koně i jezdce pohlížeje smeká, a pes smutně se dívá, kroutí sebou, čeká, tu se ozve přimlouvající hlas.

„Vezmi s sebou Zefíra, Hanuši!“ pravila hraběnka, která jdouc s panem farářem na procházku do zahrady, na dvoře se zastavila, než by odjeli.

„Ten nezasluhuje toho jmena, lítá po poli jakoby ho z řetězu pustil, v městě poráží děti, a housky s krámců smítá, jakoby čtrnácte dní byl nežral,“ řekl hrabě, dívaje se na psa, který zaslechna kárající hlas, po břichu k němu se plazil.

Koně se pohnuli. „Zefire!“ zazněl laskavě hlas pánův, a pes, jakby ho vymrštil, se vzchopil a už byl ze vrat, jakby ho vítr unášel, a jezdci klusem za ním.

Den byl jasný; bylo před velikonocemi, týden již co odnesla chasa smrt, čili zimu ze vsi. V stínu, kde slunce proniknout nemohlo, sníh sice ještě ležel, ale počasí bylo již jarní, velmi příjemné; nad Jelenčinou hlavou hejna komárů hrála. V zámecké zahradě, že byla na výsluní, všecko se již zelenalo, kvetly meruně i hrušky; zahradníci se radovali a Jano byl by nejraději býval celý den mezi nimi, a celý den i při každé práci jen zpíval a zpomínal, jak u něho doma asi a jestli ještě zima a sníh.

Po vesnici bylo živo, děti bosy, v košilkách jen a suknicích hrály si pod stromy, jež po všech cestách i prostředkem celé vesnice z obou stran nasázeny byly; na dvorkách batolila se již kuřátka a husy vodily za sebou četnou rodinu žlutých housat, ze všech dvorů ozývalo se kdákání slepic a kohouti s ostatními družkami, co neměly na pilno, pohrabovali na mrveništích, která byla v některých dvorech již vydlážděna, jako v panském, a dvorky zameteny; v některých dvorech to ale vyhlíželo tak, jako před lety. Na záspích vydlážděných pod okny ležela u každého stavení místo lavičky kláda a na ní seděly staré babky, předouce vřetánko, a u nohou se jim batolila vnoučata. Mladší ženy a děvčata bylo vidět chodit po práci, neboť byl čas předpolední. Tu běžela jedna s vědérci pro vodu, a s takou hbitostí a šikovností vědro vody navážila, ja-

koby to hračka byla, ale druhé vědro navážil jí mladý chlapec, který právě okolo šel, nesa od kováře kosy naklepané. Tam rozvěšuje jedna prádlo po plotě, a při tom přizpěvuje kamarádce v druhém dvoru, která len tluče, a jiná zase peručí osekává na oheň, a opět v jiném dvoře sedí na záspí hospodář, spravuje chomout, chlapec u něho si otlouká píšťalu, že to ale nemůže trefit, prosí tátu, aby mu ji otloukl, a máma sedíc za stavem z okénka mu hrozí, aby dal tatíkovi pokoje. Tam chodí si hospodář po sadu, ten zase spravuje na dřevěném nářadí, tam jich čeká několik u kováře na správu, nejvíc jich ale v poli oře a seje. Sady okolo statků a chalup, lípy okolo kostela u prostřed vsi se zelenají, a faru ani školu, opodál kostela ohrazenou zeleným plotem, nebude za krátko vidět pro zeleno stromů.

Jelenka i Hanuš zpovolna jeli s vršku dolů k vesnici.

U bábiny chalupy Jelenka zatočila koněm až k samé zahrádce a dívajíc se do oken, pravila: „Musím se podívat co to děvče dělá, dva dni jsem ji už neviděla.“

U okénka, kde obyčejně Dorla sedávala, neseděl nikdo, a nebylo nikoho ani vidět ani slyšet. Jeli dále. — Staří, mladí, všecko se na ně usmívalo a je pozdravovalo, a ne z jedněch úst znělo: „Je to krásný pár lidí!“

A byl to v skutku krásný párek. — Krásní koňové pyšně hlavami do povětří házeli, z nozder div jim oheň nesršel, nohy pod nimi jen hrály.

Věděli, že smělé jezdce nesou, jichž ruka, byť i lehko uzdu držela, pevná je. — Jelenka seděla na koni jakby ji vdechl; černý jízdecký šat pěkně jí slušel k čisté zarůžovělé pleti, a světlým vlasům. Byla vzrůstu prostřední výšky, forma těla nebyla ani bujná, aniž měla onu oblíbenou formu nepřirozené štíhlosti vosí, byla souměrně urostlá. — Tvář její byla výraz té největší milosti; a ačkoli jednání její mnohdy dětinské bylo, přece spočíval v jejím velkém modrém oku zralý duch. Největší kouzlo její spočívalo okolo malých krásných rtů; a v tom malém důlku v bradě jakoby bůže milosti lůžko si byla ustlalo. Jak některá krásná paní, když se směje, všecku vnadu ztrácí, tak v úsměvu Jelenčině se jevila veškerá líbeznost, a na koho se usmála, ten nemohl ji nemít rád. Ale ona se nesmála, aby kouzlem tím koketovala, ani si nebyla vědoma své krásy, a nebylo kdo by ji byl chtěl lichocením urážet.

Hanuš byl vysokorostlý; rázné tahy jeho tváře zmírněny byly výrazem lidumilnosti a dobroty, jež v srdci jeho opravdu spočívaly. Oko jeho hluboké, duchaplné a u prostřed mocného obrví, na čele jasném síla mužného ducha. Byla to krása oduševněná, která vždy vítězí nad pouhou krásou formy a všelikou marností.

Na konci vesnice uhnuli z hlavní cesty v pravo.

„Dáme se okolo sadů do polí a podél lesa; bude-li ti pak libo, zajedeme až do města a navštívíme doktora,“ obrátil se Hanuš tázavě na Jelenku.

„Mně je vše vděk, co tobě libo,“ odpověděla Jelenka. Jeli. —

U rychtářova pole na sluníčku seděl starý Bor v měkké sesli, zaobalen v kožichu, na nohou maje peřinu. Rychtář stál nedaleko něho, a do bílé zástěry měřil si zrní k setí. Syn a vnuci zaorávali.

„Obroď vám Pánbůh!“ pozdravil hrabě, zastaviv u nich koně.

„Dejž to Pánbůh nám i vám, hraběcí Milosti,“ posmekl rychtář, a stařeček také stáhl čepici, hrabě ale shoupna se s koně, posadil mu jí na hlavu bílou jako jabloň v květu.

Velmi vetchý byl stařeček, hlava skláněla se již k zemi, kosti byly jen koží potaženy, ruce se mu třásly, a nebylo v nich již žádného tepla.

„Jak se máte, Bore?“ ptal se ho hrabě hlasitě, neboť stařec neměl již dobrý sluch.

„Dobře, chvála Bohu; hale ta slabost — ta slabost — nemůžu huž pracovat, huž habych tamto spal,“ ukázal s pohnutou tváří k lesíku, kde hřbitov byl.

„Do vůle Boží, táto, však tu nikomu místa nebeřete; dobře vám tu mezi námi — v měkké židlici sedít, ha se vozit, vinko pit, suchary smáčít, ha se modlít!“ řekl rychtář, láskaje se s otcem jako s dítětem.

„Pánbůh ti to zaplať, chlapče, na tvých dětoch, co mně děláš, i tej naší vrchnosti. Hodni jsú to páni. — Poslali mi tuto židlici, ha víno; to za-

hřívá — hale jen po lžíci ho beru,“ povídal stařec přetrhovanou řečí, obrátě se k hraběti.

„Ztrácí paměť již, ha nepoznává známé, teprva haž ho zpamatuju,“ řekl rychtář tišeji, načež otce upozornil, že to jsú pan hrabě, co před ním stojí. Tu se teprv slabé oko starcovo obrátilo pozorněji na hraběte.

„Mnoho jste dobrého hudělali, hraběcí Milosti — mnoho — všem — nu hať si lajú — však oni se jednú poznají! — Na pana Krista“ při těch slovech stařec posmekl — „teky láli — ha on je přišíl vykúpit. — Odpusťme jim.“ — „Hale táto,“ chtěl cosi rychtář namítat, než stařec nedbal a zase se ptal hraběte:

„Huž jste zasíli?“

„Ne všecko,“ odpověděl hrabě.

„No obroď vám Pánbůh!“

„A vás posilni, abychom o obžinkách zase v zámku si pohovořili,“ řekl hrabě, podávaje starci ruku. Stařec neřekl nic; drže ruku hraběte v své třesoucí pravici, pozdvihl k němu hlavu a tu padl slabý jeho zrak na Jelenku, stojící u hraběte. „Pěknú jste si ženu vybráli — Bůh dej, by i dobrú. — Teky jsom měl ženu — dobrú, dávno humříla. — No, huž se záhy shledáme.“ Odmlčel se, pak podávaje druhou ruku Jelence, dodal: „Zůstávejte zdrávi, Pánbůh vás opatruj ha požehnej — i děti vaše — habyste po všecky časy — živi byli jako zrnka v klásku.“

Oko se mu zalilo slzou a hlava se zase sklonila na prsa. Rychtář chtěl omyl otcův vymlouvat,

hrabě ale mu pokynul, aby mlčel, pomohl Jelence na koně, sám se vyšvihnul na svého, a mlčky jeli dále.

Už byli kus za vesnicí, nedaleko panských polí, a ještě na sebe ani se nepodívali. Hanuš chtěl omyl starcův v žert obrátit, a nebyl s to, a Jelence vyšší ruměnec s líčka nescházel.

Tu se hnala bába se džbánem naplněným dobrou vodou od kapličky: „Zdrávi vyjíždíli!“ pozdravila, a zastavivší krok: „Kam se béru?“ ptala se.

„Trochu si vyjeti, snad až do města,“ odpověděl hrabě, rád že je bábou z rozpaků vyveden.

„Nu, co škodí, bula jsom hyn předvčírom hu felčara, nechala jsom štěpít neštoice Mankino chlapci. Hani nedutal, hale dnes je mrnkavý, poslala jsom tam Dorlu, haby ho trochu pochovala, než Manka oběd huvaří.“

„Já se dívala do okna, a proto jsem tedy Dorlu neviděla. Což pak dělá?“

Mrzutě zakroutila bába hlavou. „Já nevím, co se tomu divčí stálo — od vánoc jakoby to ona nebula; jinda se od zpěvu chalpa rozlíhala, ha nyní chodí jako humoklá slepice. Ha když se jí ptám: „co je ti,“ nic, prej, ha vůčihledě schází ha bledne. — Mluvte s tím, když to nemá za mák rozumu. — Manka se jí ptála. Józa se jí ptal — ha každému že nic.“

„Já se jí nejednou již ptala, ale ona mi také říká, že jí nic není — a přece je smutná a bledá,“ pravila Jelenka.

„Snad je chorá, aniž v skutku o tom ví,“ namítl hrabě.

„Já vařila vlčí mák, já polej, já řebříček, ha ono všecko nic platno. Hani ta dobrá voda jí nespomáhá, jakoby měla hučarováno. Kudy chodím, tudy myslím, co ešče dělat, vždyť pak pro každú nemoc dal Pánbůh léku.“

„Jenom že lidé vždy o něm nevědí,“ řekl hrabě. — „Hale Pánbůh o něm ví, ha on spomůže, mušíme to nechat na vůli Boží,“ řekla bába a ukázavši na rychtářovo pole dodala: „Vidíla jsom s vršku, kterak rozprávíte s Borem. — Bula jsom ráno hu něho teky. — No dočká-li se i červených vajec, Jiřího rosy se nedočká! — Zprovoď Pánbůh!“ pozdravila a šla svou cestou; jezdci jeli dále.

U panské role stál Miča, dohlédaje na oráče, a nedaleko něho seděl u cesty Honzík a zpíval. — Jak viděl Miča vrchnost přijíždět, hned smekl a dle svého prostosrdečného způsobu se ptal: „Kdě že jedú?“ Hrabě mu řekl, vyptávaje se ho spolu na některé hospodářské záležitosti. — Jelenka okřikovala psy, kteří okolo Honzíka rejdili, div že ho na zem neporazili.

„Eh,“ obrátil se Miča u prostřed řeči na slečnu, „sa ten něbojí, čo by jich aj vjac bolo, to je taký živán (zbojník)!“ A zase dále hraběti odpovídal. Když ale hrabě odjížděti chtěl, tu začal Miča širák mačkat, škrábat se za ušima, pokašlávat, bylo patrno, že chce něco říci a si netroufá. „No ven s tím!“ usmál se hrabě. „Co chceš?“ „Veť račia vedět velkomožný pán,“ vyrazil ze sebe Miča, „každý se ta ťahně, kdě sa uljahně. Rád by jsom ešče len raz viděu domou a svoju rodinu!“

„Napadlo mi, že bys rád se domů podíval, a že bys mohl s Janem na svatbu. Mluvil jsem o tom již se správcem; zatím bude tvoje místò písař zastávat.“

To řka pobodnul hrabě koně, a po boku Jelenčině uháněl rychlým klusem k lesu.

Miča ale hodil šapku do povětří, zavejskl si, a vyzdvihna Honzíka do výše křičel: „Ty živán ty, tatko ti puojde preč — domou, do Korálovic — juj!“

Oráči myslili, že šafáři, vždy tak moudrému, myšlénky spadly.

VII.

V bavorské hospůdce je hlučno; okolo jednoho z dubových stolů sedí pět sedláků Bavorů. Klobouky vysoké, neforemné mají na hlavách. Jednomu sedí na uchu, druhý zase má jej do týla vražený, a tak každý jinak. V zubech drží každý kovanou dýmku jako žber, a vyjma jednoho mladého má každý po ruce ležet krystalovou plochou lahvičku, pěkně hlacenou, zelenou, červenou neb růžovou. V těch lahvičkách mají šňupací tabák; přes chvíli nasype jeden neb druhý z ní tabáku na vrch ruky, šňupne a podá druhému. Každý sedí podepřen o stůl, ne-li oběma, alespoň jedním loktem, a brady mají opřené o dlaně. Na levé ruce má každý hnědou skvrnu od tabáku, na malíku pravé ruky široký železný prsten s tabulkou. Všickni jsou si podobni, jako vejce vejci; tváře tlusté, červené jako šátky, jež na hrdlech mají, a od nichž jim široké konce na vesty, postříbřenými knoflíky hustě obsazené, visí. Jeden vykuluje oči víc než druhý, jeden křičí a tluče do stolu víc než druhý, hádají se až strach — o žabí chlup, jak by bába

řekla — a žádný z nich neví již, čí syn. Bavorské plete se jim na jazyku.

Sednice je nízká, ale prostranná, v prvním patře, jakž tam obyčejně obydlí mají. Jedny dvéře vedou na dřevěnou pavlač, druhé do sednice hospodského. Při posledních dveřích je šenkovna, ohraděna dřevěnou mříží pro jistotu džbánů a sklenic.

Hned při šenkovně šikmo od stolu, u něhož Bavoři sedí, je dlouhý stůl, a okolo toho sedí hosté v bílých šerkách a červených čepicích. Jsou to Češi, Pavel, Petr, Sršán a pět chlapců pašeráků, jeho to nosiči. Tito nosiči sedí při dolním konci, hrajíce v karty, onino při horním konci. Vedle Sršána v koutě na lavici vidět hřmotnou postavu Michla hospodského, rozprávějí spolu položesky a poloněmecky o nějakém výdělku. — Pavel obrácen zády k nim, pohodlně rozložen sedí na židlici; hlavu položenou má v dlani, vyhaslou dýmku drží v ústech. Petr sedí vedle něho slušně; je vidět, že teprv přišel, nemá ještě džbánek před sebou, a ohlíží se po společnosti, při čemž oko jeho chvílemi na Pavlově bledé tváři smutně se pozastavuje.

Jsou to chlapci zcela rozdílni, Petr a Pavel. Petr je štíhlý, slabý, Pavel vysoký, složitý. Petrovu tvář jasná, přívětivý pohled, ačkoli v těch sivých očích mnohdy bolestný výraz se jeví. Vlasy světlekaštanové vždy slušně přihlazené. Pavlova tvář je temna, oči černé svítí z pod mocných obrvů, jako hvězdy z mračen, a síla tmavých vlasů jako hříva kolem čela se ježí. Vlasy přihlazené, šátek pěkně na krku uvázaný, vestu zapiatou, řemínky

pod koleny tak pravidelně uvázány, aby právě jen vysekávaný končík na bílou punčochu visel, což u Petra vše být muselo, to byly Pavlovi zbytečné tretky — nebylo mu to dáno, vzdor mámině hrozbě a prosbě, a Petrovým domluvám, aby nechodil jako medvěd. Ani do kostela když šel, nevšímal si obleku, a jestli ho Petr káral, aby se alespoň tam uspořádal, a sám mu vše udělal, přece než bylo po mši, byl Pavel v nepořádku. Petr ale ve svátek jako v pátek, vždy čistý, spořádaný, že by do kočáru sednout mohl. „Neušel matce,“ říkala bába.

Matka jeho byla známa pro velikou svoji čistotu, jako bába. Chlapce její neviděl nikdo špinavé, nečisté, tak že jí to selky za zlé mívaly, že prý nemůže sedlák vždy tak chodit jako pan páter. Ona si pro staršího syna sama nevěstu vychovala, jen aby to ve statku i po její smrti vše tak zůstalo, a synové aby měli všecko tak, jak ona jim to dělala. — Když vrchnost na panství přijela, a pomalu se všecko měnilo, když selky, žárlivé na pochvalu hraběnky, začínaly nedbat na trochu víc práce a prádla, tu říkala Petrova švakrová: „Škoda, že se toho naše máma nedočkála, ona jim vždy říkala: „Mohlo by všecko jinakší být, jen kdyby jste chtíly hnáty přiložit.“ Lidé přezdívali také Petrovi a bratru jeho „panicové,“ a škádlivali ho, že pro něho ve světě jiné děvče není, než „Dorla bábina,“ ta prý je vždy jakoby ji ze škatulky vytáhl, jinaká že by se mu beztoho nelíbila.

To ale bylo lidem velmi divno, že Petr právě jen s Pavlem nejraději obcuje, který pravá protiva

jeho byl — Petr, který prý na všem chlup najde, že na Pavlovi žádnou chybu nevidí, a třebas prý mu život byl zachránil, že by se mu nemusel všecek podat. — Jak matky, co dcery měly na vdání, Petra rády viděly, tak se Pavla bály, neboť navzdor tomu, že byl Petr jak panic, s děvčaty slušně a zdvořile zacházel, je rozveseloval, a Pavel pranic na ně nedbal, kde mohl blázny z nich si tropil a jim se vysmíval, přece o něj více stály, než o Petra, a kdyby byl chtěl, mohl se chlubit přízní nejbohatších děvčat.

Na Pavla velmi láli ve vsi; jeděm nebyla vhod jeho osoba, druhým nedbalost, třetí ho pomlouvali, že je ostrý hoch, že rád hejří; hloupí chlapci báli se ho co ohně, poněvadž je před děvčaty zahanboval, s chytřejšími se zase rád hádal a pral; a nejhorší bylo to, že se povídalo, jakoby i Pavel se strýcem chodil. Proto přece nebyl nenáviděn v té míře jako starý Srna, ba starší sousedé dávali vinu jen Srnovi, že Pavla zkazil, litovali ho a napomínali, aby s Sršánem nedržel, když nechce dobře dělat, ať ho nechá, ale nechodí s ním po nocech. Ale Pavel dělal vždy co sám chtěl. — Že však ho předce nenáviděli, bylo tím, že znal zastati kus práce, že byl ochoten k pomoci, že byl k starým zdvořilý, a slabých se zastal při všem. I chlapci ho měli rádi, byť i pánovitě s nimi jednal, on byl přece veselý společník, a když byl některý v potřebě, Pavel mu zajisté pomohl.

Byl to divý, urputný, svéhlavý chlap, ten Pavel, ale když chtěl být milým, byl by si naklonil

srdce i svého nepřítele; ale nechtěl, a jen Petr věděl, jak upřímný, hluboký i něžný cit pod drsnou korou skrývá. — A proto mu rád vyhovil, a vážil si ho nejvíc ze všech chlapců, co jich koli znal.

Ale od vánoc se mu Pavel často ztrácel, a nevěděl, jakou notou s ním začít. Někdy byl mluvný, rozpustilý, zpíval, hejřil, až bylo smutno naň se dívat, a pak zase s nikým mluvit nechtěl. Tu se hnal do práce, jakoby chtěl hory sválet a údolí překopat, a hned zase praštil vším a celé dni ho nebylo vidět. — Do kostela kdy šel, nezpíval, k největší mrzutosti Józově, ale třískal buď na bubny, až všem uši zaléhaly, nebo šlapal měchy. — Na zevnějšek byl ještě nedbalejší, než kdy dříve. Staří říkali, že by nejlíp bylo s ním do bílého kabátu, děvčata se mu začaly vyhýbat a chlapci též, poněvadž s posledními obyčejně k bitce přišlo. — Józa i učitel vzali si ho „na paškál," farář mu domlouval; ale všecko nic platno, jak by hrách na stěnu házel. — Neznali tajnou jeho nemoc, a proto nemohli podat pravého koření a jen více a více ho dráždili.

Petr a Sršán věděli co mu schází. — Petr věděl, jaký to nepokoj ho pohání z místa na místo, znal trpkost, která mu každé sousto, každou kapku, co do úst dal, v pelyněk obrací, znal bolest, kterou by rád čímkoli umrtvil, ohlušil. — Věděl, že by jediné Dorlino slovo, jediný laskavý pohled všecko zvrátil, že by ona jediná jím vládnout mohla; ale toho léku mu nemohl podati. — Viděl patrně, že Dorla s Pavlem ani mluvit nechce, že se mu vyhý-

bá; a předce zdálo se mu, že lže. — Domlouval Pavlovi, aby si vzal srdce a udělal tomu konec, aby s ní promluvil, smí-li si dělat naději.

„Proč že tys nemluvil, když ti bulo teky tak? — Mám jí snad povídat, kterak se trápím, mám ji prosit o halmužnu, jako žebrák? To nehudělám — ne, ha ne — raději zajdu. — Nemluv mi o ní, nechci na ni myslit, hať si k ní chodí kdo chce, však je na světě děučat jako maku, najdu si jinú!"

„Děvčat dost, hale jen jedno potěšení!" myslíval si Petr, když ho vídal ne jednou dlouho do noci stát před Dorliným okénkem, na něž zaklepat se neopovážil. Věděl, že ho laskavá domluva neuspokojí, že ho žerty nerozveselí, ale přece domlouval, přece žertoval, a když ho nemohl zdržet od užívání prostředků, jimiž chtěl hlas srdce ohlušit, alespoň chtěl nad ním bdít, aby se neuvrhl do propasti.

Snad by se Petrovi vše bylo záhy podařilo, kdyby Sršána nebylo. Tomu ale láska i přátelství velmi překážely. On si jej chtěl osedlat sám a sám, a to dobře věděl, že by se při Dorle zcela od něho odvrátil, což bylo ovšem pravda, neboť opravdivá láska ušlechtí i toho nejdivočejšího člověka, a Pavel miloval Dorlu z celé duše své, pro ni byl by vše opustil, všecko podstoupil, všeho se dopustil. Dokud láska k Dorle v srdci jeho spala, dokud ani s Petrem v užší přátelství nevstoupil, poslouchal strýce, poněvadž jeho bezzákonné, libovolné choutky, s vlastním citem k svobodě nevázané, dobře souhlasily. Později ale když mu Petr přinesl lec-

kdys knihy, z nichž se lecčemu naučil, když jim pan farář rozumně vykládal pojem o mém a tvém, a že brát z velké hromady je krádež jako z malé, když chodil s Józou, který uměl mluvit jako kniha, když začal chodit na hrátky mezi děvčata, nad nimiž Dorla vynikala jemnějším způsobem, mravem i sličností, když bývali zváni do zámku, kde tolik věcí mysl jeho zaujímalo: začínal být jiným, omrzela ho společnost surová, toužíval po lepším, zřídka provázel strýce s ručnicí na rameně přes hranice co stráž, zřídka chodil již s psem Chytajem do lesa, což bývala předce jeho největší vášeň. Petr tušil od té doby, co ho Pavel v noci v lese našel, a on u něho ručnici viděl, že asi je pravda, co jemu i Sršánovi vesničané vytýkají, že pytlačit chodí; ale on nechtěl se vtírat do jeho tajemství, když sám mu je nesvěří.

Pavlův děd, matčin otec, byl hajným, a u něho ztrávil v lesní chalupě Pavel svoje mládí. V zimě byl doma a chodil do školy, ale vždy se těšil na neděli, aby mohl k dědovi. Někdy chodíval s ním do myslivny, a tu byla jeho největší radost, dívat se na ručnice a honit se s psy. — Když ho děd naučil, jak má s ručnicí zacházet, umřel, k největší lítosti chlapcově, který ho radši měl než otce, proto že otec s Sršánem chodíval, rád se napil, a když domů přišel, mámu i syna bil. — Otec umřel záhy po dědovi, a chlapci odkázal chalupu, špatně sice zřízenou, ale přičinlivému hospodáři dosti, aby se s malou rodinou skrovně uživil. — Matka Pavlova byla dobrá duše, uměla hospodařit a pracovat, a

bez ní byl by Pavel záhy oškrábal kolečka. Jemu byla milejší ručnice a pes, odkaz to dědův, než chalupa, ku které by se rád byl nehlásil, kdyby ho matka byla chtěla nechat učit myslivectví; ale ona bránila, že je ho potřeba doma, aby se stal pořádným rolníkem, a strýc a spolu poručník Sršán také nechtěl, proto však aby mohl síly chlapcovy co nejdříve používat.

Ale co platno, že matka ručnici schovávala na spod lože, do truhly, za komín — kde se dalo: on ji přece našel, a s ní hrál. Jak trochu vyrostl, tu prosíval matku, aby ho nechala jít, že ho to jako za vlasy táhne do lesa, a matka když jí svatosvatě slíbil, že nebude zvěř střílet, pustila ho, a modlívala se zaň, aby ho zlý duch nezavedl. — Když ale dorostl, tu neměla matka nad ručnicí právo, a jestli i někdy Pavel k vůli ní to udělal, že nešel do lesa, bylo to zřídka; obyčejně když se mu zachtělo, zavolal na Chytaje, a vzav ručnici, vykradl se z domu i ze vsi.

Sršán ho v tom podporoval, jen to neschvaloval, že se Pavel nechce osmělit na zvěř, a jen dravé ptáky, nebo veverky, lišku kdy se trefí a „podobnú prý ničemnú havěť“ střílí, a že z té nepřinese domů ani chlup ani pírko. — Ba on ho dlouho škádlíval, že nic netrefí, až mu jednou Pavel rozzloben řekl: „Jdite k myslivci, on vám poví, co jsom zastřelil, našíl to na dveřích zavěšené!“

Tu se teprv Srna rozzlobil, že je Pavel tak hloupý a že dává co zastřelí myslivci. Pavel ale jinak nedal.

„Já se neprosím o zvěř,“ říkal, „nechci mít z toho hužitek, jen radosť, když ji mohu zastřelit. — Však jdu radš za jestřábem, nebo po stopě lišky, než by střílel zajíce a dokonce srny, škodu dělat nechci; když střílím zvěř škodnú, hanebo starému myslivci huspořím práce, haby nemušel chodit, když třeba zvěř do zámku odvíst, to není tak velký hřích.“

„Tys osel!“ nadal mu Srna.

„Dobře, strýko, když jsom osel, můžete po mně klidit,“ smál se mu Pavel, a dělal jak sám chtěl.

Ale od té doby, co se láska k Dorle v srdci jeho probudila, od té doby zanedbával les, a Chytajovi se pod pecí o lovu jen snívalo, od té doby také nechodil se Sršánem. — Proto se láska k Dorle a přátelství s Petrem Sršánovi nikterak líbiti nechtěly, a hleděl všemožně to překazit. — Jano přišel mu o vánocích jako na zavolanou, a Sršán také hned použil té příležitosti a Pavlovi lehkověrnému škvora do ucha nasadil. — Škádlení, které by se bez něho bylo záhy snadno vymluvilo, hleděl použít, a tak se stalo nedorozumění a hněv.

Pavlovi mluvil o Dorle, že ji viděl tu a tam s drotarem, že sedá u ní celé večery, že to již jako jisté, že mu dá hrabě službu a Dorlu za ženu, ba ještě více štval a lhal, a poněvadž Dorla s ním o voračkách hnětanku rozdělit nechtěla, a o masopustě při muzice ani v hospodě ani v zámku si ho nevšimla, ba se mu vyhýbala, došla slova jeho víry; to ale Pavel netušil, že Sršán příčinou je lhostejného, ba odporného chování se Dorlina, že to všecko od něho nastrojeno. — On hleděl, aby se do-

nesla Dorle k uším zpráva, že Pavel chodí za Anna-Lízou do bavorské hospůdky, naříkal si na něho bábě, že karbaní a hejří, a chalupu žè za krátký čas promrhá.

Tak podkopával štěstí a dobrou pověst bratrovcovu, jen aby ho pod svou moc dostal, odvrátě ho od strany dobré. — To věděl, že Dorla s takto zhanobeným nebude chtít ani mluvit, a kdyby chtěla, že bába nedovolí, aby za ní chodil chlapec, který za lehkomyslníka vyhlášen. — Dobře to nastrojil. Bába chodila k vdané jeho dceři děcko koupat, a tudy se to pěkně hodilo, rozdělat řeč, a na Pavla si naříkat. Bába, co slyšela, dětem doma povídala, litujíc Pavla, že se z něho takový nepořádný světák stal.

„Nu, na dubě nerostú než žaludy,“ říkávala, pomníc na Pavlova otce.

Józa vždy Pavla zastával, a jen na Sršána lál, že ho zkazil dříve a teď že si naň naříká, ba on ani nechtěl věřit, že by to vše pravda bylo.

„To máš pravdu, chlapče,“ přisvědčila bába „kdyby v jiněích rukú býval, bulo by to jinakší, hale při suchom shoří i surovo. — Ha máma jeho je dobrá žena, hale slabá, huž ji syn přerostl!“

Každé takové slovo bylo nůž do srdce Dorlina, a toho nikdo netušil. Jakž také mohla se zmínit o něm, když šly o něm takové řeči, když tak mluvila vlastní rodina, a jakže mohla se naň laskavě podívat?

Petr Sršánovi také velmi překážel; ačkoliv Pavel zase chodíval přes hranice, do lesa, jakkoli

ho měl skoro již na své straně, přece myslil, že by se mu to dokonce podařilo, kdyby Petra nebylo. Rád by byl mrzutosti mezi těmi přáteli způsobil, ale to se mu tak snadno nechtělo dařit. — Pavel nechal se lehko podpálit, ale Petrova klidnost byla skála, o niž se vlnobití Pavlových vášní neškodně odráželo. Přece však i Petra mnohdy bolelo, když ho Pavel, popuzen strýcovými řečmi urážel, a do očí mu řekl, že se nedá od něho jako chlapec vodit, ani balamutit, ať si jde svou cestou, on že také půjde svou. Bolelo ho to, ale přece mu odpustil zase, věda, že mu to nejde od srdce, a že se zase v křivdě své pozná. Proto nedbal ani na domluvu svého bratra, který mu radíval: „Petře, pomni, kdo se smolú zachází, bývá od ní zkalen; chraň se těch spolků!“

On měl Pavla příliš rád, než aby se byl dal od lidí přemluvit, a věřil v jeho srdce příliš pevně, než aby se byl dal mýlit pomíjející jeho chladností. Také ten večer, nenaleznuv Pavla doma, a slyše od matky, že ho strýc vytáhl s sebou do bavorské, pospíšil za ním a našel jej v hospůdce pohraniční.

Pavel seděl na židlici rozložen, hlavu opřenou maje o dlaň. Petr upřímně pozdraviv, sedl vedle něho; Pavel úsečně odpověděl, a hlavu nechav ležet v dlani, ani se nehnul.

„Buď mu zase strýc škvora do hucha nasadil, hanebo viděl Dorlu, ha ona si ho zase nevšimla,“ myslil si Petr. Dal si nalit, a vyndav malou dřevěnou dýmku ze zapasí, začal si nacpávat, pohlížeje při tom po společnosti a po Pavlově bledé tváři.

„No, ti huž dali rozumu dobrú noc, ha tuším že se s ním tak hnedle nepotkají,“ pravil, hodě hlavou do druhého úhlu světnice, kde sedláci hulákali.

Pavel nic. Petr zapálil si dýmku, přeložil nohy přes kříž, a obrátiv se k Pavlovi, řekl:

„Takovú ti mám zlost, že by se pustil do německého zpívání! Pomysli si, já bul dnes schvalně v městě, kúpil si na kazajku, dal si krajčířovi přistřihnút, ha chutě ti jdu dym, haby si ji dal vyšit — to víš komu, že Dorle.“

V tom přinesla Anna-Líza plný žbánek, a postavivši jej před Petra, pohladila Pavla po tváři cosi mu přišeptávajíc. — Pavel se otřásl jakoby na něho smrt sáhla.

„Co je s šeptem, to je s čertem, ha toho se chraň,“ řekl Petr, s úsměvem podávaje hezkému děvčeti džbánek na zavdanou.

Pavel hněviv, že zůstala stát a Petrovi řeč překazila, zazvonil dýmkou o svůj prázdný džbánek, a zabručel: „Nalej ochechule!“

„Cos to řekl, mrzoute? Já ti nerozuměla,“ zeptala se Anna-Líza, s důvěrným úsměvem se na Pavla dívajíc.

„Žes handěl,“ vysvětloval jí Petr.

„Z těch hale, co jim nohy z pekla trčí,“ ušklíbl se Pavel.

„Bodejť tys kdy zdvořilým byl!“ odsekla Anna-Líza odhrnouc plný ret a uchopivši džbánek běžela nalit.

„Vidíš, jaké čestování, také děkování,“ řekl

Petr, podávaje Pavlovi džbánek. „Nemáš vždy praskem, teky někdy hvizdem!“

„Všecko jeden plat, hať děvčatům růčičky sázíš, nebo jim raky za ňádra sypeš, přece se ti vysmíjú na vrch hlavy,“ zabručel Pavel.

„Jaká půjčka, taková oplátka — jaký hlas do lesa, takový z lesa.“

„Lest, chytrost ha oklamání — ženské humění!“

„To je pravda, ženy humí bláznům pískati, hale moje máma říkávala, že prý múdrý skákat nemuší. — Hať je to huž kterak chce, já děučence hanět nedopustím; kdyby jich nebulo ha božího daru, darmo bychom se my chlapi na světě pletli,“ řekl Petr, a zdvihna žbánek vzhůru doložil: „Dej jim Pánbůh zdraví! Ha tobě, kočičko,“ obrátil se k Anna-Líze, která Pavlův žbánek na stůl stavěla — „dej ostré pazúrky, habys mohla hodně škrábat — hale moje líčko chraň!“

„Neboj se, za laskavé slovo je i kočka vděčna,“ usmála se děvčice.

„Toť si tě mušela některá po šlacích nadejít, že nechceš na ně ničeho nechat dopustit,“ ušklíbl se posměšně Pavel.

Petr pozoroval kam bije, a odpověděl: „Hm, po šlacích si mne nadcházejí — hani pár kvítků na kamizolu nemůžu vydynovať, ha přeceť jsom Dorle přál, že by měl rád pěkně vyšitú kamizolu, že jsom na tvoji veselku za družbu zván.“

„K čemu tlacháš na cizí hútraty?“ rozlítil se Pavel. „Zjednal jsom si tě za řečníka?“

„Vždyť slyšíš, že jsom mluvil o družbovství, ha ne o řečnictví. Vědí, že družba budu, hale přece mi to hudělat nechtěly, že prý nemůže Dorla dílo pro chlapce nynčko přijmút, bába povídala, že prý má mnoho díla děučenského,“ řekl Petr zcela mírně, jakoby si Pavlova rozlítění ani byl nevšimnul.

„Bodejť by nebulo mnoha díla, když chystají huž věno Dorle!“ ozval se mezi ně Sršán, an právě Michl od něho odešel. — „Ženich odejde ten týden s šafářem dym, snad pro křticí list, zůstane prý ještě čas v Praze na cviku, ha pak přijde, ha bude hned veselka.“

Pavel nepromluvil, jen pil a pil, tvář jeho brzy červenala, brzy bledla, oči mu svítily jako dvé žhavých uhlů.

„Ba co že pravíte?“ Petr potutelně se začal divit. „Škoda, že víc nevíte.“

„Víc vím, než si ty myslíš, ha než kdo jiný,“ odsekl Sršán. „Já si nedám straky na vrbě hukazovat, jako jiní lidé.“

„Ha což nám je kdo hukazuje?“ Petr se ptal,

„Já si je hani nedám hukazovat; hale jiní jsú hlúpí! Já ale vím, kam vola bijú — mně nebudú povídat, že to dělá hrabě z púhé dobroty, z púhé lásky. — Toť se ví, že z lásky, hale to je šlakovitá láska — když jablko snědl, ohryzek jinému dopřeje! — Srnu neošidí! — Však by on nebul Miča šafářem, hani by nebula Manka bábina šafářkú, kdyby nebulo toho — onoho. — Bába je chytrá liška!“

A malé pichlavé oči Sršánovy leskly se vnitřní radostí, viděltť jaký dojem na chlapce slova jeho činí.

Pavel držel žbánek v pěsti, jakoby ho rozmáčknouti chtěl, tvář jeho byla červena, prsa se mu dmula, oči divě hleděly před sebe a zuby skřípal.

Petrovo oko zářilo hněvem šlechetným.

„Co to žvástáte? — Jste svůj?!“ okřikl Sršána.

„Medle, chlapče, huč ty vrabce lítať!“ ušklíbl se Sršán. „Mně z brkův nevyrazíš — divná jsom já prošíl práčata! — Tolik, co ty, vědíl jsom, když's ty húby pásl! — Mne nehuč pány znáť, vímť já co v nich vře! — Ha ještě jednú ti řku, že bula Manka pánova pobočnice; — proto ji bába domácímu chlapci nedala, haby se to nerozneslo! — Proto je šafářkú, proto dostala věna kus pole! Habaha, proto, proto — ha Dorla — dostane ešče víc — bodejť by nedostala, je mladší, je pěknější, než bula Manka — dostane teky hezčího muže — ha hudělají ho pánem!“

Pavel divě vyskočil ze židle, a Petr zároveň s ním, zkřikna na Sršána: „Zadržte! Nevyplachujte si svou nectnú hubu poctivými lidmi, ha nepřikrývejte je pláštěm nepoctivosti, které na vašem bedru visí. Vy na cti hutrhači — kdyby nebula vaše hlava šedivá, tedy bych vám ji — hale nechť to je na vaší duši. Však Pánbůh slyší!“

V tom ozval se od druhého stolu hřmotný hlas mladého sedláka, který Anna-Lízu k sobě tahaje křičel:

„Však jsem já to dobře viděl, jak jsi se lísala tamhle k tomu — pašeráku, k tomu poběhlíku! — A mně nechceš dát hubičku? Počkej, opice, — musíš, — justame —“

Nedořekl; žbánek z Pavlovy ruky vymrštěn s výkřikem: „Tu máš poběhlíka!“ — vlítl mu do hlavy, že se v něm rázem řeč zatajila.

„Kdo to hodil?“ zkřikli sedláci vyskočivše od stolu.

„Já!“ zařval Pavel vysokým hlaholem skoče do prostřed sednice, jako rozdrážděný lev, zuby maje vyceněny, z očí jiskry mu sršely, vlasy okolo čela měl rozježené jak hřívu, mohutné pěstě zaťaté, každý sval v napnutí. „Já! já ho huhodil, za to že mi nadal poběhlíků! — Hať mi to dokáže, jaký jsom poběhlík — ta nemrava spitá!“

„Je pašerák něco hodného? A nejsi ty pašerák?“ rozkřikl se jeden z sedláků proti němu.

„A jsem já nemrava?“ zařval mladý sedlák, zpamatovav se, a těžká jeho pěst s železným prstenem zakmitla se nad Pavlovou skrání; ale ten znaje fortele práčů, uhnul se jak mník, popadl ho okolo pasu, nohy podrazil a sedlák ležel na zemi.

V okamžení strhla se krutá rvačka; Petr skočil po bok Pavlovi. Sršán a jeden podloudník upláchli ven, ostatní praštili kartami a dali se do pračky. — Všecko to bylo v jednom chumeli, tu se vyvalilo štíhlé tělo v bílé šerce, tu záda široká jak pec v modré kamizole, tu řinkla tlustá pěst s prstenem o tvrdou lebku černou, tam vjela do rusých vlasů mozolovitá ruka, po tvářích krev chlípěla, a z úst sypaly se nadávky a klení ve dvojí řeči. —

„Chlapci! nože jim vezměte, chutě, chutě — hať nejsú mordy!“ ozval se v chumeli Petrův hlas;

ale než dořekl, sáhl si mladý sedlák, který jen Pavla v očích měl, k boku, vytrhl nůž (jež Bavoři při sobě nosí i s vidličkou) — a kdyby mu nebyl Petr od zadu ruku strhl, byl by ho vrazil Pavlovi do hrdla.

V tom okamžení přivalil se do dveří Michl.

„Cože, — jakže — bitka — krev — i vy millionská roto! — Kdo to začal?“ zkřikl, loktem a rozraziv chumel na dvě strany, a zůstal rozkročen u prostřed stát, jako kolos, ohlížeje se tázavě s jednoho na druhého.

„Frídl Hiršovský začal!“ ozvali se Češi.

Mladý sedlák rozvzteklen chtěl mermomocí na Pavla dorážet, durdě se na Michla, že je roztrhuje; ale Michl vrhl se na něj, stiskl ho do náručí, jako dítě, křikl, aby mu dvéře otevřeli, a nedbaje na bránění se stísněného, hodil ho dolů přes pavlač na vysoké smetiště.

„Tam patří kohouti! Ležel's tu už nejednou, práči, lež zas!“ volal dolů, a vrátiv se do sednice, poručil ticho, dokládaje: „A kdo neposlechne, toho hodím za Frídlem!“

Sedláci znali již Michlovu methodu, začali si tedy šaty rovnat, krev s tváří a rukou stírat, a jen kleli.

„To jinak není, kdo se túlá po noci, dostává kyjové nemoci. — Tuším, že máme všickni dost,“ ozval se Petr, zatáčeje si ruku do šátku.

Pavel byl bledý jak stěna, měl hlubokou ránu v hlavě, krev mu tekla po tváři dolů; ale oči ještě jiskřily a zlostně pohlížel po nepřátelích.

„Hale kde je Srna?“ ptali se podloudníci jeden druhého.

„Vysekal se patama i s Matějem,“ odpověděl oslovený.

„Srna humí jen hubú sekat, to je lev, hale v bitce tchoř,“ řekl Petr.

„Budú oni hu Michla v senci. Pote tedy, však je čas,“ šeptal jeden, „hať ti chlapi ešče jednú na nás nesednú.“

„Neškodilo by, ještě jednú brodu zkusiť,“ řekl Pavel. „Čím více se člověk včel chúlí, tím více se za ním sypú; hať si přijdú.“

„Nechceš-li být na smetišti, pojd; Michl nerozumí žertům, ha pranice nemá rád, to víš. Pojď tedy, ha nezavazuj vše na své hlavě,“ řekl Petr, a vezma s rohatiny Pavlovu čepici, vtiskl mu ji na obvázanou hlavu, pak šeptal Michlovi, jenž sbíral s mrzutou tváří po stole třepy: „Hútraty za naše lidi ha škodu platím já.“ — Nahlas ale dodal: „Neméjte za zlé, pivo mladé, čep vyráží, to víte.“ A obrátiv se k sedlákům posmekl, řka: „Časem hněvati se neškodí, hale zlé připomínat, není dobře. — Odpusťme si; dlužni, tuším, jsme jedni druhým nic nezůstali.“

„Ten chlap se nám snad dokonce vysmívá do očí?“ sedláci se durdili.

„Dejte si pokoj, to je hodný chlap, a kdyby nebylo jiných, on by se jistě nepral,“ řekl Michl sedlákům, a vida, že chtějí Češi do dveří, jež na pavlač vedly, ukázal na druhé: „Tamtudy — slyším, že se tudy Frídl škrábe nahoru, kdyby se ti

dva kohúti potkali, zas by stará mela se strhla." — Na to šoupl jednoho za druhým do své sednice, a za nimi zavřel.

„Jemináčku!" spráskla Anna-Líza ruce, „vyť jste zkrváceni!"

„Vidíš, děuče, to je tak, estli pro vás sami hlavy nesrazíme, dáme si je halespoň od jiných rozbit."

„I mlč, pro nás ani prstem nehnete! Proč jste hned tak prudkého prachu, jak jiskra do vás padne, frrr — už je oheň na střeše!"

„Tedy huž jen, milá Anna-Lízko, měj s námi slitování, ha dej nám trochu vody, habychom ten oheň huhasili. — Mně se zdá, že mně ta moje bezbožná hlava narůstá," řekl Petr, sáhaje si po hlavě.

Pavel ale jsa znám s místností, byl si již nalil na mísu vody, a smočiv svůj kapesní šátek, ránu na hlavě si máčel. — Anna-Líza chtěla mu pomoci, on ale ji poslal k Petrovi, a ten si dal od ní ruku zavázat.

Také podloudníci si hlavy ošívali, ale do krve raněn nebyl žádný.

„Jen haby nás dnes sýkory nehonili," mínil jeden.

„Seďte na pekýlku dyma, ha nebude vás nikdo honit," řekl mu Petr.

„Inu, Petře, máš pravdu, já si to kulikrát huž myslil, teky by já těch pár grošů dyma vydělal, hale je to zatrolený zvyk, nedá to člověku, ha kdyby na něho šibenice koukala."

„Hale Valenta nám přijde vyřídit, kde dnes stráž e stojí?“ druhý prohodil.

V tom přišel do dveří Sršán.

„Ej vy, Srno, jste tak statečný člověk, jako zmrzlá košile v horké lázni,“ povídali mu podloudníci; „nechal jste nás v bryndě, ha hutekl jste.“

„Múdrý člověk v bádce hustúpí, hale prudký pes přichází vlku pod zub,“ odpověděl Sršán, a obrátiv se k Pavlovi, řekl: „Svrchovaný čas, habychom se dali na cestu, Valenta huž přišil z výzvědu, čeká vně.“

„Jdite, jdite, mne nečekejte, já s vámi víc nepůjdu,“ krátce odpověděl Pavel Sršánovi, zavázal si hlavu, vzal v koutě postavenou ručnici, zavěsil ji na rameno, pozdravil a ze dveří ven.

„Tu ho máš pudivítra! S Bohem, Anna-Lízo! však se huvidíme dříve, než neděle na pátek připadne!“ řekl Petr, pozdravil a rychle pospíchal za Pavlem.

„Jdi ke všem všudy do pekla horúcího, však ty mi přijdeš ešče!“ rozvzteklil se Sršán, pěstí za oběma hroze. Pak se ještě na zlost napil, a odešel se svými pomahači po svých.

Anna-Líza ale stála chvíli ještě v zamyšlení, povídajíc sama sobě: „Ne, ne, vidím nyní, že mne nemá rád, to byly jen žerty! A já ho mám tak tuze ráda! Proč pak nemám ráda Frídla, byla bych bohatá. Ach, raději byla bych s Pavlem v chudobě, než s tím v hojnosti. — Jemu zůstala bych věrna, pro něho bych vše udělala; ale —“

V tom nahlídl Michl do dveří.

„Co tu civíš? Pojď hostům nalit — a Frídlovi pojď zavázat hlavu. Jsou už pryč?"

Děvče posvědčilo.

„Chvála Bohu!" řekl si hospodský a široká jeho tvář zmizela ve dveřích.

Děvče vzdychlo, přejelo si dlaní přes zrosené oči a tvář, vzalo klíče od sklepa a šlo nalívat.

VIII.

Bylo již pozdě; obloha, z večera zaoblačena, byla se zatím vyjasnila. Měsíc prodral se skrze mraky, tu a tam zatřpytila se hvězda. — Petr s Pavlem šli chodníkem podél lesa.

„Jen nedělej takové sáhové kroky, vždyť neběžíme o závod,“ řekl Petr zavěšuje se do Pavlova lokte, aby ho zadržel.

„Petře, tys mi zachoval život; kdyby tebe nebulo, bul by mne prvá ten chlap zabil. Já ti sice za život neděkuju, hale za to, žes nedal, haby mne ten spitý dobytek zapíchl jako nějaké tele; raději by jsom se dal od medvěda roztrhat, než tak se světa sejít!“

„To jsú brykule! Komu se humříti chce, tomu se každá smrt zalíbí; hale což je platno, třeba bychom se mučili, předce se humříti nechce. — Svět neomrzí!“

„Že neomrzí? — Zpomeň sám na sebe.“

„Bul jsom teky blázen; však já to nezapru, spil jsom se bolestí haž na vrch hlavy! Když na ten čas zpomenu, mráz mi po hřibetu šupí. — Nikde stání, nikde pokoje; bdě, sně myslil jsom jen

na bolest, co mi kterak těžký kámen na srdci ležíla — ha v huších znílo mi jen hustavičně: „Proč může být jiný chčastný, ha ty ne?“ Ha jednú mi přišlo: „Když já ne, hať on teky ne.“ Vzíl jsom kyjan, ha hu Pohanské skály jsom číhal, haž půjde mimo, haby jsom mu hlavu roztřepil. — Huž jsom ho vidíl, huž chci hudeřit; tu kterakby máma volala: „Petře!“ — ha za ruku mne chapla. — Bul to její hlas, já jej dobře znal. — Lek jsom se ti, kyj mi z ruky vypadl, ohlížím se, kde nic tu nic. Jen ti to v lese zašumílo. — Vlasy mi vstaly vzhůru, třas mne chapl ha nepustil, haž jsom dobíhl dym.“

„Tvoje máma bula huž tehdáž humřita vet?“ ptal se Pavel mírným hlasem.

„Ba že. Kdyby jí bulo bývalo, nebul by já to nechčestí tak cítil, ona by mne bula těšila. To bula dobrá máma, kterak ona nás opatrovala, nás ráda měla; snad vědíla, když měla humřít, co to se mnú bude. Prála smutně k posledu: „Petře, nezapomínej na Pánaboha! Když ti bude nejhůř, modli se, však on nejlépe ví co ti bude k dobrému. — Oh mámo, mámo, kdybys ty se bula se mnú modlila! — Hale já zapomníl na všecko, na modlení, na Pánaboha, na tebe, na všecko! — Nevidíl jsom jen jedno stvoření na světě, právě to, co mi nebulo súděno! Ha proto jsom chtíl i duši zatratiť! Hale máma si mne od Pánaboha vyprosila, ha vedla tebe Pavle na tu cestu do lesa, kudy nikdo hani nechodí, habys mne našíl.“

„Já často po těch cestách chodím,“ řekl Pavel jako pro sebe.

„Já vím, Pavle, nemusíš mi povídať, hani proč tam chodíš," Petr prohodil, a zase pokračoval ve svých zpomínkách: „Když jsom to pak ochuravil, vidil jsom hustavičně mámu hu lože sedíť, slyšíl jsom, kterak se nade mnú modlí, ha cítil jsom ruku její na hlavě. — Ha to jsom bul tichý, nic mne nebolelo. — Ona mi jistě pokoj duše vymodlila; vždyť se povídá, že matčina modlitba z mořského dna vynímá. — Vidíš, já to věřím. Když jsom se pozdravil, bul jsom pokojný, i veselosť se mi vrátila. — Nynčko je mi, jako by já bul jednú dlúho spal, ha bul se mi sníl krásný sen, který na konec strašný bul; já si hále myslím vždycky jen na začátek, ha nikdy na konec. — Tvoje stará matka chudák jistě dnes celý večer zpomíná; povídala mi, když jsom se hu vás z večera zastavil, že má o tebe strach, že tě nerada vidí chodiť se strýcem, prosila mne, haby za tebú šel, ha dym tě vrátil, že budu míť „zaplať Pánbůh." — Bude míť radost, haž nás huvidí: vyhlížíme, kterak bychom z francúské patalie přicházeli. — Zpropadený chlap, já mám snad tu ruku z klúbu vyraženú. — Co dělá tvoje rána? Počkej, já ti smočím šátek hyn v stoce."

„Nech jen, nech, haž dyma si ji zavážu; myslím, že bude hluboká rána."

„Co pak těm chlapům je hej, oni jsú huž na ty pračky připraveni," hněval se Petr, „bij ha pij, to jde spolu hu nich. Hani by jim žaludek nevytrávil, kdyby se trochu neseprali. — Já nevím hani, co jsom já se dnes tak do nich zakúsl, jako do

řepy. Bul jsom dopálen tvým strejkou, když hanobil Manku ha Dorlu.“

„Kdyby to nebul můj strýc, živ by nebul ze sence odešíl, ha kdyby mne buli zítra oběsili!“ rozhorlil se Pavel, pustě se do rychlejší chůze.

„Kdybys věřil, že to, co prvé prál, jen za mák praudy v sobě má, hned na místě by se já s tebou pustil do bitky!“ řekl Petr rozhorleně.

„Kterak jsom řekl, kdyby to nebul otcův bratr já by mu bul jazyk vytrhl za ta slova!“

„Budeť ono hasi všecko taková prauda, co ten mluví; ha kdyby bul já tebú, nevěřil by mu hani slova! Hale ty polikáš ta jedovatá sústa, co ti dává, jakoby to bul med!“

„Ha jakžež nevěřiť, když vidíš vlastníma očima? — Ty mne předce nepřelhú!“

„I jdižiž, kdo má na očích mhlu, vidí všade černo.“

„Nevymlúvej! — Já v ničem nechci Dorle hukřivdiť; hale že mne nemá ráda, že mne hani viděť nechce, to je prauda,“ řekl Pavel, a máchnův rukou, opět krok svůj zrychlil.

„No, počkej jen,“ zadržel ho Petr. „Ha dejme tomu, Pavle, že by Dorla opraudu měla Jana ráda ha tebe ne: což pak proto mušíš se čertu zadávať? — Co je všecko platno, láska se nevyprosí hani nevyhrozí! — Vidíš, kdyby mne bul tehdáž mámin duch neostražil, co by si bul pomohl? — Nic, než peklo by si bul připrávil. — Ona by mne předce ráda neměla, ha já by ji bul hučinil nechčastnú. Ha tak je halespoň ona chčastna! — Ha, já ji

předce mám," — doložil Petr skoro šeptem, a zastaviv krok, ovinul rámě okolo Pavlovy mocné šíje, — „já ji předce mám — ne co ženu, jaká nyněko je — hale co dívči, mladičké, krásné, kterak bývala, když jsme květiny síly, když jsme na lúce tančili, ha když v zimě prádala, ha já jim čtával! — Tak ji vidím před sebú — ha kterak by hutrhl s keře růžičku, ha za ňadrami hukryl, tak jsom obrázek její schoval na spod srdce. Tam bude huložen, dokad budu živ. Haž tam nahoře se zase shledáme, tam ji tepřiva povím, kterak jsom ji miloval; tam se budeme zase spolu těšívať!"

Umlkl Petr.

„Petře!" zvolal Pavel, „tys chčastný člověk, že se můžeš tak spokojiť, já nemám tvoji náturu! — Ty jsi mnohem — mnohem lepší než já. — Já jsom chlap nespokojený, lehkomyslný, nechčastný! — Hlavu mám vzdornú, hrdú. — Ach, Petře, já by si ji někdy o zeď roztřepil!"

A Pavel sáhl si divě po hlavě, strhl čepici a s ní i obvazek s hlavy, což ho ale na tělesnou bolest zpamatovalo, tak že zahřešil na Bavory.

„Buli by ti o málo oni hlavu rozbili," řekl Petr, shýbl se pro šátek, popošel k potoku, a sám pak hlavu Pavlovi zavazoval i čepici na hlavu posadil.

Pavel stál, jako v zem zarytý; náhle ale Petra obejmul, a silně ho k srdci přitisknuv, řekl hlasem pohnutým:

„Petře, já ti mnohdykrát hublížil, odpusť mi!"

„My si nemáme čeho odpúštět! — Co tvoje vzdorná hlava provinila, o tom srdce nezvědílo,“ odpověděl Petr mírně.

„Oh, Petře, já nevím, kterak to ve mně je, jako by jsom bul dvojí, jakoby neshodné spřežení ve mně bulo. Jeden je zlý kůň, druhý dobrý: ten by si rád pyšně hlavú házel, rád by si poskakoval, vesel bul; hale ta zlá mrcha, s kterú je spříhnut, všecko mu kazí, ta se ti zatne, ha netáhne, radš ti na stranu huskočí!“

„To máš pěkně huzdu vzít do ruky ha bič!“

„Já ti rozumím, Petře; hale nemůžu si poručit! — To mi ti někdy tak napadne, když jsom doma v chalpě, náš zámek, tu ti vidím ty krásné pokoje, obrazy, tu čistotu všady, slyším krásnú muziku, představím si, kterak pěkně ten pan hrabě zná mluvit, ha ty paní, ha kterak jim každé hnutí krásně sluší, zrovna jako Dorle: ha tu je mi húzko v senci, všecko je mi ošklivé, všecko se mi protiví, i já sám sobě, ha myslím si: Proč pak to je, že má jeden všecko mít, ha druhý nic — jeden bohatý, krásný, hučený — ha druhý chudý, šeredný, hlúpý!“

„Huž vidím, že ti budu mušet nadat, Pavle!“ ozval se Petr; ale Pavel nedal se másti.

„Proč mám méněj platit, že nosím šerkovú halenu? Proč nemám víc znát, než co krajíc chleba obnáší? Nevědět hani, proč to ha ono dělám, k čemu tuto, k čemu ono dobré — vždy jen od meze do meze ha zase dym, najíst, vyspat se, by zase pojedl. — Tak se ty myšlinky v té hlavě hemží,

ha je mi húzko v chalpě naší, z vrub na vrub by ji obrátil vztekem! — Tenkráte si myslím, praudu má ten strýc, že Pánbůh tuto všecko nehudělal, že nevyměřil hranic, že nepřikázal: ty budeš míť všecko, ty nedostaneš nic — to že jen světský výmysl! Praudu má, že si dělá kdo chce co chce.“

„Oh, kdo dělá co chce, hutrpí co nechce; bulo by lépe, kdybys zpomínal na jiné než strejkovy výklady.“

„Nedá mi to. Mnohonáctekrát jsom já tu ručnici huž schoval, máma mi ji přeschovala, ha dělej co dělej, nemám stání hani pokoje, haž ti visí na rameně. — Oh, Petře! kdyby já se bul stal myslivcem, bul by já chčastnější. — Když v knížkách čtám o honbách na medvědy, lvy, vlky ha všeliké dravé šelmy, kterak s nebezpečenstvím života jsú spojeny: tu by ti všecko zanechal ha rozbíhl se do šírého světa, haby jsom vidíl, kterak to všade chodí, ha teky svět ha sílu svoji zkusil. — Hale co je tuto všecko platno; matka nemá nikoho než mne, co by si počíla sama, kdo by jí obdělával ten kúsek pole. — Chodím často s ručnicí do lesa, hale někdy na mú věru nevystřelím, lehnu do trávy, ha myslím, kdyby jsom křídla měl, ha přeletěť mohl hory, doly! — Někdy mi ručnice z ruky padá, ha zdá se mi, že se mi každý jestřáb, každá veverka posmívá ha křičí: „Co ty chlape se opovažuješ nás střílet, vykaž se právem, máš-li je; tys hale zloděj!“ To mi přece jen všecku radosť kalí. Byť jsom i někdy nedoal, jsú chvíle, kde je mi smutno až k pláči nad sebú samým! Ha když si na Dorlu zpomenu,

tu by ti polovici života dal za to, kdyby jsom nebul taký sprostý, hlúpý chlap! — Tobě se to přiznávám, Petře, protože jsi lepší, múdřejší, než ostatní, že se mi nevysmíješ, že's mi nikdy nehublížil, jako ostatní, kteří mi nadávali, co chlapci již, ha posud mi lajú, ha za špatnějšího sebe majú — těm by já nepovědíl, kterak mi je, těm nepovolím v ničom."

„Vlas má svůj stín, milý bratře, ha všickni sedíme při hříšné vodě. — Víš, co pan farář káže: „kdo hřích vyznává, z něho povstává!" — Hale neměl by's poslúchat zlých lidí, jako je tvůj strýc, ha nebalamutit si hlavu bláznovými myšlénkami, proč je tuto ha ono. Lidé i pro rozum přicházejí o rozum. — Hale ty jsi bul jaktěživ podivínský chlap, ha dělal jsi se horším, než v skutku jsi. Ve škole jsi se nehučil, ha když tě pan hučitel vyvolali, vědíl jsi líp, než ostatní; chlapci nemohli ti na jmeno přijít, ha přece se tě báli co ohně. — Ondrovi, který o sobě myslí čerta kus, namastil jsi hřibet nejednú, ha když ho jiný bil, bránil's ho. — Děvčata říkala, že's šeredný, ha přece za tebú lípnú, ha mnohá za tebú túží. Ty se ohlížíš na lidi víc než na Pánaboha, ha horším se děláš, než jsi. Jak to has po celém světě je, tak je to i v naší vsi, že je lidu rozličného: hlúpí, múdří, dobří ha zlí, ha tu súdí každý podle své hlavy. — Jedni se dívají, kterak se nosíš, druzí, jak mluvíš, múdří kterak jednáš; hale jediný Pánbůh ví, kterak myslíš, před ním nemůžeme se dělat hani lepšími hani horšími, než jsme. Nechci rozprávět o tom, co jsi pro mne huďál: hale kdožež to bul, když si dudák

Valenta nohu zlámal, co místo něho s dudami chodil po vsích, ha vybrané peníze do vindry vrátil ženě, haby měla na děti?"

„Hahaha!" zasmál se Pavel, „to mne pamatuješ na nejveselejší dni, co jsom jaktěživ měl. Každý mě rád vidíl, vítal jako Pánaboha, muziky dost, koláčů dost, peněz dost, piva dost, chlapci mě objímali, děučata se o mne draly, zahrát jsom si mohl co jsom chtil — inu člověče komu bulo líp než mně? Litoval jsom, když se Valenta vrátil."

„Ha přece by ti za těžko přišlo, zez musu to hudělat. — Ha kdo to bul, když tenkráte ten velký příval bul, ha voda bula Horákoic Tomše i s jalovicí vzíla, kdo ho zachránil? — Komu to hlava ohořila, kdy ve méstě vynášíl zez ohně nemocnú ženu?"

„Za to mi požehnal Pánbůh tulik vlasů," zase se usmál Pavel.

„Ha v Klatovech o trhu, když se tomu Němci koně splašili, a málem ho nepohřbíli: kdo to vyskočil z davu lidu, co jen křičíli, hale nepomaháli — ha koně silnú pěstí zachytil ha spořádal? Lidé se ptali, kdo to je: hale Pavel jakoby se bula pod ním zem slehla — ten tam."

„Prosím tě, načni z jiného súdku, jak ty říkáš; k čemužeš rozprávět o tutom?" řekl Pavel.

„Já ti to jen připomníl, habys neďál přede mnú, jakobys bul nejhorší; já tvoje srdce znám. — Za to by ti já hale nadal bláznů, že se trápíš samým: „kdyby ha proč, ha proč ha kdyby" — jsú to samé chyby! — Vidíš, Pavle, já si teky rád

všelico přečtu ha o všelijakých věcech rozmýšlím, ku příkladu, když se procházím po hospodářství, po poli — tu se dívám na to oseníčko, myslím, kterak to podivno, že z jediného zrnka, co se do země huložilo, tak bohatý klas vyroste, z malinkého jadýrka veliký strom; kterak to, že ta naše matka země hustavičně rodí, ha nikdy neschudne. — Tulik lidí na světě, nikdo by se hani nedopočtal — tulik zvěře, ptactva v povětří, ryb ve vodě, živočichů rozličných po zemi — ha všecko se to nají do syta — ha ešče zbyde dost! Přemýšlím, kterak je to tak všecko huspořádáno jedno do druhého, jako v hodinách, kterak to všecko pěkně chodí, že to nemůže hani lepší být! — Pozoruju si ten domácí dobytek, tu lichvu (drůbež), kterak se to jedno od druhého liší, ha každý svého se drží; kterak se to v mnohých nápadech — krom té drahé duše — lidom podobá. — Kterak si ten kůň pyšně hlavu nese, jak pod tebú tancuje, když na něho sedneš, jakoby vědíl, že je něco víc než vůl; tomu že patří jen kroky, hale jemu že přisluší skoky. — Pozoruju, kterak hrdě si býk jde před stádem, kterak mladé jalovice vesele okolo skáčú, ha tak nevinně se na všecko dívajú, jako mladé děučence — ha staré kravičky vedú si múdře ha myslí: „Poskakujte si, poskakujte, však haž budete jako my, nebudete škákat!“ Ha pes, to věrné zvíře, kterak on miluje člověka, ha se vším dobytkem se snáší, kromě s kočkú, které jak by se bál, že i jeho zklame svú chytrostí! Kterak milo dívat se na bílé ouce, ha ošklivo na prase, jež si libuje v blátě, jako když my

lehneme do čistých podušek! — Pozoruju pracovité včelky, kterak to po kapkách ten med z lípy, ze zahrad, z jeteliny snášejú, bez něhož by nám hani makovec hani kaše tak nechutnaly, ha vosk dělajú, jenž oltáře boží osvětluje! — Tu pozoruju vlašťovičky pod krovem, kterak si hnízdečko staví, tu si pavúk přede síť, tak huměle, že by toho žádný člověk nedokázal; tu zase pozoruju květiny, kterými Pánbůh plášť země vyšil, jako Dorla vyšívá naše kamizoly. Ha zase se dívám na to divotvorné slunce ha na hvězdy, ha když si zpomenu, že to jsú světy jako náš, ha ešče větší, jak nám pan hučitel řekl, tu hustrnu, hlava mi jde kolem, ha do smrti nebul by já hotov s otázkami, kdyby tu bul, kdo by mi odpovídal. — Hale když si pomyslím, že to Bůh všecko jen člověku k radosti ha hužitku stvořil, že mu dává vnuknutí, kterak by všeho pohužívat měl, ha že ho hudělal nado vším pánem: tu děkuju Pánubohu za všecko, jsem spokojen, nikomu nezávidím bohatství, hani hučenosť, hani stav. Sedlák jako pán stvořen k obrazu božímu, jeden i druhý má podíl na otcově dědictví, o to mě nemůže připraviť nikdo, jen já sám. — Je hale na světě rozličných hlav, ha každá hlava hledá svůj klobúček. — Kdyby buli všickni lidé pány, kdo by oral, kdo by krávy pásl? — ha kdyby všickni sedláky buli, kdo by v radě sedíl? — Jedni pracujú rukama, druzí hlavú, ha jen blázen myslí, že mu Pánbůh hlavu proto dal, haby měl kam čepici posadiť, ha ruce, haby měl čím do húst si podávať — říkával můj táta. — Škoda že nežil do té doby, co by jsom

se jeho rozumem bul lépe mohl poučit, bul chytrý člevěk. Jak víš, bul před tímto rychtářem on. Když ho zvolili, ha přišil na kancelář, povídali mu páni: „Ale, Jurane, budete-li pak míť teky dost rozumu k tomu?“ Táta se hušklíbl, ha prál jim: „Nu, budeme vidět, kterak to bude chodiť, esli se mi nebude rozumu dostávať, přijdu si k vám pro trochu, můžete mi ho odprodať!“ — Hani slova mu více neřekli, když je tak síkl, ha máma když mi to povídala, vždy říkala: „Vidíš, dle šatu tě vítajú, hale dle rozumu provázejú.“ — K čemu by mně to bulo, haby jsom se trápil, když blázen prohlíží moji halenu, ha súdí, že chlap co v ní vězí špatnější musí být, než ten, co je nadít v pytli hedbávném? Hlúpý nerozsúdí, ha múdrý neodsúdí! Před múdrým se pokloňme, hlúpému frkníme pod nos; ha nemudrujme o tom, co věděť nemůžeme. — Co je to platno, Pavle, že se ženeš jako vůl do zdi, kterú rohama neprokoleš? — Já vím, že se nehodíš k pluhu, hale dokád chodíš od meze do meze, nedívej se po hvězdách, sice si roztlučeš nos. Já bul by spokojen jen tulik věděť, co by si vždycky humíl poradiť. Snad i tvému rozumu dostane se širšího rozhledu někdy, já si to halespoň rád o tobě myslím. — Smělého Pánbůh nezkrátí, ha smělý jsi. Jen před Dorlú jsi nesmělý.“

„Máš pravdu, Petře, ve všom i v tutom,“ řekl Pavel. „Já nevím co to je, když si na ni myslím — ha to je Petře, přiznám se ti, skoro celý den, ha v noci se mi o ní zdá — to ti s ní rozprávím, ha řeč mi jde pěkně jako s kruchty; hale když ji

vidím, tu ti zůstanu jako dub, všecek zhlúpím. Filip mi huteče, Kuba zůstane stát, ha neví co mluví. — S druhými děučaty mám řeči jak vody, rád je zlobím, nic si z toho nedělám, chapnúť je kolem pasu; při Dorle jsem všecek jiný. Kdyby já se chtíl k ní přiblížit, kterak k jinému děučeti, jakby mne někdo za vlasy chapl ha zpátky táhl. Jako ta hvězda večernice nad hvězdičkami, tak ona svítí nade všemi děučaty, ha já by ti klečel před ní jako před Svatú! Hale když zpomenu na Jana, když ji vidím s ním mluviť, tu se mi dělá před očima tma, neznám se, ha kdyby myšlénky moje v tu chvíli střelami buly, dávno by jeden i druhý nežíl. — Oh, ten drotar kdyby nebul přišil! — Stokrát jsom ho proklel!"

„Krásný je to chlapec," prohodil Petr, když se Pavel zamlčel, „chytrý teky, ha zajisté ho pan hrabě dobře zaopatří, haž se ještě něčemu nahučí. Mohl by se Dorle zalíbiť; hale ty děučence jsú divné plemeno, majú svú hlavu, ha proto přece ty se jí lépe můžeš líbiť než on."

„Bulo to o posledních obžinkách, když Dorla paní hraběnce věnec nesla; Ondra stál za mnú ha povídá: „Sapermente, to je dívčí — na tu mám dávno oko!" Jakoby ti do mne křislo — ha bul by mu dal po hlavě, kdyby to nebulo v zámku. Hačkoli se mi Dorla vždycky líbila, ten den jsom tepřiva seznal, že ji mám nade všecko rád. Haž do vánoc věřil jsom, že snad i ona na mne myslí, ha ona se mi snad jen vysmívala! — Petře, Petře, jsom chlap hrubý, svévolný, hlúpý, ba špatný chlap

jsom, hale zlé nebulo by mělo nade mnú moci, jen co dobré ha krásné, já bul by si zalíbil, kdyby ona mým handělem bula. Pro ni bul by všecko hučinil, modré s nebe jí snísl; hale bez ní — bez ní jsem člověk nechčastný, ha esli předce drotar k oltáři ji povede — Petře! Bůh mi pak buď milostiv! Když ne já, jiný ji míť nesmí!"

„Huž jsom ti řekl, že k lásce nepřinutíš hani prosbú hani hrozbú; hale co je platno zamilovaným kázať, jakoby hrách na střechu házil. — Však se to hukáže záhy, esli tě Dorla ráda má, nebo ne. Kdy hano, dobře; kdy ne, poruč to Pánubohu!"

Pavel, zdálo se, že neposlouchá; po krátkém pomlčení ale ptal se Petra: „Věříš ty hraběti?"

„Hrabě jsú člověk dokonalý, k nám hupřímný, neboť jsú s každým jako bratr, ha kde mohú pomohú. — Toť muší každý huznať. Bába, která to nejlépe ví, neboť je často v zámku, slečenka hu ní, ha s Dorlú kterak družka, ta říká, že hrabě chtějí, haby se nám lépe vedlo, habychom se něčemu nahučili, haby to v naší vesnici líp vyhlíželo."

„Hm bába, — ta muší chválit."

„Pavle! snad ti nehuvízla strejkova hutrhačná slova v kotrbě?"

„Dorla je krásná, mohla by se mu zalíbit."

„Kdyby já neměl s tebú hútrpnost, věru by tě nenáviděl, chlape! Nedíváš-li se i ty i my všickni rádi na slečenku, líbí se nám všem, ha zdaž nám co jiného napadne, než že je roztomilé stvoření? — Nebud blázen, ha nedělej křivdu Dorle, hani panu

hraběti, kterému věřiti můžem; sice nezůstanem dobří kamarádi!"

S těmi slovy došli k vesnici; u zámku troubil ponocný půlnoc. — Ani živé duše nebylo po vsi viděti, a ticho všude, leda že tu a tam pes zaštěkl, a se střechy kočičí duetto se ozvalo.

U jedné z prvních chalup se zastavili; tam bylo obydlí Pavlovo, Petr zůstával blíže kostela. Chytaj zaštěkl, přiběhl k nízkým vrátkám; vida ale že to pán, radostně začal vyskakovat.

„Ty máš basi hodnú bolesť vet?" ptal se Pavel, když mu Petr na dobrou noc levou ruku podával.

„I cožež, to se zahojí! — Hale jakž s tvú hlavú? — Zítra habychom se báby zeptali?"

„Chraniž nebe! Máš-li mne rád, nezmiňuj se, kde jsme buli, hani co se stálo. — Co by si Dorla pomyslila! Oh, Petře, já jsom daremný chlap! — Dobrú noc!"

Dořekl, přeskočil vrátka, polichotil psovi a vešel do síně.

„Jsi ty to Pavle?" ozval se hlas ze sednice.

„Já to, mámo, ešče nespíte?" zeptal se Pavel, pootevra dvéře.

„Chvála Bohu, že jsi dyma, měla jsom dnes o tebe strach, zdálo se mi v noci, že mi vypádl zůb — nemohla jsom husnúť, ha modlila se."

„Tedy spěte nynčko, mamičko, dej vám Pánbůh dobrú noc!"

„Dejž to Pánbůh — i tobě! Snad haby tě rozžíhla?"

„Netřeba, děkuju vám!“ rychle Pavel odpověděl, zavřel sednici, a s stísněným srdcem šel do srubu, kde spával.

„Matka ale přemýšlela, co se to stalo, že se chlapec domů vrátil, a že s ní tak pěkně rozpráví, býval’ poslední čas velmi nevrlý.

„Snad mne Pánbůh vyslyšil, ha dal mu jiný húmysl!“ vzdychla si, a upokojena položila hlavu do podušek.

IX.

Na velký pátek před slunce východem pospíchaly všechny dívky k potoku umývat se, aby zdraví a krásu udržely po celý rok; na bílou sobotu hospodáři vykropovali pole a sady svěcenou vodou, aby hojné úrody bylo; hospodyně byly po všechny dni jako v kolovratě, a o hod velikonoční — aneb první červený svátek — se celá vesnice leskla. Sedlky odložily modré sukně a bílé zástěry i bílé kalouny, smutek to, jejž po celý půst nosily, a o hrubé se v kostele všecko pestřilo; děvčata jakby z pivoněk vyskočily, v nových šněrovačkách, a chlapci též s vysoka si vykračovali.

V pondělí *dynovačka;* ouzkostlivě vycházela děvčata ze stavení, a která šla po vsi, jen se tak míhla, jak plachá srna, a z kostela i do kostela jdouce, schovávaly buclatá ramena pod zástěry, před dynovačkami chlapců. Od svitu již bylo křiku a capartů po vsi i v zámku dost. Jediný Miča své ženě nevyšlehal, ale dle obyčeje svého domova vylil na ni džku vody.

Jak mile Jano k šafářovům ráno přišel, hned mu malý Honzík povídal, co táta mámě urobil, a

ten se smál řka mu: „Ej znáš ty, to misí byť oblévačka o velkú noc. Keby jsom bou doma, bou by jsom Ilenu aj Marišu hodiu do rieky.“

„Pročež? — Do řeky?“ divila se Manka. „Toť by mohl člověk nemoc dostať z leku.“

„Ah ně; veť ony děuky chytro vyskáčú von, ale keď jich utiekajúcích šuhajci ulapia a druhý raz do rieky hodia, už sa potom zimú drkajú, dobre nězajdú. Juj! lajú na šuhajce: Bodaj vás zráca*) metala!“

„Bodejť by se zimú necintovaly,**) ha nehřešily, totě něco říct, hodiť do ledové vody, ha hu vás zima větší než zde! — Měly by jim to oplatiť, jako hu nás. Zítra já si na Miču přivstanu,“ řekla šafářka.

„Nuž — veť zítra u nás děučencí oblévačka. — Juj! zítra bočí každý šuhaj od děuky, ako črt od kríža — aby ho neoblila — a preca čo by aj hore na buk vylezou, každého najdú a oblejú,“ smál se Jano.

Dorle hned časně ráno Józa vyšlehal, pak přišel Miča a Jano koledovat, a když šla z kostela, přitočil se k ní Petr.

„Buď milosrdný!“ prosila, vidouc že vytahuje z pod kamizoly z vrbových proutků pletenou dynovačku okrášlenou na konci červenou mašličkou.

---

*) Zráca, zlá nemoc — padouci — aby s vámi trhala. — Bývá časté hřešení Slováků.

**) Netřásly.

„Vždyť já jen zlehka, haby tě blechy neštípaly,“ usmál se Petr, dotkna se holého ramene, jež bylo plno červených šmahů.. „Kdyby bulo možná na tebe se hněvať, měl by hale příčinu, ty zlá dívčí ty,“ řekl jí Petr.

„Pročež? Čím jsom ti hublížila?“

„Podívej se hyn tam na chlapce, každý má novú kamizolu, ha já na hody v staré — tím's ty vinna. Pověz pravdu, proč's mi ji nechtíla vyšít?“

„Měla jsom mnoho díla děučenského, chtíly mít nové šněrovačky děučence. Vždyť jsom tě pravila.“

„Dobře tedy; nynčko's je odbyla, nemáš výmluvy, ha výšíješ mi ji, vet? Já chci ji míť jen od tebe vyšitú.“

„Když to teda muší býť, třebas. Snad se budeš dokonce ženiť, že tak husiluješ?“

„I nu já před svatbú mám, to je prauda, hale nevěsta ešče kdesi húby pase. — Radš by, haby mne pozval na veselku ten, kdo má k ní blíž než já,“ prohodil Petr.

Růžový nádech s tváře Dorliny uprchl při Petrových slovech, jež ona si jinak vykládala. Rozpačitě začala si hrát s kytkou za šněrovačkou, vytáhla si ji a voněla k ní. Petr si toho dobře povšimnul.

„Kdo pak tě dal tu pěknú kytku, snad z panské zahrady?“ zeptal se jí.

„Kdo by dal? — Bazaličku mám za okny, fialky jsom natrhala v sadě. — Na, přivoň si.“

„Rád mám ty fialky,“ — zamyslil se Petr, drže v rukou kytici; „hale dávno, co jsom jich netrhal.“

„Když bula ešče Hanežka hučitelovic dyma, ta mi často kytici dala, tam jich majú v sadě dost ha dost. Ta mívala krásných kytek!“

Jak byla Dorla zbledla, tak Petr při Dorliných slovech zčervenal. — Ale po chvíli zase usmál se řka:

„Jsú fialky ha bazalka tedy pro chorobu dobré? Já se, holečku, púštím do lekaření!“

„No to nebudeš s naší bábú koláče jídať,“ smála se Dorla.

„To, co já vím, neví hani bába. Ja huhádnu nemoci, kterým bába ani na jmeno nepřijde, — ha na tom vlastně všecko záleží. — No tedy mi pověz, pro jakú nemoc jsú fialky dobré, ha pak ti povím, kdo je chorlavý.“

„Ty jsú jen pro obveselení srdce,“ usmálo se děvče.

„No, toť jako by to bul napřed vědíl, ten lík právě potřebuju. Dej mi ho, hano!?“ žádal Petr, ukazuje na kytku, kterou z ruky více dát nechtěl.

V tom došel je Józa, slovem božím pozdravil, ptaje se hned Petra, kdeže je Pavel.

„Nebyl po všechny dni ani v kostele. Co se to děje s tím chlapcem?“ divil se Józa.

„S Pavlem zle se díje, on je chorlavý,“ řekl Petr.

„Chorlavý? A bába aby o tom nevěděla? Ty žertuješ.“

„Vždyť si nebudu dělať z huby holinku, dokonce na Boží hod! Opravdu je chorlavý; hale stydí se to říct — ha nechce žádného doktora. To víš, my chlapi se rádi chlubíme, že nás nic nezdrtí.“

„Kdo o sobě mnoho — o tom lidé málo!“ ušklíbla se Dorla.

Petr chtěl jí také odseknout, ale Józa ptal se zase, nač si Pavel naříká.

„Hlavu a srdce má v nepořádku,“ řekl Petr velmi opravdově, až se Dorla úzkostně naň ohlédla.

„No, jestli netropíš žerty, to by se měl přece s někým poradit. Mně se beztoho dávno již nelíbil, kdo ví, jestli v něm nemoc nevězela,“ řekl Józa.

„Vždyť já huž mluvil s doktorem, ha nesu mu koření, po kterém zajisté okříje,“ odpověděl Petr, a podívaje se na Dorlu schoval s kytku za vestu.

Děvče bylo v největší rozpačitosti, sklopila oči, a tvář jakby jí šarlatem pokryl.

Byli u chalupy, a Petr musel do sednice pro koledu. — Na stole ležel mazanec, nůž při něm, baba hned zvala Petra, aby si ukrojil svěceného, a Dorla přinesla tři červené vejce, mezi nimiž jedno rejsované bylo, a podala je Petrovi koledy.

Okno bylo otevřeno do zahrádky, Petr vyhlídl ven.

„To je viděť, co je dívčí ruka,“ řekl. „Kdyby já se na hlavu postavil, tak pěkně si nemohu zahrádku zřídiť. — Ha jakú krásnú rozmarinu ha muškat máš!“

„Měla jsom je v srubu přes zimu, hale nynčko je nechám přes den v zahrádce, snad nepřijdú mrazy, vždyť jsme huž zimu odnesly ha jaro přinesly,“ řekla Dorla.

„Jaro zvěstuje Zvěstování, hale zimu ešče nevyhání,“ ozvala se bába od krbu.

„Hale kúsek muškátu mi mušíš dáť, to ti hani Pánbůh nepomůže,“ obrátil se Petr na Dorlu.

„I hano, kúsek muškátu není svět, počkej,“ řekla Dorla, chtíc proň dojít.

„Já půjdu s tebú, je čas k jídlu, haby jsom nedostal od švakrové trochu polívky jazykové, že ruším pořádek domácí.“

„Eh ten muší býť, hospodář je čeládce zrcadlem,“ přisvědčila bába.

„Pozdravuj Pavla, že ho navštivím,“ řekl Józa.

„Vyřídím. Zdrávi končili hody,“ přál Petr vycházeje ze dveří.

Dorla šla za ním.

„Tuto je moje koleda,“ řekl Petr na záspí, schovávaje dvě červené vejce do kamizoly; „hale tuto s tim srdíčkem — dám Pavlovi, když si nemůže sám pro koledu přijíť. Vet Dorlo, že tak dobře bude?“

„Kdo si pro koledu přijde, tomu ji dám, hať s ní dělá co mu líbo; mým jmenem ji hale nesmí dávať nikdo,“ řeklo děvče určitě.

„Ha jinak mu málo na ní záleží.“

„Nedělej mi, Petře, zeleno před očima, když vidím, že je bílo,“ zaškaredila se Dorla, vrátka do zahrádky otvírajíc. „Mně oči nezamydlíš.“

„Kdo ti je chce zamydlovať. Co jsom řekl je pravda, beze vší barvy.“

Dorla obrátila k němu černé oči, a jelikož viděla v jeho jasném oku výraz opravdivosti a upřímnosti, uvázl jí posměšek, který na jazyku měla, v hrdle. Shýbla se k muškátu dolů.

„Chceš si ho vsadiť, hanebo jen k vonění?“ ptala se Petra.

„Může býť oboje, po cestě si přivoním ha dyma si ho zasadím; ha kúsek rozmariny přidej, však ti jí dost zůstane k veselce.“

„To máš pravdu, do té doby naroste zvýši topolu.“

„Huhýbá, kterak rybka vodú. — Hale nezapříš, dívčí, o čem huž laštovičky štěbetajú.“

„Když jich mluvě rozumíš, víc víš, než já, která o ženichu nevím.“

„Já povím jako ty, habys mi bělmo na oči nedávala; já to v trní nenašíl, ha mám předce chvála Bohu zdravé oči.“

„To bys mušil míť oči Pánaboha, habys chtíl viděť toho, který mi súděný; to ví jen on,“ řeklo děvče, podávajíc Petrovi muškát.

„Ha Jano, kdo je to?“

„To je Mičovy matery krstný syn,“ usmála se Dorla.

„Ha tvůj ženich, vet?“

Dorla dala se do hlasitého smíchu, až to bylo v sednici slyšet, a bába se podivila co je tomu dívčí tak s máslem, že ji dávno neslyšela tak poctivě se zasmát.

„To víte, Petr rozpúští zase špačky,“ řekl jí Józa.

Dorla ale v zahrádce Petrovi řekla: „Tys tomu dal! Holečku, daleko pata oka! Jestli na tu svatbu čekáš, můžeš čekat haž po smrti ten pátek.“

Dorlina tvářka nebyla lhářka, proto se Petr rozradoval, vida, že se nemýlil.

„Dorlo!“ zvolal, „dívčí! kdyby já tak směl, vzíl by tě do náručí, ha skočil s tebú přes plot samú radostí za to slovo! — Ha což tepřiva bude Pavel říkat!“

„Pavel?“ řeklo děvče, a úsměv jí s tváře zmizel, jakby jej studený vítr byl svál. „Pavel — tomu tuším takové věci nepotřebujú na mysli ležít.“

„Jen se nedělej, jako bys bula dnešní, však jsi rozumíla, kam jsom bil.“

„Vyrozumíla jsom, že mi kuklu strojíš, hale nejsom blázen.“

„Estli jsom mluvil pod pokličkú, bulo to, haby tě vyskúmal, hale nynčko ti povím čistú, jasnú praudu: že je Pavel chorlavý ha že se jen pro tebe trápí.“

„Ha Hana-Líza?“ ptala se Dorla, sklopíc oči.

„Je příbuzná Michlovo, šenkýře v bavorské hospůdce,“ usmál se Petr.

„Ha Pavlovo nevěsta.“

„Tys tomu dala! Daleko pata oka!“ vysmál se zase Petr jí.

„Však to prála jeho vlastní sestřence naší bábě,“ pravila Dorla, hrajíc si s rozmarinou.

„V hospodě ha hu šestinedělky nejvíc klepů bývá; to je věc vyjednaná.“

„Ha kdyby i toho nebulo, vždyť řekl sám o Boží hod vánoční, tuto hu vrátek, že jde k Haně-Líze, není to tedy žádný klep.“

„Leda povídali; snad se něčím dopálil, ha řekl to naschvál. — Toho mnohdy muška na stěně mýlí, ha esli tě vidil s Janem, bul oheň na střeše. To víš, co v srdci nosíme, o to se bojíme. — Já ti hale hupřípmně povídám ha na svoje svědomí se ti dokládám, že tě má Pavel rád zrouna dost. — Nech si to za ňadrama: hale za to tě prosím, dopřej mu halespoň laskavého slovíčka, ha nedělej ho eščе nechčastnějším, nežli je, od laskavého slova jazyk nezabolí.“

„Ha proč by bul nechčastný?“ ptala se Dorla po chvíli, v níž kolikrát barvu změnila.

Petr začal jí v krátkosti povídat o Pavlovi tolik, co jí vědět třeba bylo, aby nestál v jejích očích co špatný chlap, o jeho náklonnosti k myslivectví, co ho zavádí až k pytlačení a o Sršánově zlomyslnosti, toho ostatního, myslil, ať se dovtípí.

„Ono je málo těch hlav, na něž by se hutrhačova kukla nehodila,“ doložil. „Človĕk muší jedno minúť, druhé svinúť, ha k třetímu pomlčiť,“ říkávala moje máma.

„Já ráda věřím, hale kdo ví esli naše bába tak poví.“

„Bába je múdrá, však ona ví, kterak to chodí, ha múdré hucho neposlúchá, co hlúpá huba povídá, rozumíš. No, ruku mi dej, že nebudeš Pavla trápiť.

— Nynčko jdu, by mu srdce obveselil kytkú ha koledú.“

„Dělej s tím co chceš, neříkej hale, že mu to já posýlám, za to tě prosím,“ řekla Dorla, kladouc do Petrovy ruky svoji, a spolu i zelené stručky.

V tom zhlédla ránu dosti značnou na Petrově ruce.

„Pro Pánaboha, cos to dělal?“

„Poleno mě hudeřilo,“ zasmál se Petr.

„Pročpak si neříkl, když jsis to hudělal, bába by ti bula dala masť; chudáku, je mi tě líto, měls hasi velkú bolesť!“ útrpně řeklo děvče.

„Vy ženské jste divné plemeno, pro takový capart, který se za pár hodin zahojí, to je litování, shonu mastí, Bůh ví, čeho byste snesly; hale bolesť, která sílu chlapa zlomí, jak stéblo, srdce hužírá, jako rez, to je vám smích!“

„To mi děláš křivdu, mně je Pavla tuze líto.“

„O lítosť on se neprosí; politovať by trefil ledakdo: milovať ho mušíš, chceš-li mu pomocť. Rozumíš? — Ha nynčko s Pánembohem, pospíchám, Pavlovi hale povím praudu.“

S těmi slovy vyklouzl ze vrátek, a rychlými kroky pospíchal do vsi.

„Petře! Petře!“ volala za ním Dorla; ale on schvalně se neohlídl. „Oh, já hlúpá dívčí!“ zvolala, „on to jistě na mně poznál! Ha co si Pavel o mně pomyslí? — Že se mu nabízím! Bože, že pak jsom o něm mluvila. Ha estli mne Petr klamal, estli nestůně — ha estli přece Hanna-Lízu má rád! — Oh, že pak já jsom si ho kdy do srdce brála!“

A tvář oběma dlaněma zakryvši, hluboce si děvče vzdychlo, a chvíli v zamyšlení zůstalo stát. — To srdce lidské podobá se mnohdy moři: je bohaté, hluboké, nevyzpytatelné a klamné, jako ono, plno kras a divů, plno i hrůzy! Kdo by byl řekl, hledě do jasného oka Dorlina, že to není krystalové zrcadlo tiché lesní studánky, skrze niž vidět až na samé dno? kdoby byl řekl, že má to srdéčko také svoje hlubiny! — Nikdo nevěděl, za kým myšlénky její poletují, když za stavem sedí, a čluněk jí z ruky do ruky přeletuje; když květiny na hedbáví a sukno vyšívá, komu by ráda, kdyby živé byly, kytky z nich vázala; za koho první a poslední otčenášek se modlívá: nikdo nevěděl, aniž by tak snadno uhodl, komu to dává v duchu dobrou noc, když hlavu na podušku ukládá.

Bába si myslila, že to dívčí ještě na chlapce ani nepomyslilo, a když jí to ženy do očí cpaly, že ji má ten a ten a onen rád, bručela na ně, a nechtěla ani o vdávání slyšet. Dorla byla její radost a chlouba, ona ji měla radši snad než vlastní dceru, a proto se o ni bála, a když přece někdy přemýšleti začala, kterak to bude dál, tu nevěděla, kterého ženicha si pro ni přát, zdali rychtářova vnuka — nebo Petra, či Jana, kterého jí každý přisuzoval, a jehož i Miča v mysli pro ni choval a bábě nejednou navrhoval. Jano byl bábě milý; upřímnost, přítulnost k ní, k Józovi i Dorle, nábožná mysl, a přitom i sličnost a mladý věk se jí líbily. V pohorské vesnici se chasa v brzkém mládí ženila a vdávala, a v Mičově rodišti byl tentýž způsob, proto

jim Janova a Dorlina mladost pranic nepřekážela. Jano byl nejhezčí ze všech chlapců, co jich koli bába znala; myslila tedy, že by se všecek k Dorle přislušel, jen kdyby jistotu byla měla, že ve vsi zůstane. Nechtěla, aby se Dorla z chalupy vyvdala, ona měla jí oči zatlačit, a po její smrti být Józovi matkou; proto bylo vdávání její na pomyšlenou, a proto se bála, aby si Dorla Jana do srdce nebrala, dokud nebude jistota, že ve vsi by zůstat mínil.

Mimo Jana byl by se jí Petr nejlíp líbil, ačkoli by si byla přála, aby méně světem páchnul; ale jeho otec prý za mladších let veselá kopa býval, a přece pak byl vzorným manželem; doufala že i s Petrem takové to bude.

Že by i Dorle mimo Jana Petr nejlíp se líbil, to bylo její domnění. Miča ale najisto soudil, že Jano a Dorla pro sebe stvořeni jsou. — Že Dorlino srdce na bábin úsudek se neohlíželo, že již volilo, že volilo toho, který se málo komu líbil, to nenapadlo ani bábě ani Mičovi.

A Jano? — co ten myslil a soudil? — Ten si hleděl práce, dělal co mu dělat kázali, učil se, když měl pokdy, kreslil, vyřezával atd. — Nedělní odpůldne po požehnání bavíval se ve společnosti svých krajanů, nebo byl u báby; někdy šel s Józou na pozvání hraběte do zámku, a to mu bylo jako boží hod. — Nevšímal si pranic lidských povídaček a úsudků, jakéž o něm pronášeli. V kostele si nikdy nevšímal, kdo se po něm obrací, a kdo ho pozoruje. Vždy stával na jednom a témž místě u sloupu, jak to z domova zvyklý byl, a

vroucně se modlil. — Když oči pozdvihl, obrátil je na překrásný oltářní obraz nejsvětější Panny Marie, do jejíž milostné tváře se všecek ponořil; čím déle do ní hleděl, tím milostnější se mu viděla býti. Světlá zář vůkol ní skvěla se víc a více, plamenné paprsky rozstřelujíc na vše strany; před chlapcovým zrakem míjelo klenutí chrámové, celý šírý obzor viděl před sebou co jediný oltář, a na něm stát velebnou postavu královny nebes, nad čelem korunu z hvězd nejskvělejších utkanou. — Okolo ní viděl vznášeti se na růžových oblacích anděly Boží, slyšel kůry nebeské, slávu její hlásající. — Zdálo se mu, že se naň milostně usmívá, že mu ruka její kyne — a s citem úcty, blaženosti, jejž vysloviti mluva lidská chuda jest, padal na kolena k nohoum jejím, duši svou jí vzdávaje.

Velmi se Jano divil, slyše od Mičy, že půjdou spolu hned po svátcích domů; i ptal se, co se stalo, že se tak najednou rozmyslil? Miča byl by rád pověděl, ale že slíbil slečně mlčení, tedy mlčel; Manka ale také vědouc, jak a co se dělo, nemohla to přes srdce přenést. Nepověděla Janovi, ale napověděla.

„Eh ty sliepka ty, něznáš mlčanuo skryť!" pohrozil Miča ženě, zpozorovav z Janovy řeči, že něco ví.

„Nevídáno!" řekla Manka. „Kdyby to bulo cosi žalostivého, bula by jsom to nechala při sobě zavinuté; hale radosť člověku hudělať, nemá se odkládať. — To by i vrchnosť sama huználi."

Co dělat, již se pánvička propekla. Co Manka napověděla, Miča dopověděl. — Jano stál jako zmámený slyše, že Ilena bohatší než rychtářova dcera, že bude mít veselí, a komu to štěstí děkuje. — Ani se nemohl zpamatovat, a když to všecko jak náleží pochopil, vejskal, plakal a tancoval — radostí, a jako dítě se těšil na velikonoční středu, kde měli s hrabětem jeti do Prahy, a pak sami dále se ubírat k domovu.

Uběhly svátky. V úterý velikonoční večer šel Jano ještě panu faráři políbit ruku, pozdravit pana učitele a potom šel k bábě dát s Bohem, a ukázat krásnou partu, kterou mu Jelenka pro Ilenu dala. — Dorla byla ji viděla již, ale bába se jí obdivovala a velice se jí líbila, povídala také, že za starých časů i ve vsi takové náčelky nosila děvčata místo bílých vínků, jen že nebyly tak vyšity. Józa dal si ji popsat, ohmatal ji a také přisvědčil, že je krásná. Jano se jich chvále jen usmíval, a neměl pro radost svoji ani slov.

„Ha co já sestře tvojí pošlu?“ Dorla rozmýšlela, pak skočivči do komory, přinesla obrázek v pozlaceném rámečku. — Byla to krásná rytina, „Maria“ dle Murillova originalu. — „Dostala jsem ho ve škole za poctu, ha je mi milej, tedy ho dej Ileně. Má ráda obrázky?“

„Akože by němala. Juj! jaká to milota, akuo to miluo děce, ten Jezušek!“ zvolal Jano, a chvíli se díval naň, než ho políbil a do tašky schoval.

Rozloučili se.

Józa chlapci stiskl ruce, přikázal mu, aby přinesl nové písně, bába ho požehnala křížkem, Dorla mu potřepala ruku. Od báby dal se vrátkami do panské zahrady, rozloučit se se zahradníkem, s nímž žil v dobrém bratrství.

Přijda k zámku zastavil krok, a opřev se o strom, díval se zamyšlen do osvětlených oken. Smutek zalehl mu srdce, a nevěda snad ani jevil myšlénky svoje v písni, již přidušeným hlasem začal zpívat:

„Bože muoj, otče muoj, na tejto dolině
Žiadon se nezpytá, šuhajče, čo ti jé?“ —
„A čože by ma bolo, hlavička ma bolí,
Hlavička ma bolí, srdénko vo mně hrá,
Milý, mocný Bože, čo že to znamená?“

Nebyl si vědom, jaký to jásot v duši, jaká to radost mnohdy dech mu tají, jaký to líbezný tón srdcem rozehrává, že si zavýsknout musí, a co to v něm jásajíc pláče.

V snění pohroužen stál u stromu, oči maje zavřené; před vnitřním jeho zrakem ale tanul obraz jasný, plný světla, plný vůně. V nadšení hleděl na ten zjev andělský, toužebně rozevíral po něm náručí; ale rámě klesalo, netroufal si ani stínu jeho se dotknouti. Ale rozkošný ten obraz nebyl obraz Dorlin! Při myšlénce na ni neozářila se mu tvář, hlahol jejího hlasu nezněl mu co zpěv nejlíbeznější, kytky, které, ač již svadlé, přece ještě schovával, nebyly rukou její trhány! Ta, kterou ani sám nevěda miloval celou vroucností mladého čistého srdce, nepatřila k jeho stavu, ta patřila rodině, kterou

nade všecky lidi, co jich koli znal, stavěl a co svaté ctil a zbožňoval. — Dorlu měl rád skoro jak sestru Ilenu, rád s ní zahrával, jako s onou, byl k ní důvěrný, měl rád i celou rodinu; ale přání, aby mu blíže stála, jak si to Miča přál a mnozí mu pokládali, nikdy mu na mysl nepřišlo.

X.

Za osvětlenými okny, před nimiž Jano dlouhou dobu stál, seděla v malém salonu hraběcí rodina pohromadě. Byli po večeři; hraběnka byla trochu churava, hovila si v pružném opěradle, a proto také nebyl nikdo cizí přítomen.

Rozprávěli. — Hrabě chtě matku rozveseliti a překaziti vznikání melancholických myšlének, které ji přemáhaly, kdy tělo trpělo, vypravoval všelicos zajímavého i žertovného. Jelenka seděla na nízké seslici k nohoum hraběnčiným přitulena, a kdy hraběnce sotva stín úsměvu okolo rtú se mihnul, tu ona vždy chutně se zasmála; hraběnka dívajíc se do její milostné tváře zapomínala na bolest, a hrabě na to, co vypravuje.

Myšlénky jejich přebíhaly z předmětu na předmět, ze zámku přelítly do Prahy, a z Prahy mžikem se octnuly ve vsi.

„Kdes to dnes chodila s bábou?“ ptal se hrabě Jelenky. „Viděl jsem vás s okna jít po vsi.“

„Šla jsem podívat se k Dorle, co dělá, ale že právě kamsi odběhla, šla jsem tedy zatím s bábou k Maternovic. Rozstonalo se jim dítě, a poslali pro

ni. Když jsme tam přišly, držela dítě matka na klíně, a byla celá uplakaná, a Materna seděl u ní, držel je za ručičku, ustavičně je líbajc. „Potěš vás Pánbůh, co se stalo?“ pozdravila a ptala se bába. — „Hanička se nám roznemohla, od včerejška tak leží, v jednom žáru,“ řekl sedlák, a selka podala dítě bábě, pro pláč nemohouc ani promluviti. Ach, matko, já jsem nikdy krásnějšího dítěte neviděla! Bába mu sundala červenou kukličku, rozdělala podušku, a tak ti tu leželo, jako andílek. Žluté vlásky, samý kroužek, bělounké čílko, ústečka malinká, a ta ramínka kulatá — ach, matko, já bych je byla celé zulíbala, a nevím co bych udělala, jen aby neumřelo!“ zvolala Jelenka, ale náhle se zamlčela, a vyšší ruměnec jí polil líčko. Setkalot se oko její s Hanušovým, a v něm se jevil cit pohnutí a tak vroucí lásky, jakýžto ji nikdy ještě nevyzradil.

„Nuž, a co říkala bába, povídej dále,“ pravila hraběnka.

Jelenka si oddechla, vzchopila se a povídala dále: „Když si je prohlídla, museli přinést chleba a svěcenou vodu, namočila kus kůrky do svěcené vody, a přiložila Haničce na hlavu. Pak ji položila do kolébky, kázajíc, aby ji tam tiše nechali ležet, že si půjde pro devatero koření, dobrou vodu a že jí spraví koupeličku. „Snad dostane osypky, nebo nějaký ohnipar,“ řekla. — Já se jich ptala, jestli by chtěli lékaře, že by se pro něho poslalo, ale oni povídali, že to dají na bábu, bába ale řekla, že to musí dát na Boha, lékař prý by ale také nic ne-

pořídil s takovým koťátkem, které nemůže povědít, kde a kterak ho bolí.“

„Žemlemi bychom ji chovali, jen kdyby nám ji Pánbůh nechal,“ pravila matka, a ptala se báby, co to je, že Hanička ve spaní očka otvírá, a ústkama brzy škube, jakoby plakat chtěla a zase smát se, že jí selka jedna řekla, božec že se o ni pokouší.“

„Ale nedejte se balamutit, to není nic zlého, spánek hraje s ním,“ řekla jim bába. Já se ptala, jak tomu rozumět mám, a bába sednouc ke kolébce, povídala: „Když dítěti spánek oči zavře, přijdou k němu andělíčkové, zpívají mu a přinesou mu s nebe rajská jablka a květiny, položí na kolíbku, a hrají s ním, a dítě se ve spaní usmívá, a ručičkama sahá po nich, a to se říká, že s ním spánek hraje. A ještě vám něco povím, poslyšte, slečinko, i vy“ — pokračovala dále: „Když jsem byla ještě mladá žena, je tomu ovšem mnohonácte let, měla jsem děcko choré, bylo to první. — Šla jsem s ním na pouť do Hajku k sv. Anně, tam jsem je obětovala na malý oltářík, co je ten krásný obraz sv. Hanny, ha prosila jsem svatú bábu, haby se hu svého vnuka Ježíše Krista přimluvila za jeho zdraví. Po modlení jdu za kostel. sednu stranou do trávy a dítě u prsu uspávám. Tak se na mne moudře dívalo, jakoby mi cosi vyprávět chtělo, a když očka zavřelo, usmívalo se. — Plakala jsem, až mi srdce usedalo. — Tu se vám octne u mne žena v bílé pleně, a že co pláču. Vypravuju jí svůj žal. — I povídá:

„Nežel, matko, toho dítěte, tomu by se na světě vždy stýskalo, a nebylo by šťastné, to si andělé od Boha vyprosili. Vidíš, kterak se usmívá, hrají s ním, ukazují mu ráj, kamž si je i záhy odnesou. Přej mu ho, ty mu jej dát nemůžeš! — Poslyš; dokad jsou déti malé, snívá se jim o ráji, hrají s anděly, jak ale do rozumu dorůstají, už se jim plete svět do snů. Nemohou se dočkati stát se velkými, rády by už znaly a zkusily svět, myslí, že jsou již svoji, nechtějí hrát s anděly, a ráj zdá se jim že najdou ve světě. Tu jim řkou andělé: „Nyní už nebudeme s vámi hrát, jako jsme hrávali; ale jestli na nás nezapomenete, přijdeme zase a budeme vám povídat o nebi.“ — Nedbají děti, jen to pádí horempádem do světa. Ale svět omrzí, Pánbůh zpomene křížkem! Člověku je smutno, neví kam se dít! — Zatouží, zapláče po prsu matčině, zpomíná, kterak mu bývalo blaze, když s ním andělé hrávali! A jak zpomíná — tu se octnou u něho zase. Nepřinášejí mu květiny, ani rajská jaklka, aby s nimi hrál, ale zpívají mu písně o nebi, učí ho zase modlitbě, na niž zapomněl, a jestli jich sám člověk opět nezaplaší, neopustí ho do skonání. — Jdi domů, vzdej se do vůle Boží!“

„Tak mi ta žena řekla, a když jsem se po ní obracela, nebylo vůkol ani živé duše. — Já sebrala se, a šla domů. Ještě tu samu noc Honzík mi umřel; a vidíte, já byla tak potěšena tou ženou, že jsem ani tuze neplakala.“

„A kdo byla ta žena?“ ptali se.

„Zdálo se mi, že nese v líci podobu sv. Anny,

ale pánbovat se na to nemohu — neviděla jsem pro slze, a také mi ten obrázek na oltáři na mysli ležel,“ řekla bába.

„Snad se vám to přece zjevila sv. Anna?“ mínila selka.

„Ať to byl už anděl, nebo člověk, dobrý duch to byl, kterému Pánbůh srdce nadchnul, by mne potěšil, a to je velká milost. Aby divy pro mne tvořil, toho já nejsem hodna,“ odpověděla bába. Potom pozdravila, a odešly jsme zároveň; bába pro koření domů, a já s ní, navštívit Dorlu.“

„Jaké to krásné myšlénky, jak vroucí, zbožný cit!“ zvolal hrabě. „A žena ta je sprostá. A lid prý je surový, hloupý, nemá prý schopností povznésti se nad zvíře, a má se s ním jen co s otrokem zacházeti! — Kdyby ti, co tak mluví, sestoupli trochu s té výše, na kterou se sami postavili, a s níž rozeznat nemohou předměty v dolině, kdyby sestoupli dolů, žili s lidem, a naslouchali tlukotu jeho srdce, pak by zajisté skroušeně v prsa se bít museli a vyznávati: *Mea culpa.* — Ale toho se nedočkáme. Oni kritisují knihu, z níž neznají více než titul a desky.“

„Srdce lidu — věru je to kniha, na jejíchž stránkách bývá ta nejkrásnější poesie,“ ozvala se hraběnka.

„Jen že ji málo kdo čte, poněvadž není rým dosti lahodný, a forma ne dost elegantní,“ prohodil hrabě a ironický úsměšek hrál mu kolem rtů; pak obrátiv se k Jelence, pravil srdečně: „Ty, Jelenko, znáš čísti v té knize, tobě se i forma líbí.“

„Jakž by nelíbila, vždyť jste mne ji naučili milovat!“ odpověděla ona, a stisknuvši hraběnce ruku, upřímně na Hanuše pohlédla.

„Kdyby nebylo tvoje srdce sídlem lásky, ty bys neporozuměla,“ hrabě chtěl říci, zamlčel se ale; neboť se hraběnka tázala Jelenky, kde bydlí Maternovic.

„Za kostelem druhý statek, říkají tam u ptáčníků; děd Maternův prý, jak mi bába povídala, množství ptáků míval, a čihadlo si držel, i přezdívali mu ptáčník, a ta přezdívka již na statku zůstala, a Bůh ví, do kolikátého kolena zůstane. Měla bys radost, matko, kdybys tam přišla, mají vše hezky v pořádku a čistota jako u báby,“ pravila Jelenka.

„Materna je mladý hospodář,“ řekl hrabě. „Začasté s ním mluvívám, a dle otázek, jichž vždy kolik pohotově mívá, soudím, že si rád všeho, co by k zlepšení hospodářství jeho sloužilo, všímá. — Kýž by jen v té věci všickni stejnou zvědavost ukazovali! Ale nevím, dočkám-li se květu svého snažení; šest let bude, co jsme zde, a ještě tak málo se to hnulo ku předu. A přece stává se vše k jejich blahobytu! — Ovšem boj proti zastaralým zvykům a předsudkům je těžký, dlouhý, a jinou zbraní, než zbraní rozumu a lásky bojovať byloby marné.“

„Proti jednomu zvyku bych se přece rázně opřela, a myslím, že bych nezhřešila,“ ozvala se Jelenka.

„Odstraniti nepěkných obrazů ze stavení, neníli pravda, že jsem uhodla?“ řekla hraběnka.

„Uhodlas matko;“ přisvědčila Jelenka, a s horlivostí dále mluvila: „Já šetřím obyčejův lidu, a žádného mravu se nedotýkám, který je lidu svatý; ale myslím, že by nebylo nemoudré, takovéto karikatury ošklivé, výtvory to ledajakéhos mazala, který o kráse pojmu nemá, a jimž jmena světic a svatých dáti se opovažuje, odstraniti, a na jich místo postaviti obrazy pěkně vyvedené, které by na mysl lidu lépe působily. — Jakž si může fantasie obraz královny nebes jinak představiti, než co pravzor nejvyšší ženské krásy, spanilosti? jakž tvář Kristovu jinak, než co zobrazení nedostihlé dobroty a lásky? Zdaž ti mučeníci Páně, kteří pro Boha a víru křesťanskou trpěli a smrtí mučenickou umírali, muže duchem svatým nadšené, již slovo Kristovo světu hlásali, zdaž všecky ty zářící hvězdy člověčenstva, které pro slávu jeho žily a trpěly, jinak nežli v podobách ušlechtilých, vznešených? — A zdaž si i hrdiny a jinak proslulé osoby národní poesie lid nemaluje krásně, se zlatými vlasy, se zlatou hvězdou neb stříbrným měsícem na čele, v oděvu co možná nejskvostnějším, tak že pro krásu nikdo na ně patřiti nemůže? — A ty světice, jež v modlitbě vzývá, před nimiž čela sklání, jež mu za vzory nejvyšších cností se představují, ty má vidět v podobách ošklivých, neladných? — To by nemělo býti, a já bych to věru zneuctívání nazvala.“

„Souhlasím s tebou, drahá,“ řekl hrabě. „Mělo by to býti, jak myslíš. Umění, jež zjevení jest du-

cha Božského, i na člověka nejsprostšího mocně působí, toho jsou důkazy. Krásný obraz vzbuzuje i krásné myšlénky! Neříkává-li sama bába, že jí obraz Madonny, jejžs jí matko darovala, celou světnici ozařuje? A farář mi sám nejednou povídal, že mu lidé svěřili, od té doby, co oltář zdobí krásný obraz, malovaný od našeho Josefa, že se vroucněji modlí, že má ta Panna Maria oči všude, a kdyby i nechtěl člověk, že se musí modlit. Ale — pěkný obraz je drahý, každý nemůže si jej koupit, a lid má rád mnoho obrazů, upamatování na všechny svoje patrony."

„Vždyť si mohou koupiti krásné rytiny, ty nejsou tak drahé," pravila zase Jelenka.

„Myslím, že rytiny nenacházejí takové obliby, zdají se jim smutné, oni milují barvy pestré," namítla jí hraběnka.

„Nikoli, matko, jen když jsou dobře vyvedeny, když z tváří duše vane. — Ty rytiny, jež Hanuš obyčejně ke zkoušce školní dává za pocty a k nimž pan farář pozlacené rámečky dělá, všem se líbí, a dětem dokonce, to prý jsou krásnější obrázky, než ty, co rodiče od kramářů, z trhu a z poutí domů přinášejí."

„Lid má ale i před těmi nepěknými obrázky tuž úctu, jako před krásnými; on je posvěcuje svou zbožnou věrou, a proto slušno, co v uctivosti má, a co mu svaté, aby i od nás šetřeno bylo, neboť by oni stejným právem mohli zavrhovat to, co se nám zdá lepším býti," pravila hraběnka mírně.

„Já nerad si nechávám vůli obmezovati, a co sám nerad bych utrpěl, to i jinému učiniti nechci. Proto se nedotýkám ničeho, co je lidu svato, byť se mnohé věci i rozumu protivily. Nechť má každý svoje mínění, i já svoje si ponechám, na které straně více pravdy, to jim budoucnosť odkryje. Nechci býti z oněch, kteří pravdu svého mínění za neomylnou drží, a chtějí, aby svědomí všech ostatních, kteří ovšem také myslí, že pravda na jich straně, jim se podřídila. Rád poučuju, ale i sám rád se poučiti dávám od jiných, a mnohdy pověděl mi sprostý člověk, co mi učení pověděti neuměli. Pyšným, libovolným jednáním nezíská si nikdo důvěry lidu. A kdo chce s lidem žíti, kdo si uložil, vzdělávati jej a vésti na cestu k lepšímu blahobytu, ten musí hledět, by dříve získal si jeho lásku a důvěru. Od koho ale lásku žádám, tomu musím srdce svoje do zástavy dáti, jinak víry nenajdu, a především, drahá Jelenko, třeba trpělivosti. Co si přeješ ty i já, to vše čas sebou přinese, rázem se takové změny díti nemohou. Dočkáš se, že i v naší vesnici smysl nejen pro vše co dobré a užitečné, ale i pro krásu dospěje. Doufej v svoje vrstovnice.“

„Myslím, že i při upřímném jednání lid nesnadno důvěřuje. — Ty se jim všecek dáváš, Hanuši, a zdá se mi, že's ještě úplné víry nezískal?“

„Znáš, matko, moralku našeho lidu sedlského: „Nevěř nikomu, jen Bohu a sobě trochu;“ jakžeby tedy mohli věřiti mně, pánu, ku kterýmž nikdy velkých sympatií neměli! — Nejsouť ale všickni nedůvěřivci, jen několik tvrdohlavých zarputilců je

zde, kteří se ničím přesvědčiti nedají, a na své hlavě všecko staví, a mezi těmi, jak slyším, je jistý Srna nejhorší, kterému od té doby, co vesničané trochu jiných ponětí o zákonech nabývají, obchod se zbožím podloudnickým se nedaří. Vinu toho nejspíše že mně přičítá; a poněvadž se jemu ten výdělek zdá býti zcela poctivým, ba i pro vesničany prospěšným, an jim lacinější zboží přináší, myslí, že já neprávě jednám, odmlouvaje jich. Ten tuším že nejen mně nepřeje, ale vůbec všemu pořádku!“

„I Dorla mi povídala, že Srna je bohaprázdný člověk a že kazí bratrovce svého, Pavla,“ řekla Jelenka.

„Pavla! Není-liž to onen hnědý mladík, jenž zpívával na chóru?“ ptal se hrabě.

„Ten,“ přisvědčila Jelenka.

„Rád ho vidím i slyším. Má silný basový hlas, příjemný, ačkoliv nevzdělaný. V tváři jeho, zdá se mi, že více ráznosti a ducha spočívá, než obyčejně vídat. Dávno, co nezpíval, ani ty dni nebyl na chóru, a s Petrem, s nímž jsem ho obyčejně vídal, také již nechodí,“ řekl hrabě.

„Divno. Dorla řekla, že to jsou nerozluční druzi. — Pavel mu zachránil život jednou, když by byl zmrzl v lese, a od té doby se ho Petr nespustil. Je prý dobrý, veselý chlapec! — To je ten, matko, jehož slušné chování se ti vždy tak líbí, a s nímž obyčejně tancuju, když jim tu dáváte zábavu,“ obrátila se Jelenka k hraběnce, která neznala vesnický lid tak dobře, jako děti její.

„Učitel mi ho též chválil,“ ozval se zase hrabě, „a řekl, že se tomu panictví naučil od ženských; měl prý velmi hodnou, pořádnou matku, a dokud byla dcera učitelova doma, býval u nich jako doma, a co Anežka řekla, to že udělal. Tak se vycvičil; ale co ona se vdala, není prý už Petr takový, začasté prý si zabouří. Učitel ho ale vymlouvá, jakoby znal, že příčinou toho není lehkomyslnost.“

„Je to dobrý člověk ten učitel,“ řekla hraběnka, „jakkoli se zdá, že více květiny študuje, než svoje školáky, není tomu tak; trpělivě skoumá vlastnosti zlé i dobré jedněch i druhých, a sleduje jich, i když už nesedí více v školních lavicích. Začasté ptávám se ho na toho onoho, a tu on vždy bývá s chválou štědrý, a pro chyby má výmluvu, čehož si u něho velice vážím.“

„On zná vesnický lid, zajisté mluví vždy pravdu, a nerad ublíží,“ pravil hrabě a obrátě se k Jelence, ptal se: „A v čem že zkazil Srna Pavla?“

„Láká ho prý, aby chodil s ním za hranice, a tam že se učí pít a karbanit. — Namlouvá ho prý k pytlačení, štve proti všem dobrým lidem a tak prý dělá z něho zlého člověka.“

„Divno, že Petr tomu nebrání, když je hodný, a že svým jednáním naň lépe nepůsobí,“ mínila hraběnka.

„Také jsem to řekla, ale Dorla povídala, že má Pavel tu chybu, že je svéhlavý, urputný, divoký, že umí těžko vyhověti; ale zlý že není.“

„Snad on ten podivný pytlák je, po kterém starý myslivec slídí!“ zvolal hrabě. „Onehdy si

mně zase stěžoval, že tomu šibalovi nemůže na stopu přijít, ač dost pátrá; již je dopálen!“

„Ale proč? Vždyť jak myslivec říká, pytlák ten všecko co zastřelí, ba i ptáka, že tajně mu v myslivně podloží? — Toť nedělá tedy škody, a neměl by se naň hněvat,“ řekla Jelenka.

„Nediv se myslivci, že se hněvá na smělce, který po tak dlouhý čas již v jeho oboru střílí a do myslivny dochází, aniž by ho kdo dostihnout mohl. Okolo vánoc dlouho číhal na lišku, nemohl ji chytit, a tu než se nadál, pověsil mu ji neznámý pytlák v noci zastřelenou před okna, aniž v noci byl psy zaštěknouti slyšel. — V zdejších lesích pytláci mnoho škod nadělali prvnější léta, zvlášť zahraniční, a myslivci byli vždy v nebezpečenství života! poslední léta to pominulo, ačkoliv zahraničáci ještě leckdys naše lesy navštěvují. Z těch že by ale žádný tak svědomitý nebyl, snadno se domyslit. Že Srna za mladých let pytlačil, je dokázáno, že však nikdy nebyl tak poctivým, aby zastřelenou zvěř vrátil, to by mu dokázati mohl doktor, který býval jeho kupcem. Později toho ale nechal, poněvadž mu podloudnictví více vynášelo, než pytlačení; že by ale jiného k tomu nepřemlouval, ti nechci upírati; a jestli se mu to u Pavla podařilo, není onen pytlák, který, jak se zdá, jen z rozkoše střílí, nikdo jiný, než Pavel. Rád bych se toho dopátral; naději se, že mi ty budeš nápomocna?“ doložil hrabě na Jelenku tázavě pohlédna.

„Já?“ divila se Jelenka.

„Ano, ty. Či ti ničeho více Dorla nesvěřila? Ty se potutelně usmíváš! — Viď, že jsem uhodl?“ usmíval se hrabě.

„Jestli svěřila, tedy to musím co tajemství podržet.“

„Jestli tak, bylo by neslušné, abych dále pátral; však doufám, že to nebude tajemství, které by mělo jediné v srdcích vašich pohřbeno zůstati. Až se z Prahy vrátím, sám se dám na zvědy,“ usmál se hrabě.

„A kdy hodláš se vrátit?“ ptala se hraběnka.

„Doufám, že do prvního máje, dá-li Bůh, se všichni vrátíme, ja, Miča i Jano.“

„Tak dlouho!“ mínila Jelenka.

„Příliš krátký čas pro tolikeré zaměstknání,“ pravila hraběnka. Hanušovi však bylo mínění Jelenčino milejší.

Chvíli se ještě bavili, pak ale hrabě vstal, a chtěje časně ráno vyjeti, hned s oběma se loučil. Matka, jak vždy dělávala, nejprv ho požehnala, pak v líce políbila. — Jelenka ho jindy bez nejmenší rozpačitosti objala, a ústa k políbení mu podala, a on se stejnou vždy vroucností k sobě ji přivinul. — Tehdáž mu byla sestrou; ale ta dorůstající sestra každý jiný ženský obraz z jeho mysli vytiskla, a jí měla býti zcela podobna ta, kterou by chtěl za ženu pojmouti — tak si myslíval.

Když o vánocích pan baron s oklikami mluviti začal o jistém hraběti, který prý by si přál v užší přátelství s hraběcí rodinou vstoupiti, když plukovník zřejmě hraběnce řekl, že chce bohatý

šlechtic, známý jeho, o Jelenčinu ruku prosit, že ji viděl v Praze a si zamiloval: tu se v jeho srdci ozvaly hněv a bolest, s citem bratrské lásky se nesrovnávající, a neupokojil se dříve, dokud matka na Jelence nevyzvěděla, že by se jí jeden ani druhý z nadřečených ženichů nelíbil.

Jelence byl jen bratr idealem všech cností, ba kdyby se jí byl kdo tázal, byla by se musela přiznat, že ho více ctí a miluje než matku. — Dále nemyslila, až když starý Bor s nimi na poli mluvil. Netušil stařeček, jaký to líbý souzvuk se ozval, když nevědomě do strun srdcí jejich sáhl. Až do nejhlubšího vnitra srdce zazněla jim ta sladká melodie prostých těch slov: vyslovila utajované přání hraběte; v Jelence pak k životu vzbudila dřímající vědomí, že jí Hanuš více než bratrancem, než bratrem, že jí víc než matka, pustinou že by jí svět se zdál, kdyby v něm jeho nebylo; cítila, když ji stařec žehnal co ženu a matku, že by šťastnou jen po boku Hanušově státi se mohla. S vědomím tím uprchla ale také dětinská její hravost, veselost a nenucenost v chování se k Hanušovi. Jindy hrávali spolu, dováděli jako děti; tu laškovala Jelenka okolo něho, jako mladá laňka okolo honosného jelena, tu se k němu vinula, jako milkující se holubice, a hned zase co vtělená pozorlivost seděla vedle něho, sotva dychajíc a očí s něho nespouštějíc, aby jí ani slůvka z jeho poučení neušlo.

Od té chvíle, co pocítili, že si blíže stojí, než bratr s sestrou, nepanoval mezi nimi tak nenucený způsob, jako před tím. Jeden i druhý cítil, že si

mají mnoho co říci, a když byli pospolu, mluvili o cizích lidech, o Africe, Americe, ale co jim vlastně na srdci leželo, toho dotknouti se báli.

Když se hrabě loučil, nepodala mu Jelenka líce k políbení, aniž by ji on byl objal, jako jindy se stávalo. — Podali si ruce, on políbil ji v čelo, dal s Bohem a rychle ze dveří vyšel. Jelenka přitulivši se k nohoum hraběnčiným, ukryla tvář v jejím klíně. — Neušlo hraběnce pohnutí a rozpačitost obou; svit radosti polil jí tvář, a úsměv blažený pohrával jí okolo rtů, když položila ruce jako k požehnání na hlavu mileného děvčete.

Ráno, na úsvitě vyjížděli pocestní ze vrat zámku. Na dvoře bylo již živo; šafářka stála mezi ostatní čeledí; ráda by si byla zaplakala, ale styděla se před hrabětem; když ale Miča ode vrat posledně ještě volal: „Nah vás tu Pánbuoh chrání!“ — nemohla se zdržeti, a plačíc odešla do sednice.

V obydlí vrchnostenském bylo ticho, jen jedno okno na zahradní straně zámku bylo otevřeno, a k tomu se obrátil hrabě i Jano, když ze vrat vyjížděli. — Jelenka kynula jim „s Bohem.“ Hrabě pokynul rukou, posmekl, Jano ale sundav klobouk, nepřikryl hlavu dříve, až zajeli; tu teprv odvrátil zrak od okna k zelenému lesu, a klobouk hluboko do čela si vtlačil, by neviděl nikdo zvlhlé oči jeho.

Miča oblížel se v pravo v levo okolo cesty na osení, a skoro si dělal výčitky, že to všecko opouští k vůli svému potěšení; ale pomysliv, že všecko v dobrých bude rukou, upokojil se, a pustil

se s kočím do hovoru, což i hraběte i Jana, kteří za ním ve vozíku seděli, ze zamyšlení vytrhlo.

„Ani na polích nebylo ještě vidět pracovníků, všude bylo ticho, jen zpěv skřivánka a veselý štěkot Bellona, jejž vzal hrabě s sebou, se ozývyal. — Na silnici k městu dojížděli již lidé z okolních vesnic, kteří dílem na prodej do města poživu nesli, aneb na koupi šli.

Když vjížděli do brány, právě do dveří krčmy, u samé brány v městě, vcházel muž, oděn v kroji sedlském pohraničních Bavorů. — Pocestní si ho sotva všimli, on ale bystře se na ně podíval, a uleknut skočil do síně. V tom samém okamžení Bello zavyl, jedním skokem byl u dveří a chytnul ho za nohu. — Muž ale popadl psa za chřtán, mrskl jím ven, a dvéře tak rychle zavřel, že pocestní zpozorovati nemohli ani jeho tvář.

„Bello! Bello!" křičel hrabě na psa, který na dvéře štěkal a škrábal. „Což jsi se pominul, že na lidi dorážíš?"

Ale pes, jindy na slovo poslušný, nechtěl ustoupit, běžel k vozíku a zase ke dveřím, a nepřestal štěkat.

„To je mi divno, co ten pes tam má," řekl hrabě, opět ho volaje.

„Hádám kočku tam zbadau (zhlídl), nelúbi ten koček; jak zbada našho kocúra, jak větor sa za ním žene," mínil Miča, a skoče při těch slovech s vozíku, chytil Bellona za obojek a na rozkaz pánův dal ho do vozu.

Hrabě psovi hrozil, aby se upokojil; ten ale skoro přes celé město poštěkoval a kňučel.

Z krčmy díval se oknem za nimi onen člověk, a v surové jeho tváři bylo viděti ďábelskou radost, když mu na jeho otázku, kdoby ti pocestní byli, krčmář odpověděl, že to je hrabě Březenský se svými služebníky, dokládaje, že se diví tomu psovi, co si to zpomněl, že nikdy nikomu neublížil.

„Ta bestie!“ mumlal pocestný do sebe „málem by mne byla vyzradila.“

XI.

Rána Pavlova, již při rvačce dostal, nebyla nepatrna. Když ráno matka do srubu vešla, zimnice jím drkotala, oko měl krví zalité, tvář zmodřenou, a hlavu jako v ohni.

„Oh, chlapče, kdožež tě hubil!“ zaúpěla matka.

„Neděste se, mámo, vždyť není tak zle; stavili jsme se v bavorské hospůdce, buli tam opilí sedláci, dopálili mne — nu ha to víte, kterak dále. — Kdyby Petra nebulo, bula byste mne huž sotva živého vidíla.“

„Nesnilo se mi nadarmo, že mi zub vypádl. — Já nevím, co to s tebú je, jako na droždí, jsi jen vzhůru, kam pak tě to povede, chlapče?“ naříkala matka.

„Já vím, že jsom nemúdře jednal, odpusťte mi; to víte, člověk není vždy svůj!“

„Odpusť ti Pánbůh, chlapče; já vím, že bys ty nebul takový, kdyby nebulo strejky. — Ten tě má na svědomí. — Hale hukaž mi hlavu, haby se ti podívala na tu ránu.“

„Hale, mámo, vždyť vy nemůžete rány vidíť, přijdú vám mrákoty.“

„I to jen hu cizího, hale hu tebe se přemůžu,“ jistila matka, chtíc mu hlavu odhalit.

Pavel si nedal.

„Nebuď blúdek, vždyť muším bábě povědít, kterak ti je.“

„Prosím vás, mámo, chcete-li mně něco k vůli hudělat, dojděte mi pro žbán dobré vody; hale hani živé duši se nezmiňujte, že mi co je.“

„Matičko Klatovská, kterak pak se chceš vyhojít, když bábě nepovíme!“

„Což muší bába o všom vědít, vždyť je více múdrého lida na světě. — Raději půjdu do města k felčarovi, halespoň nebude hned povídaček po vsi,“ řekl Pavel.

Matka, ač nerada, učinila mu po vůli, a přikládala jen dobrou vodu na hlavu; ale ustavičně namítala, kdyby jen bába přišla, že by to všecko jinačí bylo, že ona by nějakou masť dala, a hned že by se rána zahojila. Pavel ale nechtěl slyšet.

Druhý den, když Petr přišel se podívat, co Pavel dělá, a tvář jeho při světle viděl, zhrozil se.

„I haby z čista jasna do toho chlapa! ten tě zdělal! Vždyť máš líce jako duhu!“

Pavel si ani nezpomněl podívat se do zrcadla; když mu ale Petr tak mluvil, vzal zrcádko s okna a podíval se do něho; tak se ale ulekl a rozhněval, že zrcadlem o zem uhodil.

„Pro pána krále!“ zvolal, „toť hani za týhoden nebudu moci mezi lidi.“

„S tutú tváří hani za tři týhodne, nechceš-li, haby se tě ptáli, čí pěsť tě tak pohladila.“

„Jen haby se to nerozníslo, já by nerad," bál se Pavel, mysle při těch slovech jen na Dorlu.

„Já neřeknu nic, to víš. Naši se ptáli, kde jsom přišil k húrazu s rukú, hale já se vymluvil; nevědí nic. — Nosiči strejkovi nejsú od nás, esli hale strejka mlčíť bude, za to stáť by já nechtíl."

Nemýlil se. — Sršán nebyl člověk ten, který by hned tak byl od svého záměru upustil. Znaje, že má bratrovec tvrdou hlavu, jako on sám, že mu se zlou přijít nesmí, přišel s dobrou, mluvil jakby zlata ukrajoval a jaktěživo se nebylo nic stalo, a vida Pavlovy rány, řekl:

„Kdyby jsom bul vědíl, že to přijde mezi vámi tak do opravdy, bul by jsom ti pomohl; myslil jsom hale, že si jen trošku krev schladíte."

Pavel mu ani neodpověděl, ani s ním mluvit nechtěl, z čehož měla matka největší radost. — Sršán si z toho nic nedělal, mysle: „Však on mi přijde!"

Na velikonoční pondělí schvalné si Petr na Dorlu počkal, aby na ní vyzvěděl, zdali je tomu tak, že má drotara ráda. — Vyskoumal to, a objasniv jednání Pavlovo před Dorlou, myslil, že tak nejlépe oběma stranám pomohl.

Od Dorly běžel domů, a jak mile lžíci odložil, přímou cestou k Pavlovi; dávaje mu kytku a kraslici, pravil mu vesele: „Tu máš: jedno je k obveselení srdce, druhé koleda od děvčete, které je pro tvé oči nejkrásnější v celém světě. — To vejce je svěcené, sněz je, habys nezablú-

dil*) na jinú cestičku, než která vede do bábiny chalpy. Rozumíš? — Nedívej se na mne, jakobys mi nevěřil, praudu svatosvatú ti povídám. — Vždycky jsom ti říkal, že tomu nebude, kterak lidé mluví; hale tys nechal si zatočiť hlavu nazpátek.“

Pavel stál okamžík v radostném překvapení, ale hned mu napadla pochybná myšlénka, a odmítaje dary, pravil: „Nech si je, Petře, já tobě jich přeju; hale že by je komu jinému bula dala, než tobě, to mi nemluv.“

„Inu,“ řekl Petr, „ona mi to tak zřejmě, jako já tobě, neřekla, hale někdy oči více povědí, než hústa, ha já jí dobře rozumíl. — Jen si nech co ti dávám, ha k tomu měj si tuten struček rozmariny, co mi dala k zasazení, já si nechám muškát; ha jak mile se s ní setkáš, pěkně jí poděkuj, však huvidíš, esli jsom ti lhal. — Kdybys jen huž jinak vyhližil! Muším já zase jiť k tomu doktorovi se poptať, co dělať, habys mohl záhy vně. To je veselý člověk, ten se tě smíl, když jsom mu všecko povídal. Haž ti sejde s líce několikero barev, mušíš se k němu podívať. — Každý se mne ptá, co ti je; říkám, že dostaneš nejspíše hlavnici, haby se lidé báli k tobě přijíť. Józa chce tě navštíviť; hale ten nevidí, ha kdyby vidíl i vědíl, neprozradí.“

„Ha Jano, — huž odjel?“ ptal se Pavel.

„Ne, haž pozejtří, šafář jede teky s ním, ha

---

*) O velikonocí rozkrájí hospodyně svěcené vejce na čtvrtky, a každý, kdo v domě, dostane po kousku, aby nezabloudili.

pan hrabě jedú do Prahy; ej kdyby já tak s nimi mohl, vážil by si toho, nevím co; hale nelze, je mnoho práce, haž dáli Pánbůh v létě, to mušíš hale, Pavle, se mnú."

„I což je o to, chtíl-jsom do Prahy huž po dva roky, hale nikdáž nebulo tulik zbytečných peněz, co třeba na cestu, haby lze bulo i tam žíť, neboť se žaludek tím nenakrmí, čím se oko napase. Mohl jsom míť ovšem hezkých pár zlatých pohromadě, co jsom marně probil v hospodě, haniž jsom jen jakú radost za to měl. Myslil jsom si nejednú ha humínil si, že nepůjdu huž do hospody, ha ty peníze raději střádať budu; hale to máš tak, člověk bývá sám svým škůdcem."

„Pavle, ty mluvíš někdy jako z kazatelny, já ti dávám za praudu. — Nu, ha pročež bychom sami sobě škodili? — Nechme těch hospod, mně se dávno zprotivily; hale k vůli tobě jsom vždy zase šel, nynčko jich mám hale zrovna dost."

„Ha já taktéž," dodal Pavel velmi opravdově.

„Nuž tedy — kozel je vzíl — nepůjdem! Budem střádať peníze, ha v lítě pojecháme ku Praze. Však nás to nebude tak velmi mnoho stáť, to víš, že kdo z naší vsi do Prahy přijde, dostane nocleh v hraběcím domě."

Tu ze síně ozval se hlas Pavlovy matky, kteráž vítala Józu a dvéře mu otvírala. — Pavel ležel na lavici, Petr ale procházeje se po sednici vzal hned Józu za ruku a vedl ho dále; matka pobídla, aby si ukrojil mazance, který na stole ležel, a pak šla po svých, nechajíc chlapce samotné, kteří hned

zase rozprávku začali tam, kde ji byl Józa přetrhl, a on sám jim svěřil, že mají jeti o školních prázdninách s hraběcí rodinou do Prahy: učitel, Dorla a on. „Nevím co tomu bude bába říkat,“ dodal.

Pavlem to trhlo, když se o Dorle zmínil.

„Ha co tam bude Dorla dělat?“ ozval se.

„Jakžež se tak ptáš? Ji může vše těšit, může vidět i slyšet; spíše mohl bys mne se tak zeptat. — Ale já těšil bych se jen hudbou, zvlášť chrámovní, to by byla moje jediná rozkoš, a to bych se zajisté mnohému přiučil,“ řekl slepý.

Tak se bavili dále, až do samého nešporu. Pavel ale málo mluvil. — Józa odcházeje, domlouval mu, aby se brzy uzdravil, by mohl opět zpívat. — Petr odešel s Józou do kostela, a Pavel bylby nejraději běžel s nimi, aby viděl zase Dorlu, s ní promluvil a se přesvědčil, zdali Petr pravdu mu povídal. Ale stud ho zdržoval.

„Co by řekla, kdyby mne takto vidíla?“ mluvil sám k sobě, a rozmýšleje shledal, že pro tu pračku by se Dorla nemusela na něho ještě horšit; ale že provedl již lehkomyslnějších kousků, jichž před Dorlou zatajovati mu třeba bylo; bylby tu chvíli mnoho za to dal, kdyby si nemusel žádných výčitek v čem dělat. — Hněval se sám na sebe, a bylo mu do pláče. Ale co se stalo, nemohlo se již odstat. — To si však umínil, že se stane lepším, že nebude přemlouvání strýcovu víry přikládat, odříkal se ručnice i toulek, a sliboval si, že bude vše dělat, čím by si mohl lásku Dorlinu získat.

Sršán viděl jít Petra s Dorlou, věděl, že Józa k Pavlovi dochází, i myslil si: „To není nic; kdyby se těm do ruky dostal, je pro mne ztracen.“ I počíhal si jednoho dne na bábu, když šla na pole, a věda, že by se bába s ním ani jinak nezastavila, začal si naříkat, že má trolení (rheumatické bolestí) v údech.

„Vem tě ďas, cožež ti třeba, túlat se hyn po lesích; pracuj si vedne na poli, ha v noci si odpočiň, ha nebudeš mít trolení v húdech. Však nejsi chlap mladý, ha nedáš si pokoje,“ hněvala se bába, když začal stěžovat si na bolest, které vlastně ani necítil.

„Nu máte praudu, bábo, hale je to šlakovitý zvyk, jemuž se člověk nehubrání. — Vy nemohla byste bez toho být, habyste nešukala po stavení, ha já po hranicích, každý po svém. Proto mne hale přece Pánbůh sílí, že jsom dost zdráv, ha vždycky mi chčestí přílo, že jsom chčasně všade prošil. Člověk muší být chytrý.“

„Kdybys chytrostí hužíval na něco hodného, ha ne na takové řemeslo! Já nikdáž pašovanú sůl, hani plátno, hani což jiného nekúpila, je to o babku lacnější ha o dvě dražší, jak při všom lacnom zboží největší drahota bývá. Kdyby nebuli blázni ha nekupovali od vás, to by nejlíp bulo. — Ha toho chlapce, Pavla, teky k tomu vábíš, to máš na svědomí, Srno!“

„I bábo, proto se vyspím. Já ho nevábím, žene se sám, haž mne to někdy mrzí. — Kdo ho vábil na škaredú středu do bavorské hospody?

Děvče ho tam vábilo. Kdo mu kázal, haby se tam pral do húpadu? Buli tam s Petrem — však mu pomáhal, ha oba dostali co proto. Pavel má rozbitú hlavu, ha Petr ruku. — Hale to máte takovú prudkú náturu, jen to srší — ha říct si nedá. Ha Petr není lepší, nu veselého otce veselý syn!"

„Je na pokoji, Srno, nemluv o ňom zle; Petrovo otec bul veselý chlapec, hale dokonalý muž."

„Když se pivo hustojí, čep nevyráží, to víte, bábo; však to hu těch chlapců teky bude. Přejme jim tu radosť; hať se to nyněko hodně vybúří. Haž se ožení, nebudú ploty přeskakovať. — Hana-Líza je děvče jak jiskra, Pavel ji má rád zrovna dost, proto teky ta rvačka bula, chtíl mu ji sedlák jeden polibit. Haž budú svoji, on ji tam hyn nenechá, přivede si ji do svého. Dostane pár tisíc, můžú si živnosť pořádně zřídiť; pak se vyrovná každému, má k tomu dobrý rozum. Pak bude hu lidí v jinom světle, ha o hodech si, bábo, připíjem na dobrú vůli!"

„Nekřti, ešče se nenarodilo. — Jazykem lidi odbudeš, hale svědomí nepozbudeš. — Ostatně, co mi do toho, každý za sebe odpovídať muší. — Pošli ke mně, dám ti kúsek masti, nech si natříť bolavé húdy, vem si pro pocení, ha zůstaň ležíť na peci."

Po těch mrzutě pronešených slovech bába se obrátila a šla svou cestou. Srna ale ušklíbl se.

„Milá bábo," povídal si, „kdybys ty vědíla, co já vím, ty bys bručila ešče víc. Počkej, Dorla, podivíš se, haž ti bude bába povídať o Pavlovi. Ha, Pavle, ty se podivíš, kterak tě příjmú, však já tě

přece dostanu na svú stranu, ha mne budeš poslúchat!“ Zalusknul si prsty, a šel také po svých.

Když se bába z pole vrátila, natrefila Jelenku; Dorla seděla u okna a vyšívala, Józa měl po stole rozloženou klaviaturu ze starého klavíru, kterou spravoval. Jelenka měla svoji práci v klíně ležet. Ačkoliv mnohdykrát do rukou Józovi se již dívala, nemohla se nikdy dosti vynadiviti jeho šikovnosti, kterak on nožíčkem obratně zacházet umí, a kterak ví, kam který kolík, která klapka patří. Vždy mu s podivením přihlížela do rukou, a myslila, že by nedovedla zdravým svým zrakem nástroj rozebrati a zase do pořádku uvésti, jako ten nevidomý to dělá.

Bába pozdravila slečnu, ohlédla se na stůl, a nevidouc tam chléb, hned Dorlu kárala, kterak to hosta vítá.

„Dorla mi hned chtěla přinést chléb, pomazánku a k tomu i med, ona ví, že mi vždy u vás chutná; ale dnes jsem sama nechtěla. Jako by se bylo stalo, bábo!“

„I copak, tu to býť nemá, haby host odešil ze sence, ha nepožil hu mne hani sústo chleba.“

A nedbajíc na nic vyndala ze sudně v bílém šatu zaobalený chléb, položila jej na stůl, a slečinka si musela ukrojit.

„To již naše matka od svých starých způsobů ani za mák neupustí, musíte míť s ní strpení, milostslečno!“ řekl Józa, když šla bába ještě pro med a pomazánku.

„Nemysletež, milý Józo, že by mi způsob vaší

matky odporný byl; myslím jen, že by se to k vůli mně stávat nemuselo, an jsem u vás jako doma."

„Ale přece ne domácí; a to už tak v obyčeji podati chléb, ať přijde host častý, aneb zřídka vídaný; i když děti přijdou, podá jim matka skývku chleba."

„Který hospodář zavírá před hostem dvéře, hani chléb se solí mu nepodá, tomu Pánbůh Božiho daru nepožehnává," řekla bába, zaslechnouc poslední slova Józova.

„Odpusťte mi tedy, bábo, to se již nikdy zdráhat nebudu, nechat si od vás posloužit," řekla slečna a vstavši pomazala si chléb máslem a pokapala medem.

„Dobrý je jak jikry, hani pan farář lepší nemajú," chválila bába med svých včeliček. Pak šla do komory, a přinesši malou obvázanou baničku, postavila ji na pícku, řkouc: „Musím si ji dát na oči, haby nezapomněla."

„Komu pak to chystáte masť, bábo?" ptala se Dorla.

„I Srnovi; má prý trolení v húdech!"

„Kterému Srnovi — mladému či starému?" zeptal se Józa, a Dorle zarazil se dech.

„Cože by huž mladý měl trolení v húdech! Starý mi vbíhl do cesty. — Mladý má prý rozbitú hlavu, bil se v bavorské hospůdce, ha Petr mu pomáhal. — Čistí jsú to chlapci, ha ten Petr mlčí jako pína, hani se nepochlubí! Však ty, Józo, teky jsi neřekl praudu," bába ostře prohodila.

„Tudy na to,“ myslila si Dorla, zpomenouc na Petrova slova a raněnou ruku, ale mlčela.

Józa ale trochu se pousmál, řka: „Já sám pravdu — je-li pravda co Sršán říká — nevěděl. Věděl jsem jen, že má Pavel hlavu obvázanou, a Petr řekl, že byl v městě u doktora, a že Pavel snad hlavnici dostane. — Ze všeho patrno, že nechtějí chlapci, aby se to rozneslo, a dost ošklivé je to od Pavlova strejce, že je roznáší. Pomyslete, matko, že jsou mladí.“

„Nu, nejsú tak mladí, haby neměli z takových věcí rozum. Pavlovi bude o žních devatenáct let. — Buly toho roku, když se narodil, velká horka, ha žně se počíly časněji, okolo svaté Markyty. Matka jeho bula v poli, ha tam mne k ní volali — hyn tam na jich poli se Pavlík narodíl. — Povídal tehdáž nebožtík jeho dědek, když jsme šli od křtu: „Bude z tebe, chlapče, myslivec, narodíl jsi se na znamení střelce, ha v širom poli.“ — „Jen haby nebul z něho tulák,“ řekl druhý kmotr. — „Bude, co Pánbůh dá, hale některý člověk přinese si svůj stav i povahu s sebú na svět, ha v tom ho nikdo nepřevrátí,“ řekl starý jeho dědek, ha snad měl praudu, neboť s tím chlapcom nelze vládnút, hani v peřince neposlechl. Petr narodíl se o selském posvícení (o Havle), tehdáž bul otec jeho rychtářom, bude tomu dvaadvacet let, ha to mu o křtinách dudák přišil pod okno zahráť, ha rychtář měl takovú radosť, že mu dal za tu poctu tvrdý tolár ha velikú výsluhu. Kmotry povídaly: „To bude veselý chlapec!“ Ha bul jaktěživ hodný chlapec,

veselý, hale tuhle pár let světačí; škoda je ho. Starý Sršán svádí Pavla, ha Petra teky svede; měl by toho družství s nimi nechať."

„Petr je dost múdrý, ten se nedá od Sršána svést, ha Pavel, věřte mi, mámo, není tak zlý, kterak se domýšlíte," řekl Józa a začal vychvalovat Pavlovy dobré vlastnosti, připomínal i to, že nejednou život svůj pro jiné obětoval; připomenul, kterak Horákové nejen chlapce, ale i krávu zachránil, kterak chodil s dudami, aby dudáková nouzi neměla, a povídal i ostatním, s čímž by se Pavel nikdy nebyl pochlubil Józovi, kdyby to byl Petr nevyzradil.

„Vždyť bez chyby nejsme žáden, mámo," doložil.

„Nu, nu vždyť já ho nezavrhuju, Bože chraň; hale když je na jedné straně hodný, proč ne na druhé, proč se ostúzí s takovými daremnostmi — pytlačí —"

„Snad tomu není tak?" přetrhla slečna bábě řeč.

„Nu vlastně jsom to neměla před slečenkú povídať; hale huž se stálo. Praudu nemůžu zaručiť, chodí-li s ručnici či nechodí — povídá se. Nu, ono to bývávalo, že si z toho některý svědomí nedělal, zajíce zastřeliť, sníst ho neb prodať. Teky dělala ta zvěř škodu na polích, ha sedláci měli zlosť, ha neměli pytlačení za zlé. Hale co jsú tady pan hrabě, je to všecko jinakší. Pan hrabě nedajú škodu dělať od zvěře, ha když jsú hony, dostaneme darem zajíců dost na pochútku. Když to kolem ha kolem vezmem, bulo to daremné, krádež je krádež, hať vezme pánu nebo žebráku, jak pan farář

říká. — Esli si chce Pavel pár krejcarů pro sebe vydělat, měl by na poctivý způsob si je vydělat, ha ne tak.“

„Vždyť není ani hlasu, že by kde jakou zvěřinu prodával,“ řekl Józa.

„On ji odvádí zase myslivci, bratr o tom ví,“ řekla Jelenka, chtíc ho schválně omluvit.

„To je jiná!“ zvolala bába s podivením; „hale proč pak ten chlapec nepromluví, ha nechá se lát?“ Slečna pokrčila ramenoma, Dorla zdvihla od šití, na něž ustavičně byla hleděla, oči k slečně s výrazem vděčnosti, ale mlčela.

Józa ale začal si mnout ruce, a tleskna si do dlaní pravil radostně: „Vidíte, mámo, že není tak zlý chlapec; však ono to všecko asi není pravda, co o něm ten nanicovatý chlap Sršán roztrušuje. A ta bitka — kdo ví proč byla; Pavel je prudký, snad ho některý z chlapů urazil.“

„Chtěl prý mu jeden políbit jeho nevěstu.“

„Nevěstu?“ ptali se Józa i slečna s podivením; Dorla ale zbledla jak stěna.

„Snad ta příbuzná Michlovo — netrefím jí nikdáž na jméno.“

„Hanu-Lízu myslíte, mámo?“ řekl Józa. „Toť asi jen žert; on si Pavel rád s děvčaty zažertuje.“

„Povídal Srna, že ji má Pavel rád haž dost, že s ní dostane peníze, že si živnost hezky bude moct zřídit, ha že snad z něho bude pak hodný hospodář. Tak mi prál starý: vezmite si z toho co chcete, já prodávám, kterak jsom kúpila.“

„Já si z toho nevezmu nic, je to všecko vymyšlená lež,“ pravil Józa. „Já věřím Petrovi, ten ho nejlíp zná, a kdyby to bylo tak jisté, věděl by o tom on nejdřív; vždyť jsou jedna ruka.“

„Nedurdi se tak, chlapče, proto; hať si vezme tu — kterak že jí říkají? — no hať si jí říkají třeba Markyta — tu hanebo jinú, — Pánbůh mu dej chčestí, my s ním žíť nebudem, bychom se o to tak starali. — Právě mi napádlo, že muším dojíť k Markytino Haničce.“

„Byla jsem u ní, je již líp; snad dá Bůh že neumře.“

„Inu, slečenko, to nemůže nikdo říct; hale zdá se, že se pozdravuje. Bulo to k zubům. — No esli si přijdú pro masť, tamto stojí, dej ji Dorla. Já se záhy vrátím, kdyby se někdo po mně ptal. S Pánembohem.“ — Dopověděvši vzala přes se plenu, a šla ze dveří, netušíc, jakou bolest Dorle způsobila, jejíž bledost jí velikých starostí nadělala.

„Nanicovatý chlap ten Sršán,“ pravil Józa. „Já mu nikdáž nepřál; když mluví, jakoby pilou řezal. To je všecko lež, já to vím, pouhá lež — Pavel na to děvče nemyslí.“

Tu se vyvinul ze stísněných prsou Dorliných hluboký vzdech, a z očí vyhrnuly se jí slze. Slečna ji uchopila za ruku, a důvěrně na ni pohlédnouc, položila prst na ústa. Pak se k Józovi obrátila, řkouc mu, aby Pavlovi domluvil, poradit se s lékařem, když je raněn.

„I milostslečno, to si naši chlapi trochu hlavy rozbití nevšimnou. Povídal mi Petr, že byl u dok-

tora v městě, že se s ním poradil, a Pavel již co nevidět půjde zase do práce.“

„Nuž, potom ať se hájí sám proti zlým jazykům, a doufám, že se i všecko ostatní vyrovná,“ řekla slečna, tisknouc Dorle ruku, načež obrátila řeč na Jana a Miču, a Józa vypravoval, kterak se Manka bojí, aby se muži příliš doma nezalíbilo, a mu nenapadlo, domů se pak odstěhovati.

Rozpráveli chvíli, pak slečna odešla. Dorla šla ji vyprovodit.

„Proč pak jsi se tak rozplakala, Dorlo?“ ptala se Jelenka, když byly v sadě, kde je nikdo slyšeti nemohl.

„Kterak nemám plakať, když mám srdce plno žalu. Nic mne na světě netěší, hani ta práce, hani zpěv, hani hrátky, hani ta muzika; když chci zpívať, pustím se do pláče. — Jen na něho si myslím, kudy chodím, ha když se modlím, prosím Pánaboha jen za něho. — Vždyť se mi srdce lítostí rozpučíť může, když ho lidé tak pomlúvajú.“

„Ale jak můžeš věřit a dbát na to, když ho máš ráda? — Věř jen srdci svému!“

„Oh, slečinko, to o něm nepochybuje nikdáž, to mi šeptá, že mne má rád; hale věřte, když ze všech stran slyšíte jinak. Však jste samy slyšily bábu!“

„Ona opakovala po jiných, co sama nevěří.“

„Nevěří? Kdo pak ví, esli nevěří; ona má teky na Pavla trochu s vrchu — že prý nemá do sebe nic libného, že je hrubý — ha nevím co vše — haž mi to je na ni líto.“

„Ale bábiny oči nejsou tvoje, pomysli; a když se bába přesvědčí, že je hodný člověk, zajisté bude i ona ho ráda mít.“

„Hale chodiť k nám mu přece nedovolí,“ smutně odtušila Dorla.

„A proč by nedovolila?“

„Protože má zlú pověst.“

„Tu pověst může napravit pořádným živobytím.“

„Ovšem, hale přece by o tom povídali. Bába by radši, haby jsom Petra chtíla. Manka mi to řekla; je z hodné rodiny, ha sedlákovo syn.“

„Což je sedlákův syn něco lepšího, než chalupníkův?“ ptala se Jelenka.

„To tak myslí se, že je chalupníkovo syn méné než sedlákovo syn, protože má ten víc jmění. Pavel si hale z toho málo dělal, ha všickni se ho báli, i pyšný Ondra. — To se mi hu něbo líbí, že on se nikoho nebojí. — Hale, což je to platno, bába by přece chtíla, haby já šla za jiného, zdál by se jí snad chudý proti Petrovi.“

„Vždyť je mladý, může si ještě dost peněz vydělat, a pak si tě může vzít.“

„Ba právě, já by na něho čekala, třebas deset let, ha víc, ha kdyby mi jiný panství dával, ha on řekl: „Dorla, já tě mám rád, hale nemám hani došek svůj!“ přece by jsom řekla: „Já půjdu s tebú!“

„To jsi mi nepověděla, že ho máš tak tuze ráda,“ řekla slečna, vezmouc ji za ruku.

„Oh, slečinko, to já hani nehumím povědíť, kterak ho mám ráda! — Já se jen tak dělám, jakoby mi na ňom pranic nezáležílo.“

„A proč to?“

„Prcč? Kterak pak mám hukázať, že ho mám ráda, když nevím, esli on mne má rád? Co by si o mně pomyslil, ha co by mi bába řekla, kdyby to na mně poznála? Že jsom bláznová; ha všickni lidé by se mi vysmíli. Mušela by jsom studem zajíť.“

„Ale Petr ti svěřil, že Pavel taktéž se trápí pro tebe?“

„Řekl to, ha já mu věřila, ha kdyby si bula nemušela myslit na jeho nemoc, bula by jsom všecka chčastná bývala; hale tu vidíte, kterak to je. — Oh, Bože, co pak jsom provinila, že takové trápení na mne si poslál!“ vzdychla si Dorla, a dala se z novu do pláče.

„Což je láska trápení?“

„Oh, to vy nevíte o tom, slečinko, vy máte na světě nejraději svou panímámu ha pana bratra.“

„Vždyť on není můj bratr,“ řekla Jelenka a začervenala se.

„Inu je to přece jako bratr, ha to není taková láska. — Já mám Józu ráda haž dost, i bábu, i vás slečinko, ha přece Pavla nade všecko, on je mi nejmilejší, nejkrásnější, nejhodnější, ha jen s ním přeju si živa být! — Vám je to všecko jedno, slečinko, esli má pan hrabě mimo vás jinú ešče radši, ha kdyby si přivedl mladú paní, měla byste ji ráda jako sestru; hale já by se hutrápila, kdyby si Pavel tu Němkyni sem přivedl.“

Jelenka mlčela.

„Oh ta Němkyně!“ vzdychla si po chvíli Dorla — „ona muší být krásná, když se mu líbí, ha pře-

ce je pro mne strašidlo, bojím se jí. - - Když se s Pavlom setkať máme, nevím co by za to dala, promluviť s ním slovíčko, srdce mi k němu letí; hale tu mi ona napadne, ha jakoby mne ledem obkládl, odvrátím oči, ha jdu mimo. — Ha když on se pyšně obrátí, když si zpívá, tu mi srdce v těle pláče. — Bojím na něho se podívať, haby nepoznal, kterak ho mám ráda, ha přece by jsom ráda, haby to vědíl!“

„A kdyby ti řekl, že tě má rád, pak bys mu úplně věřila?“ ptala se Jelenka.

„Kterak nevěřiť? Esli poví: „Mám tě rád!“ bude prauda; on by mi nevhrdlúhal!“ řekla Dorla s jistotou.

„Zapuď tedy ty trapné myšlénky; modli se, věř, doufej, snad se stane, kterak si přeješ.“

„Já nikdy neprosím Pánaboha, haby mi ho dal, vymodlený muž nebývá požehnaný; bába říká, kdo chce na Bohu něco mermomocí vynutiť, že sám trest na sebe huvaluje. Jedna měla hu nás teky muže vymodleného. Dvakrát byla na Hůrce (u Klatov) na púti, ha vždy po kolenú do vrchu lízla, ha div že Pánubohu paty nehukúsala, jak se modlila, haby toho, kterého ráda měla dostála. — Dostála ho; hale dobře spolu živi nebuli. — On jí to vyčtal každú chvíli, že si ho vymodlila. Pánbůh jí potrestal. — Já jen Pánaboha prosím o to, haby Pavla huchránil ode všeho zlého, ha mému trápení nějak hulehčil,“ vzdychlo si děvče.

„Vždyť ono ti bude ulehčeno, jen doufej!“

těšila ji slečna, a obejmouc ji, utřela sama uslzený její obličej.

Ze dvorka se ozval bábin hlas; děvčata se rozešla. Dorla běžela ke studni, aby smyla stopu slzí, a Jelenka vešla malýma dvířkama do panské zahrady. — V zamyšlení kráčela k zámku.

„Že bych si z toho nic nedělala, kdyby jinou radši měl — kdyby jinou sem přivedl, že bych ji milovala jako sestru?“ šeptala si polohlasitě, zastavíc se před zámkem. — Var ji oblil, úzkostlivost jevila se v její tváři. — „Pryč, mraky černé, pryč! vy nesmíte slunce moje zastiňovat!“ řekla si odhodlaně, a máchnuvši bílým šátkem okolo čela, jakoby rozplašiti chtěla hejno hrajících jí nad hlavou komárů, veběhla po schodech na balkon, na nějž právě hraběnka ze salonu vcházela, a prudce do náručí se jí vrhla.

„Co tě žene?“ tázala se paní s podivením.

„Touha mne pojala po milém srdci,“ odpověděla Jelenka. a oddechnuvši si, ukryla planoucí tvář na hraběnčiných prsou.

XII.

Tu samu dobu, když Jelenka s Dorlou v sadě mluvila, vcházel do Sršánovy chalupy muž, jehož jsme viděli v krčmě, když hrabě odjížděl, a na něhož se Bello tak rozzlobil, že ho ani upokojit nemohli. Kulhal; nic méně však byl chod jeho dosti rychlý. — Sršán se trochu zarazil, vida ho, ale ukrývaje to před ním i před ženou, uvítal ho zdvořile, a hned kázal ženě, aby dala přinésti pivo a hostu něčím posloužila. — Žena odešla, myslíc, že to musí být vzácný host, neboť byl Sršán skoupý, a nerad koho pohostil. Muži zůstali samotni.

„No, kterak je, daří se?“ ptal se cizí, a bylo hned slyšeti, že češtinu špatně vyslovuje a hrubou němčinou proplétá.

„Ešče ti nemohu dát žádné naděje; člověk muší na něho chytře.“

„Ale nemáme k tomu mnoho času, až se vrátí krabě, bude to ještě tiže. — Řekl's mu přece všecko, a jakou odměnu dostane? Polovic z toho, co odvedem, a deset tvrdých tolarů.“

„Ha deset mně, když se to zdaří‘ ha deset

když otrávím psa, ha pak ty výdělky mimotní; no — vždyť jsom já spokojen."

„Jen abych ale já byl také spokojen; to víš, jaká práce, taková pláce."

„Spokojen se mnú budeš, hale tak rychle, jak si myslíš, to nejde s tím chlapcom; má svú hlavu, ha s penězi ho člověk neomámí, to víš, mladý člověk cenu jejich ešče tak nezná, jako my starší, kteří víme huž, že se penězi všecko spraví. — Esli ho jinak nedostanu, tak ne."

„Ne? — Vždyť jsme se přece domluvili, a dobře si rozuměli. — Vždyť máš zlost na hraběte, rád bys pomstil se mu, ha řekl jsi mi, že tvůj bratrovec smejšlí jako ty?"

„Mne připravil o výdělek, rád by jsom se mu za to odslúžil, — beztoho z našeho tuku tyjú, — proč bychom se jednú tedy do jejich komory nepodívali, ha si nevzíli, čeho se nám nedostává, ha čeho oni mají přebytek? — Hale ten chlapec není tak múdrý, k tomu on se nepodá — tomu se muší jiná líčka nastrojiť, ha podaří-li se, pak ti třebas hraběte dovede zabiť; hale okrásť ne, byť jsi mu i polovic výdělku ha dvacet tolarů sliboval."

„Však my ho nepotřebujem při tom, až budem ovce vyvádět, jen ať při hlídce nechodí v tu stranu, kudy chceme do ovčína, dokud nebudou ovce venku, a —"

Přišla žena s pivem a chlebem, a řeč mu přetrhla. — Když na pokynutí mužovo zase odešla, nedokončil již host, co chtěl říci.

Srna po krátkém rozmýšlení řekl mu: „Necht je jak chce, na mne se spolehni, bul by čert v tom, haby se nám nepodařilo. — Esli si chlapec říci nedá, zkusíme to sami. — Na prvního máje bude v zámku slavnost, den slečnino narození, ha to bývá chasa nahoře ha tancuje. Humí on jim húsť, haby pak tancovali, kterak chce. Rozpočtal jsom, že právě na ten den hlídka na Pavla připadne. — Tancujú vždy ve velké síni, co je viděť ze vsi ty velké skleněné dvéře, ha od nich schody do zahrady, tam to všecko bývá. — Ovčín je na zad ve dvoře, tam nebude živé duše, vedle vrat jsú všade křoviny, můžete se tam skrýť, ha když hlídka obejde, než se zase k ovčínu vrátí, máte ovce za rybníkem. Bul by čert v tom, haby se nešel podívať. Ja si ho vezmu na starosť.“

„No tedy dobře, já se na tebe spoléhám, a když se podaří, budeš mít dobré výdělky. My nejsme špinavci, kdo nám poslouží, tomu dobře platíme, o pár tolarů sem nebo tam hádat se nebudem. Ty pašuješ od nás, my od vás.“

„S tím rozdílem,“ řekl Srna s opovržením, „že já hu vás zboží za peníze kupuju, ha vy hu nás dobytek, ha zvěř po lesích za pět prstů kupujete.“

„Někdy brachu dost draho,“ ušklíbl se zloděj, přihnuv si ze džbánku. — „Tu vidíš moji nohu.“

„Co vás teky tenkrát čert pokúšel, mohli jste si pomysliť, že si na tovaryši ha drotaru mnoho nevezmete.“

„Právě nám bylo peněz třeba; že to není řemeslník, to jsme hned viděli. — Když začal tolary

blýskat, myslili jsme, že bude dobrý výdělek. Zabit kterého, to nebyl náš úmysl. Myslili jsme, že drotar, když bude vidět, že tu o jeho kůži nejde, nebude se bránit; ale on hlupák bránil hraběte, jako sám sebe. Dopálili jsme se konečně, šlo tu o život; věru když si na tu šarvátku zpomenu, co jsem tenkráte zkusil, a potom ještě zavření — tu bych se rád více pomstil! Hleď jen, ať se podaří prozatím to, nezapomeň na psa. Potvora psovská jakou má pamět; onehdy by mne byl málem vyzradil! — Že mne v bavorské hospůdce kazdý den k večeru najdeš, to víš, tam mně dáš vědět. Ale chraň se Michla — on je poctivý, — zloděje by nepřechovával."

„Hm, já ho znám; on je poctivý hlupák, nešel by sám srnce zastřelit do panského, hani na dříví; hale když mu to jiný přinese, kúpí to přece! On by nechtíl s námi držet, hale přece by nás nevyzradil," řekl Srna.

„No tedy jsme srozumění?"

„Jsme; hale víš, kterak to bývá, kdyby mušelo několik tolárků někde prasknút! — Ha kdyby ten chlapec dostál do ruky stříbro, snad že by mu oči přece zaslepilo. — Kámen zlato probuje, ha zlato lidi, hale stříbro to teky dokáže. Nějaký závdavek?"

Druhý se trochu rozmýšlel, pak ale vytáhl z opasku váček, vyndal deset tolarů, a dal je Srnovi. „Tu máš závdavek, ale pamatuj co's slíbil, sice bude s tebou běda, já nerad zapomínám."

Pašer vyprovodil zloděje přede dvéře, a ten šel, dávaje ženě Srnově, která mezi dveřmi stála „Adies!"

„Prosím tě, co je to zač?“ ptala se žena, když odešel. „Prinesu mu chleba, řekne: „Tanke šén!“ Je to slovo, říct za Boží dar „Tanke šén?“ ha místo „S Pánembohem“ „Hadies?“ — Ten je hasi něco hodného.“

„Tys hlúpá, nevíš jaký jsú ve světě způsoby, nebula's jaktěživa za humny. To je člověk prošlý světom, ha mluví tak, jak to způsob žádá.“

„Vždyť je Panbůh pánem nad celým světom, ha všade ho mají lidé chválit; kdo se za Pánaboha stydí, toho Pánbůh nevidí.“

„I mlč mi s tvými pranostykami, sebralas to zase na kázaní, vet? Co zde ten farář je, beztoho všecky jste jako posedlé. Co on káže, to je všecko pěkné; však kdyby bul ošklivý chlap, neposlúchaly byste ho tak rády. Proč pak jste nebožtíka neměly rády? Že bul starý brumlavý člověk, vete? To jste z kázaní hutíkaly, ha vždycky vám dlúho trválo?“

„Mlč ty, daremná hubo, ty všecko na zlé obracíš, — o každém jen zlé. Že jsme ho neměly rády, to není žádná prauda; nehumil hale tak kázat, jako tuten, protože bul starý, vetchý člověk. Tuten všecko důtklivě vykládá, ha svědomí rozebere; ha kdyby tys šel na kázaní, však bys jinačí bul, ha se poznál.“

„Já se znám, pan farář nebude mne hučit znát; co jsom to jsom, jiný nebudu. Ha ty, hlúpá osobo, chceš-li mít se mnú pokoj, drž za zuby, ha koho já si poctím, toho mi nehaň, rozumíš? — Zr áš mne!“

„Vždyť je dobře, ono přece jednú k tomu dojde, že se poznáš. Co se toho tvého hosta týká,

poctím ho, když ti na ňom záleží; hale přece si budu myslit, že ho Pánbůh nehudělal nadarmo kulhavým ha ryšavým.“ S těmi slovy vyšla Srnová ven, aby nebylo zle.

„Proklatý jazyk, muší mít poslední slovo. Co si to zpomíná na stará kolena chtít mně kázat, každú chvíli mi Pánaboha vykládá na talíř, haby jsom nechal pašování, ha kdesi cosi. — Vidíme, vidíme, kterak se jí to najednú znelíbilo, že si hledím jiného výdělku, než ostatní; hale to jí ten farář nejspíš namluvil, nebo ji Pavlova matka dostala do prádla, to je teky taková hlúpá hus, která myslí, že je našinec na světě jen proto, haby se nuzoval, ha ešče Pánubohu za to poděkoval, že dal jinému peníze, ha jemu prázný pytel nechal. — Muším já je zase zastrašit, ha mé ženě páteře natřít, haby daly pokoj ha nepletly se mi do cesty,“ zlobil se Srna. — Pak vytáhl z pod lože dubovou truhlici, a vyndávaje si na provázku okolo hrdla zavěšený klíček pokračoval ve samomluvě dále:

„Jen kdyby jsom Petra mohl nějak od Pavla dostat, ten chlap mi ešče všecko pokazí! Tak jsom si toho chlapce vedl, že mi přece vždycky bul po vůli, ha při mně držíl; hale nynčko je každú chvíli jiný, ha kdyby jsom ho bul na to dívčí nepoštvál, huž by buli v jedno, ha on na jich straně. Proklaté ženské — ony by z chlapů baby nadělaly. — To se nesmí stát, haby si Pavel Dorlu vzíl. — O to se postarám. — Povídala mi dcera, že Dorla hustavičně churaví, že neví bába co je jí; hm já vím, já by jsom bábě povědíl, že má Pavla ráda, haby

se hodně zlobila: hale mohlo by se to pokazit, ha Pavel se to dovedít, ha to nesmí být. — Teky prý pojedú do Prahy — nu dobře — to mi přišlo vhod! — No, Pavlíku, však ty přece budeš slúžit mně, vezmeš si kterú já budu chtít, ha tvoje chalpa bude přece jednú má.“

Srna obrátil se do okna, zdali se nikdo na něho nedívá, naslouchal, zdali nikdo nejde, pak odemkl rychle truhlici, odhrnul něco šatu co na vrchu leželo, a od samého zpodu vytáhna kožený plný měšec, vsypal k ostatním penězům i deset tolarů, jež byl závdavkem dostal.

„Tak, tolárky moje, — přibylo vás; ej kdyby vás tak často přibývalo! Srna vysmíl by se všom! Hale dá Pánbůh, že to se stane; ešče rok, ha lusknu jim pod nos! — K čemu Pavlovi tulik peněz, nehumí s nimi zacházet, slíbím mu zatím!“ Tak šeptaje si, zavázal měšec, strčil na spod, truhlici rychle pod lože schoval, a klíček opět na hrdlo si zavěsiv šel k Pavlovi.

Chalupy jejich nebyly daleko od sebe. Na dvorku potkal se s Petrem, který jda z pole byl se u Pavla zastavil. — Pavel naříkal si, doma déle že nevydrží, že by se mu žíly skrátily, že půjde do práce. Petr mu to vymlouval, že je mu na líci ještě vidět, jakou nemoc vlastně měl, aby nechodil za dne, jen s večerem, navrhl mu, že si pro něho přijde, a že vyběhnou trochu za ves, a při tom prozatím zůstalo.

Úlisně pozdravil Srna Petra, ale ten sotva mu poděkoval. „Kdyby jsom tě radš nevidíl,“ myslil

si a Srna v duchu si pravil: „Kdyby jsom tě mohl hutopit!“ — Matka Pavlova nebyla právě doma, a to mu bylo vhod. „No, chlapče, ty ešče dyma dřepíš? To je hanba, děláš se chlap — ha jsi jako kobližná žena!“

„Nebudu si dělat ostudu, haby jsom šil mezi lidi s takými lícáty!“ řekl Pavel rozmrzen.

„Nevidáno — snad si budeš z lidí co dělat, co je ti do koho? — Bili jsú se múdřejší chlapi, než ty jsi, ha rány si odnísli, proč bys ty se za to stydíl? Vždyť pak jsi se byl s Fridlem proto, že chtíl Hana-Lízu líbat, ha že ti nadal pašeráků; který pak chlap dá si nadávat?“

„Vlastně bul by jsom radš jiného spral; že mi ten do rány přišil, dostál on. Hale praudu měl.“

„Ty myslíš tedá, že majú lidé praudu, když ti nadajú?“

„Praudu majú ovšem, jen že ji člověk nerad slyší — to víte. Hale jsú doby, kde mne dost mrzí, že jsom vás poslechl, ha svoji hlavu.“

„Chceš se dát tedy na pokání?“ ušklíbl se Srna; „máš dobře. — Je to psotný život, jaký já mám ha tvůj otec vedl; malé výdělky při ňom, hustavičné nebezpečenství, ha nynčko ešče lidské huby. Jindá halespoň nás měli za poctivé lidi, kteří se živí, jak můžú; nynčko se chce každý hraběti ha faráři zavděčit, ha nechce s námi mít. — Tys bul přece ešče múdrý chlapec; hale huž tě teky do svých bot obouli. — No dělej kterak chceš, já ti domlúvat nebudu, habys na mne nenaříkal; hale já myslil s tebú dobře. — Nechtíl jsom, haby

si celý den se mozoloval na poli, ha pro vrchnosti za pár grošů se dřil. Chtíl jsom, když huž muší člověk se dřít, habys měl trocha svobodnější živobytí, při ňomž bys mohl síly svojí ha chytrosti lépe hužít, než tu, kdež celý den zapřihnut, jako vůl. — Kterak chceš: seď tedy dyma, ha pracuj — ha ožeň se. Hana-Líza —"

„Mlčte, strejko, prosím vás, já vím co chcete říct; řeknu vám hale tulik, že je mi ošklivo, když o ní slyším."

„Inu, přijdú divné nápady, to je prauda, co se člověku jednú zalíbí, po druhé se mu zoškliví; hale hezká holka je, dostane přece pár tisíc, ha má tě ráda. to já vím. — Vím hale teky, že ty máš Dorlu rád: já by ti ji přil od srdce, je to krásná dívčí, hale co je ti platno, když se teky jiným líbí."

„Bodejť se nelíbila, když je krásná," řekl Pavel. „Krása očím pastva."

„Prauda; hale ne každý spokojí se oči napásť, ono i srdce zatúží po kráse její. — Nu, komu se dostála, ten může říct o chčestí; hale druhý hubožák muší hústa hutříť ha jíť s dary. — Lituju tě, chlapče!"

„Nemáte proč," odsekl Pavel.

„Nezapírej, já vím co tě hněte, ha bol mne to, vždyť jsom bratr tvého nebožtíka otce, jsme z jedné krve, kterak by mně to bulo jednostejné, když vidím, že jsi nechčastný? Dost jsom ti to vymlúval po dobrom i po zlom, hale co platno, láska je nemoc ha zdraví se nechce, ha kdyby na bíledni bulo, že je to zkáza. — Tak i hu tebe. — Hale

nezůstane vždy tajno, co se nynčko hutajuje, i ty prohlídneš ha dáš mi za praudu. Já jsom sprostý chlap, hale nechtíl by jsom hani za svět být hraběcí zástěrkú, jako ti hlúpí chlapi."

„Strejko, pro všecko na světě vás prosím, nedopalujte mne zase, já nestojím za sebe, já nenechám tomu dívčí hubližovat! Ona není, kterak pravíte!"

„Když není, není, já ji tím nehudělám svú řečí. Já ti hale tulik řku, že je tomu tak. — Podívej se na dívčí, kterak vyhlíží: jindy jako z pivoňky, nynčko všecka ztracena, bába prý jí nemůže huž pomoct. Hm — teky někdy i bábu múdrost opustí. — Muší prý Dorla do Prahy se poradít s doktory."

Pavel se chytl za hlavu, a zuby do pysku zatínal, až mu krev tekla, ale mlčel.

„No, tam se huzdraví, přijde dymu jako květ, ha vdá se za mladého, hlúpého muže, který bude rád, když dostane hezkú ženu ha dobrú službu. — Z domácího chlapce nemohl by si hrabě blázna dělat, to by se roznísIo. Vidíli by lidé, že je jako jiný, jen že prohnanější. — Snad by Dorla tebe ráda měla, kdyby jeho nebulo; hale pán nosí hu bot ostruhy, ha chuděra palce, — velký to rozdíl! — Dívčí je chytrá, líbil se jí pán; pěkný je, humí libně rozprávět, tys nehučený, hlúpý, neohrabaný chlapec, nehumíš takému dívčí, jako Dorla, která se slečnú zachází, růžičky sázet. — Huboha Dorla — nerozumíla si přece! Jak dlúho bude se hraběti líbit? Dokad se mu nezalíbí krásnější; pak ji nechá,

hať se trápí nebo ne. — Já to znám! Škoda jí, ty bysi bul s ní chčastný býval.“

Pavel seděl na lavici jako přimražen; brzy chtěl utéci, brzy na strýce se vrhnouti, a nemohl se z místa hnouti. Ani jedinému slovu nechtěl věřit, a přece bylo každé jako kapka oleje do ohně padající.

„Konečně,“ rozprávěl Srna se zlomyslnou potutelností dále, „kdožpak ví, esli by si přece tebe radš nevzila, než toho hlúpého drotara? — Snad ti přinisi Petr vzkázaničko? — On by ti teky dopřil, co sám by nechtil. — No, -- když má člověk osobu rád, odpustí jí všecko. — Dobré živobytí by tě neminulo, mohl bys i do lesa chodiť, hrabě by ti přil.“

Pavel zasípal, vyskočil s lavice a zuřivě zatna prsty do Srnových prsou, zatřásl jím jako hruškou.

„Chlapče! nezapomínej, že před tebú stojí otcův bratr, ha že mám k tobě právo. Nerozumný, který jsi, jdi ha zatřísni tím, který tě okradl o lásku děvčete; na tom pomsti sebe i ji. Co si chceš na mně vymstiť? na mně, který jsom ti oči otevřil? Máš mi poděkovať,“ řekl Srna chladně, odtrhna Pavlovy ruce.

„Za to, že mi duši otravujete, — oh vy jste horší než ďábel!“ zaúpěl Pavel, vrhna sebou na židlici. — „Pomstiť se?“ opakoval si po chvíli.

„To já by hudělal, já by mu škodil, kde by jsom jen mohl, pomohl by jsom jiným, kteří by ho jako já nenávidili; nic já by nešetřil, což jeho jest. — Jako trest Boží by já se mu pověsil na paty,

schromil by jsom ho, ha pak by jsom hupláchl za hranice. — Vím místo, kde by mne rádi vidíli, kde by jsom živ bul jako pán, po lesích by jsom honil, haniž se mušel bát myslivce, ha na penězích by nechybílo."

Neviděl Srna, poněvadž se udělala v sednici pomalu tma, kterak se při jeho posledních slovech tvář Pavlova víc a víc mírnila, a dech pokojnějším stával; proto se náramně zalekl, když mu Pavel s docela změněným hlasem a chladně, ukazuje při tom na dvéře řekl: „Jdi, ďáble, ha nesmraď mi tu!"

Vztekle vyskočil, a byl by se do Pavla dal; ale zpomena na svůj úkol, přemohl se.

„I to ti odpúštím; vždyť nevíš, co činíš. Přijde den, kde se přesvědčíš, zdali jsom ti praudu mluvil; ha pak si návrh můj rozmyslíš," řekl a zaslechna na záspí kroky, bez pozdravení odešel.

„Přesvědčím se, hale návrhu tvého, jemuž jsem rozumíl, nehuposlechnu, kdybys i praudu bul mluvil," pravil Pavel sám sobě.

Petr vešel.

„Fi, — hani jsom večeřiť nemohl," řekl, vejda do sednice, „všecko mělo hořkú chuť, jak se na mne ten strejka podíval. — Radši by jsom, haby mi zajíc přes cestu přebíhl, hačkoliv to prý nechčestí znamená, než kdy strejku potkám."

„Dobře máš," řekl Pavel smutně.

„Vždyť já to čul, že bude třeba po ňom „dobrú myslí" vykúřiť. Jen prosím tě, shoď toho morúsa, kterého on ti na krk hodil, ha chutě pojď vně, obveselíš srdce! — Kam jen nos obrátíš, všu-

de plno vůně; mně se hani nechtílo zez pole ha sadů do sence.“

Pavel si vzdychl, ustrojil se a šli.

Večer byl krásný, a zahrádky plny květů a vůně; nebe plno hvězd, stavení a dvorky plny zpěvu svobodné chasy, která dílem ještě při práci byla, dílem se již bavila vespolek. — Hraběnka, Jelenka a pan farář seděli na balkonu, odkud bylo viděti do vsi na silnici, kamž Jelenka chvílemi s toužebností se dívala; pan učitel seděl s komornou u zahradníkova domku, a nedaleko okolo velké lípy hrál zahradník s čeledí hraběcí na výměny, a vždy byl rád, když ho poslali k sivooké běličce, aby jí udělal, co dělá slavík růži, nebo když oni ji třešní udělali, a jej ve vrabce proměnili a třešni trhat mu kázali. A vždy mu té radosti ženské dopřály, poněvadž je zaopatřoval v neděli květinami, a ani mužští nechtěli ho škádlit, a dopřáli mu tiché běličky, která tak pěkně plátno bělit znala, a vždy bělounce si chodila jako labuť. — Ve dvoře na lavici před ratajnou seděla Manka s bábou, Honzík a bílý Dunča batolili se jim u nohou.

Józa seděl před okny v zahrádce na lavičce a hrál na nové housle. Dorla když si vše poklidila, sedla na drnové sedátko pod kvetoucí višní a smutně hlavu do dlaní sklonila. Zdálo se, že ona jediná v té krásné přírodě smutek nosí, a mraku nikde nebylo, než na Pavlově čele. Ani Petrův veselý rozmar, ani vůně ani zpěv nemohly jej setřít.

„Poslyš! — Józa hraje!“ řekl Petr, když docházeli k bábině chalupě, k níž Pavel schvalně

hodnou zacházku udělati chtěl, ačkoliv ho to k ní jediné táhlo. — „Ej když on ty naše písničky hraje, to se mi teprva pořádně líbí.

„Kúlelo se, kúlelo
Červené jablíčko,“

začal přizvukovati k zvukům houslí, a dozpívav sloku pravil k Pavlovi: „Kdyby's řekl: „Jen se na mne nehněvej,“ odpovědělo by se ti:

„Já se na tě nehněvám,
Hale je mi líto,
Že za jinú chodiváš
Přes zelené ži—“

„Mlč!“ položil mu Pavel dlaň na ústa, „vždyť jsme hu samé zahrádky. — Tiše, někdo tam mluví,“ — šeptal, ucho kloně ku předu k zahrádce, od níž byli jen několik kroků, jich ale pro stromky vidět nebylo.

„Zdá se mi, že to byl Petrův hlas,“ Józa řekl. „Musím hrát dále, snad se ozve zase.“

„Ne, Józo, prosím tě, nehrej tu,“ prosila Dorla.

„Proč pak? Tyť jsi ten nápěv mívala vždy ráda, píseň nebyla ti také protivna; co pak že ti přišla nyní proti mysli?“

„To víš, člověku není vždy stejně, někdy ho rozpláče, čemu by se jindy zasmíl.“

„Ty, Dorličko, se mi nelíbíš, jsi tak smutna a bez tvého zpěvu je i celé stavení smutné, a máma mrzuta celý den. Myslil jsem, až se země rozvije, až budou skřivánkové zpívat, že i ty začneš; ale ty vždy mlčíš. Co pak je ti? — Mám hádat?“

„Ne, nehádej, hale měj strpení se mnú, nemůžu si pomoct — snad haž dále že mi Pánbůh pomůže," vzdychlo si děvče.

„Co je jí?" myslil si Pavel; ale Petr se pustil zase do zpěvu:

„Kúlely se, kúlely,
Dvě naproti sobě,
Komu bych se dostala,
Než můj milý tobě."

„Já věděl, že to Petr!" ozval se Józa ze zahrádky.

„Hano, Petr i Pavel — dej vám Pánbůh dobrý večír," pozdravil Petr.

Pavel též pozdravil, zůstana u plotu stát.

„No, to jsem rád, že jsou apoštolové zase pohromadě. Je ti zase dobře, Pavle? Pozejtří máme prvního máje, je den slečnina narození, chceme dávat pěknou mši, musíš zpívat."

„Není mi ešče do zpěvu."

„Co muší býť, to muší býť, nebudeš-li ty zpívať, mušil by já zpívať tenor i bas, ha to by bula pěkná kaňka," řekl Petr.

„Pomoz jak pomoz, jen když je k platnosti; také jsem musil jednou zpívat tenor i bas," řekl Józa.

„Já se ješče jednú toho divu dočkám, že ty, Józo, budeš na kruchtě sám ha sám, ha na všecky nástroje najednú hráť budeš, ha všechny hlasy zpívať," smál se Petr.

„I ty jsi dnes v dobrém rozmaru," smál se Józa.

„Ty můj Bože, kterak pak by to bylo haby já bul ešče smutný. — Dorlička tu sedí, jako smutná

vrba hu rybníku, ha Pavel rozmejšlí jako jelen hu lesa, má-li jíť na zelenú lúku nebo se vrátiť nazpátek; ha jen ty tvoje húsle zahrádku obveselujú. — V těch tvojích húslích jakoby nějaké kúzlo zavřito bulo — smích — pláč — hněv — bolesť — všecko se v nich ozývá, když ty si hraješ ty tvoje pisně."

„Které nemají žádných slov, jak Dorla říká," pravil Józa.

„Ha přece k srdci mluví," ozval se Pavel.

„Hudba je sladká, líbezná mluva, každému srdci srozumitelná. — Pro city, pro něž by v žádné řeči slov se nenašlo, ona má výrazu, v ní každý najde ohlasu. — Slyšíte ho!"

„Slavík, slavík!" zvolali všickni, a chvíli klokot jeho líbezný mlčky poslouchali.

„Jsou to také písně beze slov, a přece v nich tolik mluvy!" řekl Józa.

„Jak mu ty zvuky z hrdélka padají, jako perličky," řekla Dorla, která byla konečně rozpačitosť, v niž ji příchod Pavlův uvedl, přemohla.

„Jemu padají perličky, ha tobě, jako té Marišce v pohádkách, padají růžičky," řekl Petr.

„Jen že mnohdy bývá na nich mnoho trní," doložil Pavel.

„Kdo jde růže sbírať, ha nechce býť od trní popíchán, hať si ruku zaobalí ha pozor dá," řekla Dorla.

„Hanebo hezky trní huláme," Petr se ozval.

„Čím by se bránila, kdyby neměla zbraní?" Dorla se přela.

„Růže je pohlaví ženského, ha ženským zbraně nepřisluší," Józa prohodil.

„Beztoho se jim každý hned vzdává na milosť, ha bez boje všade vyhrajú, že ne, Pavle?"

„Ne každý, Petře; mnohý brání se raději, dokud může, než by žebral o milosť," řekl Pavel.

„Jenom že to dlúho netrvá, Pavle!" mínil Petr, a nahýbaje se přes plot, doložil: „To mi jsú milejší ty kvítka, které nemají trní, fialky, petrklíče — ha kdyby Dorlička nebula tak pyšná, huž by se bula vtipila, ha dala dvúm osiřelým chlapcom po voňavce; hale to haby jsom tam skočil ha kradl."

„No, počkej, já ti dám," řekla Dorla, vstala, utrhla několik voňavých petrklíčů, udělala dvě kytky, sáhla pro nit do otevřeného okna, ovinula, a chlapcům každému jednu přes plot podala. — Petr ji vzal a přivoněl k ní; Pavel sáhl ne tak po kytce jako po ruce, která mu ji podávala, držel kytku, ale ruku také pustit nechtěl, a Dorla musela o krok blíže k plotu, aby nestoupla na záhonek.

„Ty's přece ta nejhodnější, nejrozkošnější,

Dorlička má
Roztomilá,
Do smrti nejdelší
Moje znejmilejší,
Žádná jiná."

zpíval si Petr a hodiv čapku zhůru, začal si dupat, a Józa mu začal hrát.

„Žádná jiná!" šeptal Pavel, a skloniv čelo na Dorlino rámě vřelé políbení na ně vtiskl. — Ona

ale mu ruku odtrhla, a jak zpátky uskočila, šlehla ji višňová haluzka přes čelo.

„Za to mušíš býť hutržena!“ řekl Pavel, chtěje haluzku ulomit.

„Ne,“ bránila Dorla, „je tak pěkná, ha huvadla by, jako její sestra, kterú mi o vánocích zlý chlapec vzíl, haby mne pozlobil.“

„Hačtě to pověra, nechtíl ji viděť v ruce jiné; hale esli bula pro jiného, dostaneš ji nazpět,“ pravil Pavel.

„Nech si ji,“ řekla Dorla šeptem, a tvář zaobalila do višňových květů, bojíc se, by Pavel neviděl při svitu měsíce její blaženost.

Pavel chtěl ji uchopit za ruku: v tom bylo slyšet přijíždět rychle nějaký povoz. — Petr a Józa, kteří zpívali a hráli, umlkli.

„To jsú hraběcí koně!“ zvolal Petr.

„Snad jedú hrabě dymu, ha Jano i Miča!“ zvolala Dorla radostně, a rychle nahnula se přes plot. —

„Pozdrav Pánbuoh! Jako je?“ znělo s vozíku, když jel okolo chalupy.

„Dobře, dobře, vítáme z cesty!“ odpovídali u plotu stojící; jen Pavel mlčel, a stál, jakby ho byl s nebe srazil. — Vozík rychle ujížděl k zámku, a za ním Bello s radostným štěkotem. S balkonu ozval se radostný výkřik, a všickni zmizeli.

Petr chtěl ještě posečkat; ale Pavel že musí domů, dal „dobrú noc“ a nedbaje na Petra odešel.

„Co pak mu zase do hlavy vlízlo?“ myslil si Petr, jda za ním. — Dorla dlouho hleděla za nimi, pak ale zavrtěvši hlavou odešla tiše do stavení.

XIII.

„Dobre mi bolo doma, dobre, ale už som len preca viděu, že stadě muoj domou," řekl Miča druhý den ráno k ženě, když si byl celý dvůr prohlídl, a na pole jít se hotovil.

„Však jsom ráda, bála jsom se, haby se ti tam příliš nezalíbilo, ha potom si's dyma nestýskal," řekla Manka.

„Ej ně, žena moja sladká, už to ně, už len stadě zuostanem, dokjau ma Panbuoh na svetě nahá," odpověděl Miča, a vzav Honzíka, který se táty ani spustit nechtěl, šel po své povinnosti.

Jano ale chodil s místa na místo po návštěvách. — Přinesl s sebou rozličných věcí ze dřeva vyřezávaných, jakž se na horách dělají. — Dorle přinesl krásný kužel a vřetánko, jež Ilena jí poslala; Józovi velkou píšťalu pastýřskou, fujaru, a hned mu na ni zapískal.

„I to haž huši zaléhají," řekla bába.

„Hej v izbe; ale keď z večera hen na horách pískajú na fujary, lebo šuhajci pod obloky (okny) děvčencom hrajú, ej počúli byste, jaká to pekná muzika!" ujišťoval Jano.

„Ha co si přinísl slečence ha paní hraběnce?" ptala se Dorla žertem, myslilať že nic.

„Ej bou by som rád milost-paní doněsou geletku brindzy,*) lebo oštiepok,**) len ale už je teraz ně tak dobrý, ako v jeseni a v zíme, — Kišasoňce doněsou som valacha."

„I cože, valacha?" zvolala bába.

„Ale, mámo, co se divíte, vždyť jste slyšela, že pastýře ovcí jmenujú valachy. Snad to ze dřeva nějaký," řekl Józa.

„Ha tak," pravila bába: „jáť jim dobře rozumím, třebas některá slova zcela jinák převrátili, než jako hu nás říkáme, — jen že některým věcom dávají jména, že mi nemůžú hned na myšlinky přijíť. — No hukáž nám toho valacha!"

Jano vyndal z tašky, bez které nemohl se obejíti, ze dřeva vyřezávaného pastýře, kterak sedí, v jedné ruce drže fujaru, druhou otočenou maje okolo krku velkého ovčáckého psa, jenž se k němu lichotí.

„Ha to's dělal ty sám?" ptala se Dorla, obdivujíc se práci ne sice zcela umělé, ale dosti dobře a čistě provedené.

„Hej, já sám," odpověděl Jano skromně.

„Toť z tebe, chlapíku, bude nějaký řezbář!" řekl Józa omakávaje práci. —

---

*) Kbelíček sýra ovčího.

**) Též ovčí sýr, který se připravuje jako švýcarský, ale ve formě malých soudků.

A tak mu i slečna řekla, když jí dárek svůj dával, a on jí odpověděl: „Keď kážete, buděm!“ —

„To záleží na tvé vůli a na tvé chuti, jestli by se ti to líbilo,“ řekla slečna.

„Vravili ma milostpánko, že sa buděm učiť, a keď sa naučím, že buděm mít vuolu jíť alebo za rezbára lebo remeslo sa učiť voláké,*) lebo za horára,**) alebo že muožem byť aj gazdou, a že muože zo mne vystať statočný čovek.“

„Tak jest, to všickni o tobě myslíme. K čemu bys tedy měl vůli jíť? Co bys rád se učil?“

„Ej, kišasoňka moja sladká, najradšie by som — ouce pásou,“ řekl chlapec, po krátkém pomlčení krásné oči svoje důvěrně k ní pozdvihna.

„Ovce pásl?“ divila se slečna. „Ty tedy nemáš chuti k učení?“

„Muožem aj sa učiť aj ouce pásať; muožem aj na fujaru hrát aj rezať voláké pletky.“

„To nejde, chceš-li jedno pořádně zastati, nemůžeš i druhé,“ řekla slečna a ukazujíc na sošky a poprsí z mramoru a sádry, jež v pokoji rozestaveny byly, tázala se dále: „Což by se ti nelíbilo, kdybysi takovéto dělat uměl?“

„A na čože by ma to bolo?“ pokrčil chlapec ramenoma, dívaje se z jedné sošky na druhou.

„Ale já myslila, že ty máš k tomu zvláštní chuť, vždyť ty rád vyřezáváš, a rozličných věcí jsi mi již udělal?“

---

*) Nějaké.
**) Myslivce.

„Keď sa vám to páčilo,[1]) kišasoňka, a jinšú robotu som němau, vyrezávau som.“

„Vždyť jsi mi řekl, že ti zahradník některé věci i z těch, co si z drátů upletl, prodal; a nebyl si penězům rád?“

„Ej veru, pan zahradník predávau oltár za offeru,[2]) něbou by som to tak predau,“ řekl Jano. „Na čože mi vela[3]) peniazi; a keď buděm robiť, dostaněm plácu, a keď buděm strádať, buděm mať vždy dost peniazi. Veť je Ilena už zavitá.“ †)

„A nelíbilo by se ti podívat se do světa, poznat cizé krajiny, krásná městа a jejich znamenitosti?“ skoumala Jelenka dále.

Chlapec se zasmál a zakroutiv si hlavou, pravil: „Ni ver, už jsom dost světa zkusiu. Svet je zlý — len Pánbuoh je dobrý. — Ej, jsú luďia bjedni, i vo Vjedni. — Milostpánko nás vo Praze volakdě prevádzali, všakovo ukazováli, páčilo sa mi to, krásné jsú tam kostoly, hrdé sklepy[4]), pekné domy. Boli smo aj v divadle, zpívali tam pekně, krásně!“

„Líbilo se ti co zpívali? Rozuměl's tomu?“

„Lúbilo sa mi ver, ale som sa nasmiau, keď sa tak krútili na lavý, na pravý bok, a behali hen sem hen tam ako pochabý [5]). — Len jedna zpevkyňa, keď prišla, bola zadumaná, smutno začala

---

[1]) Líbilo.
[2]) Větši že byl plat, než zásluha při práci.
[3]) Mnoho. †) Je ženou, má hlavu zavitou v pleně.
[4]) Bohaté krámy.
[5]) Bez rozumu.

zpievať, ako slavík, keď sedí v klietke[1]) ulapený. — Hádám, †) nechce-li jú dáť frajera, čo ho lúbila. Na ostatok zumrela, a hádám, aj on zumreu. — Tak som pre ňu plakau! — Velmo sa mi to lúbilo, len ale preca by som něchcou v Praze bývať. — Tak som zahýkl ††), keď som počúl, †††) že sa hen sem pohneme. Stadě sa mi najlepšíe páčí; aj by v Korálovicích pekně bolo, keby tam milostpánko bývali."

„Tedy se ti mezi námi stýskat nebude?"

„Ej, ver sa mi něbude. Ludia majú ma stadě rádi, ako doma. Keď idu po dědině, každý sa ma zpýtá: Ako že sa máš, Jano? — Bábina rodina, pán farár, pán rektor[2]) — dobrý to jsú ludia! Náš pán rektor v Korálovicích je taký morútný čovek[3]) — len čo se obezreš[4]), už ti dá záušek. — Ej a milostpánko a milostpaní, čože povedať, aká to dobrota. — A kišasoňka! — ej Bože! — keď mi to doma na um zišlo, ništ sa mi nelúbilo, — len ma to tjahlo nazpak," upřímně se chlapec přiznával.

„Tys řekl, že máš sestru tak rád: netoužil bys po ní?"

„Veť má už Ilena muža. — Keď smo sa lúčili, vravila ma: „No že, Janko, muoj dobrý brat, no že sa k nám skuor †) navrať." — Reku: „Milá moja sestra, už ti za dúho něprijdem, ale na těba

---

[1]) V kleci. †) Myslím. ††) Zavýskl. †††) Slyšel.
[2]) Učitel.
[3]) Divný, morousovitý.
[4]) Obrátíš. †) Záhy, brzy.

nikdy nězabudem."*) — No veť je šťastná a milší jí budě Pálík, než já." A setra slzu s oka, skoro před slečnou na kolena padl, řka: „Ak buděm — kdě buděm, Boha chválit buděm — na vaši dobrotu nikdy nězabuděm."

„Vždyť i my tě máme rádi, a když při tom setrváš, pastýřem být, nebude jistě bratr proti tomu čeho namítat, jen když budeš užitečným člověkem," řekla Jelenka, pohnuta chlapcovou vroucností.

„Ale by som aj rezbárom bou, aj by som do světa šou, keď byste kázali; všetko urobiu, co je vaša vuola," dodal ještě Jano, boje se, že snad přece pochybil, kdyby nepodrobil se zcela vůli hraběte; než slečna mu to rozmlouvala. S lehkým srdcem odešel ze zámku.

Když Jelenka hraběti celou tu rozprávku povídala, řekl: „Neníť úmysl můj, nutit ho k něčemu, v čemž své blaženosti nehledá, aniž chci vůli a svobodu jeho obmezovati; nechť je pastýř nebo umělec, on mi vždy zůstane milý." — —

Petr nevěděl, proč se byl Pavel večer tak na obrátku změnil, pospíšil za ním, ptal se ho, ale on mu neodpověděl, řeč na jiné obracel a nepřiznal se, a konečně když Petr hraběte chválit začal, zcela umlkl.

Při rozchodu ale, když se ho zase ptal, co mu tak náhle mysl pokalilo, pravil: „To je tak, Petře: tu vidíš studánku čistú, jasnú, hani bublinky na ní

*) Nezapomenu.

není — hale šlápne ti do ní kopyto, všecek kal vzhůru vyhrne, ha je kaluž. — Dobrú noc."

„Jen v ní nemíchej, hať se hustojí-!" volal za ním Petr.

Druhého dne Pavel nedbaje již na nic, šel do práce.

„Cožpak, Pavle, nadělá hlavnička takových modřin na líci?" ptaly se dívky, potkavše ho.

„Jdite, jdite, haby se já vás neptal, odkudže máte ty modřinky tuto na líci, tuto na hrdle ha na rukú," odsekl jim Pavel, ťukna jednu na líce, druhou na hrdlo, třetí na kulaté rameno.

„Pote, děvčata, nechte ho — to víte, že se ze všeho odseká. Kdo je sám černý, rád by každého na černo obarvil. Pote, pote," ozvala se Lidka Králikovic, táhnouc děvčata pryč. Bála se, aby Pavel více nemluvil, neboť on všelicos věděl o ní a jiných.

Pavel ale se ušklíbl, řka: „Trefil jsom hu vrch hrušky, vete?"

Také chlapci se ho ptali, co mu bylo.

„Bulo mi," krátce odsekl.

„Že prý se's bil?" chtěli ho škádlit.

„Bil jsom se; kdyby hale s vámi to bulo, nebulo by znáť na mně," odbyl je Pavel, a chlapci drželi raději za zuby.

S Petrem potkali se několikrát, ale Pavel byl celý den zamračen, a Petr si myslil: „Ešče se studánka nesčistila." — Předpolednem šel Pavel okolo panské zahrady, viděl stát Dorlu s Jelenkou a hrabětem v důvěrné — jak se mu zdálo — rozmluvě,

odpoledne ho to zase hnalo k chalupě bábině, a tu slyšel Janův hlas, který zpíval:

„Dost že ti tuoni (stíní)
Višňa, čerešňa
Od slnca:
Nezatváraj že
Srdéčko moje
Okienca.
Ği jich otváráš,
Ći jich zatváráš,
Vidím ťa;
Cez okenečko,
Moje srdečko,
Nekry sa.“

„Před Dorliným oknem stojí višně a třešně, jí to zpívá,“ myslí si Pavel, a jako postřelený jelen utíká okolo sadu. — Jano stál sice před chalupou, ale díval se ne na Dorlino okno, nýbrž na zámek, kde za jedním oknem bílá ručka karmoasinové záclony dolů spustila, a tu mimovolně myšlénky svoje v písni vyjevil.

Časně šli chlapci z pole; bylo před prvním májem, měli ještě důležitou práci. Některý měl již stromek uschovaný, a jen okrášlení scházelo; ale který chtěl, aby láska jeho ukryta zůstala, ba ani děvče samo aby nevědělo, kdo jí máj postavil, ten čekal se vším na poslední chvíle, aby tajemství svoje pod pláštěm noci skryl.

S večerem nastal po celé vesnici jakýsi tajemný ruch. Děvečky časně krávy pospravily, a hospodyně napomínaly: „Nezapomeňte vně mlíčny (skrze něž se mléko cedí), dížky, hať nám ty mrchy některá nehučarujú.“ Všecko nářadí uschovalo

se do vnitř stavení, chlévy se dobře zavřely, okna zacpala a kdy se smrklo, vzala každá hospodyně svěcenou vodu, pokropily všecky dvéře u stavení, prahy — a před práh chlévu položivše velký čtverec zeleného drnu, také ho pokropily. — Mnohý muž hrozil ženě: „Počkej, to má pan farář vědít; nevíte co káže o pověrách?“ Ale ženy měly větší strach před čarodějnicemi než před panem farářem. — Pan farář všecko s Pánembohem, ale taková ochechule prý s ďáblem spolky drží, a když pometlo osedlá a v povětří rejdí, třeba se chrániti dobrým duším.

Bába sice vždy říkala, že se nemá věřit v čáry a pověry, ale každý rok kropila a drn kladla, a sice hodně široký, aby prý měly ty čertice co počítat.*) Nevěděla sama, jestli jí k tomu pohání strach, anebo zvyk; ale kdyby jí byly pak krávy začaly náhle chudnout, mléko ztrácet, byla by snad přece vinu tomu dávala, že se před čarami nechránila.

Leckdes vyklouzl ze statku neb ze sadu chlapec, a nesa pod šerkou schovanou sekeru a pilku, pospíchal k lesu, ohlížeje se, zdali ho nikdo nesleduje. — Kdo stromek doma měl, ten si hledal místečka v zákoutí, aby ho mohl ozdobit.

„No, Pavle, máš huž máj schovaný?“ zeptal se Petr svého druha, setkaje se s ním pod večer.

---

*) Čarodějnice kdyžby chtěla do chléva, kravám uškodit, musela by dříve všechny travičky v drnu spočítat, pak by jí teprv bylo volno drn překročit.

„K čemu? Nemám, komu by jsom ho stavil," mrzutě odpověděl Pavel.

„Řekni radš, že je hu tebe ešče hapril, ha májová světlost že ti ešče nesvítí.*) Bláznový! co ti vlízlo zase do hlavy, že tak rozprávíš! Jáť myslil, že budeš po včerejsku zpívať ha tancovať, ha ty chodíš, jako by ti buly kůry zrno vyzobaly."

„Ha plevu nechaly, dobřeť si trefil, právě tak," řekl Pavel trpce, a dal se do smíchu, jak bába říkala, „studeného."

Petr zůstal chvíli před Pavlem stát se založenýma rukama, pak řekl skoro smutným hlasem: „Rozumím ti, dobře ti rozumím! — Vždyť jsom si to mohl pomysliť, bul tu Srna! Škoda, škoda té hlavy, že mu ji pod kuklu podáváš! — Kdyby já tě neměl tak tuze rád, řekl by jsom: „S Pánembohem si buď," ha víc by mezi námi nebulo. — Hale vím, že záhy se poznáš, ha raka, co ti za ňádra strčil, vyhodíš."

S těmi slovy šel Petr ze dveří; Pavel ho nedržel, ale slova jeho ostře se ho dotkla.

„Kýžby jsom mohl Dorle tak věřit, jako tobě, Petře!" vzdychl si z hluboka. „On je krásný, hučený, ona je chytrá, vidí, že jsom já proti němu hlúpý chlap!" zvolal po krátké přestávce, kdežto byl po sednici rychle přecházel. — „Oh, ten ďábel, ten mi zasadil raka za ňádra, který mne haž do srdce štípe! — Ha přece mně tiskla ruku včíra, ha

*) Od druhé čtvrti měsíce říká se, že začíná světlost na druhý měsíc, k. p. v polovice dubna začíná světlost májová.

tak se na mne podívala, že by jsom jí bul hlavu k nohúm sklonil. — Tak že by lhát humila? To nemůž být. — Blázne! blázne!“ udeřil se do hlavy — „nevidil jsi, kterak radostně vykříkla, když ho vidila, kterak laskavě se na ni podíval, nemluvili dnes spolu v zahradě? Snad i včera; vždyť smí do zámku, kdy chce, dvéře jí jsú otevřeny, ha on smí k ní. — Oh, ďáble, kdyby přece tak bulo, kterak strejka řekl, kdyby bula hraběte milá ha ne Janova! — Nesrovnává li se to? Neřekl liž i Józa, že pojedú do Prahy? — Hraběte milá! — Ha on by ní měl pohrdnúť? — Jinému by ji dal za ženu, ha tak by jí chtil česť navrátiť, ha chčastnú ji hučiniť? — Ne — to nesmí — já by ho zabil, vytrhl by jsom mu ten zrádný jazyk z hrdla!“ zvolal vášnivě, hroze před sebe pěstí. — Ale po chvíli lomě rukama, skoro s pláčem zvolal: „Hale ne — ne — to nemůž býť — všecko je to lež — já nevím co mluvim! — Odpusť, Dorlo, odpusť, já ti hublížil! Tys handěl, hale já jsom nezvedený chlap!“ Zakryl si oči a umlkl.

Z návsi ozvalo se práskání mnoha bičů; chlapci vyháněli čarodějnice. Šlo jich jednou řadou asi deset, dvanáct, a všickni dle taktu práskali. Děti vesnické s nimi běhaly, chválily jim to, a staří si povídali: „No ti chlapci to znají, hani se žádná neomži, všechny je odprášejí.“

Pavel se zvedl, a vešel ze sednice. „Ha tys ešče dyma!“ divila se matka, šukajíc po venči.

„Ha kde že mám být?“

„Nu, myslila jsom, že půjdeš do lesa; huchystal si's sekeru ha pilku. — Tu to máš!“ řekla matka, a oboje z výklenku u chléva vzavši Pavlovi do ruky dávala. — „Hale,“ dodala, ohlédnouc se do šera, „měl jsi dříve jít, je pozdě do lesa. — Nu tý tajně, haby tě nikdo nevidíl, veť? Já nepovím, neboj se,“ usmála se stará laskavě.

Pavlovi bylo v tom okamžcní, jakoby musel matce okolo krku padnout a požalovat si; zdálo se mu, že by ona jediná mohla ho ukojit, jako tehdáž, když ještě ukolíbavky její korejšívaly jej v libý spánek. Ale stud jakýsi ho zdržoval, cit svůj jí vyjevit. Schoval sekeru a pilku pod šerku, aniž přitom myslil, k čemu a nač, a dotkna se matčiny ruky, dával s Pánembohem.

„Ešče ty muším něco povědíť, chlapče,“ zdržela ho matka. „Prvá, když tu bul Petr, šcl strejka k nám, chtíl s tebú mluviť, já jsom mu hale řekla — odpusť mi Pánbůh hřích — že nejsi dyma.“

„Dobře jste hudělala, mamičko, já nechci s ním nic míť,“ řekl Pavel ve dveřích.

„I zaplať Pánbůh; však po mně lízlo,*) když s tebú mluvil,“ řekla si stará, vyprovodivši syna až přes práh.

„Ha kam vlastně chci jíť?“ ptal se Pavel sám sebe, přijda před vrátka. — Chvíli rozmýšlel, otálel, pak ale dal se k dobré vodě, kudy vedla nejbližší cesta k lesu.

---

*) Nemilý cit, jakoby něco po člověku lezlo, že nemá pokoje.

Celou noc bylo po vesnici v šeru nočním vidět přebíhati mužské postavy, před každým stavením, kde byla svobodná děvčata, bylo slyšeti šum, a teprv při svitu ranním chlapci utíkali od svých stromků, při nichž hlídali, aby jim je jiní nezměnili, neb neodnesli. — Petr měl hlídku; chodil okolo zámku. Právě odtroubil jedenáctou a obcházel okolo zahrady; tu vidí blížit se ke zdi zahradní mužskou postavu nesoucí na rameně stromek. Petr ustoupil do stínu stromů, okolo zdi zasazených, a díval se, kdo to. Poznal Jana. „Komuž pak ten chlapec nese máje?“ myslil si, a pozoroval co bude Jano dále dělat. — Jano podepřel stromek o zeď, vyškrábal se na zeď, stromek přetáhl na druhou stranu, pak za ním dolů se spustil.

„I kýho výra?“ myslil si Petr, a díval se přes zeď, kam Jano se stromkem půjde. Chlapec probral se skrze křoví na cestičku, a netrvalo jen několik okamžení, stál pod slečniným oknem; tam zasadil štíhlou bělokorou břízu, již si byl v lese za dne již vyhlídl. — Chvíli tam ještě stál, snad že poslouchal píseň slavíka, který líbezně v háji klokotal; pak ale odešel do zahradního domku, kde spával.

„Hm, tedy ne Dorla!“ řekl si Petr, odcházeje od zdi. O půlnoci přicházel k bábině chalupě; u Dorlina okna viděl již stromek, ale byl nějak nízký. „Co pak ji chce ostudu dělat?“ začal se Petr mrzet.

V tom ale ze stínu třešně před chalupou vystoupl Pavel sám, kývaje mu, aby postál.

„Ondra jej postavil, ha sám pod ním chrápe. — Chci mu ho odnísť. — Kdyby se hale probudil, přijde to k bitce, to víš, proto radš jdi z cesty. Ty jakožto hlídač, nesmíš takové věci viděť. Esli se neprobudí, zatrub mu do huší, haby se probudil, ha záhy se mi z cesty huklídil.“

To Pavel Petrovi do ucha šeptal. Petr tiše nazpět popošel, aby ho nebylo vidět; Pavel ale zpolehounka jako kocour, když chce ptáka lapnout, kradl se k stromku; pomalu jej začal ze země, kde byl zadělán, vytahovat, až jej vytáhl. Vezma jej pak do náručí, kradl se s ním okolo sadů pryč. — Ondra chrápal a nevěděl nic. Petr nasadil troubu k ústům, a co mohl nejsilněji, začal odtrubovat půlnoc, jda schvalně okolo Ondry hezky zvolna. — Ondra probudil se, uleknutý vyskočil, začal si mnout oči, ohlížet okolo sebe, nad sebe, — stromek pryč. — Petr odzpěvoval si svojí ponocenskou, ani se po něm neohlídl, jda zvolna dál a dále.

„On mi to nehudělal, ale snad vidíl, kdo to bul,“ povídal si Ondra a pustil se za ním.

„Kde jse's tu vzíl?“ divil se Petr.

„Kde jsom se vzíl? Nu, když to mušíš věděť, tedy věz: Postavil jsom Dorle máj, hlídal jsom jej, zadřímnul, ha někdo mi jej odnísl.“

„I co pak je o máje, je jich plný les; hůř bulo by, kdyby tebe bul někdo odnísl. Takoví chlapi, jako ty jsi, nerostú na dubech.“

„Nedělej si ze mne žádné smíchy,“ durdil se pyšný, ale hloupý Ondra, „ha pověz mi, esli si nevidíl, kdo by mi jej bul odnísl?“

„To víš, že nestojím na jednom místě, halebrž okolo celého zámku chodit muším; když jsom na druhom konci, nemůžu vědit, co se děje tuto. Zeptej se druhého, ha když hlídáš, radím ti, nespi, jako by ti makovic navařili.“

S těmi slovy se Petr obrátil, a šel dále. Ondra ale ztrápený a zahanbený ubíral se domů. — Pavel donesl mu stromek za stodolu, kde mu jej pěkně postavil. Pak se vrátil, a vztyčil na místo nízkého vysoký štíhlý smrk, jehož kůra byla vyřezána jako pentle až nahoru; od vršku vlál fábor červený, několik loket dlouhý.

„Tak to má být,“ řekl Petr, jda zase okolo. Pavel stál vedle okénka, a hlídal; kdykoliv šel Petr kolem, smáli se Ondrovi. Když byl ale Pavel sám, byl smutný, a přál si jen vědět, na koho asi Dorla myslí, o kom se jí zdá. Na úsvitě, když zaslechl, že se okenička otvírá, odkvapil, aby ho nezahlídla. Ale Dorla vykoukla za ním, myslíc si: „Jen hutíkej, vždyť já vím, že tys to bul!“ A dívajíc se vzhůru na krásný strom, začervenala se radostí a hrdostí, a ústa její se libě usmála. —

Když se Jelenka ráno probudila, a bílé záclony u postele rozestřela, viděla na stolku u lože ve váse krásnou kytici. Mile ji dojalo to němé sice, ale pro ni srozumitelné pozdravení, nahnula se k vonným květinám, zulíbala medové jich rtíky, a z oček jejich četla poselství, jež jí pověděti měly. — Milostný úsměv pohrával jí okolo rtů a oko zvlhlo. — Postavila kytici na stolek, vyskočila z měkounkého lůžka jako ptáče z hnízdečka, ustrojila se,

aniž si běličku, která jí vždy posluhovala, k pomoci zavolala; pak rozhrnouc bílé záclony, otevřela si okno.

Slunce vycházelo; modrozelené vrchole a špice hor ozářeny byly zlatem, a temné jejich rysy krásně se odrážely od jasné oblohy, růžovými červánky polité. — Zelené údolí bylo ještě v stínu, ale na vesnici a do oken zámku padal svit slunce. — Stavení nebylo hrubě vidět pro stromy, jichž vrchole byly obaleny květem; jen věž kostela s třpytícím se křížem na špici vzhůru čněla, a střechy u fary a školy v bělozelenu stromoví se červenaly. — A ti štíhlí vysokorostlí mládci vrchů, jichž ruka lásky z temna lesního si přivedla, zasmušilé jich hlavy červenem zdobíc, by pomohli světit svátek máje — jak krásně vyhlíželi mezi pannami jasnolícími, v bělorůžových řízách! — Z hájů, z lesa, z každého křoví ozýval se zpěv ptactva, povětří bylo prodchnuto tim nejvonnějším kadidlem, všude kam oko pohlédlo bylo vidět, že příroda světí slavnost lásky.

První, co Jelence do očí padlo, když okno otevřela, byla bříza. Ačkoliv způsob ten mezi pány nebyl, domnívala se přece, že snad hrabě jej následoval. „Kdož jiný by mi postavil máj?“ myslila si, dívajíc se na krásný strom, jenž nestál před ní s hlavou vzhůru vztyčenou, vlajícím fáborem ozdobenou, ale chvějící, s hlavou skloněnou, na níž žádná ozdoba mimo hebounké proudy dlouhých vlasů, v nichž bělostné tělo zahaleno bylo — smutně, jakoby o milost prositi chtěl krásnou pannu. — Oko její

dívá se na hory, do údolí, na vesnici okrášlenou; úsměv pohrává jí kolem rtů, a náruč se rozevírá, jakoby k láskyplnému srdci přitisknouti chtěla celý ten krásný svět — i smutnou břízu.

Nikdy ještě nezdála se Jelence příroda tak krásná, nikdy nebyl cit k Bohu a lidem tak vroucí u ní a nikdy necítila se tak nevýslovně blaženou, jak toho rána. Sepnouc ruce přes prsa zbožným citem rozechvělá, klekla, zdechnouc si z plné duše: „Bože! díky tobě!"

Dlouho stála u okna pohřížena v modlitbě a rozjímání. Slze leskly se ji na lících, jako rosné krůpěje na lupenech růžových. Od večera byla Jelenka Hanušovou nevěstou od matky požehnanou!

Od okna odstoupnuvši, vzala vásu s kyticí, a tichounce vešla do pracovního pokoje. Div že nevykřikla překvapením. Pokoj ozdoben květinami překrásnými, jakýchž Jelenka nebyla v zahradě viděla před tím nikdy. Na stole leží knihy nové, vzácné, o podstavec opřen je krásný obraz. Poznává v těch darech vkus a něžný cit matčin a Hanušův, oko její však obrací se ode všeho k obrazu nebožky matky, okolo něhož se vine zelený břečťaň. Dlouhou chvíli hledí do té ušlechtilé tváře, pak teprv obrací zvlhlé oko ku květinám, a naposled stane před novým obrazem, jenž představuje štěstí rodinné. — Pod dubem, okolo jehož kmenu se vine svlačec až nad samu korunu, kde bílé svoje kalichy vzhůru k nebi vypíná, sedí krásná, mladá žena; na klíně jejím hrá si dítě roztomilé, rusovlasé, modrooké. Vedle ní sedí muž silného těla, jehož vý-

razná tvář od slunce opálena; ten s dítětem hraje. — Nedaleko u zelených polí stojí vypřažen jeho pluh, kobylka se pase, hříbě okolo ní poskakuje, a pán jejich odpočívá si od práce u ženy a dítěte. — Jelenka se všecka na rozkošný ten obraz zahleděla, a pocit nevýslovné blaženosti, jakýž vyobrazen byl v tváři mladé ženy, na dítě svoje hledící, odrážel se i v oku Jelenčině. — Přiblížíc se k samému obrazu, vzdechla políbení na bělounké čelíčko dítěte, a pak si hluboce vzdychla; měla srdce přeplněné.

V tom se tichounce dvéře otevřely, a mezi nimi ukázal se hrabě; vida však Jelenku již v pokoji, vstoupil. Nikdy neviděl ji ještě tak krásnou, jako to okamžení, když se k němu obrátila uzardělá, s okem zaroseným, v němž se jevila láska nejvroucnější. — Mlčky pojal ji v náruč, a ona ovinouc rámě okolo něho, ukryla uslzený obličej na jeho prsou.

„Dnešní nocí,“ řekla Jelenka, když se byla z náručí Hanušova vyvinula, ukazujíc z okna a kolem sebe, „vládla zde kouzelná nějaká moc, která všecko okolí v ráj proměnila čarovným svým proutkem; mne ale nehodnou nejštědřeji podělila.“

„Pánbůh svým i ve spaní uděluje,“ usmál se hrabě.

„I máje mi kázal dobrotivý král duchů postaviti, a to sice ten nejsličnější stromek celého lesa,“ dodala Jelenka s milostným usmáním, ukazujíc z okna na břízu. — Hrabě se vyhnul ven, a vida

břízu divil se: „O máji, Jelenko, upřímně se ti vyznávám, že nevím.“

„Ne, a kdo by jej byl postavil?“

„Nevím, ale dovím se, kdo ten smělec byl,“ zamračil se hrabě.

„Prosím, Hanuši, nemrač se, nech břízu odnésti, mrzí-li tě, ale na nikoho se pro to nehněvej; snad mi chtěl někdo radost udělat, věda že se mi ten způsob líbí. Možná že zahradník sám ji postavil,“ mínila Jelenka.

„To je jako vyznání lásky; nemůže mi být lhostejno, kdo se odvážil učinit je mé nevěstě. Ale neboj se, že bych koho proto snad trestati chtěl, že *tys* se mu zalíbila,“ řekl hrabě, pohlédna na ni s vroucí láskou; „ale zahradník to nebyl. Byl u mne do noci zaměstnán, a pak šel stavět máj běličce. Řekl mně včera, že by se rád oženil. Já mu to také schválil, a dnes chce o ruku běliččinu matku naši poprosit.“

„Oh, jak tomu dobrému děvčeti přeju, že bude i ona šťastná! Zahradník je hodný člověk,“ řekla Jelenka, a ráda jsouc, že se řeč na jiné obrátila, pravila dále: „Já se cítím nevýslovně šťastnou, a ráda bych, aby všickni lidé šťastni byli. — Jen kdyby Dorla také veselejší byla a štěstí došla. Té zajisté že Pavel máj postavil, viz, její je nejvyšší, a pentle na něm vlaje, jako prápor. Ta bude mít radost.“

„Tedy Pavel se Dorle do srdéčka vkradl? Nuž proč je smutna, když i on rád ji má?“

„To je právě, co ji mýlí; kdyby věděla, že tomu tak, vše jiné by mu odpustila. Ach, kterakž by neodpustila, když ho miluje! Ale bába nebude chtít svolit,“ řekla Jelenka a vypravovala Hanušovi, co vše o Pavlovi slyšela, i celý ten poměr, prosíc, aby ho vzal do svojí ochrany.

„Jeli jí hoden, zajisté; vždyť víš, že bych, tak jako ty, každému přál takové štěstí, jakého mně Bůh dopřál,“ pravil hrabě. — Přišla hraběnka, a trojlist ten šťastných lidí bavil se společně, až zvony svolávaly do kostela.

Den Jelenčina narození byl vždy pro svobodnou chasu svátkem; ráno byla v kostele zpívaná, pak vedl učitel děti školní do zámku, a tam jí nejstarší děvče za všechny ostatní školní děti, i za celou ves přálo a kytici podalo, neboť nejen že hraběnka a hrabě o školu jak náleží se starali v každé případnosti, Jelenka i ze svých peněz dětem často radost dělala. — Odpoledne byla všechna chasa do zámku pozvána. Tu byla hostina a tanec, což mnohdy až pozdě do noci trvávalo. Také na ten rok bylo vše tak ustanoveno a Miča povídal Janovi, že to bude veselý den.

Přede mší ještě, nejprvnější ze všech byla v zámku Dorla, slečně přát štěstí; nemajíc ničeho vzácnějšího, co by jí dala, ochočila pro ni párek sněhobílých holubů — tak že z ruky jedli, jako psíčkové za ní chodili, aneb na ramena jí sedali. — Ty jí dala, nemyslíc ani, že slečně se tak velmi zavděčí.

„A kdo ti postavil ten krásný máj; viď že Pavel?“ ptala se hned slečna.

„Hano on; krásný je, vete? Každý se na něj dívá; každý hale hádá, že ho Petr dal, ha bába teky. Bručíla, že prej huž ti chlapci začínajú lítať za mnú, jako včely za medovým květom. Oh, ona by nechtíla dokonce, haby Pavel k nám chodíval, spíše by Petrovi dovolila, hačkoliv prála, že je na mne dost času ešče,“ řekla Dorla s uzardělou tváří, a slze ji polily.

„Ale ty, Dorlo, věříš Pavlovi nyní?“ zeptala se Jelenka dále.

„Oh — kterak ne!“ zašeptalo děvče.

„Tedy trpělivě snášej a bude dobře,“ těšila ji slečna, a přitisknouc si obě ruce Dorliny k tlukoucímu srdci, svěřila jí že je Hanušovou nevěstou.

Dorla nevěřila svému sluchu, divila se, že prý to přece jako bratr; konečně když jí slečna řekla, že to není láska bratrská, velice se radovala, řkouc skoro s pláčem: „Ba člověk hani neví, odkáď ha kde se ta láska vzíla, hani se neptá. Vyjde ha zajde, jako slunce na nebi, ha nemůžem poručiť: „Počkej!“ hani „Jdi!“ Huž je to tak od Pánaboha súděno. Hale o vaší svatbě, slečenko, to budu zpívať, kdyby mně i srdce plakalo,“ dodala vesele.

„O mojí svatbě i ty nevěstou budeš. Prozatím ale mlč o tom, co jsem ti právě řekla,“ pravila slečna, a děvčata se rozešla.

Byla zpívaná; když v kredo bas sám zpívat začal, ohlédli se všickni na kruchtu, šeptajíce si: „Toť zpívá Pavel!“ Dorla se začervenala, Jelenka

se usmála, hrabě s libostí ho poslouchal, Józa mnul si radostí ruce, a Petr myslil si: „No huž je na dobré cestě.“ — Jda z kostela, byl by se Pavel rád k Dorle přitočil, ale šla s bábou, a k bábě přidružila se na cestě i hraběnka, slečna a hrabě, a Pavel mrzutě obrátil stranou. — Všecka rozmluva mladých i starých otáčela se okolo májů. Rodiče děvčat, máje dostavších, haněli neb chválili, jak se to právě k jich oumyslům hodilo; chlapci a děvčata, kteří párku k sobě neměli, vedli kritiku, a jen dívky, které máje dostaly, tiše dárcům za ně děkovaly.

„Hale který pak se to Dorle tak hukázal? ta má přece jen nejkrásnější strom,“ povídali si někteří. — „I to Jano, nebo Petr, kdo pak jiný?“ mínilo se.

„Hale děučata, esli pak víte, že někdo postavil máj Ondrovi? — Ha kam? hádejte! — Za stodolu!“ ozvala se jedna veselá mezi děvčaty.

„To snad čarodějnice některá,“ usmály se druhé. —

„I kdyby si ho chtíla některá vyhlídnúť, toho Rúlu!“ první řekla.

„Hale podivte se, hu školy je zase ten máj, s bílým smutkovým fáborem?“ volali mnozí.

Učitel, jenž šel s Józou a slyšel to, pravil: „To hych rád věděl, kdo jej staví a komu?“

Děučatům, co jsou ve škole, aby měly také radost z máje,“ řekl Józa. Ale Petr, jenž šel s Pavlem za nimi, jinak myslil, a smutně ohlédl se po bílé pentli, která vlála nad místem zašlých jeho radostí.

„Heleďme!“ — zvolala bába náhle, „slečence postavili teky máje břízu, ha vidíte, pěkně to vypadá, jen kdyby na ní bul fábor červený!“

Kdo ji ale postavil, to nikdo mimo Jana a Petra nevěděl, a nebyl by uhádl, každý myslil, že to udělal hrabě ze žertu.

Po kostele přihnal se pan učitel s dítkami do zámku, přišel pan farář a rychtář, všickni šli přát štěstí slečně, která byla ku každému milostná, dobrá jako anděl. — Jelence bylo ten den ustavičně do pláče. Jako květinka, když paprsky sluneční mocně na ni dorážejí, hlavinku kloní, tak Jelenka přemožena blahostí a štěstím hlavu klonila.

XIV.

Odpoledne dávala vrchnost mladé chase v zámku ve velké síni hody, čili jak v městě říkali „banket.“*) — Všeho bylo dost, jídla, pití i muziky, a sice té, podle níž se všem nohy v „kolečku“ přece jen nejlépe točily, — dudy a housle. Chasa byla svátečně oděna, chlapci v čistých bílých punčochách, střevíce s přeskami vyleštěné, každý jakoby ho ze škatulky vytáhl, a děvčata při nich jako labutě. — Ačkoliv se nemuseli v zámku ostýchati, přece každý dobře cítil, že není u Vávry v hospodě. Všickni byli veselí, ale žádný rozpustilý. — Po jídle stoly se odnesly, děti odešly domů s výsluhami, a začal tanec, k němuž se pak i mladí hospodáři a hospodyně scházeli.

Když Petr odpoledne pro Pavla se stavil, řka mu, že Dorla již nahoře i Józa, nechtěl jít, že prý co by komu překážel a se tam blýskal, a že musí bez toho na hlídku; ale když Petr se hněval a že

*) V Domažlicích říká se posud křtinám a hostinám „banket,“ jež se prý tam za dávných časů velmi skvostně dávaly.

je na hlídku ještě dost času řekl, začal se přece strojit, a sice s neobyčejnou mu úpravností. Petr se v duchu smál, ale neřekl nic; matka ale si to libovala, že prý se z toho chlapce přece dělá člověk.

Šli tedy, ale Pavel ustavičně jako s nechutí, a přece ho to mocně tam táhlo. — Když přišli, ještě chasa u stolu seděla, chlapci hned okolo nich, museli zasednout mezi ně, což se Pavlovi pranic nelíbilo, byl by raději vedle Dorly seděl. Dívky pohlížely po něm, že je tak vystrojen, a Dorla se usmála. — Když bylo po jídle, děti, jak již podotknuto, ze síně odešly, stoly se odnesly, a houslista už na skočnu si chystal; přikročil Pavel k Dorle, chtěl s ní mluvit, chtěl se jí ptát, co se jí pěkného snilo; ale nemohl se nijak k slovu dostat. — Tu vešli z vedlejších pokojů do síně hrabě, Jelenka, hraběnka, pan farář, učitel, správec i doktor, a dudák spustil k tanci. — Pavel už chtěl Dorlu vzít za ruku; v tom jej ale Petr štouchl, šeptaje: „Vezmi slečnu, mušíme jí dát přednosť."

„Haby se mi vysmíla?" řekl Pavel.

„Jen jdi, což jsi horší než jiný. Nedej se zahanbiť před druhými; chutě!" — A Pavel vezma do ruky šátek, popošel k slečně, a prosil, jestli by jí líbo nebylo s ním do kola. Slečna se usmála, podala mu ruku a on sotva si troufaje dotknouti se jí, pustil se v kolo. — Hrabě ale vzal Dorlu za ruku, a tančil za nimi; ostatní pak čekali, dávajíce jim přednost. — Dorle tváře hořely, a oči svítily, byla by slečně ruce zulíbala; ale pod Pavlem zem hořela, když viděl vedle sebe hraběte s Dorlou se

točit a její veselost pozoroval. Myslil, že je tak blažena po ruce hraběte. — Potančil, poděkoval se, a rychle vmíchav se mezi chlapce ze síně se vykradl.

„Vidíme toho Pavla, co on si trúfá!“ prohodil Ondra rozzloben. „Šak kdyby slečna vědíly, jaký to člověk, nešly by jistě s ním.“

Petr si nevšíml, že se Pavel ztratil, potancoval se slečnou, a s Dorlou, a teprv když ona se ho ptala, kam se Pavel poděl, ohlížel se po něm, a právě chtěl za ním jít, když doktor z vedlejšího pokoje, kam vrchnost zase odešla, nechajíc chase volnost, na něho kýval.

„Který pak je to ten tvůj pacient?“ ptal se žertovně.

Petr se zapálil, díval se s jednoho na druhého, a mačkal čepici, nevědělť, má-li Pavla vyzradit, čili ne.

„No,“ rozhodl se pojednou „huž se řešátko propálilo, ha kdyby i já nepověděl, snadno se domakať. Šak proto visiť nebude Pavel, když povím, že on to bul, co měl hlavu rozbitú.“

Hrabě, jenž při doktorově otázce věděl, že to jiný není, a rád by byl Pavla lépe seznal, požádal Petra, aby jim něco zevrubnějšího o Pavlovi, příteli svém, pověděl; Petr se nezdrahal, šel se společností, při níž i Józa byl, do salonu, kde dříve seděli, a tam začal o Pavlovi povídat, nezamlče ničeho.

Když Pavel jako divý ze síně vyběhl, spatřil na dvoře strýce Srnu; lichotil se k psovi Bellonovi, něco mu podávaje; pes ale na něho vrčel, k podávané věci ani nečuchna.

„Eh, čože mu dáváte?“ ptal se Miča, jda mimo.

„Kúsek masa, mám psy rád.“

„Eh, ni je ten hladný, a něvezme od žádného jidla hiba od velkomožného pána,“ řekl Miča a odebral se do síně mezi společnost.

„Co vy tu děláte, strejko?“ ptal se s podivením Pavel.

„Hm, jdu se podívať, jak vás pěkně chytajú na lep,“ ušklíbl se Srna. — Pavel mu neodpověděl, hnal se ze vrat, a Srna za ním, ptaje se ho, nemá-li hlídku.

„Mám či nemám, to je moje starosť,“ odsekl mu Pavel, a vytrhnuv se mu, pospíchal s vrchu dolů.

Bylo to tak v pohorské vesnici zavedeno, že synkové a čeledínové sami svoje obecné sídlo hlídali: střídali se každou noc po dvou, jeden u vsi, druhý u zámku chodil. — Než pan farář do vsi přišel, hlídali hospodáři; ale co farář chlapce k učení se štěpařství přidržoval, a jim navrhl, aby z počátku sady sami si hlídali, by jim buď přespolní neb ti, kteří pro nedbalost svou sadů si nehledí stromům a ovoci neuškodili, tu chodili mladí na hlídky, a pan farář mínil, že by vždy při tom zůstat mělo, aby chasa hlídala, a otcové si pohovili. — Staří se báli, aby nedělala chasa výtržností; ale pan farář pravil, že se spoléhá na jich čest, že se nestanou nehodnými všeobecné důvěry, a chlapci uhodili se v prsa, řkouce, aby jen tatíkové bezpečně spali. — Od té doby hlídala chasa. Výrostkové se těšívali na den, až si poprvé budou směti k rychtářovi jít pro piku a troubu, považovaliť to za

první krok k mužnosti. Kdyby chlapec při ničem otěží byl netrpěl, při hlídce nedovolil si výtržností, aniž jich jiným trpěl; té povinnosti žádný nezameškal.

K deváté hodině dostavil se Pavel a druhý ještě chlapec k rychtáři pro piky a trouby. Vlasy, před krátkou dobou pěkně učesané, ježily se mu zase okolo hlavy, tvář byla bleda, a oči jako vyplakané. — Chtěli se s ním pustit do řeči, ale nepostál; vzal si troubu a piku a odešel.

„Dáš se nahoru nebo dolů?“ ptal se druhý.

„Nahoru,“ krátce odpověděl Pavel a šel rychlým krokem k zámku.

Odtroubil devátou; tu přišel k němu Petr. „Co jsi se tak hutrhl, jako od řetězu? — Dorla se po tobě sháněla, a slečenka tě chválily, že pěkně tancuješ,“ řekl mu.

„Eh nech mne, nezpívej mi hustavičně do huší ty písně, které mne matú; přece to praudu není, co jsom vidíl, to jsom vidíl. Jdi, Petře, jdi, já vím, že jsi hupřímný, ha nemám hani Dorle za zlé; nejsem ovšem tak pěkný chlap jako ten.“

„Zasej ty svoje čertoviny! — Kdyby jsom ti povědíl, co jsom dnes v noci vyskúmal, vidíl bys, že ten chlapec Jano nemyslí na Dorlu, hale jinám — hubohý. — Já mu rozumím, ha proto jsom se s ním prvé sdružil.“

Pavel se na chvíli zamlčel, pak ale vyrazil ze sebe: „Petře, já vím, že není drotar můj sok — ne ten, hale hrabě!“ A dořeknuv ubíhal pryč.

„No vždyť on se přesvědčí, že tomu není tak, ha kdyby jsom mu smíl říct, co vím, divil by se. No nechám ho, muším k Dorle, haby neměla starosť, kde je,“ myslil si Petr, a odešel do zámku.

Z křoví, kde byl rozmluvu chlapců vyslyšel, vylezl Srna a pospíchal za Pavlem. „Blázne, jak on tobě, tak ty jemu!“ radil mu důvěrně. „Poslechni, já ti dobře radím; jsi ty onuce? — Fi, chlape, styď se, necháš se od děvčete ha od chlapa, který se ti jen staví, hale s nima drží, za nos vodiť jako dítě.“

„Jdite, strejko, po svých, ha mlčte! — Při vašich řečech mi teprva napadá, že jsom potvora člověk, ha kdyby jsom bul vás neposlúchal, bul by jsom si všecko trápení huspořil. — Hale já řku, chraňte se mne, esli se pomstím, teda nejdřív na vás!“

Tak se na něho osopil, až Srna strach dostal. „Buď si třebas zástěrou hraběte.“ S těmi zlostně pronešenymi slovy odcházel.

Pavel šel dále po své povinnosti, ačkoliv mu tenkráte trpkou býti se zdála; bylby raději bloudil po pustém lese, než na blízku zámku, kde věděl, že Dorla je, že snad se veselí, že poslouchá sladké řeči pana hraběte, kdežto jemu srdce krvácí. — Umínil si, že strhne k ránu s máje ten červený fábor — znamení to radosti a že se více o ni ucházeti nebude. Rozmýšlel, jestli by přece lépe nebylo, aby se dal k myslivcům, a více do vesnice se nevrátil.

Takové a podobné myšlénky proháněly se mu hlavou, když odzpíval desátou, a právě okolo ovčína se bral. Tu se mu zdálo, jakoby slyšel u vrat nějaký šum a v křoví šust. Volal kdo to, žádný se neozýval; popošel ku křoví, píchal do něho pikou; ale ono nic. — Chvíli ještě stál, všude rozhrnoval kře — nic. — Šel dále, ale ustavičně se pozastavoval; šramot ten byl mu jakýsi neobyčejný. —

V zámecké síni ještě muzika zněla, ale starší se již zvedali. „Huž bude dosť; čas habychom šli dymů,“ volali na chasu, ale ta prosila: „Ešče jednu písničku.“ Miča také byl rozjařen; podepřev si boky, začal si před ženou „hajdúkovať“*), zpívaje si:

„Hejsa Manka, srdce moje,
Keď já zumrem všetko tvoje,
Kološně,**) širica,
I baraní čapica!“

„Ej juj!“ zavejskl, hodil čapku do povětří, obrátil se na patě, a Manku svoji chytl si do náručí.

„Hále, hále — starej — což pak jsi se pominúl?“ začervenala se Manka, vysmeknouc se mu z náručí.

Vrchnost seděla ještě v salonu, a Jelenka vidouc, že Dorla jaksi smutna a roztržita, vzala ji s sebou k společnosti.

Jano přecházel z místa na místo, tu ho popadl Miča, aby tancoval, tam zase děvčata jej za-

*) Po valašsku tancovat, kde jen mužští tančí sami, v malebných pohybech, vysoko od země, a valaškami při tom nad hlavami si pohazují.

**) Krbce, střevíce.

držela, tu se pustila některá z hospodin s ním do řeči. Byl vesel, a přece tak ne, ačkoliv sám nevěděl, proč by nebyl vesel; vždyť ho každý měl rád! — Bylo mu některou chvíli jaksi teskno, myslil si, kdyby daleko byl od zámku a vandroval co chudý drotar — a přece byl v zámku jeho ráj.

„Pote, chlapci, půjdeme trocha do zahrady, je tu jaksi dušno!" řekl Petr, vzal Józu a Jana za ruce a vedl je přes terasu dolů. — Chodili sem tam.

„Zazpívejme si, Jano, slovenskou," — řekl Józa, a hned také spustil:

„Lietali, lietali dva orli nad námi:
Milý mocný Bože! čože bude s námi?
Sokolov, holubov všeckých rozplašili,
Krakulom, jastrabom škrtiť dovolili.
Pokjal té sokoli po krajně lietali,
Pokjal i holubi smelo hrkútali.
Teraz ptáci škrtia a sovy húkajú,
Holubi po kútách smutně sa skrývajú.
Ach milí sokoli, sem že sa sem majťe,
Holúbky, hrdličky, vyplieniť nědajte."

„Eh ně tu, smutná je," řekl Jano. „Čakajte stadě, zahraju vám na fujaru." Po těch slovech odběhl do zahradního domku, a za chvíli rozléhaly se melancholické tóny pastýřské píšťaly po zahradě. Józovi se ty zvuky líbily, ale pravil: „Zdaleka se musí poslouchat." — Zůstali pod okny salonu, a společnost dříve již píseň chlapců poslouchajíc, poslouchala i fujaru.

Hudba ve velké síni umlkla, chasa chystala se domů. Bilo jedenáct. — Miča chtěl již domů

jít, ale zaslechna zvuky fujary zastavil se ještě, aby lépe slyšel, vystoupl si na terasu.

Tu najednou projede povětří třikrát po sobě pronikavý hvizd, který zazněl po celém zámku i po vesnici, ba až k lesu se rozléhl.

„Pro Boha, Pavlovi se něco stálo!“ vykřikl Petr a pryč zahradou uháněl ku vchodu. — Dorla zbledlá sklesla do sesle, hrabě ale jako střela vyběhl ze dveří, Miča zmizel s terasy, všickni mladíci běželi na dvůr; Petr ale byl nejpřednější, a hned ze vrat utíkal v tu stranu, odkud se byl ozval hvizd píšťaly, kterou si strážcové znamení dávali, kdy jim pomoci třeba bylo.

Za ovčínem na straně k rybníku, lesu a polím, kde celý večer nikoho nebylo, mimo hlídku — tam u vrat oháněl se Pavel troubou a pikou proti dvěma chlapům, kteří se snažili porazit ho, a ústa mu zacpat.

Vrata byla otevřena, a dva chlapi vší mocí ovce z nich ven vystrkovali.

„Co pak s ním ještě nejste hotovi? — Počkejte!“ šeptal jeden z těchto dvou, „já mu hubu zamknu.“ — V tom se podařilo Pavlovi zapísknout; ale již také ležel na zemi, a onen chlap silný hubu mu zacpával, ruce svázal, a na prsou mu klečel, že se ani hnout nemohl. — „A vy se k tomu mějte rychle,“ kázal druhým.

V tom bylo slyšet hluk a Petrův hlas: „Pavle, kde jsi, ozvi se!“ Pavel ozvati se nemohl, chlap držel ho za hrdlo.

„Pryč u čerta! přece nás ta píšťala prozradila. Pryč! ale jehně alespoň unesete. — Rychle, rychle, já chlapa nepustím; když nechtěl s námi držet, ať zkusí!“

„Já bez pomsty nepůjdu,“ řekl jeden z tří ostatních, jižto vyrazili ze vrat. Dva dali se do polí: ale ten vběhl mezi stromoví.

Tu blížily se již kroky, a teprv zloděj Pavla pustiv, vyskočil a dal se za druhými.

Pavel zůstal ležet chvíli jako bez smyslů.

„Pavle!“ vykřikl Petr, „co se děje? Pro Boha, snad není mrtev!“ — Shýbl se k němu a vida při svitu měsíce, že je svázán povřísly, a ústa zacpána má, v okamžení ho osvobodil.

„Zloději — chtíli krásť skot — pusťte se za nimi, tamto!“ bylo první co řekl, ukazuje přitom do polí a k lesu; kamž se také hned Petr i chlapci, kteří za ním byli přišli, pustili. — Pavel vstal, sebral troubu a piku, a chtěl též v tu stranu, an si tu zpomene, co byl ten poslední řekl, a že nešel za ostatními, nýbrž do sadu, kterým se mohl neviděn proplížit až k zámku.

Přibíhala ostatní chasa, hlídka vesnická, Miča, hrabě, všickni se ptali, co se stalo. Pavel v rychlosti vše jim pověděl, a chasa pustila se do polí. Miča uleknut běžel do ovčína, kde při samém vchodu klopýtl přes zabitou ovci. Když přinesl světlo, shledal, že mu tři jehňata scházejí. Hrabě ale s Pavlem pustili se k zámku, jeden jda sadem, druhý cestou, pohlížejíce do stínu, jestli by zloděje kde nebylo.

„Tam, milostpane, vybíhl ze sadu, je hu zahrady, brána je otevřína. Huž je tam — chutě za ním!“ A hrabě i on dali se do běhu.

„Ej, milostpane, nederte se tak ku předu, kdyby od někád vyskočil, může vás na místě skoliť, to jsú chlapi jako hovada. — Já necítím hruď, kterak mne pomačkal. — Halespoň piku, milostpane, tu je,“ napomínal Pavel hraběte, podávaje mu piku při vchodu do parku, kde dělaly cesty samé kružinky mezi křovinami, a kde byly stromy silné, za nimiž se mohl člověk skrýti, loubí a besídky.

„Zde je nyní marné, bychom sami dva jej hledali,“ řekl hrabě, zůstana stát. „Musí nás být více, a světlo musí být — pospěšme k zámku.“

Ostatní společnost, mimo faraře, učitele a doktora, samé ženské čekaly ve strachu co se stalo, až tu přišel Jano, jenž též s druhými byl vyběhl, pravě, že chtěli zloději skot vyvésti, že se jim to ale nepovedlo, a chlapci že je honí. Dorla nabyla zase barvy, a upokojila se. Jelenka měla ji dříve co držet, aby nevyběhla ven.

„Hale Józa, kde pak je ten? Můj Bože, já na něho nezpomnila, ha on nezná v zahradě ty cesty tak jak ve vsi,“ zvolala Dorla, chtíc do zahrady.

„Náh že se něustávaj, privedem ti ho,“ Jano řekl, a sběhl s terasy. — Józa stál na tom samém místě, kde ho byl Petr zanechal. Křik a hluk zmátl ho též, a nevěda hned kudy, zůstal pod okny u stromu stát.

„No, už len choj, Józa, už hádám, chlapci zbojníkou pochytali. Bodaj je zlý vjetor zavjau!

— No choj — Dorla se nalekala," řekl Jano a chtěl vzít slepého za ruku, v tom vidí kohosi okolo houštiny se mihnout.

„Kdo je to?" zeptal se, a když se nikdo na jeho otázku neozýval, začal volat: „Ludia Boží, sem že sa majtě. Sem, chlapci! Stadě je zbojník!" tak volaje sám za ním se pustil.

„Tu jsme, Jano, tu jsme!" ozvaly se hlasy Pavla i hraběte, a v okamžení přikvapili oba.

„Ke dvířkám, Pavle!" ukazoval hrabě, a Pavel skákal přes všecko dolů k dveřím zahradním, jimiž se vycházelo bližší cestou do vesnice.

„Tu, milostpánko, tu som ho zbadau!" volal Jano a ukazuje na husté křoví bezu u samé zdi, přímo se k němu hnal. — Hrabě chytna ho za ruku, chtěl ho zadržet; v tom okamžení skočil zloděj ze zákřoví, pistole zablýskla se v jeho ruce — padla rána — a Jano vrávoral do náručí hraběte.

„To je za moji nohu!" zvolal zloděj a rychle začal utíkat zpátky do zahrady, kudy byl vyšel.

„Chyťte ho! — Světla sem! — Pavle!" křičel hrabě.

Dvě dívčí postavy přede všemi druhými sběhly s terasy, když padla rána a křik se ozval. — „Probůh! Hanuši! — Pavle — Józo! — Co se děje?" znělo z kolika úst, světla se kmitala sem tam, všecko se to ze síně hrnulo do zahrady, s nimi i psi, Bello a Zefír. Ti běželi přímo k pánu. —

„Hledej, Bello! jdi, jdi, hledej!" hrabě na něho, a pes začal čuchat po zemi, očhat v kole sem

tam, vzhůru čumák zdvíhal, vyl; ale najednou jako střela letěl nahoru do zahrady, a za ním Pavel.

„Sem, sem světla, rychle!“ volal hrabě, a tu doběhly již dívky k němu, a za nimi sluha se světlem. Bolestný ryk vyvinul se s prsou obou, když viděly Jana bez sebe v náručí hraběte ležet.

„Snad bude pomoci! Rychle, doktore!“ řekl hrabě, položiv Jana doktoru do rukou.

Nesli chlapce nahoru do zámku; tu se strhl v hoření části zahrady povyk, vytí a štěkání psů, křik a klení mužských hlasů se střídaly. — Tam hrabě pospíšil. — Přiběhna k rybníku, viděl zloděje, který s Pavlem zápasil, a psy na něho dorážející, z nichž obzvláštně Bello vztekle se mu do nohou zakusoval, a kdykoliv jej odkopl, hned se zase na něho pověsil, ba ani na okřiknutí hraběte říci si nedal. —

„Má on dobrou paměť!“ řekl hrabě, poznav při světle, jež služebníci, za ním spěchající nesli, zloděje z bavorského lesa.

„I já jsem nezapomněl! — Kdyby mu ten darebák byl dal, co jsem mu poslal, — nebyl by mne prozradil, a kulka moje neměla trefit jiného, ale tebe, hrabě!“ zlostně vyřkl zloděj.

„Chlap střílí, ale Pánbůh koule nosí!“ řekl starý sluha.

Svázali zloděje. Tu přicházela také chasa, vracející se z honu po ostatních zlodějích; přišel i Miča.

„Oh, hundsvút! skadě že sem prišou!“ vykřikl, poznav zloděje.

Hrabě poručil, aby zloděje do dvora odvedli a dobře hlídali; sám pospíchal do zámku, kývaje Mičovi, aby šel s ním. Pavel šel s chlapci.

V pokoji vedle síně, kde byla před krátkou dobou veselost panovala, bylo ticho a smutno, když hrabě s Mičou vešli. — Jano ležel na pohovce, Jelenka stála u jeho hlavy, doktor vedle ní, drže ubohého za ruku; ostatní stáli v němé bolesti okolo něho.

„Jak je, doktore?“ ptal se hrabě.

„Žádná pomoc, rána je smrtelná!“ tiše odpověděl doktor.

Hrabě vzdychl, a slza vstoupla mu do oka; Miča ale hlasitě vykřikl: „Oh hundsvút!“ a dal se do pláče.

V tom Jano otevřel oči, a vida Jelenku nad sebou nahnutou, usmál se; svit blažené radosti rozložil se mu po tváři.

„Ej sa mi krásně snílo —“ šeptal si — „bou som v nebi — viděu som svatú Pannu Máriu — ej sa na mňa pekně smjala — povédala — Jano, syn muoj — buděš stadě u mňa. — Ilena! sestra moja — za dúho něprijděm! — Panbuoh je dobrý — svet je zlý — ouce pásat — Bello — Honzík nechoj že tam — kdě je moja fujara — zbojník — sem že chlapci — chyťte ho!“ mluvil přetrhovanou řečí, chtěl vstát, ale krev mu ubíhala — život prchal, hlava mu klesla zpátky — tvář zsinavěla.

„Jano!“ zaplakala Jelenka, nahnouc se k němu.

„Kiša — soňka — moja — sladká — Panna — Maria — tia — lu — bím!“ šeptal ubohý usmívaje se. Umlkl — oči se mu zavřely.

Doktor položil mu ruku na prsa. „Mrtev je!“ řekl po chvíli.

Žalostný pláč rozlehl se po síni, Miča vrhl se k němu a naříkal jako nad vlastním dítětem; Józa nemoha plakat, stenal hrozně, a bezvýrazné mrtvé jeho oči krví se zalévaly. Tu vešla do dveří bába a Manka, za nimi Petr a Pavel, kteří již venku smutnou zvěst slyšeli.

Tiše přikročila bába k Józovi, objala jej a přitisknouc hlavu jeho na prsa svá, pravila jemně: „Ticho, chlapče, ticho! — povol bolesti. — Pánbůh ví, co dělá. Je mu tam líp, tomu chlapci, nežli zde.“

Dorla stála ustavičně v němé bolesti, jakoby nikoho okolo sebe neviděla; když ale Pavel vešel, tu mu běžela vstříc, uchopila ho za obě ruce, a pohlédnouc naň s výrazem nejvroucnější lásky, dala se do pláče. Pavel ovinul okolo ní mocné svoje rámě, a k srdci si ji přitiskl.

„To jsom si nepomyslil, chlapče,“ řekl Petr tiše, přistoupna k Janovi a smutně se mu dívaje do bledé tváře, na níž neshasl ještě svit blažené radosti, — „to jsom jsi nepomyslil včera těma doby, když jsi stavěl břízu pod okno, že tě dnes tak naleznu!“

Při těch slovech podívala se Jelenka na hraběte, se smutným usmáním podala mu ruku, a shýbnouc se vdechla políbení na Janovo bledé čelo.

* * *

Co vesnice vesnicí stála, neměli lidé tolik co povídat, jako ten den po oné smutné noci. Ráno rychtář odvážel zloděje k právu, pak našli sedláci

Sršána na polo ubitého u lesa. — On sice řekl, že ho nějací zlodějové přepadli; ale Pavel tušil, jak to asi všecko bylo, a že to byla msta zlodějů — a pan farář také později věděl pravdu, neboť v nemoci, která dlouho trvala, Srna zkrotl a dal se na pokáni.

Nejdivnější bylo ale všem chování-se Dorlino a Pavlovo, jehož si ženské, ač pozornost jejich všecka na ubohého Jana byla obrácena, přece dobře všimly. — „Vždyť ono se to objímalo!" povídaly. Také bába, když se jí všecko v hlavě rozleželo, s Dorlou o tom promluvila. — Myslila, že to byl omyl. — Když ale Dorla vyznala, že Pavla má ráda a že nikdy jiného ráda neměla, ani mít nebude, tu zůstala bába jako dřevěná. — „To jsem si do tebe nemyslila!" vzdychla si, a nechtěla ani slyšet, i když jí Józa domlouval, a Pavla zastával, aby mu dívči dala. — „Takovému zvlčenému chlapu, pytláku, pašeru, já mám dát tu dívčí? No, to si na mně nedokážete!" A jindy tak moudrá, dobrá bába nechtěla ustoupit, a Pavel, který chtěl přijít prosit, nesměl jí na oči.

Hrabě rozeslal po okolí, aby se všickni drotaři do zámku sešli, a krajana svého k hrobu doprovodili. Přišli, a ustrojeni všickni v národním svátečním svém kroji nesli rakev, na níž ležel zelený věnec, fujara a valaška Janova, u hlav pak rakve bochník chleba, dle způsobu v pohorské vesnici od starodávna panujícího. Přátelé jeho, v čele hrabě, Miča a Józa, a množství lidstva z okolí i z města, kteříž přišli, jak to již bývá, na podívanou,

provázeli jej k hřbitovu, jenž byl u lesa nedaleko dobré vody.

Když ho do klínu matky země uložili, chlapci mu zazpívali, zaplakali nad ním všickni, a přikryli jej zeleným drnem. — Miča ale dělaje kříž nad hrobem, pravil s pláčem: „Odpočívaj tu sladce — dobrý muoj syn — veť my k těba príděm. Nělútuj sveta — buděš tam hore mať krajšších ocí, čo budeš pásať — aj vetších radostí!"

Pak vzal chleb, jenž na rakvi ležel, a při návratu do zámku dle způsobu přátelům po krajíčku rozdělil. Na to odešel do sednice, kde Jano byl mrtvý ležel, otevřel dvéře i okna, a valaškou máchaje nad sebou, okolo sebe, po všech koutech, říkal: „Tu-li jsi, idi von — tu-li jsi, idi von!" A když se nic neozývalo, upokojen, že duše chlapcova v nebi, zavřel okna i dvéře, a do svého bytu odešel. — Ostatní drotaři ale a vesnická chasa šli do hospody, a tam ještě „dušičku" zatancovali, neboť tak byl obyčej.

Staří povídali si: „Vida ten mladý chlapec mušel se světa, ha starý Bor ešče je tu."

„No vždyť to s ním teky jde ku konci," mínila bába.

Hraběnka ale poprosila po pohřbu bábu k sobě, a když k ní přišla, začala se jí vyptávat, jak je s Dorliným zdravím, že se jí nelíbí, že je vždy bleda. — Bába nezpomenouc, kam řeč hraběnčina čelí pravila, že neví co je to, že nechce děvče říci.

„Ty říkáš, že je pro každou nemoc léku, jen že ho člověk někdy neví. Je pravda. — Tys uho-

dla pro zdraví mé dcery lék, a já uzdravím ti Dorlu, jestli mi dáš k tomu plnomocenství, a v moje léčení důvěru mít budeš?“ řekla hraběnka, laskavě na bábu pohlédnouc.

Bába byla v rozpačitosti, nevěděla, co má říci, než přece přisvědčila. Tu ji vzala hraběnka za ruku a vedla do vedlejšího pokoje, kde Józa, Dorla, Pavel, Jelenka, hrabě, učitel, farář i doktor byli shromážděni.

Hraběnka vezmouc Pavla za ruku, vedla ho k Dorle, a k bábě pravila: „Takto se uzdraví Dorla, a uzdraví se i Pavel!“

Bába spráskla ruce, bylo vidět, že by ráda hraběnce po vůli udělala, ale že ji cosi zdržuje.

„Budu Pavlovým řečníkem,“ ozval se tu hrabě, přistoupna k Pavlovi: „prosím, bábo, o ruku Dorlinu pro svého budoucího myslivce. — On se dopustil sice některých zbloudilostí, ale ty přičtěme okolnostem, v kterých žil, a vášni, nikoli zlému srdci. — Za dvě léta, až se ještě vycvičí a zdokonalí pro svoje budoucí zaměstnání, dovolte, ať si dovede Dorlu co ženu do svého domu: dotud ale ať je nevěstou jeho.“

Bába nemohla promluvit, slova hraběte jí srdce převrátila; slzíc podávala ruce Pavlovi a Dorle. — Pavel ale, který úmysl hraběte netušil, jakož mimo hraběnku a Jelenku nikdo, vyskočil, vejskl — pak ale padna před hrabětem na kolena, dal se do pláče, prose ho za odpuštění. — Hrabě podal mu ruku.

Všickni přistojící šlechetného hraběte chválili. Petr když to slyšel, zvolal: „Hať mi kdo proti němu

cekne! Dobře má Bor, že není pán jako pán.“ Ale ve vsi jich bylo mnoho, kteří to ustanovení Pavla za myslivce pochopiti nemohli a sám správec se divil, kterak prý může hrabě svěřit „kočce pečeni.“

Když slavil hrabě v kostele vesnickém svoje zasnoubení s Jelenkou, Dorla co zaslíbená nevěsta Pavlova byla jí družkou, a když po dvou letech Pavel z lesnické školy, kamž ho hrabě poslal, se vrátil, co statný, vycvičený myslivec, tu povídala bába Józovi: „Kdo by to bul do toho chlapce říkl! — Vidíme, přece měl dědek jeho praudu, že bude z něho myslivec; hale kdyby nebulo hraběte, mohl býť z něho teky tulák.“

„Já myslím, mámo, kdyby nebylo lásky k Dorle!“ řekl Józa, který od smrti Janovy smutný býval, a nejvíc s Petrem se bavíval. Často chodívali spolu na hřbitov, a rozmlouvali o svých známých.

„A ty, Petře, zůstaneš vždy sám?“ ptal se ho jednou Józa.

„Neslyšíl si o chlapcích, kteří jen jednú v svém živobytí milovali?“ odpověděl mu Petr smutně.

A Józa neřekl nic, vzal housle, a začal hrát svoje písně, ku kterým nebylo slov; tu nad nimi hebounké lístky břízy chvěly se a šepotaly, jakoby těm melancholickým tónům rozuměly.

Když slunce zachází, tu osvětluje šedý mramorový kámen pod břizou u hrobu Janova, a zlatý nápis na něm v září jeho se třpytí. — Jsou to jen dvě slova, která hrabě na kámen vrýti dal: *„Bratr bratru.“*

Sebrané spisy

BOŽENY NĚMCOVÉ.

Díl VI.

V LITOMYŠLI a PRAZE.
Tiskem a nákladem Antonína Augusty.
1863.

Chyže pod horami.

Obrázek ze Slovenska.

Sešit III.

V LITOMYŠLI a PRAZE.
Tiskem a nákladem Antonína Augusty.
1863.

Bylo před Janem křtitelem. — Po několikadenním parnu strhla se s večerem silná bouře a liják. Ve statku u Medvedů, v malé dědině pod vysokým Dumbierem ve Zvolenských lesích, chtěli právě večeřet; ale jak začalo hřmít, nechali všeho. — Stará matka*) zastřela okno bílým šatem a do plápolající na ohništi hranice hodila tři buzalky,**) zažehnávajíc takto bouřku. Dokud bouře trvala,

*) babička.
**) jehnědy vrbové o květnou neděli svěcené.

všickni se modlili, gazda i čeleď, a teprv když se utišilo a hřmíti přestalo, šla stará matka s dcerami ven, dohlédnout k opozdněné večeři; husopaska pokrývala stůl a starý gazda šel se podívat ven, či se vyčasilo, či ještě zaoblačeno. — Tma bylo jako v rohu, a pršelo jakoby z konve lil. „No, koho ta búřka pod holým nebem zastihla, bude pamatovat!“ — pravil vcházeje zase do pitvoru — osvětleného plamenem ohně, na ohništi v otevřené kuchyni hořícího, okolo něhož ženské šukaly.

V tom ozval se ze dvora štěkot psa. „Cože ten pes, či vlka čuje či zlého člověka?“ — pravil gazda a vstoupiv do otevřených dveří, díval se ven do tmavé noci. — Po chvíli zaslechl kroky, ale přichozího neviděl, až stál před prahem. Byl to mladík v pocestném oděvu, vak na zádech, v ruce kovanou hůl, jíž se proti dorážejícímu na něho psu bránil, který až k prahu ho doprovázeje teprv na gazdovo okřiknutí odskočil. — „Dej pánbůh štěstí, gazdo!“ pozdravil pocestný, vstoupiv do pitvoru a smekaje klobouk jako houba napučený.

„Dejž panbůh i vám,“ odpověděl gazda, a pozvedna nízkou, bílým beránkem obšitou čapku nad hlavou, pátravě se na pocestného podíval, tázaje se: „Kdo jste?“

„Jsem pocestný, v krajině zdejší neznámý; noc a bouře mne přepadla, zbloudil jsem ve tmě. Smilujte se a popřejte mi nocku a kousek chleba,“ žádal pocestný hlasem velmi lahodným.

„Vděčně, pojďte jen dále. — Lehko člověk v neznámé krajině zbloudí a dokonce v takové ne-

snadce"[1]) — pravil gazda, vlídně hostu dvéře k jizbě otvíraje.

„Chytro děti, spravte halúšky, praženici a doneste co dobrého máme, aby se host najedl. — Bude to ažda nějaký žák!" — kázala stará matka dceři, nevěstě a šestnáctileté vnučce Katušce, které chystáním večeře se zabývaly, když ale cizinec do dveří přišel, s podivením na něho hledět zůstaly. — Po rozkazu vešla stará gazdina do jizby, kde právě host vak s plecí sundával. „Vždyť pak je umoklý jako zmok," pravila starostlivě, sahajíc mu po mokrém šatu.

„Suchá nit na mně nezůstala, neboť lilo na mne bez obrany, snad mně i vak promokl" — pravil cizinec, rozvazuje vak, by se přesvědčil. Měl v něm několik kousků prádla, knižky, skřínku s barvami a některé potřebné maličkosti. — „Všecko suché," pravil spokojen. — „No v tom šatu ho ale nechat nemůžeme?" — mínila gazdina.

„To snadno se odpomůže," pravil gazda. „Zverka je taký chlap, jako jsú pán a hádám že pánovi oděv jeho dobře se hodí." — Obrátiv se k husopasce, která s vyvalenýma očima na hosta hleděla, kázal, aby zavolala Zverku. — Děvče odběhlo, a v malé chvíli přiběhl Zverka, gazdův bratrovec, mladý, štíhlý šuhaj. — Zaslechna, oč se tu jedná, rychle odskočil pro svůj sváteční oblek. — Všecko přinesl; bílou z hrubého sukna širicu, z

---

[1]) nechvíli.

předu a okolo ovruby strakatým hedbávím vyšitou, košili s krátkým tílkem a širokými otevřenými rukávy, červeně vyšitými, oplecko z modrého sukna, též vyšité, široký kožený opasek s žlutými mosaznými přeskami a řetízky ozdobený, úzké bílé gatě, a krpce s návlaky.[1]) Také širák přinesl i s pierem.[2]) — Pocestný s přívětivým usmáním šaty přijmul, jen širák a košili vrátil zpět. — „Ale musíš pána do toho obleci, Zverko, vždyť on by se v tom nevyznal,“ mínila hospodyně a ukazujíc hostu na poboční dvéře do komory vedoucí, pobídla ho, aby se tam šel přistrojit. — Host vešel do komory a Zverka šel za ním.

Netrvalo to dlouho a host převlečen v selských šatech, mimo košili, vyšel z komory. V šatu tom teprv viděti bylo, jak pěkně je urostlý. „Jakoby to na vás ulil!“ zvolala gazdina, přinášejíc na stůl chléb a sůl, hostu na uvítanou. „Jsemť jak znova zrozen, a to jen vaší dobrotě a pohostinství děkuju“ — řekl host. „I rádo se stalo,“ pravila gazdina, „však se nám dráhně času nestalo, hosta u našeho poctivého stolu viděti!“

„No pojezte našeho chleba a soli“ — pobídl gazda, a když si host chleba ukrojil, posolil a jedl, pravil gazda: „Jsmeť tu jako v zákoutí, a proto zřídka kdy cizá noha o náš práh zavadí. A pán odkud že přichází?“

---

[1]) řemínky, jimiž se krpce k noze přišněrují.

[2]) kytkou.

„Navštívil jsem strýce, který má živnosť v Hevešské stolici u Miškovce, a u něhož každý rok bývám. Chtě se trochu po slovenských krajích ohlédnouti, vydal jsem se pěšky na cestu, neboť s vozu se nesmí člověk na svět dívat. Včera jsem byl na noclehu v Tisovci a povídali mi, že mohu být dnes v Brezně. Kdybych se nebyl hradské [1]) spustil, byl bych snad i na místo došel; ale spustiv se hradské, dostal jsem se do lesů a tu zbloudil jsem. Kdyby mně nebyl plamen na hostinném vašem ohništi zasvitl a cestu ukázal, byl bych do rána v lese bloudil a snad v něm i zahynul.“

„Nuž daleko ste nezbloudili, neboť my tu pod Dumbierem jsme a do Brezna máme půldruhé hodiny chůze. Než žádnému neradím, pouštěti se do našich hor [2]), kdo nezná horné pirtě,[3]) a po hore chodit nezná; toho lehko zmátá, že ani víc z hory nevyjde,“ pravil gazda.

V tom přinášeli ženské večeři na stůl a za nimi přicházela čeleď. — Postavili se okolo stolu, hospodář smekl čapku, přežehnal se a sepna ruce, začal se modliti: „Pane bože požehnej, co's darovati ráčil,“ — a všickni ostatní hlasitě s ním modlitbičku krátkou odříkávali i pocestný. Ačkoliv nebyl takovému způsobu zvyklý, ctil přece domácí mrav. — Po modlitbě zasedli všickni za stůl, bílým

---

[1]) silnice hlavni.

[2]) rozuměj lesů.

[3]) lesni cesty.

plátěným ubrusem pokrytý; čeleď okolo doleního konce stolu, gazda s rodinou okolo horního konce, hosta posadili do rohu na čestné místo vedle hospodáře. Čeleď jedla z jedné mísy, gazda a rodina jeho měli talíře a rohové lžíce před sebou, hostu dali k talíři i vidličku i nůž. Také bylo na horním konci dvé jidel více, hostu ke cti.

„Nuž, přijměte za vděk, co bůh nadělil, a co se na spěch spravilo,“ pravila gazdina, přistrkujíc hostu mísu s cmírovou[1]) polívkou. Host dle panského zvyku chtěl hospodyni přednosť dáti, ale nedej bože -- ani za svět by si nebyla dříve vyložila. „Hostu česť,“ pravila a host musel volky nevolky prvním býti.

Nastalo ticho, každý hleděl si svého, jen gazdina je chvílemi přerušila obvyklým každé hospodyni pobízením. „No, nech že se líbí těch halúšek, dobrá je to bryndza na nich; či té praženice?“[2]) pobízela, ač hostu vyhladovělému dobře chutnalo. — Čeleď mlčela též; jen oči zvědavě po cizinci chvílemi se obracely. Zvlášť ženské prohlížely s podivením cizince; ale nejpodivnější jim na něm byla tenounká, bílá košile, a zavřené při ní rukávce, s okružím okolo ruky, jako tam ženské jen nosily. Zverka s jakousi hrdostí na něho hleděl, domnívaje se sám sebe v něm viděti. — Nejvíc se však hostu Katuška obdivovala, a nemohla ani

---

[1]) z podmáslí.

[2]) vejce na másle pražené.

dosti nadiviti se, kde se ta krása v něm vzala; vždyť pak, když do pitvoru vkročil, umoknut, rozcuchán, v šedé haleně zakrútěn jako ve mhle, se jí nejinak zdálo, než že to nějaká mátoha neb černokněžník do chyže se vleče, až se ho ulekla. A tu hle on se tak proměnil v švarného šuhaje, jemuž roveň neznala. — Tak malé, bílé ruce ani ona neměla, ačtě jí vždy stryně Ula říkala, že má ruce jako víla. A vlasy tak černé pěkně na zad učesané, ani jeden z šuhajů neměl, co jich koli znala. I ten Zverkův šat zdál se jí na něm krásnějším. — Nikdo tak neseděl, nejedl jako on, a hlas jeho zněl jako zvon. Co ji hnětlo, bylo to, že oči jen ustavičně na talíř sklopené měl, mimo jídla nikoho si nevšímaje, jedva na okamžení oči zvedna. — Tu ale, když ho babička po mnohonáctekrát zase pobízela, složil vidličku a nůž na talíř, děkoval, zvedl hlavu vzhůru a tu poprvé potkaly se oči jeho s Katuščinými. Zalekši se, víčka černobrvá sklopila přes oči, jako kdy mrak hvězdičky zaklopí, a červánky rozlily se jí po líčku, pěkném jako z jádra. — Rychle pustila se do jídla, ale v chvatu přesedlo[1]) jí. — Stryně vedle sedící honem chtěla j. uhoditi mezi lopatky, aby jí *sedlo*, ale děvče proklouzlo jí pod rukou jak úhoř, a ze dveří uteklai

„Eh jašo[2]), jašo," pravila káravě stará gazdina-

„Mladosť — nerozum," omlouvala strýně.

---

[1]) zaskočilo jí soustko.

[2]) pudivětře, blázníčku.

„Je to dcera vaše?" ptal se host.

„Vnučka, dcera po synovi," pravil gazda, a ukazuje na mladou ženu ponosité[1]) postavy, sedící vedle muže, vysokého jako jedle, pravil dále: „To naše dcera a to její muž, náš zeť. — Tuta," ukazuje na druhou stranu, kde seděla strýně a Zverka, moje bratová[2]), a syn její Zverka. To je mi rodina dle krve,[3]) a tito jsou mi rodinou dle zákona božího," doložil, ukázav z rodiny na čeládku.

Host díval se s jednoho na druhého, a neviděl než přívětivé, pěkné tváře, muži jako skály, ženy jako sosny, a tu přicházela s uzardělou tváří ta, která se mu přece jen nejkrásnější býti zdála mezi všemi. — Byltě on ji sice hned při vkročení do pitvoru u ohniště pozoroval, ale jsa umdlen a lačen neměl smyslu pro pozorování krásy. Hladovému jen chléb na mysli. Když hlad ukrotil a tělo občerstvil, obrátil mysl k tomu, co srdce blaží, ku kráse, a byla to očím jeho milá pastva, když tu viděl oproti sobě děvče jako makový květ — jakby ji pánbůh sám dal na ten svět! — Lál svojí zpozdilosti, že si jí dříve nebyl všímal, a jako ona prvé s jeho tváře, tak on teď s její očí skoro nespouštěl, a bůh ví jak dlouho by se na ni byl díval, kdyby ho stará gazdina nebyla z příjemného

[1]) vysoké, pěkné.

[2]) bratrova žena, Brudersfrau.

[3]) rodina i příbuzenstvo.

zahledění vytrhla otázkou po rodičích, čili ještě na živu jsou?

„Matku nemám,“ odslovil. „Zemřela mi, když jsem malý byl; otec žije, ale všecek již k zemi skloněn je, jako zralý klas, a bojím se, že ho smrt záhy zkosí. — Bratrův ani sester jsem neměl. — Z příbuzných neznám jen strýce, u něhož jsem právě byl. — Je mi co otec a velmi ho ctím.“ — „A či nejsú pán Slovák?“ — divila se gazdina. „Já jsem Čech,“ odpověděl host.

„Čech, nuž to se mi líbí!“ — zvolal starý gazda, „jáť myslil, že je pán hen od Trnavy, Slovák.“

„Pán rozpráví slovensky, jakby Slovák od kořene byl,“ divil se mladý zeť.

„A proč by nerozprávěl, vždyť Slovák a Čech jednoho stromu jsou list, a lehko si rozumí,“ pravil gazda. — „Nuž a kde že pán domovem? — A jakéže jmeno pánu?“ — obrátil se k hostu. — „Jmenuju se Bohuš Sokol,“ odpověděl mladík, „domovem jsem v Praze!“

„Bohuš, jaké to pěkné jmeno“ — myslila si Katuška v duchu; stará gazdina ale mínila na hlas, že je host věru jako mladý sokol.

„Nuž ale srdce milené,“ zvolal starý gazda všecek uradován, „z Prahy že jsú? — I já v Praze byl, věru jsem byl! Ej byštu bohu, nedal bych to ani za živú hlavu! Ale musím vyjeviti panu Bohuši, že i naše rodina z Čech pochází. Za času

velkých súr[1]) v Čechách, vystěhovala se naše rodina s mnoha jinými rodinami z Čech do zdejších krajů, a zde se napotom usadila. — Byly to tvrdé časy tehdáž, jak mi praděd rozprávěl, súra za súrou, károha[2]) za kárhou přicházela, a na ostatek přivalili se na naše kraje Turci pohané, jako zlá voda, která kam se rozleje, do pusta vše zhubí."

„A sem až do těch pralesů a hor přišli Turci?" ptal se Bohuš.

„Eh kamže by nebyli přišli psí ti synové," pravil gazda. „Od Filekova prodrali se horami, a na naše dědiny. Byli by vše do pusta pohubili, kdyby nebylo Lubětovského junáka Vávry Brezuly. — To byl junák! ani sto Turkův se nebál, a jmeno jeho strachem bylo Turkům. Dvakrát byli v naši krajině, loupili, pálili a chtěli se na Vávrovi pomstit, ale on, to šavlí, to lstí po obojíkráte jich zahnal, mnoho pobil, podruhé i samého agu zabil. Tak zachránil on jediný celé okolí, neboť všichni obyvatelé do hor utekli, slyšíce, že Turci jdou. Šel o slovenském tom junáku hlas daleko, až za naše hory, a zde vám každý ukáže prosmyk mezi horami, kde se proti celému davu Turků ubránil, je zahnal, i studni Turkovu, nad níž agovu hlavu vztýčil. — No však vám o něm ještě povím. Teraz vám chci ukázat náš nejdražší poklad, který nám otcové naši z Čech přinesli, a který se v naši

---

[1]) bouřek, násilí.

[2]) neštěstí.

rodině dědí od otce na děti a od dětí na dětné děti, od kolikátého již kolena.“ — Dořknuv obrátil se, otevřel malou almárku starodávního díla s vypuklými dvířkami, která v rohu za stolem na lavici stála, a vyndal z ní skřínku, pěkně vyřezanou z dřeva fladrového.[1]) V skřínce ležela v hedbávném šátku zaobalená kniha, vázaná v dřevěných, kůží potáhnutých deskách s mosaznými sponami. — Bylo to písmo svaté. — Jakoby se ostatků svatých dotýkal, s takou úctou bral gazda knihu do ruky; když ji byl rozbalil a otevřel, položil ji před hosta. „Hle,“ pravil, ukazuje na popsané u vnitř desky, „tu celá naše rodina vypsána, kdy se který narodil, oženil i umřel, od Prokopa Žatného, který z Čech sem přišel, až na mého bratra a syna; — hle tuto Jura Žatný! — Nemyslelť jsem, že budu já úmrtí jeho sem zapisovat, a že ho tak nenazdajky ztratíme — jakoby ho s čista vedra jasná střela zabila!“ — vzdychl starý gazda.

„Eh, byl nám to veliký žal, když jsme my staří rodiče své hodné, mladé děti naříkati[2]) museli,“ pohnutým hlasem pravila gazdina. —

Mělť v knize mimo úmrtí a narození každý úd rodiny i to poznamenáno, jaký byl a co pamě-

---

[1]) jasanu.

[2]) Když umře některý úd rodiny, nejbližší příbuzný nad ním naříká. Matka nad dětmi, sestra nad bratrem. Kdo nemá příbuzných, je-li svoboden, naříká nad ním některá z děvčat; je-li ženatý neb starý člověk, jedna z žen. — „N e m á h o k d o n a r i e k a t i,“ je výraz největší opuštěnosti —

tihodného vyvedl. — Tak bylo o Martinu Žatném zaznamenáno: „Byl to muž, jako na dva kraje nůž! Bojoval proti Turku pohanu a padl pod Bělohradem! — Bůh mu dej věčnú slávu!“ — U Pavla Žatného stálo: „Byl člověk vědomý a spravedlivý. — Kupčil se světem s čípkami,[1] a byl až v zemi Španělské v městě Madridu, odkud mnoho peněz domů přinesl. — Pokoj mu!“ — U Ondrika Žatného stálo: „Odpusť mu pánbůh; byl planý chlap; Utopil se v sladké vodě!“[2]

Bohuše zápisky ty velmi zajímaly; když ale četl o Janku Žatném — otci gazdově — že zabil čtrnáct medvědů, bratr jeho pět, o gazdovi že jednoho na polo v náručí udusil a na polo sekerou ubil, když mu v noci na oves přišel — nedůvěřivě se jaksi usmál. — Gazda to zpozoroval; i pokrčil rameny, řka: „Pán to ažda za nepravdu drží? — Nuž hla, či pravda či nepravda.“ Při těch slovech odhrnul gazda krátkou košilku s mohútných prsou, odhrnul široké rukávy pod samou paží a ukazuje na zjizvená prsa a rámě pravil: „To jsú jizvy od medvedích drápů, když jsme se spolu na ovsu pasovali! — Ej věru, mladý pane, kdybyste mezi námi žil, takovým bitkám byste se nedivil. Vždyť můj syn tak mladý byl a tři medvědy zabil.“ — „Eh kdyby nebyl raději žádného zabil, mohl tu sedět mezi námi i mladá jeho žena, a Katuška ne-

---

[1]) krajkami.

[2]) v pálence.

byla by sirota" — vzdychla si stařenka a Katušce se oči zalily.

„Eh nedá to chlapu! — když se s myckem potká, každá čiva[1]) v těle se otřese, a už nechť tu o život jde, jen na něj! — Tak bylo i s mým synem; už co mladý chlapec znal dobře střílet a když vyrostl, nebylo medvědí polovačky, aby na ní nebyl Juro Medvedovec býval. Musím pánu pověděti aj to, že otec můj, pověstný medvedobijce, dostal prezvísko medved, a to přeneslo se i na všecku rodinu, byť i některý nebyl nikdy medveda zabil. A už nyní ani nevědí súsedé, že máme jiné jmeno, hyba pan farář; jen se všecko u Medvedů volá. — Jen dvacetiletý byl Juro, a už dvakrát s gojdami ho přivedli s polovačky,[2]) ale po třetí šel nešťastně!" vzdychl gazda hluboce. — Po chvílkovém zamlčení pravil dále: „Byla na Černém Hronci velká polovačka na medveda. Mnoho tam bylo střelců, i Juru volali, neboť šel o něm hlas po celém horním vjeděku[3]), že je střelec na slovo vzatý. — Ráno, když měl jít, prosila ho Ilena, mladá jeho žena, aby nešel na lov, že se jí o bílých růžích zdálo a to že znak žalosti. — Ale on se jí vysmál. — Matka, moje staruška, nechtěla ho pustit, prosila, aby se

---

[1]) nerv.

[2]) Na čí ránu medvěd, při lovu smrtelně raněn, padne, ten je první střelec a vedou ho s hudbou domů.

[3]) okres, Distrikt. Horní, dolni vjeděk, vjeděcký pán, vjeděcký dům. (Zvoleň.)

nevydával na cestu, že je na votochu,[1]) osudný to pro něho čas.“ — „A proč to osudný?“ — ptal se Bohuš.

„Nuž, při porodu věstila mu stará věstice, co hen v lese bydlí, že bude šťastný, ale aby se chránil vydávati se na cestu o votochu. Nemá tomu člověk, jak pan farář káže, věřit, ale takové věstice jsou vědomice, a mnoho vědí, co jiní lidé nevědí. Moje stará jim věří, a bych ji upokojil, říkal jsem i já Jurovi, aby zůstal doma; ale nebylo platno ani moje slovo, ani prosby mateře a ženy, nedal si vůli zlomiti a přece jen šel.“ — „Neměl jste mu švakre tehdáž povolovat,“ ozvala se švakrová, „vždyť jste hlava naše, a všickni vás posloucháme.“ —

„Však víš Ulka, že jsem nerad strmý, ani na vás ani na koho jiného. Přál jsem mu radosť; že se v žalost obrátí, jsem se nenadál“ — pravil gazda. „Když z domu vyšel,“ připomínala stařenka, „přešla ho súsedova Mara s prázným.[2]) Prosila jsem ho naposled, aby nešel, že se mu zlé znaky ukazují, ale on mi odpověděl: Cože mamuška rozprávíte, všude jsem pod nebem a v rukou božích. Co mi bůh přisoudil, to mne věru nikde nemine — a přece jen šel. — Ach bodejž mu jelení jeho nožky na prahu byly přirostly!“ povzdycha stařenka

---

[1]) poslední čtvrť měsice. „Jaký votoch, taký nov,“ říká se.

[2]) Když se kdo na cestu vybírá a přejde ho někdo, nesa práznou nádobu, má se vrátit, neboť zle pochodí. „Ažda má dakdo s prázným prešiel, že sa mi zlé vodí,“ říká se.

zaplakavši. — „Bylo to posledníkráte, co jsme ho viděli živého,“ pravil zase po chvíli gazda, podpíraje šedivou hlavu o loket — „byltě tam mezi střelci zeman jeden z doleni země, který prvníkráte na medvědí polovačce byl, a hádám medvěda nikdy neviděl. — Postavili pod jeho stanovisko Juru, aby ho v čas nebezpečenství chránil. Nuž hle — zdivený[1]) medvěd právě Jurovi prvnímu do rány přišel; Jura vystřelil a medvěd smrtelně raněn bolestně zařval a vrhl se v bok, kde zeman stál. — V tu chvíli ale trefila ho rána druhá z Jurovy dvojky, klesl na kolena, a tu padla třetí rána a Jura trefen kulí Zemanovou, určenou medvědu, klesl mrtev vedle něho. — Kéž by byla planému tomu střelci ruka zkameněla, než vystřeliti měl! — Přinesli nám ho střelci večír domů,“ pravil gazda s hlubokým povzdechem, „na medvědí kůži, která mu co prvnímu střelci přináležela. — Co tu bylo žalosti — to myslím že by nedovedl nikdo vypraviti. — Div že jsme z rozumu nevyšli leknutím! Byl on ozorné[2]) chlapisko a dobrý jako kousek chleba; byl hodným synem i manželem. Ach ta ubohá naše Maruša, div jí žalem srdce nepuklo; od té doby hynula, vadla jako ta jabloň, když jí kořen podtne, a za rok jsme odnesli i ji za Jurou. Zůstala nám po ní jediná její halúzka“ — dopověděl gazda, ukazuje hlavou po slzící Katušce.

---

[1]) vyplašený.

[2]) nádherné, veliké postavy.

„A cože ten zeman, kdo to byl?" — ptal se Bohuš, s pohnutím se na smutnou tvář Katuščinu dívaje.

„Dost se proto trápil," pravil gazda, „a pušku tu chvíli o strom rozbil, a zaklel se, že nikdy více stříleti nebude. Byl i u nás; prosil, abychom mu odpustili, všecko jmění svoje dával vdově a Katušce. Ale nač by nám byly peníze jeho, pánbůh nám dost nadělil — všecko bohatství jeho nebylo by jedinou slzu smylo. Odpustili jsme mu, vždyť to svévolně neudělal. Chlap střílí, ale pánbůh kule nosí, a cože může člověk oproti božímu souzení!"

„Pánbožek dal, pánbožek vzal, jmeno jeho budiž pochváleno," pravila staruška, utírajíc si uslzenou tvář.

„Na věky věkův," dodal gazda, a políbiv bibli, do šátku ji zaobalil, v skřínku uložil a do almárky zase schoval.

„No děti, vstaňme, a připravte pánovi lože, bude umdlen po cestě," kázala gazdina. Host se sice omlouval, že není umdlen, ale hospodyně přece jen vstala od stolu. S ní zároveň zvedly se dcera. vnučka a stryně, odklidily se stolu a ven odešly, Zeť, jejž rodina Blažo volala, také vstal, a jda do vedlejší komory, přinesl na sýtku rozkrájený dohan a tři krátké hliněné dýmky s drátěnými vrchňáčky, což vše na stůl položil. — „Či neporoučí pán faječku?" ptal se hosta.

„Já jsem sice slabý kuřák, ale v společnosti rád si zakouřím," odpověděl host, chtě jednu z napchaných dýmek si vzít. Ale Blažo mu nedal.

„Dříve se musí zapect,“ pravil. Bohuš nevěděl, co tím myslí; i pravil mu gazda: „My zde na Hroně máme za to, že dohan, když se v pipě zapeče, mocnější je, a protož ho jinak nekouříme, než tak. Necht nakladou[1]) na kozub, abychom nemuseli k ohništi,“ kázal gazda. Blažo skočil ven a o chvíli přišla Katuška s plnou náručí chvoje, — a opět v chvíli praskal ohníček na kozubu (krbu) při velikých kamnech ve zdi, a Katuška zase odběhla, jen tak půločkem na hosta pohlédajíc. Když chvůj shořela, shrabal Blažo uhlí na krbku, a při kraji do žhavého popele položil svlhčeným dohanem napchané a vrchňáčkem volně přiklopené dýmky. —

„Nuž vidí pán, tak zapekáme. Nyní se to nechá, až se dohan začne zdúvat, potom se pipa vezme, první duch se vyduchne od sebe, potom se pěkně rúče (krásně) dohan urovná, zaklopí a fajčí se.“ — Mezi tím se dýmky zapekly, a Blažo podal jednu hostu, jednu gazdovi a jednu sobě nechal.

„Eh bystu svete, dobrý to dohan,“ bláhal si gazda po několikátém zaduchnutí. — „Štítnický to, a z první ruky; když dvě faječky vykouřím, nuž mi vždy odlehne.“

„Eh věru tak,“ přisvědčil Blažo, ale Bohuš nemohl cvičeným těm kuřákům přisvědčit, ani s nimi se závodit, nebylt zvyklý ani mnoho, ani tak silný dohan kouřit, jako Hronec.

„A či jdú pán prosto domů?“ ptal se gazda

---

[1]) rozumí se: oheň rozdělat.

Bohuše, když si trochu poduchal, „či se chtí ještě někde po našich krajech zabavovat?"

Rád bych v zdejší krajině déle pobyl, ale nemohu; hodlám přímou cestou domů" — odpověděl Bohuš.

„O den, o dva dni zle nebude, a věru by nás to těšilo, kdybyste chtěli u nás pár dní pobýt. Můžeme jít na Dumbier, na salaše, a zítra je předvečer Jana. Nuž, viděli byste, co v Praze nevídáte a kdybyste za to i platili. A či jste viděli kdy Jana pálit?" — „Neviděl jsem, ale i po Čechách se ještě v některých místech pálí ohně před Janem křtitelem, ale od nějakého času pomíjí pomalu způsob ten, až docela zmizí, jako jiné pěkné obyčeje. Nemělo by to býti, neboť staré naše obyčeje, zvyky a mravy silnou záštitou jsou národního života," pravil Bohuš.

„I zde se mnohý starý obyčej zapovídá, nuž ale my si nedáme, co se toho týče, do kaše dúchati, a přece jen své staré zvyky vykonáváme" — pravil gazdá.

„Jen aby nebyla taková nechvíle zítra jako dnes, sice je vše zkaženo" — namítl Blažo. — V tom přišla Katuška, přinášejíc tři pohárky hrjatého.[1]) Uzardělá postavila je na stůl, neboť se Bohuš na ni díval, a sotva mohla vyřídit, že je lože pro hosta připraveno, že může na odpočinutí jíti, kdy mu

---

[1]) hrjato páleno. Kořalka svařená s medem a kořením.

vděka. — Bohuš se děkoval a gazda ptal se jí, čili ještě „padá“ (dešť).

„Už se vychviluje, dědoušku, a nebe obsypalo se hvězdičkami, ažda bude zítra pěkný den,“ odpovědělo děvče. „Kdyby se vyčasilo, dobře by vám svědčilo na zítřejší radovánky. No ale že nám pane neodcházejte zítra, slovo na to?“ — ozval se gazda. — „Rád gazdo ten den u vás zůstanu; je mi u vás tak mílo, jakobych v matčině klíně spočíval,“ odpověděl host, podávaje gazdovi ruku.

„To nás těší,“ kývnul spokojeně starec. Katušce se očka zaleskly i vyběhla rychle ven, a přede dveřmi si poskočila a začala zpívat, až se to po chyži rozléhalo.

Když Katuška odešla, začal se gazda na Prahu vyptávat, a divil se, jak se mnoho změnilo, neboť uplynulo as dvacet let, co on v Praze byl, a to na krátký čas. Po shovorů mužů a když vykouřili a hrjato vypili, odebrali se všickni na odpočinek. — Stará matka vedla Bohuše s hořícím kahancem z pitvoru přes několik schodů nahoru do malé, čisté jizbičky, kde bylo bílé lože přichystáno a na něm pokrývka z medvědí kůže. Na stěně visely dvě pušky, šavle a dvě pěkně vykládané valašky; na protější stěně mužské šatstvo. — Nábytku nebylo v jizbě mnoho, ale vše z dřeva jasanového čistě dělané. Okna zavěšena byla bílými plátěnými záclonkami, okolo krajů červeně vyšitými. Podlaha pokladena byla rohožemi. Všude po celé chyži pozoroval Bohuš zámožnost a pohodlí vedle prostoty, ale v každém koutku bylo vidět správu

čisté ruky ženské, a po celé chyži vanul duch, jakoby dobrou myslí vykouřil. Když vešli do jizby, postavila stařenka kahanec na stolek, pak přistoupla k loži, nakypřila trochu podhlavnici, přejela rukou pokrovec, ohlédla se na zbraň nad ložem, a když se k Bohušovi obrátila, měla oči plny slzí. — „Zde bydlel v této jizbě nebožtík syn můj s Marušou. Hen ťa puška byla jeho, i ta pěkná valaška, i cedilo[1]) a čutora,[2]) a tuto medvedí kůži on si vydobyl. Veselo tu bylo, když tu žilo mladoženstvo, ale nyní vidím tu smutný je každý kút. No, — daj vám pánbožek dobrú noc, synku, nechť se vám pekného coš přisníje,“ pravila stará pohnutým hlasem a pohladivši hosta po ruce, odešla. — V pitvoru zastavila se u ohniska, neboť opatrování ohně na ohnisku, aby *nikdy nevyhasl,* měla ona na hlavě[3]) co stará matka (babička). I shrabala opatrně každý živý uhel do jamky uprostřed ohniska, vše kolem obložila popelem a na vrch chvojem pokladla. — Nedej bože, aby oheň na ohnisku vyhasl a stará matka oheň od sousedů prositi musela! Ani bratr bratru oheň rád nepůjčí,[4]) poněvadž víra taková, že

---

[1]) taška vlněná, bílá, černě vyšitá, s dlouhými třísněmi, která se přehozená přes pléce nosí, a v ní, co na cestu třeba.

[2]) dyňová láhev kulatá, opletená lejčím. Bere se jen na cestu.

[3]) na starosti.

[4]) Na krbu, v peci, všude může oheň vyhasnouti, a opět se rozžehnouti, jen na domácím hlavním ohnisku musí oheň vždy živý býti.

se tím štěstí z domu vynese. Také obětování ohni bylo povinností staré matky; od každého jídla, co se na ohnisku vařilo, dostal oheň; i všechny odpadky od jídel a všechny drobty hodila stará matka do ohně slovy: *Na obetu.* — Když gazdina oheň uložila, šla spat, a po chvíli vše utichlo. — Bohuš ale, jakkoli po cestě umdlen, nemohl dlouho usnouti: vše, co viděl a slyšel, tanulo mu na mysli, a přede vším dvě očka jako jiskřičky. — Ani by si nebyl pomyslil, že ty očka také bdějí.

Slunce stálo již v plné své kráse na obloze, když se Bohuš probudil; rychle vyskočiv s lože, začal se oblékati, neboť hospodyně navrhla hostu, že by mohl jíti ráno se stryní na Muchovo, kde stál báča jejich salašem. — Obléknuv se opět do Zverkových šatů, anť mu jeho nebyli dali, vyšel druhým vchodem z jizby na pavlač, která se táhla podél chyže. — V podivení zůstal stát, vida před sebou na vše strany, kam jen oko pohlédlo, skupení zelených hor do oblak čnějících. — Chyže ležela na sklonku vrchu do údolí Hronského, při samém lese. — Na pravém boku stál kostelíček a fara a pod kostelem jako v kotlině ležela roztroušená dřevěná stavení, s pavlačemi; žádná z pavlačí nebyla ale ze sloupečků sestavena a pěkně vyřezána jako ta, na níž Bohuš stál; žádné stavení tak spořádané a velké, jako horní chyže. — Na prostranném dvoře stál starý košatý ořech, po straně holubník a studně. — Zásep dlážděná byla čistě

umetena. Po stranách byly budovy hospodářské. — Na *úslunní* straně při stavení byl sad a malá zahrádka. Okolo všeho ohrada nizká, zděná, na níž rostla *živá lesina* (lycium europeum.) Na dvoře batolila se a kutila rozličná hidina (drůbež) — u mrviště hrabala prasnice s mladými, před vraty ležel bílý, krásný vlčí pes Dunčo, zarytý to ale nepřítel vlků, — a na kládě u přístěnku seděl hlavatý kocúr. — Nad ním pod střechou, na níž tu a tam sazenička hrmotresku [1]) se zelenala, hnízda měly vlaštovičky, jimž kdo by ublížil, hříchu by se dopustil a pokuty neušel, a ve vrcholu ořechu křičeli vrabci, jakoby seděli v sněmu. — Tu vyšel na práh Zverka a vida Bohuše na pavlači, dvěma skoky stál u něho. „Dobré ráno — no či ste se vyspali?“ ptal se s usmívavou tváří. „Až příliš dlouho jsem spal, jak vidím,“ pravil Bohuš.

„Byl jsem už na posluchách u dveří, či ste hore, ale ste spal jako had v zimě. — My vstáváme před zorami, nebo je mnoho roboty. A či se vám líbí ten výhled?“ — „Je překrásný!“ — zvolal Bohuš a ukazuje na nejvyšší vrchol, ptal se, zdali to Dumbier? —

„Věru Dumbier, ten nejvyšší s tou plešivou hlavou; byl jsem tam s dědom, jaj ale je strmo tam hore; musíš tu pokolinsko, tu čtyrnožky, a ba i hadmo[2]) lezti, a nic ti tu, ni dubu ni buku, len

---

[1]) netřesk.

[2]) jako had.

skála a kosodrevina, ale vidět je věru do půl světa. Nuž a tam hle pod Dumbierem je Holá Baba, a hen tam Magura, Peklo, Čertová, co se jde přes ňú do Liptovské a hen ta černá je Králův laz; a tu ty menší jsú Okošená, Hrádek, Muchovo, čo jsú naše salaše, a tuto za kostelem je Brezina, tam budem pálit Jana." — Právě když Zverka přes kostel ukazoval, vyšlo z něho několik mužů stejně oblečených, stejně vysokých. Měli modré kamizoly, černě šňůrované, též takové nohavice, opasky, krátké černé vesty, boty vysoké a kulaté klobouky s nevelkými střechami. Mezi nimi šel kněz v taláru a za nimi ženské. Před kostelem pod lipami se zastavili, každý podal faráři ruku, také některé z ženských podávaly jim ruce, potom rozešli se, muži a několik žen obrátili se od kostelíčka mezi pole, farář do fary vešel a ostatní dolů do dědiny.

„Kdo jsou ti muži?" ptal se Bohuš.

„To jsou hen tam z dolní dědiny, Lehoťané, čipkári,[1]) co kupčí se světem. Když přijdou z ciziny, jdou nejprv do kostela a k stolu Páně, a když zase do světa musí, než odejdou, opět do kostela jdou a k stolu Páně, to vždy tak. A pan farář dá jim požehnání, aby se jim dobře vedlo na cestě," pravil Zverka.

„To je hezký způsob. A kde kupují krajky ti krajkaři?"

---

[1]) krajkáři.

„Hen okolo Bystrice od haviarek,[1]) co je samy robí; jsú velmi chudobny. I naše dívky znají čipky plest, ale si přece jen ty pěkny rúči[2]) na jarmoku v Brezně kupují. No ale teraz pojďte k snídaní.“

Snídaní stálo již na stole, ale jen pro hosta. „Musíte odpustit,“ omlouvala se gazdina, „že jsme na vás nečekali, čeleď jde v čas ráno do práce, a je to domácí již zvyk, že snídáme pohromadě.“

„Netřeba rušiti domácí zvyk ospalci k vůli,“ usmál se Bohuš a s chutí pustil se do snídání. — Přišel také gazda do jizby a jeden po druhém přáli hostu dobrého rána, i Katuška; každý se mu již směle podíval do očí, a nic se ho neostýchali, vždyť pojedl s hospodářem chleba a soli, spal s nimi pod jedním krovem, byl tedy již jako jejich, k čemuž i oblek národní i slovenská mluva přispěla.

„A či půjde pán s námi?“ ptala se stryně.

„Velmi rád, vezmete-li mne jen?“ pravil Bohuš.

„Nuž, proč bychom nevzaly, jen pojďte, bude nám veseleji. Nuž a ty synku hybaj, nach sa Katuša chystá.“

Bohuš jak slyšel, že půjde i Katuška nahoru, rychle běžel pro klobouk a nezapomněl s sebou vzíti nářadí kreslicí. Ale nevěděl, kam s tím v neobyčejném obleku, kde nebylo kapes v kabátě. Nesl to tedy v ruce. Když přišel dolů, stáli již

---

[1]) havířek.
[2]) krásné.

přichystáni na cestu Zverka, stryně, Katuška a Zuzula služka, která měla syrce dolů přinest a bryndzu.

„A cože to tu máte?“ ptal se gazda, ukazuje na kreslicí nářadí. Když Bohuš pověděl, co a k čemu to nese, pravil gazda: „No, to najde pán mnoho pěkných obrázků, ale dajte že pánovi cedilo, aby si to mohl schovat.“

„Vždyť by se nenesl pán s cedilem, ale může si to dát za opasek nebo do kabanice do rukávu; v letě nosí se jen přes ramena přehozené, a proto se rukávy dole zašijou, aby se tam mohlo něco dát,“ poučoval Zverka.

Bohuš schoval tedy nářadí do rukávů, kabanici přehodil přes ramena a lehce ji přes prsa řemínkem upevnil. Zverka, který ho ustavičně od hlavy do paty měřil, zpozoroval, že nemá návlaky u krpců dosti přitažené, i hned shýbl se a stáhl mu je, aby se mu prý lehko šlo, a gazda vida, že drží v ruce bambasku, zakroutil hlavou, a že se taká palice k tomu šatu nehodí, jen prý k plundrám. Obrátě se do chyže, přinesl valašku se širokou sekerkou, topořistě pěkně cínem vykládané, a podávaje mu ji, pravil: „Nuž hle, bez tejto Hronec nevyjde z domu. Trefí se potkat zlou zvěř, a horšího zlého človĕka!“

Bohuš poděkoval upřímnému gazdovi, všickni dali s bohem a dali se na pochod. Dunčo šel s nimi a rejdil a štěkal okolo nich, jakoby věděl, že jdou k bratřím na salaš.

Ze dvora vyjdouce, šli žitným polem. Katuška zůstávala pozadu a jdoucí dělala kytici z nevadzy (charpy), ohníčku (máku), kukolu, stračí nožky a všelikého kvítí polního, co po ruce měla. Když ji hotovou měla, strčila za šněrovačku. Vždyť by ani děvče děvčetem nebylo, kdyby v neděli kytice za šněrovačkou nemělo, jako zase šuhajové za kloboukem je rádi měli. Katuška měla vždy ráda kytici, a dokonce k nedělnímu šatu. Divila se babička, když Katuška ráno místo do bílé plátěné, jako všechny ženské v pracovný den nosily, do zelené, v množství záhybků složené sukně se oblekla, která se přece jen v neděli nosila. A nejen zelenou sukni vzala, ale i bílou pašovanou fértušku s širokým červeným tkalounem, který dvakrát okolo pasu otočený měla. A kdyby jen fértušku, ale i košilku, košilku bílou jako labuť, tenkou jak kment, modře a červeně vyšívanou u rukou, u krku a na ramenou. A na košilku šněrovačku barvy karmažové (karmoisin), světlomodrou pentlí lemovanou, na tři spony z předu zapnutou, krátkou, aby viděti bylo na dobrou dlaň mezi ní a pasem bílou košilku, jak to žádal kroj. Na krku černou úzkou stužku, na dvě smyčky z předu zavázanou, mezi smyčkami malý stříbrný křížeček přidělaný. Na nohy čižmy z korduanu oblékla. Na hlavu ráda by si byla dívčí ozdobu, portu, posadila.[1]) Měla ona portičku,

---

[1]) Náčelka; obyčejně z kůže neb látky hedbávné, tuhá, as 3 coule vysoká, bohatě zlatem vyšitá. Vzadu je růže ze stužek, od níž množství stužek dolů na ramena vlaje.

zlatem, stříbrem vyšívanou, věncem okrášlenou a stužek při ní nesčetné množství, — takové nemělo daleko široko žádné děvče. Mělo ale také málo které děvče tak možnou rodinu, a dědouška a babičku, aby jezdili každý rok na velký Radváňský jarmok, kamž přijíždějí kupci z Vídně, z Peštu a z daleka s drahými věcmi, z kterých se vždy něco zalíbilo babičce i dědovi i Katušce. — Nuž tedy portičku vzít nemohla na salaš, ta byla jen na neděli a nevěstám. Tedy si pěkně krásné světlé vlásky do zadu sčesala, upletla vrkoč, stužkami propletla a na konec přivěsila červenou mašli. Dlouhý, plný vrkoč měla jako řemen. Pod páží svinula si bílou plenu; ale kabaničku bílou soukenou, vyšívanou, již v letě jen ženy nosily; v zimě teprv děvčata, když se ženy kožíšku chopily, vzaly kabaničky. — Když se tak Katuška ustrojila, divila se babička, ale když Katuška řekla, že to hostu ke cti a že i Zverka sváteční košili vzal a stryně kápku[1]), neřekla nic; co Katuška chtěla, vždy babička také chtěla. Bílý ručník (šátek) musela ale přes hlavu uvázat, neboť se babička bála, aby ji ošial[2]) nechytil a líčko aby ji neohořelo.

„Ale Katuška, věru bys i nám pierko uvázat měla; či nevidíš že to, co si mně v neděli dala, pán na klobúku svadlé má, a já nemám žádné.

[1]) bílý čepeček, co ženy nosí, se širokými krajky, které jim do půl čela visí a pěkně sluší.

[2]) od slunce zápal v mozku.

Vždyť i bača by se nám vysmál!" pravil Zverka, když si Katuška kytici za šněrovačku strčila.

„A či by se pánovi líbilo?" ptala se Bohuše, s líbezným úsměvem se naň obrátíc.

„Jaký by to musel být člověk, aby se mu nelíbila kytice od hezkého děvčete podaná," odpověděl Bohuš.

Katuška neřekla nic, ale utrhnouc rychle několik charp, vyběhla na mez zapáchající mateřinou duškou a rozličným kořením, a s meze sem tam poletujíc jako motýl, sběhla na pestrou lučinu — kvítek mezi kvítka. Trhajíc kvítí zpívala: „Čože si robila na lúce zelené, perečko som vila z růžičky červené." — „Ta Lintava lúka samým kvítkom kvitne, to moje srdénko len mi do něj lipne."

Nedalo Zverkovi, aby si také nezazpíval: „Či to děvče, či to, na té lúce zpievá? Moje frajerečka na perečko sbierá," — začal silným hlasem, až se to daleko rozléhalo.

„Neříká se darmo, kde Slovenka, tam zpěv; zde v pravdě celý den slyšeti zpěv při jakékoli práci," pravil Bohuš, „že se věru čemu diviti, kde těch písní naberou."

„Katuška by vám hned zazpívala, že ani s nebe nepadají, ani v háji nerostou, ale že je mládenci a děvčence vynajdou," pravil Zverka.

„Té věru celý den hrdelce zvoní," přisvědčila stryně, „nechť už na poli nebo doma, při přeslici nebo u krosna[1]) sedí."

---

[1]) stav tkalcovský.

„A či umí také tkát plátno?“ podiven ptal se Bohuš.

„Vždyť to u nás každá ženská zná, a nejen z lenu a konopí, ale i z vlny chlapcům na kabanice a nám na sukně a čeho potřeba v zimě. A Katuška zná pěkné plátenko tkát, i příst, zná i čipky dělat i pěkně vyšívat, je to věru umná děvojna.“

„A kdo ji tomu všemu učil?“ ptal se Bohuš, prohlížeje pěkné krajky na stryníně kápce a vyšívání na košili a cedile Zverkově, co mu stryně jakožto práci Katušky ukazovala.

„Jedna od druhé se tomu naučí, a která má vtipnú hlavu, nuž té přijde všelicos na um. Eh, vždyť bychom my ženy i muži v húni chodit musely, ako cikáni, kdybychom si to samy udělat neuměly a všecko v sklepích[1]) kupovat musely,“ pravila stryně.

Mezi řečí došli ke Katušce, která právě kytyce dovazovala; když přišli, podali jí mladíci klobouky. Odepnouc svadlou kytku s Bohušova klobouku, připiala naň pěknou čerstvou. — „Jaké to utěšené květy, červené, žluté, a pěkná ta tráva, jako péro,“ pravil Bohuš.

„To je psiarka, a ty červené jsú klinčeky,[2]) a to je lubovník;[3]) které děvče matka v lubovníku

---

[1]) kupeckých krámech.
[2]) karafiátky.
[3]) helianthemum vulgare.

koupá, ta se potom všem chlapcům líbí," pravila stryně, ukazujíc na kvítko žluté jako *živého ohňa květ.*[1])

„Nekoupaly i vás v něm, Katuško?" usmál se Bohuš, dívaje se jí do pěkných očí.

„Eh věru nekoupaly, vždyť jsem já se narodila na velkém Sečenu,[2]) a to lubovník nekvete," zasmála se, podávajíc mu okrášlený klobouk. Kdyby městskou slečinkou byla, byl by si dovolil, ruku jí za to políbit, věda, že by tím neurazil; ale Katušku netroufal si uraziti lichou dvorností městskou. S nevýslovnou libostí poslouchal zpěvný její hlas, a více ho prostá její mysl a řeč dojímaly, než uhlazené hovory přecvičených městských slečinek, a jakkoli mu nikdy o slovo nebylo mezi děvčaty a nejedné dvořil, ke Katušce neměl smělosti tolik, aby jí byl řekl, jak se mu líbí. Díval se na její rozvíjející se krásu s rozkoší, jako poupě růžové se mu zdála, ale bál se dotknouti se ho, aby nesetřel pel s růžových lístečku.

Když i Zverkovi kytkou ozdobený klobouk podala, pohrozil jí, ukazuje na klobouk Bohušův, že na něm pěknější květy. Katuška pokrčila jen ramenem a vyndavši z fěrtušky drobnou květinku, Bohušovi ji podala, řkouc: „Či znáte tu zelinku?" — Bohuš že nezná. — „Nuž hle to se jmenuje tu-

---

[1]) květ sirový (Schwefelblüthe), tak jmenují.

[2]) v Lednu.

ranka;[1]) valaši ji nosí při sobě, aby je nepomátalo, když chodí po hore."

„Aj tam kde v domě mátá, vepchají turanku do všech čter uhlů jizby do povaly (stropu), potom u hlavních dveří, popod práh i ponad práh, a když tak turanka vepchána je, mátoha moci k domu nemá," přidala Zuzula, aby též ze svého rozumu prodala.

„Keď ale mátoha v pustých horách člověka pronásleduje, nuž je nejlepší, *prekabátit* se, rozprávěl mně náš bača," ozval se Zverka.

„A jak je to?" ptal se Bohuš s usmáním, a Zverka vysvětlil mu, že to tak, koho mátoha honí, aby rychle obrátil si kabát neb kožich na rub, tak že mátohu zmýlí, jakoby jiný byl, a že ho nechá.

Neobmeškávajíce se šli zase dále malým údolíčkem podlé potůčku, který se jim ale za nedlouho do prohlubiny ve vrchu ztratil. Od trativodu dali se s cesty do vrchu, přes pirtě.[2]) Zverka mínil že je blíž, a šel napřed, poněvadž dobře cestu znal. Nebylby Bohuš nikdy věřil, že by člověk takovou cestou trefiti mohl, jakou šli. Ani stopy jaké cesty, ač se zdálo na některých místech jakoby stromy uličku tvořily, a pod nimi na pěkném bujném pažitu se šlo; ale hned se octli zase mezi hustým stromovým, vysokými jedlemi a smrky náramné

---

[1]) erigeron acris.

[2]) lesní cesty.

tlouštky. Přes skaliny lézti museli, do vyskyť[1]) naplněných tučnou prstí padali, v spletenině ostružin se jim nohy zaplétaly, a nejednou přes ohromné setlelé stromy lézti museli, strmo dolů, strmo nahoru. A přece to byla cesta, však známa jen domácím. Zverka šel po ní jistě jako po stole, ale ne cesta mu vůdcem byla, nýbrž stromy; po těch z obou stran se díval, a na *zářezy* v nich pozor dával. Cestu tu naučil ho otec znát a otce snad děd; on sám pak leckdes ještě sekerkou znamení do stromu si udělal, kde nebylo dost jasné už, aneb že znamenaného stromu více nebylo. Přejdouce srázný polom[2]) přišli na čistinu, kde dílem bujná pažiť rostla, dílem pařezy ze země vyčnívaly, zarostlé mechem a bujným rostlinstvem.

„Zde trochu odpočneme a něco pojíme, vždyť máme ještě hodinu chůze na salaš," navrhla stryně, střásajíc se sebe okyt,[3]) jenž na ně v lese spadal. Zuzulá hned sundala koš se hřbetu, a Zverka i hned zapálil hubku, a utrhna za *žmen*[4]) suché trávy, která tam do kolen rostla, a zase hnila, do ní ji vložil a lehko zavinul, a mezi prsty drže, rukou klátiti začal jako kývadlem, až se tráva rozžehla. Potom rychle na pokládek rozžžatý položil suchého dřeva, o něž nouze nebyla a za chvíli hranice pod

[1]) jámy od vykolčovaných stromů.

[2]) kde stromy od větru zkácené leží.

[3]) okyt; krůpěje, které na stromech viseti zůstanou po dešti, nebo rosa.

[4]) přehršli.

stromy plápolala. Nebylo jí potřeba, ale Slováku je veseleji, když vidí ohníček vedle sebe hořeti. Stryně vyndala na pařez koláče a studené maso i čutoru s vínem; — když se trochu občerstvili, začala si Katuška pozpěvovati „Teče voda podlé vody, půjdeme my na jahody“ a už taky šla, pobízejíc Bohuše, aby šel s ní, což on nedal si dvakrát poroučeti. — Brodily se vysokou travou a kvítím, až přišli na místo, kde bylo jahod trávnic až červeno. — Dali se do trhání, ale než on dvě utrhl, ona jich deset v hrsti měla. — Když si na nich nalahodili, sedla Katuška na osušený pařez, a sundajíc s hlavy plenu, utrhla kus břečtanu, který se okolo pařezu vinul, kolem hlavy si jej otočivši. „A či mi to nepřísluší pěkněji nežli šatka?“ ptala se Bohuše.

„Vám všecko sluší, Katuško, ale zajisté květiny panně nejpěkněji sluší.

„Vždyť si u nás dívky rády věnce do hlavy pletou, když je senoseč; nebo když si na louce besedujem. — A či to u vás není tak?“

„A snad na venku, ale v Praze přikrývají si děvčata hlavy kloboukem a čepcem,“ a vezma z rukávu nákresní knížku, vykreslil rychle slečinku v klobouku, která ale Katušce k smíchu byla. — I vzala knížku a když se dost nadivila a nasmála tomu klobouku, obrátila list po listu a dívala se na rozličné krajinky, zámky a kraje. — — „A či ste vy malíř?“ — ptala se Bohuše. — „Nejsem; to maluju si jen pro svoji rozkoš a upamatování, když jsem někde na cestách. — Kdybyste mi dovolila,

Katuško, prosil bych vás, abyste chvíli tak seděla, a já bych se pokusil vás vykreslit."

„A či bych já byla hodna toho?" — ptala se skromně, oči nedůvěřivě na Bohuše obrátíc.

„Když vy ne, Katuško, tedy žádná" — odslovil Bohuš.

„Nuž tedy mne vymalujte," odpověděla rdíc se a složivši ruce do klína, kde měla ležeti kytici jahod a struček břečtanu, mlčky sedět zůstala. — Nad hlavou její bělely se květy keře kalinového, který osamělý vedle starého pařezu vyrůstal. — Bohušovi se ruka třásla a nejednou musel přestati; ale poštěstilo se mu, že spanilé děvče dobře vyličil.

„Ach to já ažda nejsem!" pravila a ještě více se zarděla než před tím, a když jí Bohuš malé zrcadlo podával, aby se podívala, zamlčela se. Náhle ale, jakoby jí teprv cos napadlo, ptala se úzkostlivě: „A či vy chcete ten obraz při sobě nosit?" — „Zajisté jako poklad ho budu chovat" — odpověděl Bohuš. — Katuška ale přitisknuvši obrázek k sobě, šeptala třesoucím se hlasem, a skoro slzíc, aby obrázek raději roztrhal, než aby ho s sebou vzal.

„A proč, Katuško, proč, povězte mně?" zvolal Bohuš, uleknut jejími slovy.

„Rozpráví lidé," pravila tiše, „že když děvče komu svoji podobu dá aneb vzíti si nechá, potom za tím člověkem choditi musí a kdyby kraj světa šel; taký prý ten člověk porobit [1]) může."

---

[1]) učarovat.

Nevědělť Bohuš ani, co jí na to odpověditi; snad si přál, aby tomu tak bylo, jak řekla, ale děvčeti to znáti nedal a chlácholivě k ní pravil: „Věříte-li, Katuško, té pověře, a myslíte-li, že jsem zlý člověk, tedy si obrázek nechte. Já vás tak v paměti mám, že si vás vymalovat mohu, aniž byste o tom zvěděla.“

„Nuž mějte si ho, pánu bohu poručeno,“ pravila po chvíli, odhodlaně obrázek mu podávajíc. Vzalť od ní obrázek, lehce stiskl jí ruku a mlčky ho uschoval. — Katuška také umlkla a sklopila oči do klínu a na ruku, na niž jí sedla malá beruška. Chvílinku nechala ji lézt, potom zdvihnouc ruku do výše, začala říkati jako děti: „Pánbožkova kravička, kam poletíš? či hore, či dolů, či k milému bohu?“ — Beruška po ruce běhala, jakoby se jí nechtělo, až náhle se vzala na křídla a stranou pryč letěla. — „U nás se jinak říká,“ pravil Bohuš.

„Zde říká se tak, a děvčata hádají z toho, na kterou stranu pánbožkova kravička letí, na tu stranu že se vdají, a když vzhůru letí, že umrou“ — pravila Katuška vstanouc. Slyšeli právě také Zverku volati, aby šli a tudy déle nemeškali a zpátky k ostatním se vrátili. Zverka byl již oheň zase rozhrabal, a Zuzula břímě si naložila. „Vždyť ty se's nakrášlila jako nevěsta,“ pravila stryně.

„Neníť to rozmarin,“ usmála se Katuška, vzala plachetku pod paží a šli opět lesem po hladkých jehlinách strmě nahoru v stínu vysokých jedlin a smrků. Tu a tam plížil se pramének dolů a při

něm celé křoviny paprutu,[1]) jehož květ si každý dostati přál v noci svatojanské, aby tím moc nabyl, poklady v zemi ukryté viděti. — Ticho bylo po lese, jen tu a tam ozval se skřek orešníka, jestřába, aneb že káně s křikem s vrcholu stromu vyletělo. — Konečně vyjdouce ze zástromí na prostannou čistinu, porostlou svěží zelenou travou, octli se na salaši. — Na horním konci stála koliba a košiari. — Od koliby přiběhl jim na kus cesty v útrety velikánský bílý pes, s náramným štěkotem, ale když se Dunčo s ním začal přátelit a Zverka naň zavolal, přiběhl k němu, vesele ohonem metaje. — Jak pes zaštěkl, vyběhl z koliby malý kluk, podíval se, kdo to jde a rychle zase skočil do koliby: „Ej bača, bača, jdú hore Zverka, Katuška, aj stryňa Ulka!"

„Eh tri sta bohův, nuž čože!" — a vezma kotel s nad *vatry*, z předu v kolibě na zemi hořící, v němž se vařilo kus berana v kyselém mléku, postavil ho do dřevěného v kolibě přepažení, kde stály gelety s mlékem a rozličné nářadí. — V tom přišli už hosté do koliby. — „Dej bůh štěstí!" pozdravili. — „No, daj bůh, daj bůh" — odpověděl bača trochu v rozpačitosti, ale hned se také obrátil a přinesl tolik čerpáků[2]) žinčice[3]), kolik hostů mu přišlo. — „Nechcete-li být vyhřešen od bačy, tedy to vy-

---

[1]) kapradí.
[2]) dřevěná nádoba, co se jí žinčice nabírá. —
[3]) ovčí syrovátky.

píte na jednou,“ šeptal Zverka Bohušovi. I uposlechl dobré rady a ač dřevěná ta nádobka, pěkně vyřezaná, za holbu míry měla, vypil ji. „Na zdraví,“ pravil bača, když vypili a šel nabrat po druhé, to ale postavil na čistý podišiar[1]), — věda, že píti hned zase nebudou. — I ptal se potom, kdo by Bohuš byl, a když mu Zverka povídal, že je to pán z Čech, velice se divil, a hned se začal ptát, kde je to. Slyše, že je pán poprvé na salaši, hned mu všecko ukazoval a jmenoval. — Koliba je dřevěná, velká bouda, u vnitř přepažena. Z předu je pahreb, kde vatra hoří celý den a noc, nad ní od trámu dolů visí dřevěný silný hák, na nějž se kotel zavěsuje. — Dým vychází škulinami v střeše a dveřmi; za podkrovnicemi zastrkány bývají oštěpky[2]), které se v dýmu suší. — Mimo to je tam podišiar s čerpáky a lavice. Húně zavěsí na hřeby a valašky, když domů přijdou, zaseknou se do trámu. — Za přepažením stávají vysoké gelety[3]), čerpáky, dojačky, pěkně vyřezané formy na syrce a podobné nářadí salašnické. — Venku u koliby stojí košiary, ohrady to proutěné, do nichž se ovce v noci zavírají a při dojení jedna po druhé pouští. — Dají se rozkládat a skládat, poněvadž k jeseni s vysokých vrchů níželi a níželi se schází; tu se berou košiary s sebou a kde zůstanou, tam se košiary

[1]) dlouhé prkno visící u stěny, na něž se nádobí staví.

[2]) syrce ve formě soudku.

[3]) kbelíky, do nichž se mléko slévá.

zase rozloží. — Když vyšli z koliby, viděl Zverka kůži ovčí na střeše ležeti. —

„Cože to, bača, či jste barana zařezali?“ ptal se bači. —

„Nuž a cože, veď ho slunečnica opálila a keď je nie pravda, nach mňa Parom ubíje“ — zaklnul se chytrý bača. — I ptal se Bohuš, co tím myslí; bača mu vysvětlil, že je slunečnica slunkova dcera, a že nenávidi statok (dobytek), který jí květnici po horách kazí a sežírá. — Má prý tvář jasnou jako slunko, a když se ovce či krávy dotkne, musí zahynout. —

„A či může se ta slunečnica viděti?“ ptal se Bohuš. — „Nikdy, ani si toho člověk žiadat nemusí,“ odpověděl s posuňkem hrůzy. „Jedon valach bol ju raz viděl, ale na skutku oslepol.“ — Když bača celé svoje gazdovstvo Bohušovi ukázal, vešel zase do koliby. Zuzula vyndala zatím z koše mouku, mast (sádlo), sůl na stravu a co zvláštní přídavek bačovi posilu v láhvi od gazdiny. Bača zase odevzdal stryni zásobu čerstvého sýru na bryndzu, což si hospodyně potom doma samy nakládaly. — Ještě si chvíli odpočinuli, žinčice napili, bača jim ještě všelicos povídal o vlcích, o stádu svém, a o poslední hrmavici, a jak v největším lijáku hledal zaběhlou ovci Tarkaňu. — Právě když odcházet chtěli, zazněly zvonce, valach přiháněl stádo, okolo něhož bílý pes obíhal a v pořádek je uváděl. — Valach pískal si na fujaru[1]); byl oblečen jako bača,

---

[1]) píšťala pastýřská.

úzké gatě, namaštěnou košili hrubou s širokými rukávy, okolo těla opasek, od něhož z předu vrecko s dohanem a po boku valaška visela. Na nohou krpce, na hlavě nízkou čapku; za okolkem z beránčí kůže viděti bylo krátkou hliněnou dýmku. Přes ramena měl přehozenou hnědou húni. — Byl silný, vysoký chlap jako bača, od slunce do černa opálený, ruce sval a kosť. – Dlouhé černé vlasy za uši měl zčesané. — Jak ho bača viděl, hned šel otvírat košiar a Bohuš se divil, když valach přihnal, jak každou ovci jinak jmenovali, a jednu od druhé něčím rozeznali, buď tělem, buď vlastností, ačkoliv se jemu zdálo, že je Bakuša jako Tarkaňa, a Belena jako Hvězdula nebo Bystrula. — Než kolibu opustili, dostal Bohuš od bačy syrec jakožto host — což je způsob, — a Zverka dostal od valacha z hada kůži, kterého byl ráno zabil, na potábnuti rúry u dýmky. — I Bohuš na vzájem bačovi něco dal, aby si „dobrou vůli“ způsobili.

Zuzula na cestě Katušce svěřila, že toho berana neopálila slunečnica, ale že si ho bača pro sebe zaklal a v kotli vařil.

„Nuž, vždyť proto dědo neschudne, má jich ještě dvě stě — a bača chce také někdy maso jíst; jen že má pravdu mluvit“ — pravila Katuška.

„Nuž to,“ přisvědčila stará. — Cesta domů rychleji ucházela, neboť nešli pirtěmi, ale cestou schůdnější, ač delší.

Na cestě vypravoval Zverka o životu valachů na salaši, jak tam jsou bez přestání, od Jura do Dimitra, a kterak jsou proti všem nehodám otu-

ženi. — Jak jim mnohdykráte potýkati se s vlky a začasté že je i *chlapci*[1]) navštíví, a nejpěknější berany odnesou, a že musí ještě „parády s nimi robit," a žinčice se jim dát napit, aby po dobrém odešli. Tak všelicos vespolek rozprávějíce sstoupali s hory dolů do zeleného údolíčka, jímž se prýštila „živá voda,"[2]) a za nedlouho octnuli se před domáci chyži, kdež je gazda i gazdina pod ořechem sedíce očekávali. Nastalo opět rokování, gazda ale prvně se ptal, co nového nahoře, a slyše o zkapání ovce, zavrtěl hlavou, a ušklibl se, jakoby chtěl říci: „Znám já tě, ferino!" — O chvíli zmizely ženské z pod stromu, i Zverka odešel; jen Bohuš zůstal s gazdou seděti, a když si starý přál viděti, co Bohuš maloval, ukázal mu nejdřív kolibu a baču, což se starému velmi líbilo, a jakoby ho před sebou viděl, zahrozil mu: „Ty bolvan ty!" ale hned dodal: „Nuž co aj toho barana někdy si zařeže, přece je jinak hodný bača, — jinak nedají už!"

Také Katuščin obrázek ukázal Bohuš, a poctivě pověděl, jak se děvče strašilo. „To tak lidé tárají," přisvědčil gazda, a dlouhou chvíli nemohl s obrázku, ač jen nastíněného, oči spustit. „Tělem," pravil hlasem pohnutým, „tělem nese se na matku, ale tváří na otce, mého nebohého Juru." Slza leskla se na jeho šedých obrvách, když obrázek Bohušovi podával.

---

[1]) chlapci s hory. Hajduci.

[2]) každou vodu bystro tekoucí zovou živou.

„Než odejdu, udělám vám podobný,“ nabídl se Bohuš, vida na starci, že by ho to těšilo.

„Eh věru, velkou radosť byste mi udělali, nebo nevím, či nám dlouho doma bude. Nedbám ji vdát, jako zde způsob v patnáctém, šestnáctém roku že se dívky vydávají, ale když by ji přišli prosit na poctivý chléb a ženich se jí líbil, nuž cože na to povím? Jen jí už musím vůli povolit. Ale bych ji rád viděl v dobrém bydle, neboť ji chováme jako tu jahodečku.“

Dojat tou řečí schoval si Bohuš obrázek, a že se svečeřívalo, přicházel dobytek domů, což je z další rozprávky o Katušče vytrhlo. Ona sama, slyšíc zvonce krav, vyšla ven a přivolávala krávy, dávajíc každé zvláštní jmeno. Gazda začal mluviti o svém statku, vypravoval, mnoho-li od každého má, neopomenuv při slově „ošípané“ — s oprošením vaší poctivé hlavy — dodati. „A jako ovce, voli, koně, tak i krávy mají každá své jmeno,“ pravil dále; je-li veselá — Veselena, má-li štíhlé nohy — Jelena; je-li doma chována — Chovana a tak podobně.“ — Po některé chvíli utichl šum na dvoře, vše bylo v pořádku a gazdina volala k večeři.

„A či máte už dřevo nachystané?“ ptal se gazda chasy.

„Eh, bude to hranica,“ zaluskl si Zverka. „Jen co hvězda vyjde, půjdeme, abychom první pálili!“ —

Bylo po večeři. — Bylo se zatím trochu setmělo; jak první hvězdička na obloze zableskla, chasa svobodná sebrala se a všickni čistě oblečení brali se na Brezovu. Dcera gazdova, zeť, starý

gazda i Bohuš šli zároveň s chasou ale na podivanou jen. Stará gazdina ale, stryně a stará Zuza doma zůstaly nejen k hlídání domu, ale aby také obvyklé prostředky užívaly k zahnání zlých stryg[1]), které také tu noc rejdy své prováděly a zvlášť dobytku škodily. — Na nejvyšším místě na Brezové, u prostřed starých břiz a jedlí, nakladena byla vysoká hranice, a při ní na stráži stáli šuhajové, než by chasa přišla. — Na jihovýchodní straně při úpatí vrchu leží dědina, od níž zpovolně přes zorané pole a pastviny cesta na vrch vede. Na sever spadá vrch srázně dolů, skoro k samému břehu Hronu, odkudž se dnem a nocí bušení a klepání z železných dílen ozývá. — Na západ strmá je stěna, holá skála, ale pěkná vyhlídka na Hronské údolí, až k Lopeji a dále. — Věděla ť chasa, že to nejpěknější místo k pálení ohňů. Když přišla družina Medvedů na Brezovú, bylo tam již i mnoho vesnické chasy, děvčat i šuhajů; na vrchu nebyla dosud všecka svobodná mládež a co chvíle jich přibývalo. — Gazda se svojí rodinou a Bohuš postavili se stranou mezi břizy, Katuška vstoupla mezi děvčata, Zverka k šuhajům. — Zapálila se hranice, a v okamžení vysoko plamen vyšlehl a rudým světlem osvítil okolostojící břizy; zavejskli chlapci jedním rykem — až se to daleko rozléhalo. Děvčata vzaly se za ruce, utvořily kolo okolo ohně, a točíce se zpovolna kolem zpívaly:

---

[1]) čarodějnic.

Keby já věděla, kedy bude Jána,
verby som nakládla na tri strany ohňa;
jedon by nakládla od slnca východu,
druhý by nakládla od slnca západu;
tretí by nakládla mojému milému,
mojému milému, šuhajku švarnému.
Jáno, Jáno, Vajáno! —

Na to následovalo množství písní nejvíce milostných, jež děvčata při neustálém točení se odzpěvovaly, až hranice padati začala. Tu přiskočili chlapci, schytali hořicí hlavně, točili jimi nad hlavou, vyhazovali je do výše, helékali a zpívali, až se hora otřásala. Mezi tím vzplanuly ohně i na jiných vrších, hluk a zpěv se zanášel s vrchu na vrch, až údolí hlaholilo. Když oheň trochu spadal, začaly děvčata přes něj skákat, a každá snažila se skočit co nejdál; ale přece jen šuhajci dále skočiti dovedli. Ale bylo přitom žertu a smíchu dost a dost; děvčata škádlily chlapce, chlapci děvčata, a tu přinesl chlapec čerstvého zase chrastí, hodil na žhavé uhlí, až vysoko plamen vyskočil, a děvčata vzaly se za ruce a znovu začaly zpívat:

„Ej húsky moje húsky,
ej biele moje húsky!
ej vysoko letíte,
daleko vidíte,
ej či ste nevidély,
ej mojho milého?

Ej po tábore chodit,
ej čtyry koně vodit,
ej, keď ho uvidíte,

takto mu povedzte:
že sa musím vydat
nemuožem ho dočkat.“ —

Melodie písně té byla překrásná. A mnoho jiných zase zpívaly, v chóru i jednotlivě, aneb jeden druhému přizpěvoval. Tu děvče, jíž mladý chlapec cosi přišeptával, zpěvem odpovídá:

„Nač ti šuhaj, mladá žena,
keď ty nemáš zimoviska doma?“

a on odpovídá:

„Narubám si čtyry vozy trňa,
budeme mať zimoviska doma,“

a tak ze všech konců ozýval se zpěv a radosť, a všem hořely tváře rozkoší. Tu i tam dovolil si chlapec děvče i pobozkat a obejmout, ale nebylo žádné rozpustilosti přitom. Bujní chlapci rozličné kousky tělocvičné vyváděli, sekerkami zvrtali, a přes oheň přeskakovali jeden přes druhého, až jednomu půl širice shořelo. Vždy, když oheň dohoříval, nově se naložilo, a děvčata opakovaly: „Jáno, Jáno, Vojáno.“ — Bylo již pozdě, když gazda napomenul, že by čas byl domů jíti. — Shrabali tedy šuhajci oheň na krbu, přikryli prstí a šlo se domů. Ohně na druhých vršich také již pohasly, ale na obloze vyšel měsíc a osvěcoval bledým svitem Hronské údolí. Jdouce domů, jakoby si řekli, začali jedním hlasem:

Vinohrad, vinohrad, zelený vinohrad
nejdi preč šuhajko, prenocuj že u nás!
„Veť bych já nocoval, sivá holubička,
kebys ma zbudila, keď vyjde zornička.“

„Už zornička vyšla, povedá že svítá,
vstaň že milý hore, uź já budem bita,
už já budem bita, od mojej mamičky,
že som nenažala zelenej travičky.“

„A já budem bity, od mojho tatička,
že som nenapojil vraného koníčka;
vysoko zornička, dobrá noc Zuzička!“
„Eště vyšši nebe, pánbůh daj aj tebe.“ —

„Dobrá noc! dobrá noc!“ znělo ze všech stran, neboť se dělily cesty, jedna k dědině, druhá k chyži Medvedů. I Bohuš, ačkoliv jen divákem, tak rozjařen byl všeobecnou veselostí, že i do zpěvu s druhými se pustil. Nic mu neušlo při slavnosti té, a jakkoli tam bylo několik hezkých děvčat, zvlášť pěkně urostlých, proti Katušce bylo to všecko rosa. Každý pohyb její byl pln přirozené miloty. Také vesničtí chlapci chovali se k ní docela jinak než k ostatním děvčatům, po celý večer si netroufal žádný vzíti ji kolem pasu aneb ji štípnout do ramena, aneb jí nenazdajky dát políbení, jak to jiným dělali. — Zverka točil se ustavičně okolo mladého hezkého děvčete a třikrat skočil za ní šťastně přes oheň. Když se ho Bohuš ptal, čí to děvče je, skoro se zapálil, řka: „To je moje vrstovnice Fruža, dcera rychtářova.“ — Neptal se Bohuš více, ale v duchu přál dobrému hochu štěstí, aby se mu sny jeho pravdou staly, jakož i sám sobě. — Když k

domu přicházeli, nahodilo se mu jíti vedle Katušky. I ptala se ho, či viděl již Jana kde pálit. „U nás," pravil, „pálivaly se ohně svatojanské též, ale už tuším všude to pominulo a se zapovědělo; viděl jsem to zde poprvé a jsem tomu rád. Ale proč je při tom přeskakování přes oheň, vždyť je to nebezpečné?"

„Nuž to jinak být nemůž, vždyť se to přeskakuje za to, co by člověk rád, aby se mu podařilo. Když šťastně přeskočí, podaří se, a když upadne, aneb se popálí, nuž se to nepodaří."

„A co vy jste si myslila Katuško?" ptal se Bohuš.

„Lonský rok jsem přeskakovala," usmála se, „aby dlouhý len byl, a zdařilo se mi."

„A dnes?" ptal se Bohuš. — Chvíli neodpověděla, až přece pravila: „Dnes — dnes jsem — pověděla tak: Za to, co kdo lubí, a jednou aj za zdraví rodiny."

„A zdařilo se vám; já viděl!"

„Zdařilo; ale vždyť se to jen jako památka slaví, že to i naši předkové slavili, říká dědo, a že se tomu nemusí víra přikládat," pravila Katuška; ale Bohuš vyrozuměl z její řeči, že by radši věřila než nevěřila a rád by byl věděl, zdali přece na jistou osobu myslila; ale otázka uvázla mu na rtech.

Když vešli do stavení, cítili všude zápach černobýlu, jímž ženské stavení vykadily proti strygám. Dávajíce si vespolek dobrou noc, každý na své lože se ubíral. Bohuš ale otevřel okno, a dlouho ještě díval se do krásné, jasné noci, na temné vr-

chole hor a zelené pod nimi údolí, kde se kolíbaly bělavé obláčky nad vrbami okolo potoku, třpytíce se ve svitu měsíce jako stříbrná roucha. — Tam, vypravovali si lidé, že tancují lesní panny (*bosorky*) při svitu měsíce, že sladce zpívají a mladé hochy k sobě vábí. Běda ale tomu, kdo by v kolo jejich svábiti se dal! Toho by prý „ulubily," nohy po kolena mu utancovaly, a tělo v povětří rozmetaly, aby ani památky po něm nezůstalo. Ráno, když šly děvčata na trávu a vídaly na lukách místa, kde nebylo rosy, říkaly: „Tu tancovaly v noci bosorky; rosa je setřena!" — „Jak mnoho krásné poesie jsem zde našel," myslil si Bohuš zavíraje okénko; „ale nejkrásnější poesii v celé té přírodě je přece jen ona!" dodal, vrhaje se na lože.

Ráno než slunce vyšlo, vybíhaly děvčata do polí, mýti se žitnou rosičkou, zpívajíce při tom:

„Tvár moja, tvár moja, kvitni mi růžičkou,
budem ťa umývat tou žitnou rosičkou:
tou žitnou rosičkou, sbieranou za rána,
kým slnce nevyjde na svatého Jana." —

Katuška nebyla mezi nimi; seděla v své komůrce, hlávku na loket opřenou a smutně si zpívala:

„Tak je obloženo mé srdce slzami,
jako je uhorská koruna perlami." —

Ani sama nevěděla, proč jí smutné jen zpievánky na mysl padají, proč jí do pláče, kam se poděla ta její „dobrá vuolička.“

Kdož ví jak dlouho by tak byla seděla, kdyby nebyla babička přišla. Začala se rychle strojiti, aby babička nepoznala, že není jako byla, aby se neptala proč.

Když Bohuš dolů k snídaní přišel, ne již ve Zverkových, ale v svých šatech, byla celá rodina pohromadě i čeleď; i přišel všem na první pohled, jakoby to on nebyl; on ale cítil se přece jen volnějším ve svém dávno obvyklém šatu, což i gazda hned na něm poznal. Ve Zverkových šatech zdál se jim skoro jako jejich, ale když ho v panských šatech viděli a od paty do hlavy prohlídli, myslil si sám gazda: musí to být z hodného domu dítě. Katuška jediná se po něm neohlížela, ale když do jizby vešel, zčervenala i zbledla. Byla ráda, když dědeček Blažu pobídl, aby jsa z chlapů nejvyšší, ze za *grady*[1]) *bielé králíke*[2]) dolů podal, aby se vidělo, či kvítok uschl, čí neuschl. Bohuš nevěděl, co to za králíky, ale když vzhůru se podíval, viděl za gradou celou řadu bílých kvítků jeden vedle druhého. Ty se tam večír daly; pro každého jeden, od nejstarší hlavy počítajíc do nejmladší. Či kvítko do rána zcela uschlo, ten prý do roka že umře. Blažo sundávaje kvítky dolů, každému jeho

[1]) grada, hrada, příční trám na stropu.

[2]) také květ sv. Jana. Chrysanthemum leucantheum.

podal; byly sice mnohé uvadlé, ale žádné nebylo tak čerstvé jako Katuščino, což ale tím bylo, že kvítko pro ni určené ne zcela rozvité bylo. Jediná Zuzula měla kvítko zcela suché. „No pánuhohu poručeno, když mám umřít, umřem, však jsem už dost stará,“ pravila plačíc.

„Eh blázne ty starý, snad bys tomu nevěřila, to jsou zvyky, obyčeje našich předků, kteří tomu snad věřili; my to děláme na jejich památku, ale nesmíme již všemu věřit,“ pravil gazda, ač tajně sám mnohému věřil. —

Zuzula se trochu upokojila, když jí to gazda tak řekl, ale přece jí to z hlavy nešlo. — Po snídaní podal Bohuš gazdovi nástin koliby a bači — a obraz Katuščin, ale ne pod keřem kalinovým ověnčenou zeleným věncem. Dělal je časně z rána, chtěje starci radosť udělat, což se mu i podařilo. — Potom děkoval za vlídné pohostinství a oznámil, že je na cestu připraven, ač dost nerad. — Všickni, aby ještě zůstal; jediná Katuška mlčela, ale jakoby jí nůž do srdce vrazil, i vyšla jakoby musela ven, a šla do srubu, a ve srubu nevěděla, co tam chce; na dvůr vešla, a z dvoru do sadu až do nejzazšího konce pod jabloň; tam na kolena padla, a ruce zalomíc zkřikla: „Cože to se mnou, bože, bude!“ —

A v jizbě pravil tu chvíli gazda: „No, když jinak být nemůž, jděte s pánembohem, a když zase někdy do naší krajiny přijdete, víte, kde bydlíme. — Nuž ale tu valašku přijměte na památku, sám jsem ji dělal. Nuž a dříve vás domů nepustíme až po polední, když prosto domů chcete; přijedete do

Brezna dosti časně, Zverka vás tam doveze, jako na tátoších. A ty Zverko cože, dej pánovi ty šaty, nech je tam ukáže doma a často se na nás zmyslí. — Eh veru jsom se až roztěžkal," dodal starý pohnutým hlasem a stará přisvědčila, že i jí Bohuš jako syn přicházel. — Když se vše umluvilo, žádal Bohuš s gazdou o samotě mluviti. — Co mluvili, to nikdo nevěděl, ani by nikdo neuhodl, ale „zaklela se kdys země ráji, že se pod sluncem nic neztají." Snad i to na jevo přijde. Byli ale oba pohnuti. —

„Katuška — Katuška — kde si — ozvi se!" — tak to znělo z úst babičky; hledala Katušku po stavení, hledala ji jako vajíčko a Katušky nikde.

„Snad šla s děvčaty věnce házet do potoka?" — mínila dcera.

„Ne, ne, to by ona byla ohlásila," kroutila hlavou babička.

„Aneb šla k horárce; stůně jí děvčička a víte, že ji má Katuška ráda" — pravila stryně. —

„No, hledejte ji, však někde bude" — kázal gazda, jda se Zverkou ohledati vůz, na němž host odjeti měl. — Bohušovi také to divné bylo, kde by Katuška byla, byl starostliv o ni, neboť jak náhle od stolu odešla, neviděl ji, a byl by se rád ještě pohledu jejího nabažil, vždyť ji měl za několik hodin opustit a dlouho neb nikdy nevidět. — I běžel do své jizby pro klobouk, chtěje ji hledat, a tu oknem se podívaje do sadu, viděl běleti se cos v zelenu. „To je ona," pomyslí a již letí dolů a do sadu, kde v nejzazším koutě Katušku pod

jabloní státi vidí, všecku zkleslou. „Pro bůh, Katuško, co je vám, — hledají vás; co se vám stalo?“ — ptal se hlasem třesoucím, vida ubledlou, uslzenou její tvář. Spustíc složené ruce dolů, pohlédla na něho — až mu to duši projelo — a s úsměvem na rtech a se slzami v očích pravila: „Myslím, že mi s očí přišlo.“ —

Při tom pohledu, těch slovích, zapomněl Bohuš na všecka předsevzetí; nic neviděl na světě než ji. Ruce jí líbaje zvolal: „Mně, mně, Katuško drahá, přišlo s očí, z tvých očí! Díval sem se do nich tak dlouho, až se mi srdce rozbolelo. Ty sladká, drahá, jediná má, — miluješ mne?“ ptal se tiše, ovina rámě okolo štíhlého jejího pasu. Jako osykový list zachvěla se, slza vyhrnula se jí z očí a přitisknouc ruce k srdci, pravila šeptem skoro: „Slyšíc že odjedete, bylo mi jakobych umřít musela — a nyní — ach já to neumím vyslovit, jak mi je!“ —

„Má roztomilá!“ zvolal Bohuš všecek šťasten jejím vyznáním. Úžeji přivinul drahé děvče k srdci a zlíbal oči i bílé její tělo. — Dlouhou chvíli stáli tak v tichém láskání a v sebe zahledění. Když se Bohuš zpamatoval, vzal Katušku za ruku a co k ní mluvil, padlo do srdce jejího jako teplý deštíček na vadnoucí lučinu. — Když ze sadu vycházeli, nevyhlížela již Katuška jako hravé děcko, ale jako Bohušova *oddanica*[1]) a Bohuš vedle ní se nesl jakoby v ní „tři světy“ měl. —

---

[1]) panna zaslíbená.

Téhož dne k večeru loučil se Bohuš s obyvateli chyže pod horami. — Všickni byli pohnuti i gazdina; gazda ale spokojen dával mu s bohem. — Věděl co, ale nepověděl. — Katušce se ruka třásla, když ji svému jedináčku na rozloučenou podávala, a slza kalila jí oko; ale když on důvěrně na ni pohlédnuv, zlatý kroužek na snubním prstu pravé ruky k ústům přitiskl a na její ukázal, utřela slzu s oka a když vůz s očí jí zmizel, tiše vešla do stavení. — Večír ale, když děvčata pod okny na louce zpívaly:

„Milovali sme se ako holubičky,
rozlúčili sme se ako vlaštovičky,
nechal si mne drahý v želi postavenou,
a ty si zaletěl za horu zelenou,
za horu zelenou, za ten černý oblak,
milý, duša moja, skuoro*) sa mi navrať,“

tu zaplakala.

Rok minul, co umřel starý pan Sokol ze Sokolova a půldruhého roku, co zabloudil syn jeho, — který se od té doby doktorem práv stal a bohatým dědicem, do chyže pod horami. —

---

¹) záhy.

V salonu Frau von Sauerschüll — jak se paní Zavřilová psala — u níž se scházela jen nóbl společnosť, na to ona si zakládala — býval mladý pán Sokol ze Sokolova (ona ho baronem zvala) velmi rád viděn z mnohých příčin; za jedno, že byl „*von*,“ za druhé bohatý, za třetí doktor a za čtvrté že slečna Amélie, dcera její na vdaní byla, krása to, okolo níž mladí páni lítali jako motýlové okolo růže, zovouce ji královnou všech plesů. — K tomu zpívala jako švédský slavík, na fortepianu byla mystryní, francouzsky, anglicky znala, Decamerona čítala před spaním v originalu a španělsky se učila. — Všechny romány znala, a o divadle rokovat uměla jako o módách. — Frau v. Sauerschüll nepochybovala, a slečna Amélie tím méně, že by si každý z těch pánů za čest pokládal, kdyby si ho vzala — a proto skoro za jisté měla, že se pan Sokol o Amélii ucházeti bude, jak jen smutek odbude a z cest se vrátí, na které po smrti otcově se vydal. — Vždyť se k ní vždy se zvláštní zdvořilostí choval, na housle ji při hře provázel a slečna Amélie tvrdila, že je do ní zamilován. — Uplynul čas, který si byl mladý Sokol na cestování do ciziny určil; v salónu Frau v. Sauerschüllové čekali ho již každý den, i s přítelem, který s ním cestoval — ma chére maman myslila již na věno — když tu najednou strašná zvěst salónem Frau v. Sauerschüllovým otřese. — „Skandal, hotový skandal! kdo by se toho byl nadál, že si on nóbl člověk — vzdělaný — bohatý — který to nejkrás-

nější děvče míti mohl z nóbl rodiny, že si ten vezme prasprosté děvče — cikánku!“ —

„Ale snad ne cikánku, Frau von Žaplethal!“ — zvolalo několik hostů na paní, která s novinou tou přišla. „Veritabel cikánku, vždyť v té zemi jen cikánky jsou; prý mu učarovala — jistila Frau von Zaplethal.

„Skandal, skandal!“ — V tom přišel nový host. „Ach, pane doktor!“ — radostně znělo ze všech úst. Přítel, jeho spolucestovník, ten jim to nejlépe poví. Sotva se dočkati mohli, až by sedl. —

„A kde, pane doktore, jste přítele svého nechal?“

„V novém jeho domově, — kde s mladou svou krásnou paničkou se ubytoval.“ —

„S krásnou?“ —

„Ano, paní moje, s krásnou, ušlechtilou, bohatého kmeta vnučkou, jejíhož otce přítelův strýc náhodou zastřelil.“ —

„Ach tedy povinnost ho k tomu vedla?“ pravila domácí paní. —

„To se teprv později vysvětlilo. Ona byla první jeho láskou; při ní teprv našel, co pannu

krášlí!“ — odpověděl doktor s úsměškem, a pokloně se vybrané společnosti, odešel. — Slečna Amélie ohrnula pysk, hlavou hrdě pohodíc, ale chére maman ten skandal odstonala.

O dvanácti měsíčkách.

Byla jedna matka, a měla dvě dcery; jedna byla vlastní, druhá pastorkyně. Svoji milovala velmi, na pastorkyni ani hledět nemohla, jedině proto, že byla Maruška krásnější, než její Holena. — Dobrá Maruška neznala svoji krásu, nemohla si pomyslit, kterak to je, že se matera tak velmi na ni jeduje, kdykolvěk na ni pohlédne. Všecku práci sama podělat musela: poklízela v chýži, vařila, prala, šila, předla, tkala, trávu nosila i kravíčku samotinka obstarati musela. Holena se jen strojila a na zasíní si hověla. Než Maruška všecko ráda pracovala, byla trpělivá, snášíc lání, hřešení sestřino i matčino jako ten beránek. — — Nebylo to však nic platno, ony byly den ode dne horší, to jedině proto, že se stávala Maruška čím dále tím krásnější a Holena škaredější. I pomyslila matka: „K čemu by to bylo, abych si nechávala pěknú pastorkyni v domě, když není moje dcera taká. Přijdu chlapci na ohledy, zamilujú si Marušu, nebude se jim Holena líbit.“ Od toho okamžení hleděly, jakby se ubohé Marušky sprostily; mořily ji hladem, bily, ale ona trpěla, a stávala se den ode dne krásnější. Takových trápení si na ni vymyslily, že by statečnému člověku ani na um nepřišly. — Jednoho dne, bylo to v polovici velkého sečena (ledna), zachtělo se Holeně vůně fialek. „Jdi mi Marušo, jdi mi donést s hory (lesa)

kytici fialek, dám si je za pas, budu k nim čichat“ rozkázala sestře. — „Jaj Bože, sestro milená, cože ti to přišlo na um; neslyšela jsem, aby rostly pod sněhem fialky!“ pravila ubohá dívka. — „Ty švandro, ty gryňo, ty budeš odmlúvať, když ti já rozkážu? Hned půjdeš do hory, a jak nedoneseš fialek, zabiju tě!“ zahrozila Holena. — Macecha chopila Marušku, vystrčila ze dveří, pak dvéře pevně zavřela. — Děvče šlo hořce plačíc do hory. Sněhu leželo vysoko, nikde nebylo stopy. Děvče bloudilo, bloudilo dlouho; hlad ji mořil, zima ni třásla, prosila Pánaboha, aby ji raději vzal z tohoto světa. Tu vidí z povzdáli světlo. Jde po záři, i přijde až na vrch hory. Na vrchu hory hoří veliká vatra (oheň), okolo ní leží dvanácte kamenů, na těch kamenech sedí dvanácte mužů. Tři jsou bělovousí, tři jsou mladší jich, tři ještě mladší, a ti tři nejmladší jsou nejkrásnější. Nic nemluvili, jen tak tiše do ohně pohlíželi. — Těch dvanácte mužů bylo dvanácte měsíců. Velký sečen (leden) seděl hor; ten měl vlasy i vousy bílé jak sněh. V ruce držel patyk (kyj). Maruška se ulekla, zůstala chvíli v udivení stát, pak ale osmělivši se, přistoupila blíže, prosíc: „Dobrí ludi boží, nechte mne ohriať se pri vatre, zima mnú trese.“ — Velký sečen pokýnuv hlavou, táže se: „K čemu jsi přišlo děvče sem, čeho tu hledáš?“ — „Jdu na fialky,“ odpověděla Maruška. — Není na čase, chodiť na fialky, když je sněh,“ řekl velký sečen. — „Vím to, vím,“ pravila smutně Maruša, „ale sestra Holena i macecha prikázaly, donésť fialek s hory; jak nedonesu, zabijú mne.

Prosím vás pěkně bačíkové, povězte mně, kdeže jich najdu?“ — Tu se zdvihl velký sečen, popošel k nejmladšímu měsíčku, dal mu patyk do ruky, řka: „Bratčeku brezne, posední hor!“ — Měsíček březen sedl hor na kámen, a máchl patykem nad vatrou. V tom okamžení zahořela vatra výše, sněh začal roztávat, stromky začaly pučet, pod búčkami zelenala se travička, v travičce růžověly se poupátka, chudobky a bylo jaro. Pod křovím uschovány pod lístkami rozkvétaly fialky, a než se Maruše nadála, bylo jich, jakby modrou plenu prostřel. „Chytro (rychle) sběraj Maruša, chytro! rozkázal březen. Maruša radující se sbírala, až měla velikou kytici fialek. Pak měsíčkům pěkně zaděkovala, a pospíchala vesele domů. — Divila se Holena, divila se macecha, vidouce Marušu, kterak nese kytici fialek; šly jí dvéře otevřít, a vůně fialek po celé chýži zavanula. — „Kdeže jsi jich nasbírala?“ ptala se urputně Holena. — „Vysoko v hore, tam rostú pod kríčkami, dost jich tam,“ pravila Maruša. — Holena vzala fialky, dala si je za pas, voněla k ním sama, i matce dala přivoněť, sestře neřekla ani: „privoň si.“ — Druhý den hověla si Holena u pece, i zachtělo se jí jahod. — „Jdi mi Marušo, jdi mi donést s hory jahod!“ rozkázala Holena sestře. — „Jaj Bože, sestro milená, kdeže najdu jahod. Neslyšela jsem, aby pod sněhem rostly jahody,“ pravila Maruša. — „Ty švandro, ty gryňo, ty budeš odmlúvat, když ti já rozkážu? Chytro jdi do hory, jak nedoneseš jahod, věru že tě zabiju!“ zahrozila zlá Holena. — Macecha chopila Marušu, vystrčila ze dveří,

pak dvéře pevně zavřela. Děvče šlo hořce plačíc do hory. Sněhu leželo vysoko, nikde stopy nebylo. Bloudilo děvče, bloudilo dlouho; hlad ji mořil, zima ní třásla. Tu vidí z povzdálí to samé světlo, co před tím dnem. S radosti se k němu pustila. Přišla zase k té velké vatře, okolo níž sedělo dvanácte měsíčků. Velký sečen seděl hor. „Dobrí ludi boží, nechte mne ohriať se pri vatre, zima mnú trese,“ prosila Maruša. — Veliký sečen pokývna hlavou táže se: „K čemu jsi opět prišla sem, čeho tu hledáš?“ — „Jdu na jahody,“ odpoví Maruša. — „Není na čase, chodit na jahody, když je sněh,“ praví velký sečen. — „Vím to vím,“ smutně povídá Maruša, „ale sestra Holena i macecha prikázaly donést jahod; jak nedonesu, zabíjú mne. Prosím vás pěkně bačíkové, povězte mně, kdeže jich najdu?“ — Zdvihl se velký sečen, popošel k měsíčku, který mu seděl naproti, dal mu patyk do ruky řka: „Bratčeku červne, posedni hor!“ — Měsíček, krásný červen sedl hor na kámen, máchnul patykem nad vatrou. V tom okamžení vyšlehla vatra vysoko; žárem jejím roztál sněh ve chvílce, země se zazelenala, stromy obalily se listem, ptáčkové začali prozpěvovat, rozmanitých kvítků po lese rozkvétalo a bylo léto. Pod búčkami bílých hvězdiček, jakby nasil. Vůčihledě se ale měnily ty bílé hvězdičky v jahodky, skokem zrály a zrály, a než se Maruška nadála, bylo jich v zeleném pažitu, jakby krve rozlil. — „Chytro sběraj Maruša, chytro!“ rozkazoval červen měsíček. Maruša radující se sbírala, až měla plnou zástěrku. Pak pěkně měsíčkům zaděkovala a pospíchala vesele

domů. Podivila se Holena, podivila se macecha, vidouce, kterak nese Maruša v skutku jahody, plnou zástěrku. Běžely jí dvéře otevřít, a vůně jahod po celé chýži zavanula. — Kdeže jsi jich nasbírala?“ ptala se urputně Holena. — „Vysoko v hore, dost jich tam roste pod búčkami,“ pravila Maruša. — Holena vzala jahody, najedla se do syta, i macecha se do syta najedla, Marušce neřekli ani: „vezmi si jedinú.“ — Zmlsala se Holena na jahodách, zachtělo se jí třetího dne červených jablek. „Jdi Marušo, jdi do hory, dones mi červených jablek!“ rozkázala sestře. — „Jaj Bože, sestro milená, kdeže by se v zimě jablka vzala?“ namítala ubohá Maruška. — „Ty švandro, ty gryňo, ty budeš odmlúvať, když ti já rozkážu? Chytro pospěš do hory, jak nedoneseš červených jablek, věru že tě zabiju!“ zahrozila zlá Holena. — Macecha uchopila Marušku, vystrčila ze dveří, dvéře pak pevně zavřela. Děvče pospíchalo hořce plačíc do hory. Sněhu leželo vysoko, nebylo stopy. Děvče ale nebloudilo, šlo zpříma na vrch hory, kde hořela veliká vatra, kde sedělo dvanácte měsíčků. — Seděli tam, seděli, velký sečen seděl hor. — „Dobrí ludi boží, nechte mne ohriať se pri vatre, zima mnú trese,“ prosila přistoupic k ohni. — Velký sečen, pokývna hlavou, táže se: „K čemu jsi opět prišla, čeho tu hledáš?“ — „Jdu pro červená jablka,“ odpověděla Maruška. — „Není na čase,“ řekl velký sečen. — „Vím to, vím,“ pravila smutně Maruška, ale sestra Holena i macecha prikázaly donésť s hory červených jablek; jak nedonesu, věru mne zabijú. Prosím vás pěkně bačíkové,

povězte mi, kdeže jich mám hledať?“ — Tu se zdvihl velký sečen, popošel k jednomu ze starších měsíčků, dal mu patyk do ruky řka: „Bratčeku zárí, posedni hor!“ — Měsíček září sedl hor na kámen, i máchnul patykem nad vatrou. Vatra rudě zahořela, sněh se ztrácel, ale stromy neobalovaly se listem; jeden lísteček po druhém opadával, a chladný větřík je roznášel po zažloutlém pažitu, jeden sem, druhý tam. Neviděla Maruška tolik rozmanitých kvítků. Po stráni kvetla turanka, červenaly se klinčoky (karafiatky), v údolích jesenka, pod búčkami rostlo vysoké kapradí a hustý zimozeleň. — Maruška se dívala jen po červených jablkách, a tu vidí v skutku jabloň a na ní vysoko mezi ratolestmi červená jablka. — „Chytro Maruško zatres, chytro!“ rozkázal měsíček září. Maruška radující se zatřásla jabloní; spadlo jedno. — Zatřásla ještě jednou; spadlo druhé. „Chytro spěchaj domů Maruška, chytro!“ rozkázal měsíček. Maruška poslechla, vzala dvě jablka, zaděkovala pěkně měsíčkům a pospíchala vesele domů. — Podivila se Holena, podivila se macecha, vidouce, kterak nese Maruška jablka. Šly jí otevřít. — Maruška jim podala dvě jablka. „Kde že jsi jich natrhala?“ — „Vysoko v hore, rostú tam, a dost jich tam ještě,“ pravila Maruška. „Proč jsi jich více nedonesla? Či jsi je po cestě snědla?“ osopila se na ni Holena. — „Jaj sestro milená, nesnědla jsem ani kouštíček; zatrásla jsem stromem, spadlo jedno, zatrásla jsem podruhé, spadlo druhé, více mi trásť nedali. Volali abych šla domů!“ pravila Maruša. — „Bodaj tě Parom ubil!“ — hřešila

Holena, a chtěla Marušku bít. Maruška se pustila do hořkého pláče, prosíc Pánaboha, aby ji raději vzal k sobě, aby ji nenechal od zlé sestry a macechy ubit. — Utekla se do kuchyně. Holena mlsná nechala hřešení, začala jíst jablko. Jablko zdálo se jí tak lahodné, že jistila, jaktěživa takovou dobrotu že neokusila. I maceše zachutnalo. Snědly, i zachtělo se jim víc. — „Daj mi mámo kožíšek, půjdu sama do hory," řekla Holena, „ta švandra by nám je zase po cestě snědla. Však já najdu to místo, a všecky je sklátím, ať si kdo volá nevolá." — Darmo matka odmlouvala, Holena vzala kožíšek, plenu na hlavu, a pustila se do hory. Matka stála na prahu, pohlížejíc za Holenou, jak se jí to jde. — Sněhu plno, nikde stopy; Holena bloudila, bloudila dlouho, mls ji poháněl dál a dále. — Tu viděla z povzdálí světlo. Pustí se k němu. Přijde na samý vrch, kde hoří veliká vatra, okolo vatry na dvanácti kamenech dvanácte měsíčků sedí. Holena se zalekne; hned se ale zpamatuje, přistoupí blíže k vatře, a vztáhne ruce, ohřát se. Neptá se měsíčků: smím se ohriať, či nesmím, ani na ně nepromluví. — „Čeho tu hledáš, k čemu jsi sem prišla?" ptá se mrzutě veliký sečen. — „Co se ptáš, ty starý blázne, ty; není ti treba vědět, kam jdu," odsekne urputně Holena, obrátíc se od vatry do hory. Velký sečen stáhne čelo, i máchne patykem nad hlavou. V tom okamžení zachmuří se nebe, vatra nízko plane, sněh začne sypat se, jakby cejchu rozsypal, ledový vítr duje po hoře. Holena nevidí na krok před sebe; bloudí, bloudí, padá do závějí, oudy jí slá-

bnou, křehnou. — Ustavičně sněh se sype, ledový vítr duje, Holena hřeší na Marušu, hřeší na Pánaboha. Oudy jí v teplém kožichu mrznou. — Čeká matka Holenu, vyhlíží z okénka, vyhlíží ze dveří, nemůže se dcery dočekat. Ubíhá hodina za hodinou, Holena nepřichází. „Snad jí tuze jablka chutnajú, a nechce se jí od nich," pomyslí macecha, „musím se za ní podívat." — Vezme kožíšek, vezme plenu na hlavu, pustí se za Holenou. Sněhu plno, nikdy stopy. Volala Holenu, nikdo se neozýval. Bloudila, bloudila, dlouho; sněh se sypal, ledový vítr dul po hoře. Maruška uvařila oběd, spravila kravičku, Holena ani macecha nepřicházely. „Kdeže tak dlúho se zabávujú," povídá si Maruška sedajíc k přeslici. — Už je vřeténko plné, už se v izbě setmělo, a Holena ani macecha se nevrácí. „Jaj Bože, cože se jim prihodilo!" stýská si dobré děvče, dívajíc se okénkem ven. Nebe se třpytí, zem se svítí, člověka nevidí; smutně zavírá okénka, udělá kříž, a modlí se otčenášek za sestru i matku. Ráno čeká se snídaní, čeká i s obědem, ale nedočeká se ani Holeny ani macechy. Obě zmrzly v hoře. Zůstala dobré Marušce i chýže, i kravička i kousek pole, našel se i hospodář k tomu, a dobře bylo jim žít v pokoji.

